

Ivan Hudec i Andrija Kuric

SLOVÁCI V LIPOVLIANOCH

SLOVACI U LIPOVLJANIMA

Ivan Hudec i Andrija Kuric

SLOVÁCI V LIPOVLIANOCH

SLOVACI U LIPOVLJANIMA

Savez Slovaka u RH
i MS Lipovljani

2006.

Godišnja skupština MS Lipovljani 2006.

Nakladnik-Vydavateľ

Savez Slovaka RH i MS Lipovljani - Zväz Slovákov v RCH a MS Lipovliany

Odgovorni urednik – Zodpovedný redaktor: A Kuric

Prijevod – preklad: Ján Širka, prof. Andrej Kuric, prof. Božena Dasovičová, prof.

Lektor i korektor za slovački jezik – Lektor a korektor pre slovenský jazyk.
Jan Širka, prof.

Za hrvatski jezik: Ivica i Sanja Mršo, prof.

Financijski potpomogli: Savjet za nacionalne manjine RH i Ured za Slovake
u inozemstvu Bratislava

Grafička priprema – grafická príprava
Alić&Vidić d.o.o.

Tisak

Grafika, Osijek

Osijek, 2006.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA OSIJEK
UDK 323.15(497.5 Lipovljani)(091)=162.4=163.42

HUDEĆ, Ivan

Slovaci v Lipovlianoch = Slovaci u
Lipovljanima / Ivan Hudec i Andrija Kuric.
- Našice : Savez Slovaka u RH ;
Lipovljani : MS <i.e. Matica Slovaka>,
2006.

Tekst na hrv. i slovač. jeziku. -
Bibliografija. - Summary ; Zusammenfassung.

ISBN 953-7277-05-4

1. Kuric, Andrija

110926085

Ivan Hudec i Andrija Kuric

**120 GODINA
SLOVAKA U LIPOVLJANIMA
I 10 GODINA RADA
MS LIPOVLJANI**

**120 ROKOV
SLOVÁKOCH V LIPOVIANOCH
A 10 ROKOV PRÁCE
MS LIPOVLJANY**

Savez Slovaka u RH i MS Lipovljani

Panorama Lipovljana

Dedinka Lipovliany

Po ľavej strane koľajníce, na vršku,
Keď prichádzam s Kutiny,
Pozdravujú ma červené strechy mojej dediny, Lipovljany.
Od stiech a líp,
Vyššie sú iba kostoly a nebo.
Keď zmizne jeseň zdá sa mi, že stiech je viac.
V parku pred kostolom, pýšia sa staré lipy a gaštany.
Chrania spomienky.
Či azda niekedy v noci, tadiaľto,
On a *Téna* prejdú?
A biela a čierna pani?
Azda sa čierna pani stala ropou, a *Téna* sa zmenila v dub.
Biela je panna pšenica zlatá, azda?
Aj iné osoby spisovateľovho diela sú tu, spolu s nami.
Aj *Mŕtvi kapitály*, pod koľajnicami čakajú.
Strechy sú teraz biele.
Sneh ticho sada na Žandársky vrch,
A Fratrov potôčik pomalšie tečie.
Niet viac starej básnikovej krčmy,
Tri graničara sú iba spomienky.
Rodia sa a umierajú ľudia...
Aj nedávno rozlúčili sme sa s učiteľom,
Slzu vyronili...
Ľudia zomierajú...
Diela zostávajú,
Tie pekne.
Aj spomienky.
Všetko plynie,
Veď šťastie je,
Keď sa predsa s Kutiny vraciam domov,
Lipovljany, krovy a dva kostoly,
A veľá mojich spomienok tu sa skrylo.

Ivan Hudec, (prijevod A. Kuric)

Moje rodno selo

Na lijevoj strani pruge na brijegu,
Kada iz Kutine dolazim,
Uvijek me dočeka prizor drag.
Lipovljani, s puno krovova.....
Od krovova i lipa,
Više su samo crkve i nebo.
A kada jesen prođe, čini se krovova više.
U velikom parku pred crkvom,
Lipe stare i kesteni divlji,
Sjećanja čuvaju...
Možda noću, ovuda duh pisca s Tenom prošeće...
I bijela i crna frajla.
Možda je crna frajla naftom postala, a Tena se u hrast pretvorila...
Bijela je frajla pšenica lelujava.
Možda.
Ostala lica iz piščevih djela još su tu,
Zajedno s nama.
I mrtvi kapitali, ispod pruge čekaju.
Krovovi su sada bijeli.
Snijeg sipi po Žandarskom brijegu,
A Fratrov jarak sve sporije teče...
Nema više piščeve krčme stare.
„Tri graničara“ su samo sjećanja.
Rađaju se i umiru ljudi...
I nedavno smo suzu za prosvjetarom pustili...
Ljudi umiru, djela ostaju,
I sjećanja,
Ona lijepa.
Sve je prolazno...
Ali, na sreću, na desnoj strani pruge,
Kada se u Kutinu vraćam,
Uvijek ostaje prizor drag.
Lipovljani, s puno krovova i dvije crkve.
I puno mojih uspomena, u Lipovljane se skrilo...

Ivan Hudec

Sadržaj:

- 11 Slováci v Chorvátsku (Zväz Slovákov v Chorvátsku)
- 14 SLOVACI U HRVATSKOJ (Savez Slovaka u Hrvatskoj)
- 17 Slovaci u Lipovljanima (prijevod iz knjizi Vita Ušaka, Slovaci u Hrvatskoj, izdana 1978. godine u Rimu)
- 33 SLOVÁCI V CHORVÁTSKU
- 53 ČESKOSLOVENSKA BESEDA
- 65 DOSELJAVANJE SLOVAKA U LIPOVLJANE, KRIVAJ I OKOLICU I POČETAK NOVOGA KUĆENJA U NOVOJ DOMOVINI
- 69 PRISŤAHOVANIE SLOVÁKOV DO LIPOVLIAN, KRIVAJA A OKOLIA A ZAČIATOK NOVÉHO USÁDZANIA V NOVEJ VLASTI
- 75 STARE RAZGLEDNICE LIPOVLJANA IZ VREMENA DOSELJAVANJA SLOVAKA I NEKOLIKO POVIJESNIH CRTICA
- 76 STARÉ POHLÁDNICE LIPOVLIAN Z ČIAS PRISŤAHOVANIA SLOVÁKOV A NIEKOĽKO HISTORICKÝCH ČRT
- 81 OPĆINA LIPOVLJANI DANAS
- 82 OKRES LIPOVĽANY DNES
- 85 SLOVACI U KULTURI NEKADA I DANAS
- 88 SLOVÁCI V KULTÚRE VOĽAKEDY A DNES
- 91 SLOVACI U SPORTU
- 92 SLOVÁCI V ŠPORTE
- 93 SLOVACI U DVD LIPOVLJANI
- 94 SLOVÁCI V DHS LIPOVĽANY
- 97 IZ VJERSKOG ŽIVOTA SLOVAKA NEKADA I DANAS
- 99 Z NÁBOŽENSKÉHO ŽIVOTA SLOVÁKOV VOĽAKEDY A DNES
- 101 SLOVAČKA SVADBA NEKADA
- 103 SLOVENSKÁ SVADBA VOĽAKEDY
- 105 KAKO SU SE ODIJEVALI I ČEŠLJALI NAŠI SLOVACI U LIPOVLJANIMA
- 106 AKO SA OBLIEKALI A ČESALI NAŠI SLOVÁCI V LIPOVĽANOCH
- 113 POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA NEKADA I SADA
- 118 POĽNOHOSPODÁRSKA VÝROBA VOĽAKEDY A DNES
- 121 SLOVACI –OBRTNICI I MALI PODUZETNICI NEKADA I DANAS
- 122 SLOVÁCI – REMESELNÍCI A MALÍ PODNIKATELIA VOĽAKEDY A DNES

125	SPOMENIK ŽRTVAMA U I. SVJETSKOM RATU
125	PAMÄTNÍK OBETIAM V 1. SVETOVEJ VOJNE
127	SLOVACI U II. SVJETSKOM RATU
128	SLOVÁCI V II. SVETOVEJ VOJNE
129	SLOVACI U DOMOVINSKOM RATU
129	SLOVÁCI VO VLASTENECKEJ VOJNE
131	NAŠIH 10 GODINA RADA U MATICI SLOVAČKOJ LIPOVLJANI
139	NAŠA 10 ROČNÁ ČINNOSŤ PRI MATICI SLOVENSKEJ
157	DRUGI O NAMA
170	BASNE I. HUDEC A V. TURAS
181	IZ OSTAVŠTINE OBRTNIČKE OBITELJI ŠOŠOVIČKA
185	ZAKLJUČAK
186	ZAVER
188	ŽIVOTOPISY

Slováci v Chorvátsku

(Zväz Slovákov v Chorvátsku)

Slovenská menšina v Chorvátsku sa formovala v rámci sťahovania obyvateľstva z preľudnených severných krajov Uhorska, z územia dnešného Slovenska, do južných oblastí habsburskej monarchie. Slováci zväčša osídľovali priestor medzi riekami Drávou a Sávou, nazývaný Slavónia. Sťahovanie Slovákov do Chorvátska prebiehalo v dlhšom časovom úseku. Prví slovenskí kolonisti prichádzajú do Slavónie už začiatkom 18. str. Hromadnejšia kolonizácia Slavónie slovenskými osadníkmi nastala v 2. polovici 19. stor. a pokračovala až do začiatku 20. stor.

Po vyhnaní Turkov z východnej časti Chorvátska zemepáni získali v spustošenej krajine ďalšie majetky, najmä v podobe rozsiahlych lesov. Drevo z hustých lesov s obrovskými dubmi a bukmi predstavovalo veľmi výhodný obchodný artikel. Navyše, vyrúbané a vyklčované lesy poskytovali ďalšiu pôdu na osídlenie a obrábanie. Zo začiatku zemepáni povolávali Slovákov len na sezónne práce. Slovenskí kolonisti prichádzajúci prevažne zo severných oblastí Uhorska, z Oravy a Kysúc, v zime rúbali a klčovali lesy a od jari až do jesene pracovali na panských pozemkoch. Na vyklčovanih priestranstvách si stavali obydlia a zúrodňovali pôdu. Na majetkoch zemepánov, Pejačevičovcov v oblasti Našíc, Turkovičovcov v oblasti Požegy, Jankovičovcov v oblasti Pakraca, ale aj na cirkevných majetkoch biskupa Jozefa Juraja Strossmayera v oblasti Đakova si Slováci najskôr klčovaním získanú pôdu prenajímali a napokon kupovali do vlastníctva. Slovenskí kolonisti na zemepánskych a cirkevných majetkoch vytvárali rozptýlené a málopočetné osídlenie.

Osobitný vývin prekonali Slováci vo východnej Slavónii a Západnom Srijeme, na hranici Chorvátska a Srbska, tvoriaci slovenskú komunitu v meste Ilok, osade Radoš a okolí. Prví Slováci tu boli už začiatkom 18. str. ako sezónni robotníci. Na panstve kniežat Odescalchiovcov sa natrvalo usadili až v 2. polovici 19. str. Venovali sa najmä poľnohospodárstvu a pestovaniu, chmeľu a vínnej révy. Slováci sa koncentrovanejšie usadili v siedmich oblastiach, ktoré sa nachádzajú v štyroch župách: Vukovarsko-srijemskej, Osijecko-baránskej, Požeško-slavonskej a Sisačko-moslavskej. Ďalší Slováci žijú rozptýlene po celom Chorvátsku.

Obce v oblasti Našice: Martin, Ledenik, Miljevci, Markovec, Jelisavec. Obe obce osídlili slovenskí kolonisti pôvodom z Kysúc – Starej a Novej Bystrice, Čadce, Klubiny, Oščadnice a okolia Trenčína. Na majetky Pejačevičovcov sa Slováci sťahovali aj do osád Podgorač – Ostrošinci, Razbojište, Bračevci a v ich blízkosti. Tu sa však pomerne rýchlo asimilovali. Najpočetnejšie slovenské komunity vznikli v Markovci a Jelisavci.

Obce v oblasti Đakovo: Josipovec, Jurjevec, menšie skupiny Slovákov sa usadili v obciach Beketinci a Piškorevci. O prísťahovanie Slovákov do tejto oblasti, prevažne z Kysúc, sa pričínil đakovský biskup Jozef Juraj Strossmayer, ktorý mal dobré kontakty so slovenskými osobnosťami pôsobiaciimi v Chorvátsku.

Obce v oblasti Pakrac: Antunovec, Kukunjevac, Medurič, Lipovlany. Slovenskí prísťahovalci pôvodom od Zvolena, Detvy, Trenčína, Nitry, Oravy a Kysúc sa usadili v osade Antunovec (1880), menšie skupiny z Oravy v Meduriči (1886), ďalej v obciach Kukunjevac, Pakracka Poljana, Gaj (1900-1910). **Slováci z okolia Prievidze, ale aj z Oravy, Trenčína, Nitry prišli do obce Lipovlany (1893), kde sa postupne usadzovali spolu s príslušníkmi ďalších etnických skupín.**

Mesto Ilok a okolie: Prvé slovenské rodiny katolíckeho vierovyznania prichádzali do Iloku už v prvej polovici 18. str. Slováci evanjelici a. v. začali prichádzať do Iloku až po r. 1859, zväčša z Báčky

vo Vojvodine. Do obcí Bapska a Lipovac prichádzali Slováci katolíckeho vierovyznania z katolíckej časti obce Selenča vo Vojvodine. Totožné vierovyznanie s inoetnickými obyvateľmi týchto obcí prispelo k rýchlejšej asimilácii tamajších Slovákov. Do skupiny slovenských prisťahovalcov z Vojvodiny patria aj obyvatelia slovenskej národnosti v obci Sol'any, Komletince na juhovýchode Slavónie, ktorí sa sem sťahovali v období druhej polovice 19. stor.

Mesto Osijek a okolie: Prvou obcou v osijeckej oblasti, do ktorej sa od r. 1830 začali sťahovať Slováci z Kysúc a Oravy bol Čepín, ktorý dnes tvorí predmestie Osijeka. Migrácia Slovákov do oblasti pokračovala aj v nasledujúcich desaťročiach. Dokonca ešte aj v 30. rokoch 20. stor. prichádzali do Osijeka vysťahovalci z Kysúc. Do Osijeka prichádzali pozdejšie mnohí vzdelaní Slováci a robotníci z okolitých dedín a širšie, aby tu pracovali a zakladali si rodiny.

Obce v oblasti Požega: Kutjevo, Knježevac, Čaglin a Jakšić (1900 - 1930). Do obce Kutjevo prichádzali prví Slováci okolo r. 1900, najmä z okolia Priedvidze. Priamo zo Slovenska, ale aj z iných osád Slavónie prišli r. 1902 prisťahovalci do obce Knježevac a tiež do okolitých osád - Vladkovac, Stari Zdenkovac, Grabarje. Najviac Slovákov pôvodom z Oravy sa v r. 1910-1921 usadilo v obci Čaglin. Z pôvodných obcí so slovenským obyvateľstvom si slovenské povedomie najdlhšie zachovali Slováci v Knježevci.

Obce v oblasti Orahovica: Zokov Gaj, Dlhá Medza, Podrumina, Petrovo Pole, Slavonske Bare, Kutini a Čačinci. Od r. 1855 sa na pozemky grófa Pfeifera, ktoré neskôr odkúpil veľkostatkár Gutmann, do obce Zokov Gaj, Podrumina, Dlhá Medza, Petrovo Pole sťahovali Oravci a Kysučania. Z okolia Trenčína prichádzali aj do obcí Ladimirevci, Slavonske Bare a Kutini.

V obciach, v ktorých Slováci tvorili menej početnú časť obyvateľstva sa rýchlejšie asimilovali. V takýchto obciach v súčasnosti neraz iba slovenské priezviská v matrikách svedčia o ich bývalej prítomnosti.

V priebehu 20. stor. sa z horeuvedených oblastí presťahoval nevelký počet Slovákov do Záhrebu, kde sa bližšie kontaktovali, najmä v medzivojnovom období s prisťahovalcami českej národnosti. Slováci v Záhrebe boli zapojení do Chorvátsko-česko-slovenského spolku priateľstva a od roku 1993 boli členmi Spoločnosti chorvátsko-slovenského priateľstva. Roku 1995 si Slováci v Záhrebe založili maticu slovenskú.

Osobitnú skupinu vytvorili príslušníci slovenskej národnosti, ktorí sa z pracovných, ale najmä z rodinných dôvodov – ženy vydaté za Chorvátov, v priebehu ostatných 20-30 rokov prisťahovali na územie Chorvátska (Rijeka a okolie). Je ich nie veľa, no svojou usilovnou kultúrnou prácou, propagujú Slovensko a jeho kultúru v Rijeke a okolí.

Údaje o počte Slovákov v Chorvátsku v minulosti nie sú spoľahlivé. V 19. storočí ich počet bol asi 30. tisíc. Presnejšie údaje máme v súpise obyvateľstva r. 1948, udáva 10 097, z.r. 1953 - 9750, r.1961 - 8128, r. 1971 - 6483, r. 1991 - 5606, r. 2001 - 4712 osôb slovenského pôvodu.

Slovenské etnikum v Chorvátsku je konfesiónálne polarizované. Väčšinu tvoria rímsko - katolíci, menšinu na východnej a juhovýchodnej hranici Chorvátska evanjelici.

Po r. 1918, výraznejšie v 30. rokoch vznikali za podpory ČSR spoločné česko-slovenské spolky. Po druhej svetovej vojne bol strešnou organizáciou Československý zväz v Chorvátsku, s miestnymi odbočkami v mestách a obciach, kde žila komunita sústredenejšie. Národné povedomie, ktorého podpora v medzivojnovom období chýbala, vďaka kontaktom so Slovenskom v 70 rokoch minulého storočia oživa. Prispieva k tomu posilnenie slovenskej inteligencie absolventmi vysokých škôl, ktorí vyštudovali na Slovensku ako aj žiaci študenti, ktorí študovali v Ríme v slovenskom Ústave sv. Cyrila a Metoda.

Snahy o založenie národnej kultúrnej ustanovizne Slovákov v Chorvátsku sa zjavujú v deväťdesiatych rokoch. Priaznivé podmienky na vznik sa vytvorili, keď mladý chorvátsky štát otvoril dve

re demokracii. Aj Slováci vtedy pocítili potrebu, založiť Maticu slovenskú. Matica slovenská v Chorvátsku bola založená 14. júna 1992 roku v Našiciach. Na tento dôležitý čin sa podujali slovensko - kultúrno umelecké spolky z Josipovca, Jelisavca a Markovca.

Uznesením zákona vlády Chorvátskej republiky roku 1998 o združovaní, príslušníci etnických a nacionálnych spoločenstiev a skupín a vôbec asociácii občanov mali možnosť podľa nového zákona združiť sa. Matica slovenská v Chorvátsku sa transformovala do Zväzu Slovákov. Vnútna štruktúra transformovanej slovenskej pospolitosti sa zmenila natoľko, že zakladajúce jednotky Matice slovenskej sú právnické osoby a tým činom prebrali na seba vnútornú činnosť, osobitné programy a právo rozhodovania o tom, čo prenású na Zväz. Spoločné programy a záujmy boli zvereňované spoločnému vedeniu Zväzu Slovákov.

Matičné vedenie si vtedy vytýčilo za cieľ chrániť národnú pokladnicu: podporovať národnú kultúru, osvetu, umenie a šíriť národné uvedomenie.

Za krátke obdobie činnosti vzniklo pri Zväzu 15 matíc, ktoré sa podieľajú na matičnom programe, ktorého zámerom je zhromažďovanie a udržiavanie rukopisných, obrázkových a iných pamiatok; informovanie a podnecovanie v tvorbe pekného slova a zaznamenávanie výročí významných národno-uvedomelých dejateľov. Šírenie vzdelaností školením našej mládeže, nadväzovať kontakty so seberovnými spolkami a úradmi štátnej a lokálnej samosprávy a správy a rozvoj svojej základne a šíriť matice (spolky) po celom území Chorvátska od Rijeki cez Záhreb, Lipovľany, Medjurič, Josipovec, Jurjevec, Solľany, Markovec, Našice, Jelisavec, Osijek, Ilok, Radoš, Zokov Gaj, Miljevci.

Úlohou Zväzu (matíc), je všestranne podporiť všetko, čo prispeje rozvoju hospodárstva, demokracie, kultúry a spoločenskému životu v Chorvátsku a v prospech rozvoju slovenskej menšiny, ako aj dvom národom chorvátskemu a slovenskému.

Kultúrna identita slovenskej národnostnej menšiny prezentovala sa aj sa prezentuje najpestrejšie na kultúrnych podujatiach. Sú to tradičné folklórne prehliadky, literárna prehliadka "Slovenčina moja", hudobno-spevácka prehliadka "Keď sa ruža rozviala", prácou Ústrednej knižnice v Našiciach, vyučovaním slovenského jazyka v základných školách na fakultách, skúmať našu minulosť a uverejňovať, podnecovať a pomáhať pri dokumentačnej a vydavateľskej činnosti.

Jazyk Slovákov v Chorvátsku je nárečím oravsko-kysuckým a juho - stredoslovenským.

Dokumentačnú a informačnú činnosť plní Zväz prostredníctvom svojho tlačového orgánu, kultúrno-spoločenského časopisu Slovákov v Chorvátsku Prameň, ktorý začal vychádzať 1992 roku. Obsahovú stránku Prameňa tvoria príspevky zo všetkých oblastí nášho života. Je to časopis pre poučenie, vzdelanie, zábavu, informovanie a má aj dokumentačnú hodnotu..

V Našiciach už viac ako 30 rokov na lokálnom rádií je počuť slovenské vysielanie. 2002 roku, koncom augusta, dostali sme možnosť vysielania na chorvátskom rádiu Rádio Osijek. Bola to historická udalosť, v tom zmysle, že sa slovenská reč, piesne a hudba počujú na území celého Chorvátska.

Ústavný zákon o národnostných menšinách, ktorý bol zvolený na jar 2004 v Chorvátskej republike umožní ešte širšiu účasť národnostných menšín na politickom živote krajiny. V máji 2003 roku boli voľby príslušníkov národnostných menšín do žúp, obcí a miest.

Chorvátska republika sa stará o príslušníkov národnostných menšín a zvlášť Rada pre národnostné menšiny finančne podporuje prácu Zväzu a matíc.

Doterajšia starostlivosť Slovenskej republiky tiež nebola malá a my im za každú pomoc ďakujeme.

SLOVACI U HRVATSKOJ

(Savez Slovaka u Hrvatskoj)

Na područje današnje Hrvatske, Slovaci su se počeli naseljavati već 1750. godine. Sa sobom su donijeli iz svoje stare domovine i dio duhovnog i materijalnog bogatstva koje se razlikovalo od domaćih stanovnika. Morali su se prilagoditi i novim životnim situacijama, ali su se također trudili očuvati svoj jezik, vjeru, običaje, plesove, pjesme, odijevanje. To je donekle značilo i očuvanje narodnog identiteta.

U Slavoniji se kulturni život Slovaka sporo uzdizao, jer su doseljenici-Slovaci prvenstveno morali brinuti o vlastitom opstanku. Samo u nekim sredinama imali su Slovaci svoje kulturne djelatnike (učitelje, svećenike) i to u Iloku, Soljanima i Jelisavcu. Ostala sela u Slavoniji bila su bez svog učitelja i duhovnog pastira. Zbog toga, zbog društveno političke situacije, zbog miješanih brakova, zbog kulturnog dodira sa drugim etničkim grupama Slovaci se brzo asimiliraju, pogotovo u onim selima i sredinama gdje su u manjini. Kako bi se donekle zaustavila asimilacija, Slovaci počinju osnivati kulturno-prosvjetna društva (Ilok, Soljani, Jelisavac). Ova slovačka društva već tridesetih godina prošloga stoljeća bila su uključena u rad Čehoslovačkog saveza, koji im je pomagao u njihovom kulturno-prosvjetnom radu. Za vrijeme Slovačke Republike (1939.-1944. godine) Slovacima u Hrvatskoj pomagala je slovačka "Narodna jednota", koja je imala sjedište u Zagrebu. Aktivnost ove organizacije bila je usmjerena na Slovačko prosvjetno društvo u Iloku, koje je u to vrijeme i bilo najaktivnije u Hrvatskoj. Poslije Drugog svjetskog rata organiziraju se, uz pomoć Saveza Čeha i Slovaka, u selima sa slovačkim stanovništvom, sekcije, a krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća organiziraju se kulturno-umjetnička društva. Slovačka kulturno-umjetnička društva u svojim sekcijama njeguju folklor, pjesme i običaje svojih predaka.

U okviru Saveza Čeha i Slovaka početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća otvara se Odbor za Slovake koji je bio još više samostalniji u svom radu i koji je još više radio na promicanju slovačke kulture i običaja. Već 1982. godine organizira se Prva folklorna smotra Slovaka u Hrvatskoj koja je postala tradicionalna i koja ove godine slavi svoju 23. godišnjicu. Odbor je pomagao slovačkim društvima u njihovom kulturno prosvjetnom radu. Brinuo se o njegovanju nastave na slovačkom jeziku, u sredinama gdje žive Slovaci. Organizirao je s Maticom slovačkom iz Bratislave odlazak na seminare za učitelje slovačkog jezika, kao i seminare za koreografe, dolazak slovačkih folklornih grupa u Hrvatsku i odlazak naših kulturno umjetničkih društava u Slovačku, kao i mnoge druge kulturne manifestacije.

Poslije raspada Jugoslavije 1991. godine i po nastanku Hrvatske Republike, počela je s radom nova samostalna kulturna organizacija Slovaka u RH koja se izdvojila iz Saveza Čeha i Slovaka. Nova organizacija htjela je stvoriti čvršće osnove i bolje mogućnosti razvoja slovačke manjine u RH. Godine 1992. osnovana je u Našicama Matica slovačka, a 1998. godine Savez Slovaka Hrvatske, kojemu je osnovni cilj i zadaća okupljati slovačke udruge u cijeloj zemlji, skrbiti za cjelokupan proces očuvanja, njegovanja i prezentiranja slovačke kulture, jezika, duhovnog i narodnog stvaralaštva, običaja i etničkog identiteta uopće. Isto tako trudi se među maticama izgrađivati veće povjerenje, pomoć i suradnju. Ne smijemo zaboraviti naselja u našoj Republici u kojima žive Slovaci, a koji trebaju našu pomoć (Kneževac, Miljevci), ni suradnju sa kulturno-umjetničkim društvima, udrugama drugih nacionalnih manjina u RH, te županijskim i općinskim vijećima i lokalnom samoupravom. Savez surađuje sa Savjetom za nacionalne manjine pri Vladi Republike Hrvatske u

oblasti informiranja, izdavačke djelatnosti i kulturnog amaterizma. Financijska potpora Savjeta je znatna. Isto tako financijsku pomoć i dobre savjete dobivamo od Vlade Republike Slovačke.. Veliku podršku imamo i od Veleposlanstva Slovačke Republike u Hrvatskoj.

Slovaci su se počeli naseljavati na područja današnje Hrvatske već poslije 1750. godine da bi u 19. i 20. stoljeću njihov dolazak bio masovniji. Najviše ih se doselilo na područje Slavonije. Pošto su živjeli u zajedničkoj državi Austro – Ugarskoj Monarhiji, nije bilo problema sa doseljavanjem. Najviše ih se doselilo iz sjeverne Slovačke gdje je bilo puno življa, a mala mogućnost zarade. U Slavoniju su dolazili najviše kao sezonski radnici i drvosječe. Pozivali su ih vlasnici šuma i polja: grof Pejačević, Turković, Janković, Odeskalki i biskup Strossmayer. Mnogi su tu i ostajali. Vit Ušak u svom djelu Slovaci u Hrvatskoj piše da je na području Hrvatske prije Drugog svjetskog rata živjelo više od 20.000 žitelja slovačke nacionalne manjine.

1991. godine prema popisu stanovnika za članove slovačke nacionalne manjine prijavilo se u Hrvatskoj 5606 osoba da bi se 2001. godine za pripadnike slovačke nacionalne manjine prijavilo 4 712 stanovnika.

Tu moramo spomenuti istočnu Slavoniju, Srijem, pogotovo Ilok i okolinu. U Ilok su se Slovaci masovnije počeli naseljavati tek nakon godine 1859., jer je većina Slovaka u Iloku evangelističke vjeroispovijesti. Slovaci u Iloku su tzv. sekundarna migracija. Nisu došli direktno iz Slovačke nego iz slovačkih naselja Bačke. Po dolasku u Iloku Slovaci su se jako brzo organizirali.

Što se tiče ostalih naselja u Hrvatskoj, gdje su živjeli i gdje žive Slovaci, možemo reći da su se ozbiljnije počeli organizirati tek poslije 1960. godine. Bilo je pokušaja osnivanja kulturno- umjetničkih društava i škola (Jelisavac, Markovac, Josipovac, Lipovljana), no nakon nekoliko godina sve se ugasilo. Moramo naglasiti da su u selima Josipovcu, Jurjevcu, Jelisavcu, Zokovu Gaju, Lipovljanima, Međuriću, Markovcu i Miljevacu Slovaci držali do svojih običaja i razgovarali kod kuće svojim materinskim jezikom. Kulturna djelatnost odvijala se u vatrogasnim domovima, a kulturno-umjetnička društva Slovaci su počeli osnivati 70-ih godina prošloga stoljeća. Cilj njihovog udruživanja bio je skrbiti za cjelokupan proces očuvanja, njegovanja i prezentiranja slovačke kulture, jezika, duhovnog i narodnog stvaralaštva, običaja i etničkog identiteta uopće.

Mnogi Slovaci su u početku njihovog dolaska bili jako siromašni. Zašto je to bilo tako? Kao došli jaci prvo su se morali boriti i brinuti za vlastiti opstanak i egzistenciju svoje obitelji. Nesebičnim radom i pametnim potezima naših pradjedova, mnoga slovačka naselja su se uzdizala i postajala uzor okolnim selima. Mnogi su svoju djecu slali u školu, na fakultete. U nekim slovačkim selima, npr. Josipovcu koji ima 800 stanovnika, ima više od 50 visoko obrazovanih Slovaka. Mnogi su se pak sa sela preselili u gradove kad su završili srednju školu, izučili neki zanat ili završili fakultet. To je naročito vidljivo u Osijeku.

Vjernici Slovaci u Hrvatskoj svoje vjerske običaje i svoju vjeru žive od dolaska u ove krajeve do danas.

Slovaci rimokatolici (Josipovac, Jelisavac, Markovac, Zokov Gaj, Miljevci, Kneževac, Jurjevac) su uz osnivanje svojih naselja skoro u isto vrijeme gradili i male kapelice gdje su se molili Bogu da bi kasnije gradili crkve u kojima su bar jednom tjedno imali i sv. misu. Pošto su slovački jezik i hrvatski jako slični, a i zbog istih liturgijskih obreda, Slovaci rimokatolici nisu tražili Slovačke svećenike u svoja naselja. No, svoje božićne, uskrsne, i druge vjerske običaje sačuvali su do današnjeg dana.

Slovaci evangelističke vjeroispovijesti (Ilok, Radoš, Soljani) trudili su se imati u svojoj sredini svećenika (ili bar levitu) što je jako pozitivno djelovalo na suzbijanje asimilacije. Svećenici su liturgijske obrede i propovijedi držali na slovačkom jeziku i tako ga čuvali od zaborava. I Slovaci ev. vjeroispovijedi očuvali su si svoje vjerske običaje do današnjeg dana. Savez Slovaka kao krovna

udruga 15 slovačkih matica i kulturno-umjetničkih društava brine se i o kulturnim i izdavačkim aktivnostima Slovaka u Hrvatskoj. Naše kulturne manifestacije su: Smotra folklor a i običaja Slovaka u RH, Dječja smotra folklor a, Glazbeno pjevački festival “Kad je ruža cvala “, zatim je tu i Smotra dječjih literarnih radova, recitacija i malih scena “Slovenčina moja”. Redovito sudjelujemo na prestižnoj međunarodnoj smotri folklor a iseljenih Slovaka u Detvi u Slovačkoj. Pojedine matice organiziraju svake godine razne kulturne manifestacije: Matica slovačka Rijeka - Dani slovačke kulture; MS Osijek - Božićni koncert i Uskrsni običaji; MS Ilok - Iločko ljeto, kazališne predstave 27. prosinca i 2. veljače te organizacija rada slovačke emisije na lokalnoj radio postaji; MS Radoš - Berba grožđa; MS Josipovac organizira likovne kolonije i izložbe likovne grupe “Kontrast”; MS Markovac Našički - “Večer polesniakov”; MS Zokov Gaj - “Drapanie peria”; MS Zagreb organizira izložbe, studijska putovanja po Slovačkoj, surađuje sa lektorima na Katedri za slovački jezik, organizira književne večeri o književnicima Slovacima i Hrvatima s Društvom hrvatsko-slovačkog prijateljstva; MS Našice organizira Ples Slovaka i prijatelja, organizira izložbe i lit. skupove u Našicama te radio emisije na slovačkom jeziku.

Centralna knjižnica Slovaka u RH kojoj je sjedište u Našicama organizira susrete s književnicima slovačke nacionalnosti kao i s književnicima Hrvatima, a i književnicima iz Slovačke te pomaže studentima koji uče slovački jezik na Filozofskom fakultetu u Osijeku. U knjižnici Filozofskog fakulteta nalazi se ispostava Centralne knjižnice Slovaka u kojoj su knjige na slovačkom jeziku dostupne studentima fakulteta. U okviru Saveza uključen je rad i emisije na slovačkom jeziku Radio Osijeka koja jednom tjedno informira o događajima i radu našeg Saveza kao i radu pojedinih Matica i događajima u Slovačkoj, uz slovačku glazbu i pjesmu.

Časopis “Prameň” (Izvor) izlazi od 1992. godine. To je jedini naš časopis koji izlazi jednom mjesečno i u kojemu objavljujemo i informiramo članove naše nacionalne manjine o svim vidovima rada Saveza, Matica i šire.

Što se tiče izdavaštva možemo naglasiti da je u posljednjih nekoliko godina Savez izdao zavidan broj knjiga koje su većinom pisane dvojezično (slovački i hrvatski) kako bi bile dostupne širem krugu čitatelja.

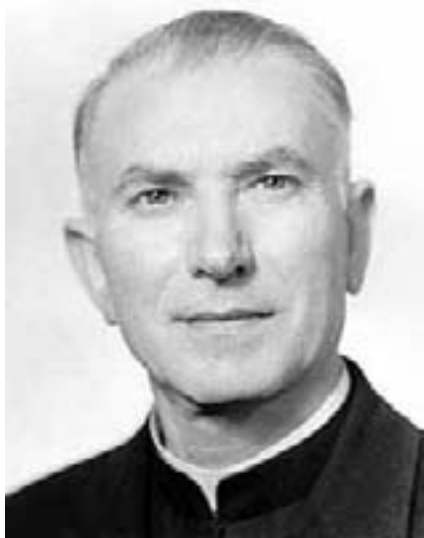
Važno je napomenuti da imamo predstavnike kako u Savjetu za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske tako i u Saboru Republike Hrvatske.

Uz pomoć Savjeta za nacionalne manjine, županijskih i gradskih vlasti te Vlade Republike Slovačke predstavnici slovačke nacionalne manjine u Hrvatskoj mogu njegovati, čuvati i predstavljati kulturnu baštinu naših pradjedova.

Andrej Kuric

Slovaci u Lipovljanima

(prijevod iz knjige Vita Ušaka, *Slovaci u Hrvatskoj*, izdane 1978. godine u Rimu)

Vít Ušák

Lipovljani (slov. Lipovljany) su veliko naselje u Slavoniji kod glavne željezničke pruge Zagreb-Beograd, oko 90 kilometara istočno od Zagreba. Rasprostiru se na razmjerno jako valovitoj ravnici, oko kilometar sjeverno od željezničke pruge i autoceste, koja također spaja Zagreb s Beogradom. Prema brošuri «Lipovljani», koja je izašla g. 1976., ovo naselje u tadašnje je vrijeme imalo 718 domaćinstava i 2633 stanovnika koji su prema nacionalnoj pripadnosti jako izmiješani.¹ Ovdje žive osim Hrvata: Srbi, Slovaci, Česi, Ukrajinci – koji se ovdje nazivaju Galicijani i ostali. Zajedno ovdje žive pripadnici 16 nacionalnih manjina. Slovaci i Galicijani su prilično jake skupine. Prema vjerskom opredjeljenju Lipovljani se također odlikuju vrlo šarolikim stanjem. Ipak, većina stanovništva je rimokatoličke vjeroispovijesti, zatim grkokatoličke (Galicijani) te pravoslavne.

Iznad Lipovljana dominiraju tornjevi rimokatoličke i grkokatoličke crkve, koje se nalaze u središtu naselja. U susjedstvu katoličke crkve je i osnovna škola i ured Uprave šumarije. Spomenute zgrade nalaze se na Trgu žrtava fašizma. Usred naselja, u malom, ali vrlo lijepo uređenom parku nalazi se spomenik žrtvama fašizma. Ovaj park krasi visoka stabla kestena i lipe bogatih krošanja. Zbog ovih lipa, Lipovljani su i dobili ime koje nose. Na zgradi Uprave šumarije nalazi se spomen-ploča, koja podsjeća na 10-godišnji boravak pisca Josipa Kozarca u Lipovljanima (1885.-1895.), gdje je napisao svoja najpoznatija književna djela.

Zahvaljujući Svetošu znamo da je naših zemljaka bilo u Lipovljanima 1900. godine – 69, 1910. g. – 549, 1921. g. – 616, 1931. g. – 384.

Prema službenoj statistici iz 1961. g. u Lipovljanima je bilo 360 Slovaka, a 1971. g. ih je bilo 344. U Krivaju, manjem selu nedaleko Lipovljana, bilo ih je 1961. g. – 47. Kao što vidimo, Slovaka je u Krivaju bilo, a tako je i sada, mnogo manje nego u Lipovljanima. Njihove sudbine jako slične sudbinama lipovljanskih Slovaka te stoga ova studija u mnogome osvjetljava i njihov život.

¹ Detaljnije podatke o Lipovljanima pogledaj: Djukić Gojko, Kraljevac Dubravko, Vanjek Vlado, *Lipovljani*, Lipovljani-Zagreb, 1976. Ova brošurica posvećena je tzv. «lipovljanskim susretima» - kulturno-umjetničkim manifestacijama, koje su se održavale u Lipovljanima prvi puta upravo 1976. godine.

2 SVETONĚ JÁN, *Slováci v európskom zahraničí*, Bratislava, 1943., str. 39.
(*Slovaci u europskom inozemstvu*, Bratislava, 1943., str.39.)

Osim Svetoňa, Slovake u Lipovljanima spominje i Auerhan³, Sirácky⁴ i Podolák⁵. Nadalje, činjenice o Lipovljanima naći ćemo u različitim člancima, publikacijama i izvorima koje navodi Josip Matušek na kraju svoje studije *Lipovljani u životu i djelu Josipa Kozarca*, u zborniku *Přehled IX*, Daruvar, 1975., s. 58.-78. Ova studija izašla je kao posebno izdanje Lipovljani-Daruvar 1976. Bogati izvor za prošlost Lipovljana je prvi svezak *Kronike škole* u Lipovljanima.⁶ Ova kronika obuhvaća osim kraće „pukotine“ razdoblje od 1888.-1919.g.

Drugi izvor predstavlja *Zápisník zasedaní školského výboru od r. 1907*.⁷ Treći važan izvor je *Popis československých občanov v obci Lipovljany*.⁸ Ovaj popis vodio se u bilježnici velikog formata i pisan je rukopisom. Sadrži činjenice o godini rođenja, o zaposlenju, datumu dolaska na područje općine, imenu mjesta i regije odakle se dotični doselio, kao i broj članova obitelji.

U nekim slučajevima uvodi se i datum do kojega mu je dozvoljen boravak. Nema podataka o tome kada se ovaj zapisnik počeo pisati niti kada je završen. Najvjerojatnije su ga započeli pisati između 1920. i 1930. godine. U mnogim slučajevima žene se spominju kao glave obitelji. To je vjerojatno stoga što se knjiga započela pisati kada su već mnogi supruzi, odnosno glave obitelji, već bili umrli. Umjesto njih se tada se uvode žene kao glave obitelji.⁹

Iz ovih izvora crpio je Matušek za citirano djelo kao i za djelo Česi i Slovaci u Lipovljanima, Krivaju i Medjuriću, za koje se pretpostavljalo da će izaći 1973. g., ali je još 1977. godine bilo u tisku.¹⁰ Mi smo imali mogućnost konzultirati ciklostilat ovoga djela u fotokopiji.

Prilikom pisanja ove studije o Lipovljanima – osim navedene literature – crpili smo iz: 1. Matice krštenih lipovljanske rimokatoličke crkve; 2. iz pisma Anke Kubranove od dana 8.5.1976.; 3. iz razgovora sa više osoba u Lipovljanima; 4. iz razgovora sa profesorom Josipom Matuškom, glavnim urednikom daruvarske «Jednote», kao i iz njegovih dviju citiranih publikacija.

O dolasku Slovaka u Lipovljane

Nas, prije svega, zanimaju događaji koji se vežu uz lipovljanske Slovake, ali zbog boljeg razumijevanja tadašnjih odnosa u to vrijeme reći ćemo nešto i o općoj tamošnjoj situaciji i pratiti i doseljavanje Čeha, o kojem ćemo se ukratko očitovati time što ćemo sabrati svjedočanstva iz tih vremena.¹¹

3 AUREHON JAN, *Československá vetev v Jugoslavii*, Prag, 1930., s. 63.

4 SIRÁCKÝ JÁN, *St'ahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí*, Bratislava, 1966., s. 187.; pogl. u predgovoru knjige R. BEDNÁRIKA *Slováci v Juhooslávii*, Bratislava 1966., s. 47; pogl. u predgovoru knjige KAMILA VYSKOČILA i VLADIMÍRA LABÁTHA *Prikutí k brázdam*, Martin, 1975., str. 9.

5 PODOLÁK JÁN, *Niektoré otázky štúdia ľudovej kultúry Slovákov v Slavónii*. Slovenský národopis, roč. 23, č. 2, 1975, s. 268.

6 *Spomenica škole u Lipovljanima I*. Pogledaj MATUŠEK JOSIP, c.d., str.77

7 *Zapisnik sjednica školskog odbora od 1. XII. 1907*. Pogledaj MATUŠEK JOSIP, *Česi i Slovaci u Lipovljanima, Krivaju i Medjuriću* (ciklostilat u fotokopiji). Izvori i literatura. str. 2.

8 *Popis čehoslovačkih građana u općini Lipovljani*. Pogledaj str. 1-2.

9 Pogledati str. 1-2

10 Pogledati MATUŠEK JOSIP, *Lipovljani u životu i djelu Josipa Kozarca, Přehled IX*, Daruvar, 1975., str. 78.

11 Pogledati str. 59.-62.

**OSOBNI LIST
SIGNALEMENT**

Mantéla – Femme

Zanésimant | *obitelj*

Profession | *domaćica*

Roditi i datum | *Korovin*

narodni | *14. 2. 1871.*

Lieu et date |

de naissance |

Residence | *Lipovljani*

Domicile |

Objet | *vojna*

Voyage | *putovanje*

Barbe et | *brak*

Couleur des yeux | *plava*

Barbe et | *brak*

Couleur des cheveux | *crna*

Particularités |

DÉT – ENFANTS

Nom	Sexe	Publié

Mantéla – Femme

Portrait

POUR MATRIE
SIGNATURE DU TITULAIRE

A JEBO MANZELKY
ET DE SA FEMME

Podpis državljanke vojničke matice po
Signature de l'agent délivrant le passeport

Putovnica Marije Ivanec

Vojna krajina bila je u Lipovljanima ukinuta 1. siječnja 1872. g., ali općinska uprava počela je zaživljavati postupno. Stanovnici Vojne krajine bili su prije toga u stalnoj vojničkoj pripravnosti. Zemlju su obrađivali zajedno u većim gospodarstvima, koje su nazivali «zadruga», odnosno udruženja.

Takvih zadruga bilo je u lipovljanskoj općini 32. Svaki zadrugar bio je zadužen za obavljanje određene vrste posla. Jedan je vodio na pašu svinje, drugi je brinuo o ovcama, treći o kravama. Polovina zemlje ležala je neobrađena ili se pak upotrebljavala kao pašnjak. Kad su se zadruga podijelile među pojedinim seljacima, ovi su morali raditi sve poslove: orati, sijati, brinuti o stoci i raditi sve ostale poslove. Bilo je mnogo takvih koji to nisu znali, gazdinstva su im slabo napredovala i nisu uspijevali plaćati poreze, iako su ti porezi u usporedbi s današnjima bili mnogo manji, ali zadrugari poreze nisu plaćali.

Samostalni ratari ubrzo su se zadužili te erar počinje prodavati zadužena imanja. Bila je to prilika koju su iskoristili prvi doseljenici – u ovom slučaju Česi, a poslije i Slovaci i Ukrajinci. Ispočetka su im starosjedioci pravili raznorazne probleme, tako da su Česi morali svoja polja noću čuvati. Kada su se Česi brojnošću izravnali sa Hrvatima, tada su mogli raditi u miru. Mnogi Hrvati ipak nisu mogli izdržati konkurenciju Čeha te su se zbog toga počeli iz Lipovljana iseljavati.

Izvjestan Ljubojević, lipovljanski starosjedilac, od kojega je Matušek citirao duže pasaže koje smo ovdje uveli u skraćenoj verziji, još k tome dodaje: «Hrvatske djece je sve manje... Kako će to izgledati za pedeset godina? Doseljenike ćete vrlo rijetko vidjeti u gostionici, osim iznimaka; oni imaju puno djece, a Hrvati jedno ili čak niti jedno.»

Česi su u Lipovljane došli oko 1880. godine. Iz 1892. g. sačuvana su školska izvješća prema kojima je od 100 učenika bilo nešto više od polovice Hrvata, a ostali su bili Česi i nešto Mađara. Godine 1894. školu u Lipovljanima pohađalo je 46 Hrvata, 90 Čeha, 1 Slovak, 8 Nijemaca i 8 Mađara.

Prisutnost Slovaka u lipovljanskoj školi se odražava u sljedećim godinama na stranicama lipovljanske školske kronike ovako:

Godina	Hrvati	Česi	Slovaci	Ukrajinci
1897.	56	116	3	–
1898.	56	112	2	–
1899.	56	124	6	–
1900.	53	121	15	–
1901.	44	122	7	–
1902.	66	101	11	–
1903.	67	96	24	–
1904.	77	86	26	–
1905.	65	77	29	3
1906.	48	58	48	15
1907.	44	64	58	15
1908.	41	57	57	19
1909.	49	65	54	21
1910.	43	66	62	34
1911.	46	52	73	58
1912.	50	53	77	60
1913.	53	55	75	68
1914.	45	60	74	73
1915.	52	63	76	65
1916.	51	61	84	61
1917.	48	48	88	68
1918.	62	58	98	60
1919.	62	57	88	56
1920.	51	67	41	21

Od 1920. godine ne izjašnjava se narodna pripadnost Čeha, Slovaka i Ukrajinaca, već ih se uvrštava pod općim nazivom – *Slaveni*. Zbog toga u daljnjim godinama nije moguće pratiti narodnu pripadnost učenika.¹³

U Lipovljane se najviše Slovaka doselilo od 1900. – 1910. godine, najviše iz Prievidze, kako doznajemo iz razgovora s mještanima. Prema Podolaku, koji je sakupio usmene izjave od najstarijih mještana, prvi Slovak, prezimena – Žemlja, doselio se u Lipovljane 1894. godine.¹⁴

No, prema Popisu doseljenika, koji je vođen u općinskom uredu u Lipovljanima i kojega donosi J. Matušek, Ivan Žemlja se preselio u Lipovljane 1883. godine, znači – 11 godina kasnije. Sljedeći su došli u godinama: 1885., 1887., 1891., 1896., 1898., 1899., a 1901. godine došlo ih je čak 8.¹⁵

13 MATUŠEK JOSIP, Česi i Slovaci u Lipovljanima, Krivaju i Medjuriću, str. 12.-13.

14 PODOLÁK JÁN, c. čl., str. 268.

15 Pogledaj MATUŠEK J., Česi i Slovaci... str. 19.

Prvo slovačko ime, koje je zabilježeno u matici krštenih je Amália Šafáriková, koja se ovdje rodila 1893. godine.¹⁶ Ipak, iz prethodnog pregleda, vidjeli smo da su pojedinačno Slovaci dolazili u Lipovljane i ranije. Stoga je moguće da među novorođenima u Lipovljanima slovačke djece ima već i prije Amálie Šafárikove, odnosno, prije godine 1893. Prema prezimenu ne može se utvrditi je li prezime češko ili slovačko. U obzir su uzeta oba slovačka prezimena o kojima nema dvojbi da su doista slovačka.

Godine 1902. u lipovljanskoj matici krštenih imamo već 5 novorođenčadi sa slovačkim prezimenom.¹⁷ Godine 1903. nailazimo na 2 prezimena,¹⁸ ali u narednim godinama slovačka prezimena pojavljuju se razmjerno često. Mi smo bili zainteresirani, prije svega, za prve rođene Slovake u Lipovljanima, kako bi mogli iz pisanih dokumenata utvrditi postupan dolazak Slovaka u Lipovljane.

Kada pogledamo na prije spomenute statističke podatke Jána Svetoňa iz 1900. godine, vidimo da je Slovaka u Lipovljanima već tada bilo 69. Bila je to prva nevelika

13. 12. 1903.

Výňah z matriky narodených rim.-kat. farského úradu *Putovnice* **Svázok: 8 Strana: 6**
ledentisic *marcela cerná - rodinná (1899)*
Extractus Matriculae Baptisatorum Parochiae
Anno Milleesimo **Tom.: Pag.:**

Sub a Sub		Familijske - Baptizacijske		Ime, prezime i ime roditelja		Datum, mjesto i okolnosti rođenja		Matičar i svjedoci		Matičar i svjedoci	
Ime, prezime, otac	Ime, prezime, majka	Ime, prezime	Ime, prezime	Ime, prezime	Ime, prezime	Ime, prezime	Ime, prezime	Ime, prezime	Ime, prezime	Ime, prezime	Ime, prezime
1899.				Barthel, Vincent		1899.					
19	17. 11. 1899.	Karel		Barthel, Vincent		1899.					
				Barthel, Vincent		1899.					

13. 12. 1903.

Rodni list; slika gore - preslika Putovnice Marije Ivanec

16 Matica krštenih lipovljanske Rimokatoličke crkve, 1.4.1893., Amalija Šafarik

17 Pogledati – 4.1.1902.: Genoveva Mitošinka; 19.8.1902.: Stjepan Feranec; 22.09.1902.: Marija Kocijan; 02.10.1902.: Mijo Klobučar; 12.10.1902.: Tereza Turaz.

18 Pogledati, 08.02.1903.: Josip Bednarik; 21.04.1903.: Stjepan Kubran.

skupina što odgovara manje-više i podacima iz matice. Čeha je tada bilo 595.¹⁹ Prema Matušeku, godine 1910. broje Čeha se smanjio na 477, dok je broj Slovaka narastao na 478. Svetoň navodi u toj godini broj Slovaka – 549. Vjerojatno su u taj broj pribrojeni i Slovaci iz Krivaja. Tome bi mogla posvjedočiti i statistika iz 1911. g. koju donosi Roman Myz u Christijanskom kalendaru g. 1974.²⁰(20) Slovaka je 1911. g. prema spomenutoj statistici bilo 484.

Roman Myz donosi i statistiku iz 1969. godine. Obje statistike su vrlo zanimljive jer iz njih vidimo u dva različita vremenska razdoblja jedinstvenu šarolikost u sastavu stanovništva Lipovljana, zbog toga ih ovdje i prikazujemo:

Godina	1911.	1969.
Svi	2134	2123
Hrvati	518	987
Ukrajinci	273	335
Slovaci	484	335
Česi	474	293
Srbi	–	64
Mađari	91	42
Talijani	–	21
Poljaci	24	10
Nijemci	58	9
Slovenci	–	3
Makedonci	–	1
neizjašnjeni	–	6

Tko, kada i odakle?

Već smo upozorili da je prvi Slovak koji je došao u Lipovljane - kao što je poznato iz usmene predaje i iz pisanih dokumenata - bio Ivan Žemlja. Postoji, pak, relativno bogati zapis o dolasku Slovaka (i Čeha) u Lipovljane u već spomenutom Popisu čehoslovačkih građana u opini Lipovljani. Zbog njegovog značaja preuzimamo ga iz Matuškovog djela u cijelosti, u mjeri u kojoj se odnosi na Sloake (str. 19.-23.).

19 MATUŠEK J., Česi i Slovaci... str. 14

20 MYZ ROMAN, Grekokatolička parafija v Lipovljanoch. In Christijanski kalendar 1974, Ruski Krstur 1973, dodatak, str. 22.

Godina	Ime i prezime	okrug	broj članova obitelji
1883.	Ivan Žemľa	Nitra	2
1885.	Štefan Turas	Nitra	8
1887.	Štefan Mokoš	Nitra	6
1891.	Matej Bednár	Caesa (?)	3
	Andrej Štendel	Ružomberok	5
1896.	Martin Kamenský	Mot. Slatina	8
1898.	Mária Božík	Bratislava	4
1899.	Štefan Hepner	Prievidza	6
1901.	Helena Buc	Trstená	2
	Jozef Feranec	Nové Mesto	6
	Leopold Klimek	Trstená	2
	Michal Kubran	Nové Mesto	7
	Ivan Libiak	Zvolen	3
	Matúš Libiak	Zvolen	2
	Juraj Libiak	Zvolen	8
	Barbara	Libiak ?	2
1902.	Štefan Marcinek	Zvolen	7
	Ivan Pavčo	Zvolen	7
	Štefan Mitošinka	Nitra	4
	Juraj Lukačevič	Veľ. Topoľčany	4
	Anna Hrubec	Trstená	1
	Ruža Krajči	Prievidza	3
	Ďula Záborský	Sv. Martin	10
	Imro Marcinek	Zvolen	3
1903.	Matej Baher	Trstená	5
	Matúš Baher, st.	Trstená	2
	Ivan Nuota		
	(ispravno-Nôta)	Zvolen	7
	František Šafárik	Boskovice (?)	2
1904.	Ivan Baránek	Trstená	2
	Roza Gouth	Hradec ²¹	1
	Jozef Domin	Trstená	2
	Martin Brnušák	Trstená	9
	Martin Rubaninský	Nové Mesto	5
	Jozef Žemľa	Nitra	5
	Valent Kobel'a	Prievidza	7
	Peter Hmapko	Veľ. Topoľčany	6

²¹ Vjerojatno Hradec, okrug Prievidza

Godina	Ime i prezime	okrug	broj članova obitelji
1906.	Alojz Vincent	Hronský Sv. Kríž ²²	4
	František Nuota	Zvolen	6
	Lukáš Vincent	Hronský Sv. Kríž	3
	Imro Vincent	Kremnica	8
	Ivan Vicent	Hronský Sv. Kríž	8
	Karol Vincent	Hronský Sv. Kríž	3
	Mária Vincent	Hronský Sv. Kríž	5
	Juraj Vincent	Hronský Sv. Kríž	4
	Valent Dubec	Prievidza	3
	Vendelín Škultéty	Sv. Martin	2
	Valentín Mokrý	Prievidza	6
	Mária Dubec	Prievidza	7
	Ľudovít Žemľa	Nitra	5
	František Žemľa	Nitra	3
	Jozef Weiss	Zvolen	2
1907.	Ivan Klopčok	Prievidza	7
1909.	Vavrinec Hrmo	Hronský Sv. Kríž	4
	Martin Štrbán	Trstená	5
	Štefan Urban	Trstená	8
	Andrej Hudec	Hronský Sv. Kríž	6
	Vincent Hudec	Hronský Sv. Kríž	2
	Andrej Dovec	Hronský Sv. Kríž	1
	Ivan Škopec	Hronský Sv. Kríž	6
	Ivan Uhrín	Trstená	7
	Andrej Pivarči	Hronský Sv. Kríž	9
	Gejza Ďuriš	Hronský Sv. Kríž	5
	Jakub Sudra	Prievidza	4
	Ivan Mokrý	Prievidza	1
	Ivan Sudra	Prievidza	4
	Jozef Tisaji	Prievidza	6
	Jozef Sudra	Prievidza	2
	Anton Pirok	Trstená	5
	Jozef Hepner	Prievidza	6
	Štefan Piješ	Prievidza	5
1909.	Mária Sedláček	Prievidza	1

²² Danas Žiar nad Hronom. Kod Matuške čítamo «Sv. Kríž Hronsky», no u ovoj studiji o Lipovljanima mjesna i osobna imena uvodimo u slovačkoj formi. U praksi se pojavljuju i u dvije forme.

Godina	Ime i prezime	okrug	broj članova obitelji
1909.	Štefan Sundra	Prievidza	8
	Jozef Baranček	Hronský Sv. Kríž	4
	Jozef Galo	Hronský Sv. Kríž	5
	Štefan Sedláček	Prievidza	2
	Ivan Dian	Nová Baňa	4
	Michal Imriš	Hronský Sv. Kríž	7
	Štefan Imriš	Hronský Sv. Kríž	2
1910.	Vendelín Tisaji	Prievidza	4
	Matej Hrmo	Hronský Sv. Kríž	5
	Ivan Beňadík	Prievidza	4
	Cyril Stankovič	Trstená	4
	Ignác Krajči	Prievidza	6
	Juraj Sudra	Prievidza	5
	Štefan Boško	Prievidza	7
	Ivan Boško	Prievidza	6
	Štefan Rybár	Prievidza	3
	Ivan Rybár	Prievidza	6
	Peter Krajči	Prievidza	4
	Jozef Marko	Prievidza	5
	Michal Antal	Hronský Sv. Kríž	6
	Ivan Libo	Hronský Sv. Kríž	9
	Jozef Hrmo	Hronský Sv. Kríž	3
	Ignác Kyselý	Hronský Sv. Kríž	4
	Jozef Mokrá	Prievidza	7
	Zuzana Mokrá	Prievidza	3
	Ivan Krnček	Hronský Sv. Kríž	4
	Andrej Krnček	Hronský Sv. Kríž	2
	Anna Puliš	Hronský Sv. Kríž	2
	Vavrinec Hrmo	Hronský Sv. Kríž	2
	Mária Očko	Hronský Sv. Kríž	2
1911.	Lukáš Beňo	Hronský Sv. Kríž	5
	Tomáš Kolečak	Trstená	8
1911.	Lukáš Ivanec	Hronský Sv. Kríž	5
	Juraj Pirok	Prievidza	7
	Anton Pirok	Prievidza	6
	Rudolf Marko	Prievidza	5
	Ivan Piješ	Prievidza	2
	Juraj Pariža	Trstená	7
	František Šulc	Trstená	6
1912.	Matúš Vrabček	Hubín (asi Kubín)	4

Godina	Ime i prezime	okrug	broj članova obitelji
1912.	Matej	Vrabček ?	5
	Peter Piješ	Prievidza	5
	Mária Ivanec	Hronský Sv. Kríž	3
1913.	Jozef Lacko	Prievidza	5
	Zuzana Lacko	Prievidza	3
	Ivan Smaho	Prievidza	5
1914.	Anna Kobel'a	Prievidza	1
	Andrej Číž	Veľ. Baňa (vjerojatno Nová Baňa)	5
1919.	Jozef Martinka	Nitra	7
1920.	Ivan Karvaš	Nová Baňa	9
1929.	Eduard Guoth	Nové Mesto	1

Osobna karta Imre Vincenta

i još uvijek se dobro sjeća da su otišli vlakom iz mjesta Hliník na pokladnu nedjelju, a u Lipovljane su stigli na pokladni ponedjeljak poslijepodne.²³

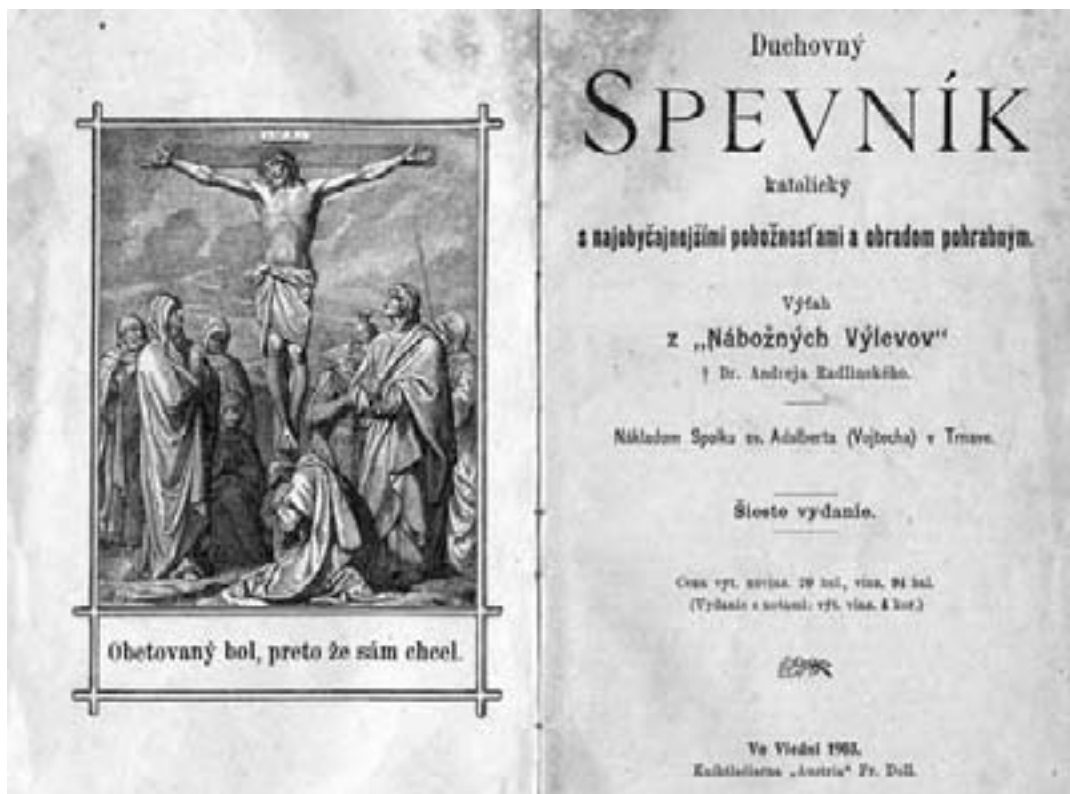
Dolazak većine Slovaka u Lipovljane seže samo do početka dvadesetog stoljeća. Neki od njih, koji su došli zajedno sa svojim roditeljima, još su živi. Znaju iz kojih sela potječu te su nam ispričali mnoge pojedinosti koje suhoparnim statistikama dodaju zanimljivo obojeno podlogu.

Oko 1900. godine doselila je obitelj Nôta iz mjesta Hriňa kod Detve. Iz Detve potječe i obitelj Marcinek. Mária Nôtová, koja nam je to pričala, poslije se udala za Baltazára Kubrana. Obitelj Kubran se doselila 1902. g. iz Ostrova kod gradića Piešťany.

Godine 1900. iz Lazian kod Prievidze doselila je obitelj Rybar. Podatke smo dobili od Jána Rybára, koji se rodio u Lazanima 1897. godine. U Lipovljane je došao zajedno sa svojim roditeljima, u dobi od 13 godina. Od njega smo saznali da su u to isto vrijeme došli i Slovaci iz Orave te iz Trenčianskog i Nitrianskog okruga. Iz Orave potječu obitelji Štrbáň, Paríž, Uhrín i Domin – kako smo doznali od Paulíne Vincent, rođene Beňa.

Od Vincentove Pavline imamo i druge vijesti. Tako naprimjer od nje saznajemo da se 1911. g. doselila obitelj Beňa, odnosno, njezina vlastita obitelj. Paulina se rodila 10. siječnja 1900. u mjestu Prestavľky, župa Trubín kod Sv. Kríža nad Hronom

²³ Kada su se naseljavali u Slavoniju, Paulina je imala 11 godina. Još uvijek se dobro sjeća kako su u Budimpešti čekali vlak. Djeca su zaspala te su ih morali buditi kada je trebalo sjediti u vlak. No, oni su se počeli svlačiti, pošto su, onako sneni, mislili da idu spavati u krevet.

Molitveník

Obitelj Kobel' doselila se 1913. godine iz okruga Poruby, filijale Lazany. Iz toga istoga kraja potječu i obitelji: Mokry, Krajči i Klopček (Nedožery). Podatke smo dobili od Márie Smahove, rođ. Kobel'a.

Bilo je to razdoblje u kojem su neka sela u Slovačkoj bila zahvaćena groznicom iseljavanja. Neki su se zbog toga poslije jako kajali, pa i oplakali, no pomoći više nije bilo. U Slovačkoj su imali lijepe kuće i dobra polja, a u Slavoniji su kupili jako trošne kuće i gora polja od onih koja su imali u starom kraju.

Beňa Lukaša na iseljenje je nagovorio njegov susjed s kojim je često, poslom išao u Budimpeštu. Beňo bi se bio i vratio, ali je zauzeo puno zemlje, za koju je već dao i veliki predumak te je bio prisuđen tu zemlju i kupiti, inače bi novce koje je dao za predumak izgubio. Njegova žena je dugo plakala za lijepom kućom u slovačkom mjestu Prestavlky i prekrasnim poljima. Isto tako i obitelj Vincent, u čiju se obitelj Paulína Beňa udala, imala je u Trubinu lijepu kuću na koju su vrlo teško zaboravljali. Ali Vincent je imao puno djece, kupio je 50 jutara zemlje i krenuo u borbu za bolju budućnost. Na povratak više nije vrijedilo razmišljati.

Iz rečenoga se vidi da su lipovljanski Slovaci došli u kraj niže gospodarske i kulturne razine. Zna se, da su Česi, kao i Slovaci bili dobri gospodarstvenici. Bili su sposobni i marljivi. Iz školskih kronika se vidi, piše Matušek, što su sve donijeli svojoj novoj domovini. Uzgajali su sve vrste žitarica i bili su stručnjaci (u ono vrijeme) za uzgoj krumpira. Racionalniji to više potraživao je od njih i uzgoj djeteline, lucerne i repe.²⁴

²⁴ Pogledati: MATUŠEK J., Česi i Slovaci... str. 26-27.

Naši rođaci su se tako našli u tuđini, u manjini, a osim toga su se još morali i boriti sa početničkim teškoćama. Ova stvarnost podupirala je njihovu uzajamnost i još tješnje ih spajala. Imro Vincent je u tadašnje vrijeme među Slovcima imao određenu prednost i vodeće mjesto. On je vodio i slovačke pobožnosti kod kojih su se sretali nedjeljom. Skoro svi Slovaci u Lipovljanima su bili katoličke vjeroispovijesti. Ljudi se sjećaju da su tamo bile samo dvije evangeličke obitelji, i to: Rubaninský i Záborský. Ali evangelici su bili samo u prvoj generaciji, a ti su već pomrli. Mladi su se poženili i pouđavali u katoličke obitelji te se u potpunosti u njih asimilirali.

Nakon Prvog svjetskog rata

U Prvom svjetskom ratu lipovljanski Slovaci su se borili za Austro-Ugarsku, kao i ostali stanovnici Monarhije. Nastanak novih država nakon Prvog svjetskog rata prouzročio je da su iseljenici postali odsječeni od staroga kraja novim granicama. Ovim činom se njihove veze sa Slovačkom otežavaju, što je negativno utjecalo i na njihovu narodnu samosvijest.

Kako bi se to ipak ublažilo, godine 1921. u Osijeku je bio osnovan Čehoslovački savez u Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca. Kasnije je kulturno djelovanje između Slovaka i Čeha bilo usmjeravano ka Zagrebu, a napokon ka Daruvaru. Kod popisa građana 1921. godine Slovaci u Lipovljanima su svoju narodnu samosvijest izrazili poprilično dobro. Tu razinu je u njima trebala održavati i Čehoslovačka beseda, osnovana 1925. godine. Čehoslovačka beseda bila je dobro opremljena bogatom knjižnicom u kojoj je bilo mnogo čeških i slovačkih knjiga. Godine 1932. uspjelo se u naumu – uvesti u Lipovljanima dopunsko odjeljenje za učenje slovačkog i češkog jezika. Prema sporazumu između predstavnika Čeha i Slovaka u Lipovljanima su trebali biti poslani učitelji iz Slovačke i Češke. Iz izjave J. Matuška znamo da se i ovdje očitovala češka tendencija, koja je svoje korijene imala u tadašnjoj centralističkoj politici Praga i Beograda. Slovaci su dobili slovačkog učitelja tek 1935. godine, iako ih je bilo više nego Čeha. Ali tamošnji Slovaci nisu odstupili i svojim odlučnim stavom ipak su postigli to da od dva poslana učitelja jedan bude Slovak. Ipak, obojica su morali znati i češki i slovački jezik. Učitelje je slala i plaćala Vlada iz Praga. Godine 1935. u Lipovljane je došao prvi slovački učitelj – Pavol Hegyi i ostao je tamo do 1937. godine. On je bio prema Mutuški najznačajniji i najpožrtvovaniji kulturno-prosvjetiteljski djelatnik.²⁵

Za vrijeme njegovog službovanja u Lipovljanima bio je osnovan Pododbor Čehoslovačkog saveza koji se trebao pobrinuti i za osnutak slovačkih kulturnih društava i u nedalekom Antunovcu i Gaju. Godine 1939. „čehoslovačka“ škola u Lipovljanima preobrazila se u paralelnu državnu školu sa slovačkim i češkim nastavnim jezikom i bila je pod kontrolom beogradskog ministarstva prosvjete, ali izravno je pripadala banovskom odjeljenju za prosvjetu u Zagrebu.

Godinom 1939. počinje razdoblje u kojem su učitelji i učiteljice u slovačkoj školi u Lipovljanima Česi i Slovaci rođeni u Jugoslaviji. U Jugoslaviji su i završili studij i zato su i imali veći senzibilitet za potrebe tamošnjih Slovaka i Čeha. Poslije dužeg razdoblja nerazumijevanja i nepovjerenja između tamošnjih Čeha i Slovaka počelo je razdoblje određenog prosvjetljenja i suradnje, što je donijelo bogate plodove za oba naroda. Knjižnica se neprestano obogaćivala novim naslovima, a pojavljivao se i veliki interes za čitanje slovačkih i čeških novina, koje su u Lipovljanima imale puno pretplatnika.

²⁵ Pogledati: str. 33. Lipovljančanin Jozef Beňadik tvrdi da je prije učitelja Hegya u Lipovljanima radila kao učiteljica izvjesna Simčíkova koja je bila Slovakinja. Pod njezinim vodstvom uvježbao se i neki kazališni komad u kojem je sudjelovao i sam Beňadik.

Od kulturnih priredbi spominju se dvije kazališne predstave i prigodne recitacije. Kulturni rad obavljali su učitelji i učiteljice koji su u različitim razdobljima vodili u osnovnoj školi slovačko i češko odjeljenje. Mještani Lipovljana se još uvijek dobro sjećaju Ľudmile Shejbalove, Štefinke Chytilove, kao i Ondreja Jakuša.

Učitelji bi se sastajali u slobodno vrijeme, u predvečerje i uvježbavali s njima amaterske kazališne predstave i narodne plesove. Kazališne predstave priređivale su se dva-tri puta godišnje, oko Božića i Uskrsa. Najviše se igralo predstava na slovačkom jeziku, pošto je Slovaka bilo više, ali nekada se igralo i na češkom jeziku. Anka Kubranová, od koje i imamo ove podatke, nastupala je u oko deset predstava, a također je bila učesnica i folklorne sekcije, koja je predvodila «Slovačku besedu» ili «Češku besedu». Uobičajeno je bilo da se najprije plesalo, a zatim je slijedila kazališna predstava.

Od kazališnih predstava tamo su se odigrale među ostalima i ove: «Strýdža spod hája», «Konopáreň», «Keď mesiačik svietil», «Prevrhnutá slanička», «Ľudia» i dr. Za Dan majki priređivale bi se dječje kazališne predstave i recitirale prigodne recitacije. Zanimanje za kazalište bilo je veliko jer tada još uvijek u blizini nije bilo kina, a o televiziji da se i ne govori. Sa nekim kazališnim predstavama gostovali su više puta i u Antunovcu što je jačalo međusobnu slovačku narodnu samosvijest. Na kazališne predstave dolazili su pripadnici svih narodnosti, bez razlike, a kod plesova surađivalo je Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo «Lipa» sa svojim glazbenim repertoarom.

U to vrijeme, lipovljanski Slovaci i Česi bili su vodeći društveni sloj tamošnjeg stanovništva i postigli su zavidnu kulturnu i gospodarsku razinu. U susjednom mjestu Krivaj kulturno djelovanje Slovaka također se ispoljavalo kroz suradnju s Česima, ali i s pripadnicima drugih nacionalnih manjina. Konkretnim znakom ovakvog djelovanja bila su u pojedinim razdobljima Čehoslovačka beseda, amatersko kazalište i limena glazba.

Ali, ovako lijepo uhodano kulturno djelovanje bilo je 1941. godine, tadašnjim režimom ukinuto. «Čehoslovačka» škola, koju je vodila Ľudmila Schejbalová, bila je ukinuta, a slovačkog učitelja tada tamo nije bilo. Tako je prestala nastava na slovačkom jeziku.

Drugi svjetski rat

Nakon Prvog svjetskog rata mnogi Slovaci i Česi, koji su tada živjeli u Hrvatskoj, nisu bili građani novozasnovane Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Mnogi su zadržali pravo na kuću u svojim rodnim selima u Slovačkoj ili Češkoj i na taj su način postali građani novozasnovane Čehoslovačke Republike. Dio njih stekao je jugoslovensko državljanstvo, ali prilično puno njih ostalo je bez njega i tijekom Drugog svjetskog rata.

Nastanak Slovačke Republike i Nezavisne Hrvatske Države stavio je pred njih nove probleme. Hrvatska vlast zabranila je djelovanje Čehoslovačke besede i čehoslovačke škole. Umjesto zabranjene Českoslovačke besede osnovana je Slovačka jednota, a za Nijemce je bilo osnovano kulturno udruženje Kulturbund.

U ovo udruženje pozivali su i Čehe kao građane Protektorata. Godine 1942. u Lipovljanima je nastala Hlinkova garda.²⁶ Ali organiziranje partizanskog otpora koji je stalno jačao, nalagalo je oprez. Zato je većina Čeha i Slovaka ostala pasivna, nadajući se da će izaći iz te zamršene situacije žive glave.

²⁶ Pogledati str. 40.

Lipovljani su se aktivno uključili u protunacistički otpor. Partizani su kroz Lipovljane iz rodne Slavonije prevozili pšenicu, stoku i naoružanje u siromašne, planinske krajeve. U ovakvoj situaciji nije bilo moguće dulje vrijeme ostati neopredijeljen. Mnogo Čeha i Slovaka uključivalo se među partizane te je u ovom kraju nastao, osim drugih udarnih odreda, i «Čehoslovačka brigada Jana Žižku iz Trocnova».

Kao represiju na ovaj živi partizanski otpor, kao i na opći pasivni otpor od strane civilnog stanovništva, ustaška vlast izvršila je zastrašujuću akciju. U noći sa 19. na 20. rujna 1944. godine iz Lipovljana je bilo odvedeno u obližnji koncentracijski logor 182 ljudi, od kojih je 107 bilo Čeha i Slovaka. Nakon rata se iz tog logora u Lipovljane vratio samo jedan čovjek. Bio je to Vlado Kastner (Čeh).²⁷

Od Drugog svjetskog rata do danas (do 1978.)

Zajedničko stradanje i zajednička borba za bolju budućnost stvorili su između raznih narodnosti jak osjećaj međusobne uzajamnosti. Slovaci i Česi, koji su u oslobodilački rat uložili veliki kapital ljudskih života, potraživali su svoja prava.

Odmah poslije rata s djelovanjem je započela Čehoslovačka beseda, a 15. veljače 1946. ponovno počinje nastava u paralelnoj slovačkoj školi, koju su pohađala i češka djeca. Učitelji su bili: Ľudmila Koljeková, narodená Schejbalová, (1946.-1951.), Štefánia Chytilová (1952.-1954.), Terézia Žilaji (1955.) i Ondrej Jakuš, koji je bio Slovak. O njemu nema podataka kada je stupio u službu, niti kada je službu napustio.²⁸

Škola je postigla i tada zavidne uspjehe, posebno pod vodstvom učiteljice Kolejakove i Čytilove. Bile su obnovljene i izvanredne aktivnosti, mimo škole- u svim sekcijama, ali posebno se isticala folklorna i kazališna sekcija. S kazališnim predstavama gostovalo se u susjednim slovačkim i češkim selima.

No učiteljima je u školi bio vrlo otežan rad. Rad im je bio teži od onoga prije Drugog svjetskog rata pošto novih udžbenika nije bilo, a nastava se provodila istovremeno i u slovačkom i u češkom jeziku.

Stoga se traže učitelji koji aktivno znaju oba jezika. Učiteljske snage, koje su izrasle i studirale u Jugoslaviji, imali su – istina – određenih prednosti, ali njihova znanja češkog i slovačkog jezika nisu bila na traženoj razini. Za učiteljice češkog podrijetla, koje su trebale održavati nastavu i na slovačkom jeziku, ova je situacija predstavljala dvostruki teret. Poslije odlaska učiteljice Čytilove, broj učenika se počeo smanjivati, učitelji zanemaruju odnos s obiteljima učenika i tako postupno dolazi do likvidacije slovačke škole (g. 1957.)

Naravno da u ovakvoj atmosferi polako počinju iščezavati i narodne pjesme i običaji te slabi i interes za organizirani život, za koji su s toliko oduševljenja radile starije generacije. Među stanovništvom Lipovljana nestaju narodna obilježja i razlike te se i kod Slovaka i Čeha formira mišljenje da oni zapravo nisu tuđinci, već da žive u vlastitoj domovini. Seoski patrijarhalni život ostao

27 Ove događaje opširno opisuje J. Matušek u citiranom djelu, str. 40-46.

28 Usporedi na str. 47. Prema usmenom svjedočanstvu Jozefa Beňadika, učiteljica Terézia Žilaji bila je iz Bačkog Petrovca.

je u prošlosti, a današnji životni tempo ne daje potporu njegovanju starih tradicija.²⁹ Polovicom sedamdesetih godina nastaje između Slovaka i Čeha u Lipovljanima ponovno određeno oživljavanje. Što se tiče Slovaka ne možemo to oživljavanje nazvati idealnim. Česima je uspjelo organizirati dobrovoljni dolazak na nastavu češkog jezika u kojoj je sudjelovalo i nekoliko slovačke djece. U obnovljenoj Čehoslovačkoj besedi vodeće mjesto imali su Česi. Slovaka je u samim Lipovljanima, bilo više nego njih, ali u ovom kraju živi većina jugoslavenskih Čeha koji u obližnjem Daruvaru imaju svoju središnjicu. Određenu potporu u njemu imaju i Slovaci u Hrvatskoj, ali nedostaje im vlastito vodstvo.

Slovačka samosvijest lipovljanskih Slovaka

Kod raznoraznih prigoda lipovljanski Slovaci dokazali su prilično jasno svoju slovačku narodnu samosvijest. Bilo je to prilikom popisa stanovništva, kao i kod čvrstog stava – kad se radilo o slovačkom učitelju na tamošnjoj čehoslovačkoj, odnosno slovačkočeškoj ili slovačkoj školi.

Razdoblje u kojemu je njihov kulturni i organizacijski život u suradnji s tamošnjim Česima bilo najživlje, trajalo je oko 40 godina. Suradnja s Česima, iako nije prošla bez određenih nesporazuma, izostravala je kod njih budnost i obazrivost, tjerala ih na stalno traženje slovačkog stajališta i jačala njihovu samosvijest. Ali ipak, o Lipovljanima ne možemo reći da je to slovačko mjesto, iako je Slovaka tamo skoro koliko u Miljevcima, a možda i više.

S obzirom na ostalo stanovništvo – kao što smo vidjeli – naši su samo manjina i njihova boravišta nisu sva zajedno što u velikoj mjeri otežava njihove uzajamne kontakte.

Danas voditeljske osobnosti među njima nema, izučavanje slovačkog jezika je prestalo i asimilacija u takvim uvjetima neizbježno ide naprijed.

To je objektivna situacija koju naši zemljaci u Lipovljanima moraju uzeti u obzir, a ovakvo stanje utječe i na subjektivni stav svakoga od njih.

Stara i srednja generacija govori svoj materini jezik sasvim dobro, a znaju i čitati i pisati slovačkim jezikom. No, oni mlađi slovački jezik poznaju samo jako slabo. Ipak, posjetima Slovaka se tamo svi vrlo vesele jer uvijek ožive njihovu slovačku narodnu samosvijest.

Kao zaključak ovog paragrafa donosimo samo jedan uzorak slovačke narodne pjesme u Lipovljanima. Starija generacija je i tu do određene granice nositeljica narodne kulture koja se najbolje sačuvala upravo u slovačkim pjesmama. Sa zvučnog zapisa izabrali smo pjesmu koju nam je pjevala Tónka Ječmenicová, rođena Božíkova. Tónka je tada imala 60 godina, ali imala je jedinstven glas, a izgovor joj je bio čist. Ona je u to vrijeme bila i vodećom pjevačicom kod katoličkih bogoslužja u Lipovljanima (hrvatskim). Tónkini preci potječu iz mjesta Veľké Kostoliany kod Trnave. U njezinoj interpretaciji pojavljuje se određena nedosljednost. To su utjecaji drugih slovačkih narječja, ali i utjecaj hrvatskog jezika. Na nekim mjestima izgovara tvrdo (trnavsko narječje), a na nekim mjestima - meko. Pjesmu prepisujemo prema ispjevanom originalu. U ovom prijepisu – za razliku od ostalih – duge slogove označavamo, zato što trnavsko narječje vrlo jasno razlikuje duge i kratke samoglasnike.

(29) Usporedi str. 49.

*Pojme, chlapci, pojme, gd'e to svetlo horí.
Pojme, chlapci, pojme, gd'e to svetlo horí:
Majú švárne dievča, majú švárne dievča,
Majú švárne dievča, asnad nám otvorí.*

Otvor, milá, dvere, otvor, milá, dvere.
Otvor, milá, dvere, otvor, milá, dvere:
Us som vaše dvere, us som vaše dvere,
Us som vaše dvere zabov otvarati.

A kec ci ti zabov dvere otváрати
a kec si ti zabov dvere otváрати
a ja som zabudla a ja som zabudla
a ja som zabudla t'eba milovat'i.

*Us sa nám, Anička, zlámala lavička.
Us sa nám, Anička, zlámala lavička,
Gde sme sedávali, gde sme sedávali,
Gde sme sedávali spolu od malička.*

A kec sa zlámala, dáme si hu spravit.
A kec sa zlámala, dáme si hu spravit
a budeme sedat a budeme sedat
a budeme sedat jak sme sedávali.

Anka Kubranova

Tonka Ječmenicova

SLOVÁCI V CHORVÁTSKU

VÍT UŠÁK

SLOVÁCI V CHORVÁTSKU

HISTORICKÝ NÁČRT

Naslovnica knjige Vita Ušaka

1. Slováci v Lipovljanoch

Lipovljany (po chorv. Lipovljani) sú veľká osada v Slavónii pri hlavnej železnici Záhreb-Belehrad asi 90 kilometrov východne od Záhreba. Rozprestierajú sa na pomerne silne zvlnenej rovine asi kilometer na sever od železnice i diaľnice, ktorá tiež spája Záhreb s Belehradom. Podľa brošúrky « Lipovljani », ktorá vyšla r. 1976, osada mala vtedy 718 domácností a 2633 obyvateľov, ktorí sú národnostne veľmi miešaní.¹ Sú tam okrem Chorvátov Srbi, Slováci, Česi, Ukrajinci, ktorí sa tu nazývajú Galiciánmi a iní. Dovedna príslušníci 16 národností. Slováci a Galiciáni sú pomerne silné skupiny. Po náboženskej stránke sú Lipovljany tiež pestré, ale väčšina obyvateľstva je náboženstva rímskokatolíckeho, gréckokatolíckeho (Galiciáni) a pravoslávneho.

Nad Lipovljanmi dominujú veže rímskokatolíckeho a gréckokatolíckeho kostola, ktoré sa nachádzajú v strede dediny. V susedstve katolíckeho kostola je aj základná škola a úrad Lesnej správy (Šumarije). Spomenuté budovy vytvárajú Námestie obetí fašizmu. Uprostred námestia je pomník padlých ovenčený malým, ale úhľadným parkom, ktorý sa pýši mohutnými gaštanmi a košatými lipami. Od týchto líp dostali Lipovljany aj svoje meno. Na budove Lesnej správy je pamätná tabuľa, ktorá pripomína 10-ročný pobyt chorvátskeho spisovateľa Josipa Kozarca v Lipovljanoch (1885-1895), kde napísal svoje najvýznamnejšie diela.

Od Svetoňa vieme, že našich krajanov bolo v Lipovljanoch

¹ Podrobnejšie údaje o Lipovljanoch pozri DJUKIĆ GOJKO, KRALJEVAC DUBRAVKO, VANJEK VLADO, *Lipovljani*, Lipovljani-Zagreb 1976. Táto brošúrka je venovaná tzv. « lipovljanským stretnutiam » (lipovljanski susreti), kultúrnoumeleckým manifestáciám, ktoré sa konali v Lipovljanoch po prvý raz práve r. 1976.

r. 1900 69, r. 1910 549, r. 1921 616, r. 1931 384.² Podľa úradnej štatistiky r. 1961 bolo v Lipovľanoch 360 Slovákov a r. 1971 ich bolo 344. V Krivaji, menšej dedinke neďaleko Lipovľan, ich bolo r. 1961 47. Ako vidíme, Slovákov v Krivaji bolo a je i dnes omnoho menej než v Lipovľanoch. Ich osudy sa však veľmi podobajú osudom lipovľanských Slovákov, a preto táto štúdia odzrkadľuje v mnohom aj ich život.

Okrem Svetoňa Slovákov v Lipovľanoch spomína Auerhan,³ Sirácky⁴ a Podolák.⁵ Ďalej nájdeme údaje o Lipovľanoch v rozličných článkoch, publikáciách a prameňoch, ktoré uvádza Josip Matušek na konci svojej štúdie *Lipovľani u životu i djelu Josipa Kozarca*, v zborníku *Přehled IX*, Daruvar 1975, s. 58-78. Táto štúdia vyšla i ako separátne vydanie, *Lipovľani-Daruvar* 1976. Bohatým prameňom pre dejiny Lipovľan je prvý zväzok *Kroniky školy v Lipovľanoch*.⁶ Táto kronika zachytuje okrem kratšej medzery obdobie od r. 1888 do r. 1919.

Druhým prameňom je *Zápisník zasedaní školského výboru od r. 1907*.⁷ Tretím dôležitým prameňom je *Popis československých občanov v obci Lipovľany*.⁸ Tento popis sa viedol v zošite veľkého formátu a je písaný rukopisom. Obsahuje údaje o roku narodenia, o zamestnaní, dátum príchodu na územie obce, meno miesta a okresu, odkiaľ sa dotýčny prisťahoval, ako aj počet členov ro-

² SVETOŇ JÁN, *Slováci v evropskom zahraničí*, Bratislava 1943, s. 39.

³ AUERHAN JAN, *Československá větev v Jugoslavii*, Praha 1930, s. 63.

⁴ SIRÁCKY JÁN, *Stahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí*, Bratislava 1966, s. 187; tenže, v predhovore knihy R. BEDNÁRIKA *Slováci v Juhoslávii*, Bratislava 1966, s. 47; tenže, v predhovore knihy KAMILA VYSKOČILA a VLADIMÍRA LABÁTHA *Prikutí k brázdám*, Martin 1975, s. 9.

⁵ PODOLÁK JÁN, *Niektoré otázky štúdia ľudovej kultúry Slovákov v Slavónii*. Slovenský národopis, roč. 23, č. 2, 1975, s. 268.

⁶ *Spomenica škole u Lipovľanima I*. Pozri MATUŠEK JOSIP, c. d., s. 77.

⁷ *Zapisnik sjednica školskog odbora, od 1.XII.1907*. Pozri MATUŠEK JOSIP, *Česi i Slovaci u Lipovľanima, Krivaju i Medjuricu* (cyklostylát vo fotokópii). Izvori i literatura, s. 2.

⁸ *Popis čehoslovačkih gradjana u općini Lipovľani*. Pozri tamže, s. 1-2.

diny. V niektorých prípadoch sa uvádza i dátum, do ktorého mu je dané dovolenie pobytu. Niet údajov o tom, kedy sa tento zápisník začal písať ani kedy bol dokončený. Pravdepodobne ho začali písať medzi rokom 1920 a 1930. V mnohých prípadoch sa spomínajú ženy ako hlavy rodiny. To bude asi preto, že kniha sa začala písať, keď mnohí muži, t.j. hlavy rodín už boli pomreli. Na miesto nich sa teda uvádzajú ako hlavy rodín ženy.⁹

Z týchto prameňov čerpal Matušek pre citované dielo, ako aj pre dielo *Česi i Slovaci u Lipovljanima, Krivaju i Medjuriću*, o ktorom sa predpokladalo, že vyjde r. 1973, ale ešte r. 1977 bolo v tlači.¹⁰ My sme mali možnosť konzultovať cyklostylát tohto diela vo fotokópii.

Pri písaní tejto štúdie o Lipovljanoch — okrem uvedenej literatúry — sme čerpali: 1. z matriky pokrstených lipovljanskej rímskokatolíckej fary; 2. z listu Anky Kubranovej zo dňa 8.5.1976; 3. z rozhovorov s viacerými osobami v Lipovljanoch; 4. z rozhovoru s profesorom Josipom Matuškom, hlavným redaktorom daruvarskej Jednoty, ako aj z jeho dvoch citovaných publikácií.

O príchode Slovákov do Lipovljan

Nás zaujímajú najmä udalosti vzťahujúce sa na lipovljanských Slovákov, ale pre lepšie porozumenie tamojších pomerov v tom čase bude dobre povedať niečo i o všeobecnej situácii a sledovať aj prichádzanie Čechov, o ktorom sa nakrátko zmienime zhrnúc svedectvá z tých čias.¹¹

Vojenská krajina bola v Lipovljanoch zrušená 1. januára 1872, ale občianska správa sa vžívala len postupne. Obyvatelia Vojenskej krajiny boli predtým vlastne v stálej vojenskej pohotovosti. Zem obrábali spoločne vo väčších hospodárstvach,

⁹ Pozri tamže, s. 1-2.

¹⁰ Pozri MATUŠEK JOSIP, *Lipovljani u životu i djelu Josipa Kozarca*, Préhled IX, Daruvar 1975, s. 78.

¹¹ Pozri tamže, s. 59-62.

ktoré sa nazývali «zadrugy» čiže družstvá. Takých zadrug bolo v lipovljanskej obci 32. Každý zadrugár vykonával určitú prácu. Jeden pásol svine, druhý mal na starosti ovce, tretí kravy. Polovica zeme ležala úhorom, alebo sa používala ako pašienok. Keď sa zadrugy podelili medzi jednotlivých sedliakov, títo museli robiť všetky práce: orať, siať, starať sa o dobytok a vykonávať všetko ostatné. Bolo ich veľa takých, čo to nevedeli, gazdovstvo im išlo slabo a nevládali platiť dane, hoci tieto boli v porovnaní s dnešnými veľmi nízke. Ako zadrugari totiž dane neplatili.

Samostatní roľníci sa čoskoro zadlžili a erár začína predávať zadlžené majetky. To je príležitosť, ktorú využili prví prisťahovalci, v tomto prípade Česi, neskôr Slováci a Ukrajinci. Na začiatku im starousadlíci robili všelijaké ťažkosti, takže Česi museli svoje polia v noci strážiť. Keď sa Česi počtom vyrovnali Chorvátom, mohli pracovať pokojne. Mnohí Chorváti však nemohli vydržať konkurenciu Čechov, a preto sa začali z Lipovljan sťahovať.

Istý Ljubojevič, lipovljanský starousadlík, z ktorého Matušek cituje dlhšie pasáže a ktoré sme tu uviedli v skrátenej forme, ešte k tomu dodáva: «*Chorvátskych detí je stále menej... Ako to bude vyzerať za päťdesiat rokov? Prisťahovalcov zriedka vidieť v hostinci, okrem výnimiek; oni majú plno detí, a Chorváti jedno alebo ani jedno.*»

Česi došli do Lipovljan okolo r. 1880. Z roku 1892 sa zachovali školské správy, podľa ktorých zo 100 žiakov bolo niečo vyše polovice Chorvátov a ostatní Česi a niečo Maďarov. Roku 1894 chodilo v Lipovljanoch do školy 46 Chorvátov, 90 Čechov, 1 Slovák, 8 Nemcov a 8 Maďarov.¹²

Prítomnosť Slovákov v lipovljanskej škole sa odráža v nasledujúcich rokoch na stránkach lipovljanskej školskej kroniky takto:

¹² Pozri tamže, s. 73.

<i>Rok</i>	<i>Chorváti</i>	<i>Česi</i>	<i>Slováci</i>	<i>Ukrajinci</i>
1897	56	116	3	—
1898	56	112	2	—
1899	56	124	6	—
1900	53	121	15	—
1901	44	122	7	—
1902	66	101	11	—
1903	67	96	24	—
1904	77	86	26	—
1905	65	77	29	3
1906	48	58	48	15
1907	44	64	58	15
1908	41	57	57	19
1909	49	65	54	21
1910	43	66	62	34
1911	46	52	73	58
1912	50	53	77	60
1913	53	55	75	68
1914	45	60	74	73
1915	52	63	76	65
1916	51	61	84	61
1917	48	48	88	68
1918	62	58	98	60
1919	62	57	88	56
1920	51	67	41	21

Od roku 1920 sa príslušníci českej, slovenskej a ukrajinskej národnosti nevykazujú, ale ich zaraďujú pod všeobecný názov *Slovania*. Preto sledovať národnosť žiakov je ďalej nemožné.¹³

Slovákov sa prisťahovalo do Lipovljan najviac od roku 1900 do roku 1910 po väčšine od Prievidze, ako sa to dá zistiť z rozhovorov s ľuďmi v Lipovljanoch. Podľa Podoláka, ktorý pozbieral ústne výpovede od najstarších informátorov, prvý Slovák menom Žemľa, sa prisťahoval do Lipovljan r. 1894.¹⁴ Avšak podľa Popisu prisťahovalcov, ktorý sa viedol na obecnom úrade

¹³ MATUŠEK JOSIP, *Česi i Slovaci u Lipovljanima, Krivaju i Medjurieču*, s. 12-13.

¹⁴ PODOLÁK JÁN, c. čl., s. 268.

v Lipovljanoch a ktorý prináša J. Matušek, Ivan Žemľa sa presťahoval do Lipovljan r. 1883, teda o 11 rokov skôr. Ďalší prišli r. 1885, 1887, 1891, 1896, 1898, 1899. Roku 1901 ich prišlo až 8.¹⁵

Prvé slovenské meno, ktoré je zaznačené v lipovljanskej matrike pokrstených, je Amália Šafáriková, ktorá sa tam narodila r. 1893.¹⁶ Avšak z predchádzajúceho prehľadu sme videli, že ojedinele Slováci prichádzali do Lipovljan už skôr. Teda je možné, že medzi novonarodenými v Lipovljanoch slovenské deti sú už i pred Amáliou Šafárikovou, t.j. pred rokom 1893. Podľa priezviska sa nedá vždy určiť, či ide o priezvisko české alebo slovenské. Do úvahy boli vzaté iba slovenské priezviská, o ktorých niet pochybností.

Roku 1902 máme v lipovljanskej matrike pokrstených už 5 novonarodeniatok so slovenským priezviskom.¹⁷ Roku 1903 nájdeme 2,¹⁸ ale v nasledujúcich rokoch sa slovenské priezviská vyskytujú pomerne často. Nám šlo predovšetkým o prvých narodených, aby sme mohli zistiť z písaných dokumentov postupné prichádzanie Slovákov do Lipovljan.

Keď pozrieme na vyšespomenuté Svetoňove štatistické údaje z r. 1900, vidíme, že Slovákov bolo vtedy v Lipovljanoch už 69. Bola to prvá nevelká skupina, čo zodpovedá viac-menej aj údajom matriky. Čechov bolo vtedy 595.¹⁹ Podľa Matuška r. 1910 sa počet Čechov znížil na 477, kým Slováci stúpili na 478. Svetoň udáva v tomže roku počet Slovákov 549. Pravdepodobne do tohto čísla sú započítaní aj Slováci z Krivaja. Tomu by nasvedčovala aj štatistika z r. 1911, ktorú prináša Roman Myz v Chris-

¹⁵ Pozri MATUŠEK J., *Česi i Slováci...* s. 19.

¹⁶ Matrika pokrstených lipovljanskej rímskokatolíckej fary, 1.4.1893: Amalija Šafarik.

¹⁷ Tamže, 4.1.1902: Genoveva Mitošinka; 19.8.1902: Stjepan Fera-nec; 22.9.1902: Marija Kocijan; 2.10.1902: Mijo Klobučar; 12.10.1902: Te-reza Turaz.

¹⁸ Tamže, 8.2.1903: Josip Bednarik; 21.4.1903: Stjepan Kubran.

¹⁹ MATUŠEK J., *Česi i Slováci...* s. 14.

tjanskom kalendari r. 1974.²⁰ Slovákov bolo r. 1911 podľa spomenutej štatistiky 484.

Roman Myz prináša aj štatistiku z r. 1969. Obe štatistiky sú veľmi zaujímavé, lebo z nich vidíme v dvoch rozličných obdobiach jedinečnú pestrosť v zložení obyvateľstva Lipovljan, preto ich aj my preberáme.

<i>Rok</i>	<i>1911</i>	<i>1969</i>
všetkých	2134	2123
Chorváti	518	987
Ukrajinci	273	335
Slováci	484	335
Česi	474	293
Srbi	—	64
Maďari	91	42
Taliani	—	21
Rusi	—	17
Poliaci	24	10
Nemci	58	9
Slovinci	—	3
Macedónci	—	1
Nevyjadrili sa	—	6

Kto, kedy a odkiaľ

Už sme upozornili, že prvý Slováč, ktorý prišiel do Lipovljan, — ako je známe z ústneho podania i z písaných dokumentov — bol Ivan Žemľa. Existuje však pomerne bohatý záznam o prichádzaní Slovákov (i Čechov) do Lipovljan v už spomenutom Popise československých občanov v obci Lipovljany. Pre jeho dôležitosť ho preberáme z Matuškovho diela celý, nakoľko sa vzťahuje na Slovákov (s. 19-23).

²⁰ MYZ ROMAN, *Grekokatolícka parašija v Lipovljanach*. In Christjanski kalendar 1974, Ruski Krstur 1973, dodatok, s. 22.

<i>Rok</i>	<i>Meno a priezvisko</i>	<i>okres</i>	<i>počet členov rodiny</i>
1883	Ivan Žemľa	Nitra	2
1885	Štefan Turas	Nitra	8
1887	Štefan Mokoš	Nitra	6
1891	Matej Bednár	Caesa (?)	3
	Andrej Štendel	Ružomberok	5
1896	Martin Kamenský	Mot. Slatina	8
1898	Mária Božík	Bratislava	4
1899	Štefan Hepner	Prievidza	6
1901	Helena Buc	Trstená	2
	Jozef Feranec	Nové Mesto	6
	Leopold Klimek	Trstená	2
	Michal Kubran	Nové Mesto	7
	Ivan Libiak	Zvolen	3
	Matúš Libiak	Zvolen	2
	Juraj Libiak	Zvolen	8
	Barbara Libiak	?	2
1902	Štefan Marcinek	Zvolen	7
	Ivan Pavčo	Zvolen	7
	Štefan Mitošinka	Nitra	4
	Juraj Lukačevič	Veľ. Topoľčany	4
	Anna Hrubec	Trstená	1
	Ruža Krajči	Prievidza	3
	Ďula Záborský	Sv. Martin	10
	Imro Marcinek	Zvolen	3
1903	Matej Baher	Trstená	5
	Matúš Baher, st.	Trstená	2
	Ivan Nuota (spr. Nôta)	Zvolen	7
	František Šafárik	Boskovice (?)	2
1904	Ivan Baránek	Trstená	2
	Roza Gouth	Hradec ²¹	1
	Jozef Domin	Trstená	4
	Martin Brnušák	Trstená	9
	Martin Rubaninský	Nové Mesto	5
	Jozef Žemľa	Nitra	5
	Valent Kobaľa	Prievidza	7
	Peter Hmapko	Veľ. Topoľčany	6

²¹ Asi Hradec, okr. Prievidza.

<i>Rok</i>	<i>Meno a priezvisko</i>	<i>okres</i>	<i>počet členov rodiny</i>
1906	Alojz Vincent	Hronský Sv. Kríž ²²	4
	František Nuota	Zvolen	6
	Lukáš Vincent	Hronský Sv. Kríž	3
	Imro Vincent	Kremnica	8
	Ivan Vincent	Hronský Sv. Kríž	8
	Karol Vincent	Hronský Sv. Kríž	3
	Mária Vincent	Hronský Sv. Kríž	5
	Juraj Vincent	Hronský Sv. Kríž	4
	Valent Dubec	Prievidza	3
	Vendelín Škultéty	Sv. Martin	2
	Valentín Mokrý	Prievidza	6
	Mária Dubec	Prievidza	7
	Ľudovít Žemľa	Nitra	5
	František Žemľa	Nitra	3
	Jozef Weiss	Zvolen	2
1907	Ivan Klopčok	Prievidza	7
1909	Vavrinec Hrmo	Hronský Sv. Kríž	4
	Martin Štrbán	Trstená	5
	Štefan Urban	Trstená	8
	Andrej Hudec	Hronský Sv. Kríž	6
	Vincent Hudec	Hronský Sv. Kríž	2
	Andrej Dovec	Hronský Sv. Kríž	1
	Ivan Škopec	Hronský Sv. Kríž	6
	Ivan Uhrín	Trstená	7
	Andrej Pivarči	Hronský Sv. Kríž	9
	Gejza Ďuriš	Hronský Sv. Kríž	5
	Jakub Sudra	Prievidza	4
	Ivan Mokrý	Prievidza	1
	Ivan Sudra	Prievidza	4
	Jozef Tisaji	Prievidza	6
	Jozef Sudra	Prievidza	2
	Anton Pirok	Trstená	5
	Jozef Hepner	Prievidza	6
	Štefan Piješ	Prievidza	5
	Mária Sedláček	Prievidza	1

²² Dnes Žiar nad Hronom. U Matuška čítame «Sv. Kríž Hronski», avšak v tejto štúdii o Lipovľanoch miestne a osobné mená uvádzame v slovenskej forme. V praxi sa vyskytujú i dvojtvary.

<i>Rok</i>	<i>Meno a priezvisko</i>	<i>okres</i>	<i>počet členov rodiny</i>
	Štefan Sudra	Prievidza	8
	Jozef Baranček	Hronský Sv. Kríž	4
	Jozef Galo	Hronský Sv. Kríž	5
	Štefan Sedláček	Prievidza	2
	Ivan Dian	Nová Baňa	4
	Michal Imriš	Hronský Sv. Kríž	7
	Štefan Imriš	Hronský Sv. Kríž	2
1910	Vendelín Tisaji	Prievidza	4
	Matej Hrmo	Hronský Sv. Kríž	5
	Ivan Beňadik	Prievidza	4
	Cyril Stankovič	Trstená	4
	Ignác Krajči	Prievidza	6
	Juraj Sudra	Prievidza	5
	Štefan Boško	Prievidza	7
	Ivan Boško	Prievidza	6
	Štefan Rybár	Prievidza	3
	Ivan Rybár	Prievidza	6
	Peter Krajči	Prievidza	4
	Jozef Marko	Prievidza	5
	Michal Antal	Hronský Sv. Kríž	6
	Ivan Libo	Hronský Sv. Kríž	9
	Jozef Hrmo	Hronský Sv. Kríž	3
	Ignác Kyselý	Hronský Sv. Kríž	4
	Jozef Mokry	Prievidza	7
	Zuzana Mokrú	Prievidza	3
	Ivan Krnček	Hronský Sv. Kríž	4
	Andrej Krnček	Hronský Sv. Kríž	2
	Anna Puliš	Hronský Sv. Kríž	2
	Vavrinec Hrmo	Hronský Sv. Kríž	2
	Mária Očko	Hronský Sv. Kríž	2
1911	Lukáš Beňo	Hronský Sv. Kríž	5
	Tomáš Kolejak	Trstená	8
1911	Lukáš Ivanec	Hronský Sv. Kríž	5
	Juraj Pirok	Prievidza	7
	Anton Pirok	Prievidza	6
	Rudolf Marko	Prievidza	5
	Ivan Piješ	Prievidza	2
	Juraj Pariža	Trstená	7
	František Šulc	Trstená	6
1912	Matúš Vrabček	Hubín (asi Kubín)	4

<i>Rok</i>	<i>Meno a priezvisko</i>	<i>okres</i>	<i>počet členov rodiny</i>
	Matej Vrabček	?	5
	Peter Piješ	Prievidza	5
	Mária Ivanec	Hronský Sv. Kríž	3
1913	Jozef Lacko	Prievidza	5
	Zuzana Lacko	Prievidza	3
	Ivan Smaho	Prievidza	5
1914	Anna Kobeľa	Prievidza	1
	Andrej Číž	Veľ. Baňa (asi Nová B.)	5
1919	Jozef Martinka	Nitra	7
1920	Ivan Karvaš	Nová Baňa	9
1929	Eduard Guoth	Nové Mesto	1

Príchod väčšiny Slovákov do Lipovljan siaha len na začiatok dvadsiateho storočia. Niektorí z tých, čo prišli s rodičmi ako deti, ešte žijú. Vedia, z ktorých dedín pochádzajú a rozprávali nám veľa podrobností, ktoré dodávajú suchým štatistikám zaujímavého podfarbenia.

Okolo roku 1900 prišli Nôtovci z Hriňovej od Detvy. Od Detvy bola aj rodina Marcinek. Nôtová Mária, ktorá nám to rozprávala, sa neskôr vydala za Baltazára Kubrana. Kubranovci sa prisťahovali r. 1902 a pochádzajú z Ostrova od Piešťan.

Roku 1900 sa prisťahovala z Lazian pri Prievidzi rodina Rybárovcov. Údaje máme od Jána Rybára, ktorý sa narodil v Lazanoch r. 1897. Do Lipovljan prišiel s rodičmi, keď mal 13 rokov. Od neho vieme, že v tom istom čase prišli aj Slováci z Oravy, z Trenčianskej a z Nitrianskej. Z Oravy boli rodiny Štrbáň, Paríž, Uhrín a Domin, ako sme sa dozvedeli od Paulíny Vincentovej, rodenej Beňovej.

Od Vincentovej máme aj iné správy. Tak napríklad od nej vieme, že r. 1911 sa prisťahovala rodina Beňovcov, t.j. jej vlastná rodina. Paulína sa narodila 10.1.1900 v Prestavlkoch, fara Trubín pri Sv. Kríži nad Hronom Paulína si ešte dobre pamätá, ako odišli vlakom z Hliníka na fašiangovú nedeľu a do Lipovljan prišli na fašiangový pondelok popoludní.²³

²³ Keď sa sťahovali do Slavónie, Paulína mala 11 rokov. Ešte si dobre

Rodina Kobelovcov sa prisťahovala r. 1913 z Poruby, filiálky Lazian. Z toho istého kraja pochádzajú aj rodiny Mokrý, Krajčí, a Klopčok (Nedožery). Údaje máme od Márie Smahovej, rodenej Kobelovej.

Bolo to obdobie, v ktorom niektoré dediny na Slovensku boli zachvátené horúčkou sťahovania. Niektorí to potom veľmi obanovali i oplakali, ale už nebolo pomoci. Na Slovensku mali pekné domy i dobré polia, a v Slavónii kúpili veľmi chatrné domčeky a polia horšie, než mali v starom kraji.

Beňa Lukáša, Paulíninho otca, naviedol na sťahovanie jeho sused, s ktorým chodieval do Pešti na zárobky. Beňo by sa bol aj vrátil, ale si bol vyhládol veľa zeme, dal veľký závdavok, nuž bol nútený pozemky kúpiť, lebo by bol závdavok stratil. Jeho žena sa potom naplakala za pekným domom v Prestavlkoch i za poľami. Tak isto aj Vincentovci, do ktorých rodiny sa Paulína Beňová vydala, mali v Trubíne pekný dom, na ktorý im bolo ťažko zabúdať. Vincent mal veľa detí, kúpil 50 jutár zeme a dal sa do boja o lepšiu budúcnosť. Na návrat sa už nedalo pomýšľať.

Z toho, čo sme povedali, sa vidí, že lipovljanskí Slováci prišli do kraja s nižšou hospodárskou i kultúrnou úrovňou. Vie sa, že tak Česi ako aj Slováci boli dobrými hospodármi. Boli schopní a pracovití. Zo školských kroník sa vidí, píše Matušek, čo všetko priniesli svojej novej domovine. Pestovali všetky druhy obilia a boli odborníkmi (na tie časy) v dorábaní zemiakov. Racionálnejší chov dobytká vyžadoval od nich dorábanie ďateliny, lucerny a repy.²⁴

Naši rodáci sa octli v cudzom kraji v menšine a okrem toho museli zápasiť s počiatočnými ťažkosťami. Táto skutočnosť podporovala ich spolupatričnosť a spájala ich dovedna. Imro Vincent mal medzi Slovákmi istú prestíž a vedúce postavenie. On

pamätá, ako čakali v Budapešti na vlak. Deti pozaspávali a keď bolo treba sadáť na vlak, pobudili ich. Oni sa však začali vyzliekať, lebo mysleli, že idú do posteľe.

²⁴ Pozri MATUŠEK J., *Česi i Slováci...* s. 26-27.

vodieval i slovenské pobožnosti, ku ktorým sa schádzali v nedeľu popoludní, napríklad ruženec a iné. Slováci v Lipovljanoch boli takmer všetci katolíci. Ľudia spomínajú, že tam boli len dve evanjelické rodiny, a to: Rubaninský a Záborský. No evanjelikmi boli len v prvej generácii a tí už pomreli. Mladí sa poženili a povydávali do katolíckych rodín a úplne s nimi splynuli.

Po prvej svetovej vojne

V prvej svetovej vojne bojovali lipovljanskí Slováci za Rakúsko-Uhorsko ako ostatní občania monarchie. Vznik nových štátov po prvej svetovej vojne zapríčinil, že vystaňovalci boli odrezaní od starého kraja novými hranicami. Tým sa ich styk so Slovenskom sťažil, čo vplývalo negatívne aj na ich národné uvedomenie.

Aby sa tomu odpomohlo, roku 1921 bol založený v Osijeku Československý svaz v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov. Neskôr bola kultúrna činnosť medzi Slovákmi a Čechmi v Chorvátsku usmerňovaná zo Záhrebu a napokon z Daruvaru. Pri sčítaní ľudu r. 1921 Slováci v Lipovljanoch boli prejavili svoje národné povedomie pomerne dobre. Toto v nich mala udržiavať aj Československá beseda založená r. 1925. Československá beseda bola vybavená bohatou knižnicou s českými i slovenskými knihami.

Roku 1932 sa podarilo zaviesť v Lipovljanoch doplňovacie oddelenie pre vyučovanie slovenčiny a češtiny. Podľa dohody medzi predstaviteľmi Čechov a Slovákov v Lipovljanoch mali tam byť posielaní učitelia zo Slovenska a z Čiech. Z výpovede J. Matuška vieme, že aj tu sa prejavovala čechizujúca tendencia, ktorá bola inšpirovaná vtedajšou centralistickou politikou Prahy a Belehradu. Slováci dostali slovenského učiteľa až r. 1935, hoci ich bolo viac než Čechov. Avšak tamojší Slováci neustúpili a svojím rozhodným postojom dosiahli, že z dvoch posielaných učiteľov jeden musel byť Slovák. Obidvaja však museli ovládať slovenčinu i češtinu. Učiteľov posielala i platila pražská vláda.

Roku 1935 prišiel do Lipovljan prvý slovenský učiteľ Pavol Hegyi a ostal tam až do r. 1937. On bol podľa Matuška najvýznamnejším a najobavejším kultúrno-osvetovým pracovníkom.²⁵ Za jeho pobytu v Lipovljanoch bol utvorený podvýbor Československého svazu, ktorý sa mal postarať o založenie slovenských kultúrnych spolkov aj v neďalekom Antunovci a Gaji. Roku 1939 «československá» škola v Lipovljanoch sa pretvorila na paralelnú štátnu školu so slovenským a českým vyučovacím jazykom a bola pod kontrolou belehradského ministerstva osvety, avšak priamo pripadala pod bánovinské oddelenie pre osvetu v Záhrebe.

Rokom 1939 začína obdobie, v ktorom učitelia a učiteľky na slovenskej škole v Lipovljanoch sú Česi a Slováci narodení v Juhoslávii. V Juhoslávii aj vyštudovali, a preto prejavovali väčší zmysel pre potreby tamojších Slovákov a Čechov. Po dlhšom období nedorozumení a nedôvery medzi tamojšími Čechmi a Slovákami nastáva obdobie istého vyjasnenia a spolupráce, ktorá priniesla bohaté ovocie. Knižnica sa stále obohacovala a javil sa živý záujem o čítanie slovenských a českých novín, ktoré mali v Lipovljanoch veľa predplatiteľov.

Z kultúrnych podujatí sa spomínajú divadelné predstavenia a príležitostné recitácie. Kultúrnu prácu konali učitelia a učiteľky, ktorí v rozličných obdobiach viedli na základnej škole slovenské a české oddelenie. Lipovljančania si ešte dobre pamätajú na Ľudmilu Schejbalovú, Štefinku Chytilovú a na Ondreja Jakuša. Učitelia sa schádzali vo voľnom čase na podvečer a nacvičovali s nimi ochotnícke divadlá a ľudové tance. Divadlá sa hrávali dva-tri razy do roka, okolo Vianoc a Veľkej noci. Najviac sa ich hralo po slovensky, lebo Slovákov bolo viac, ale niekedy sa hralo i po česky. Anka Kubranová, od ktorej máme tieto údaje,

²⁵ Pozri tamže, s. 33. Lipovljančan Jozef Beňadik tvrdí, že pred učiteľom Hegyim pôsobila v Lipovljanoch ako učiteľka istá Simčíková, ktorá bola Slovenka. Pod jej vedením sa tam hralo nejaké divadlo, v ktorom účinkoval aj sám Beňadik.

vystupovala asi v desiatich predstaveniach a patrila aj do tanečného súboru, ktorý predvádzal «slovenskú besedu» alebo «českú besedu». Obyčajne najprv sa tancovalo a potom nasledovalo divadelné predstavenie.

Z divadiel sa tam odohrali okrem iných tieto: Strýdža spod hája, Konopáreň, Keď mesiačik svietil, Prevrhnutá slanička, Ľudia, atď. Na deň matiek sa hrávali divadlá pre deti a recitovali sa primerané recitácie. Záujem o divadlo bol veľký, lebo vtedy ešte nemali nablízku kina, o televízii ani nehovoriac. S niektorými divadlami hostovali viacráz i v Antunovci, čo prispievalo k posilňovaniu slovenskej vzájomnosti. Na divadelné predstavenia prichádzali príslušníci všetkých národností bez rozdielu a pri tancoch spolupracoval chorvátsky spolok Lipa so svojim hudobným komplexom.

Za vtedajších pomerov lipovljanskí Slováci a Česi boli vedúcou vrstvou tamojšieho obyvateľstva a dosiahli pomerne vysokú kultúrnu i hospodársku úroveň. V susednom Krivaji sa kultúrna činnosť Slovákov vyjadrovala tiež v spolupráci s Čechmi, ako aj s príslušníkmi iných národností. Konkrétnym prejavom tejto činnosti sú v jednotlivých obdobiach Československá beseda, ochotnícke divadlo a dychová hudba.

Avšak táto pekne rozbehnutá kultúrna činnosť bola r. 1941 vtedajším režimom zrušená. «Československá» škola, ktorú viedla Ľudmila Schejbalová, bola zakázaná a slovenského učiteľa tam vtedy nebolo. Tak sa prestalo aj so slovenským vyučovaním.

Druhá svetová vojna

Po prvej svetovej vojne mnohí Slováci a Česi žijúci vtedy v Chorvátsku, neboli štátnymi občanmi novozaloženého Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov. Mnohí si zachovali domovské právo vo svojich rodných dedinách na Slovensku alebo v Čechách, a tak sa stali občanmi novovzniknutej Československej republiky. Čiastka z nich časom nadobudla juhoslovanské štátne občianstvo, ale pomerne veľa ich zostalo bez neho aj cez druhú svetovú vojnu.

Vznik Slovenskej republiky a Nezávislej državy chorvátskej ich postavil pred nové problémy. Chorvátske vrchnosti zakázali Československú besedu i československú školu. Namiesto zakázanej Československej besedy sa zakladá Slovenská jednota a pre Nemcov bolo založené kultúrne združenie Kulturbund. Do neho lákali aj Čechov ako občanov Protektorátu. Roku 1942 vznikla v Lipovljanoch aj Hlinkova garda.²⁶ Avšak organizovanie partizánskeho odboja, ktorý stále silnel, radilo opatrnosť. Preto väčšina Čechov a Slovákov ostávala pasívnou, dúfajúc vyjsť z tejto spletitej situácie s celou kožou.

Lipovljany sú však v kraji, ktorý bol veľmi činne zapojený do protinacistického boja. Partizáni prevádzali cez Lipovljany z úrodnej Slavónie do chudobných hornatých krajov pšenicu, jatočný dobytok a zbrane. V takejto situácii nebolo možné dlhší čas zaujímať vyčkávacie stanovisko. Viacerí Česi a Slováci vstupovali medzi partizánov a v tomto kraji vznikla okrem iných úderných oddielov aj « Československá brigáda Jana Žižku z Trocnova ».

Ako represáliu na tento živý partizánsky odboj, ako aj na všeobecný pasívny odpor zo strany civilného obyvateľstva, ustašské vrchnosti podnikli zastrašovaciu akciu. V noci z 19. na 20. septembra r. 1944 bolo odvedených z Lipovljan do blízkeho jasenovského koncentračného tábora 182 ľudí, z ktorých 107 bolo Čechov a Slovákov. Po vojne sa odtiaľ vrátil do Lipovljan len jeden človek. Bol to Vlado Kastner (Čech).²⁷

Od druhej svetovej vojny podnes

Spoločným utrpením a spoločným bojom za lepšiu budúcnosť sa vytvoril medzi rozličnými národnosťami Lipovljan silný pocit spolupatričnosti. Slováci a Česi, ktorí boli vložili do oslobodzovacieho boja veľký kapitál ľudských životov, sa hlásili o svoje práva. Hneď po vojne bola otvorená Československá be-

²⁶ Pozri tamže, s. 40.

²⁷ Naširoko opisuje tieto udalosti J. Matušek v citovanom diele, s. 40-46.

seda. 15. februára 1946 začína znovu vyučovanie na paralelnej slovenskej škole, do ktorej chodia aj české deti. Vyučujú Ľudmila Kolejaková, rod. Schejbalová (1946-1951), Štefánia Chytilová (1952-1954), Terézia Žilaji (1955) a Ondrej Jakuš, ktorý bol Slovák. Nie je o ňom zaznačené, kedy nastúpil do služby, ani kedy odišiel.²⁸

Škola dosiahla aj teraz pekných výsledkov, najmä pod vedením učiteľky Kolejakovej a Chytilovej. Bola obnovená aj mimoškolská práca všetkých sekcií, ale najmä folkloristickej a divadelnej. S divadlami sa znovu hostuje po susedných slovenských a českých dedinách.

Avšak učitelia majú v škole už oveľa ťažšiu prácu než pred druhou svetovou vojnou. Nových učebníc ešte nebolo a vyučovanie sa muselo konať súčasne v slovenskom i českom jazyku. Hľadajú sa učitelia, ktorí by dobre ovládali obidva spomenuté jazyky. Učiteľské sily, ktoré vyrástli a vyštudovali v Juhoslávii, mali pravda určité prednosti, ale ich vedomosti češtiny a slovenčiny neboli na žiadúcej úrovni. Pre učiteľky českého pôvodu, ktoré mali vyučovať aj slovenčinu, táto situácia predstavovala dvojnásobnú ťažkosť. Po odchode učiteľky Chytilovej počet žiakov sa zmenšuje, učitelia zanedbávajú styk s rodinami, a tak postupne prichádza k likvidácii slovenskej školy (r. 1957).

Je jasné, že v takomto ovzduší pomaly miznú ľudové piesne a zvyky a slábné zmysel pre organizovaný život, za ktorý sa oduševňovali staršie generácie. Medzi obyvateľstvom Lipovljan sa zotierajú národnostné rozdiely a v Slovákoch i Čechoch sa utvára vedomie, že oni vlastne nie sú cudzinci, ale že žijú vo vlastnej krajine. Dedinský patriarchálny život patrí minulosti a dnešné životné tempo nepodporuje pestovanie starých tradícií.²⁹

V polovici sedemdesiatych rokov nastáva však medzi Slo-

²⁸ Porovnaj tamže, s. 46. Podľa ústneho svedectva Jozefa Beňadika učiteľka Terézia Žilaji bola Slovenka z Báčskeho Petrovca.

²⁹ Porovnaj tamže, s. 49.

vákmi a Čechmi v Lipovljanoch zas určité oživenie. Čo sa týka Slovákov, nemožno toto oživenie nazvať ideálnym. Čechom sa totiž podarilo zorganizovať dobrovoľnú dochádzku na vyučovanie češtiny, na ktoré chodilo v istom čase aj zopár slovenských detí. V obnovenej Československej besede majú vedúce miesto Česi. Slovákov je v samých Lipovljanoch pravda viac než ich, ale v tomto kraji žije väčšina juhoslovanských Čechov, ktorí majú v blízkom Daruvare svoje kultúrne stredisko. Určitú oporu majú v ňom aj Slováci v Chorvátsku, ale vlastné vedenie im chýba.

Slovenskosť lipovljanských Slovákov

Pri rozličných príležitostiach lipovljanskí Slováci dokázali pomerne jasne svoje slovenské uvedomenie. Bolo to pri rozličných sčítaniach ľudu, ako aj pri pevnom postoji, keď išlo o slovenského učiteľa na tamojšej československej, prípadne slovenskočeskej alebo slovenskej škole.

Obdobie, v ktorom bol ich kultúrny a organizačný život v spolupráci s tamojšími Čechmi najčulejší, trvalo okolo 40 rokov. Spolupráca s Čechmi, i keď sa neobišla bez nedorozumení, cibřila v nich ostrážitosť, nútila ich stále hľadať slovenské stanovisko a posilňovala ich svojráz.

Avšak o Lipovljanoch nemôžeme povedať, že je to slovenská osada, hoci Slovákov je tam asi toľko ako v Miljevcich, azda i viac. Vzhľadom na ostatné obyvateľstvo — ako sme videli — naši sú iba menšinou a ich bydliská nie sú všetky pospolu, ale v menších skupinách, čo značne sťažuje intenzívnejšie styky medzi nimi. Dnes vedúcej osobnosti medzi nimi niet, vyučovanie slovenského jazyka prestalo a asimilácia v takom prostredí ide napred. To sú objektívne danosti, s ktorými naši krajanovia v Lipovljanoch musia rátať a ktoré silne ovplyvňujú aj subjektívny postoj každého z nich.

Stará a stredná generácia hovorí svojou materinskou rečou celkom dobre a vedia po slovensky čítať i písať. Tí mladší však vedia po slovensky už slabo. Ale návštevy Slovákov sú tam vždy vítané a vždy oživlia ich slovenskosť.

Na záver tohto paragrafu prinášame aspoň jednu ukážku zo slovenského ľudového spevu v Lipovljanoch. Staršia generácia je aj tu do istej miery nositeľkou ľudovej kultúry, ktorá sa azda najlepšie zachovala práve v slovenských piesňach. Zo zvukového záznamu sme vybrali pieseň, ktorú nám naspievala r. 1976 Tónka Ječmenicová, rodená Božíková. Tónka mala vtedy 60 rokov, ale jej hlas bol jedinečný a výslovnosť čistá. Ona bola v tom čase i vedúcou speváčkou pri katolíckych bohoslužbách v Lipovljanoch (chorvátskych). Tónkini predkovia pochádzajú z Veľkých Kostolian od Trnavy. V jej interpretácii sa však javí určitá nedôslednosť. Sú to vplyvy iných slovenských nárečí, ako aj vplyv chorvátčiny. Niekde totiž vyslovuje tvrdo (trnavské nárečie) a niekde mäkko. Tak isto sa vidí nedôslednosť pri spodobovaní spoluhlások (vplyv chorvátčiny). Pieseň prepisujeme podľa naspievaného originálu. V tomto prepise — na rozdiel od ostatných — dlhé slabiky označujeme, pretože trnavské nárečie veľmi jasne rozlišuje medzi dlhými a krátkymi samohláskami.

Pojme, chlapci, pojme, gđe to svetlo horí.
Pojme, chlapci, pojme, gđe to svetlo horí:
majú švárne dievča, majú švárne dievča,
majú švárne dievča, asnad nám otvorí.

Otvor, milá, dvere, otvor, milá, dvere.
Otvor, milá, dvere, otvor, milá, dvere:
us som vaše dvere, us som vaše dvere,
us som vaše dvere zabov otvarati.

A kec ci ti zabov dvere otváрати
a kec ci ti zabov dvere otváрати
a ja som zabudla a ja som zabudla
a ja som zabudla teba milovaťi.

Us sa nám, Anička, zlámala lavička.
Us sa nám, Anička, zlámala lavička,
gde sme sedávali, gde sme sedávali,
gde sme sedávali spolu od malička.

A kec ca zlámala, dáme si hu spravit.
A kec ca zlámala, dáme si hu spravit
a budeme sedat a budeme sedat
a budeme sedat jak sme sedávali.

ČESKOSLOVENSKÁ BESEDA

Iz knjige zapisa udruge Československá beseda u Lipovljanima

Rok 1923

Zápis o přípravné schůzi konané dne 11. března o 3. hod. odp. u p. Toupala v Lipovlanech. Schůzi zahájila pí Marie Toupalová pozdravivši přítomné.

Po ní ujal se slova p. Michal Mačkala, který zdůraznil nutnost založení Besedy, potřebu čist české knihy a vzájemné spolupráce krajanské.

Pan Antonín Zeman přečetl vzorné stanovy, které byly s ohledem na spolubratry Slováky upraveny a přijaty.

Usneseno jednomyslně ustaviti Československou besedu v Lipovlanech a zvolen přípravný výbor:

Předseda: Michal Mačkala; hospodář: Frant. Vídeňský; místopředseda: Antonín Nabítý; náhradníci: Ivan Paszkovsky, Antonín Máca, Alois Vincent; jednatel: Antonín Zeman; pokladník: Norbert Toupal; archivář: Marie Toupalová; revisoři účtů: Šimon Vacula, Frant. Jánský.

Členů se přihlásilo 44. Schůzi ukončil o 5. hod. odp. p. Michal Mačkala.

Zápis o druhé schůzi výboru Čsl. besedy v Lipovlanech, konané dne 6. března 1923 o 4. hod. odpoledne v místnostech p. Toupala za přítomnosti pp. Mačkala Michala, Nabítého Ant., Vídeňského, Zemana Ant., Toupala Norberta, Vaculy Šimona, Marie Toupalové a co hostů p. J. Žaniče a p. Martina Domina.

1. Schůzi zahájil předseda p. Michal Mačkala.

2. Protokol z minulé schůze čten a schválen. K revisoru účtů zapisuje se jednohlasně zvolený p. Jenda Puchlovský.

3. Na žádost Besedy udílel p. dr. Rybák v neděli dne 6. t.m. dopoledne i odpoledne členům informace o právních poměrech.

Debata o uspořádání majálesu.

Majáles bude pořádán dne 20. května na náměstí v Lipovlanech.

Zábavní výbor: p. Domin, předseda, p. Laluš, Zanič, Očko, Toupal, slečny Zemanová, Holbergová, Mačkalová Vilma a Milica, Hromádková, Damová, Parižová, Dvořáková.

Režisér: Mačkala

Šéf atrakcí: p. Mrázek, - šatlava, pošta, koriandoly, rybolov, čarovný zámek.

Vstupenky a pokladna: sl. Zemanová

Zásobování: p. Žanič ...

*Ivan Vincent bio je član
ČS besede*

Rok 1924

Zápis z valné hromady konané dne 6. dubna o 3. hod. odp. ve spolkové místnosti za přítomnosti pohlavára okresu p. Františka Štambuka a 37 členů.

Schůzi zahájil p. místopředseda Ant. Nabitý.

1. Odůvodnil výkaz členů Čsl. besedy zapsaných na schůzi 3. března.
2. Po něm se ujal slova p. Frank Mrázek a odůvodnil, jak máme pracovat, milovat se a chtít dosáhnout cíle, který jsme si vytkli.
3. Po ukončení jeho řeči se konala volba nového výboru. Do něj byli zvoleni:

Předseda **Frank Mrázek** a členové výboru: Ján Dijan, Michal Mačkala, Norbert Toupal, Marie Toupalová, Marko Laluš, Šimon Vacula, Leop. Peichl, Ant. Nabitý, Josef Vacek, Leop. Kupský, Valent Stanga, Josef Mokry, Matko Lukež, Frank Vídeňský.

Schůzi ukončil o 6 hod. odp. p. Ant. Nabitý.

Lipovljani, 6. dubna 1924

Rok 1927

Zápis z výborové schůze konané 2. III. 1927 za přítomnosti deseti členů výboru, ujednáno a jednohlasně schváleno přijetí nových členů výboru na následující funkce:

p. **Michal Mačkala**, předseda

Frant. Malaník, jednatel

Náhradníci: **Leopold Peichl**, **Jan Očko**, **Jan Štengl**

Revisori: **Matko Lukež**, **Jan Paškovský**, **Ján Dijan**

Knihovnice: **Marie Toupalová**

Archivář: **Sigismund Antolak**

Členky: **Josefa Očková**, **Anna Barátová**, sl. **Mařenka Holbergerová**.

Na schůzi ustanoveno, že se má hrát divadelní představení pod názvem *Dívčí vojna* na velikonoční pondělí...

Rok 1932

Poznámka. V únoru r. 1932 byla znovu zřízena zdejší Čsl. beseda.

Činnost Čsl. besedy v Lipovlanech, založené v r. 1923 (viz zprávu v tehdejších novinách Jugosl. Čechoslováci z 24. května 1923), byla od let 1924/25 zastavena.

Když byl v Lipovlanech v r. 1923 vzbuzen národní život zásluhou prvních zakladatelů Čsl. besedy a prvních pracovníků - počal život spolkový velice pěkně a slibně, postupem času však ochabl. Čsl. beseda sice zrušena nebyla, ale v letech 1927 - 1931 nevykazuje aktivitu. Jedinou snad dobrou věcí, jež se může vykázat, jest knihovna, jejíž knihy jsou dosud půjčovány, a byly čteny i v době spolkové stagnace.

V r. 1929 byla zřízena při místní obecné škole čsl. doplňovací škola (dříve na ní vyučoval pan řídící chorvatské školy Lukež), a na ni byla ustanovena paní učitelka M. Šimčíková. Jmenovaná paní učitelka zřídila k podpoře své školní práce Místní matiční odbor, ne jako odbor besední, ale formálně jako samostatný spolek, čímž se jaksí

rozštěpili zdejší čl. krajané ve dvě skupiny (Matice školská a Čsl. beseda). Paní učitelka odešla koncem školního roku 1930/31.

11. ledna 1932 byla znovu čl. doplňovací škola otevřena. 21. a 28. února t. r. byly svolány přátelské dohovory, na nichž bylo dohodnuto, že oba spolky sloučíme. Navrženi členové přípravného výboru a ustavující schůze ustanovena na 2. března 1932.

Protokol sepsaný 2. března 1932 na ustavující schůzi Čsl. besedy v Lipovlanech za přítomnosti těchto členů:

pánové Havelka, Mačkala, Dijan, Záborský, Paryža, Ďuriš, Jakub Kastner, Malaník, Jiří Holberger, paní Sochorová, Toupalová, p. Toupal, L. Kupský.

Schůzi zahájil dosavadní předseda pan Mačkala a předal její řízení novému čl. učiteli.

Přítomní pak svolili, aby byli funkcionáři zvoleni aklamací. Nato zvolen na návrh p. Mačkaly předsedou **Jan Anton Havelka**, místopředsdou **Julius Záborský**; jednatelem uč. **Josef Běhavý**; pokladníkem **Gejza Ďuriš**, knihovníkem **Mačkala**, zástupcem knihovníka p. **Paryža**, hospodářem p. **Dijan Ján**; revisoři účtů: p. **Jiří Holberger** a pí. **Sochorová**; náhradníci výboru: p. **Malaník**, **Paryža**, **Očko**, **Fr. Dam**.

Nynější Matice školská bude odborem Čsl. besedy. Předsdou jejím zvolen pan **J. Kastner**, jednatelem uč. **Josef Běhavý**, člen výboru **Dijan Ján**, a pokladnu povede p. **Ďuriš**. Nový výbor prodebatoval hned některé otázky a usnesl se, že majetek spolkový bude sepsán a jeho soupis předán novému hospodáři. Knihy ze spolkové knihovny budou půjčovány členům Čsl. besedy zdarma, a nečlenům dvě knihy za 1 din...

Rok 1934

Protokol sepsaný o valné hromadě konané dne 11. února 1934 o 3. hod. odpoledne ve spolkové místnosti u Švábů.

Přítomní... Program...

Jednání. Pan učitel **Rejlich** poučuje členy o valné hromadě a o kulturním povznesení spolku... Jednatel podává zprávu: Výborových schůzí vykonáno 11, z toho 4 mimořádné. Došly 24 dopisy a pozorně řešeny. Byly uspořádány 3 zábavy, 2 přednášky, 2 dětské besídky, 2 divadla. Od všech odborů docházejí tiskoviny, též Hvězda.

Pokladník omluven, zastupuje ho pan učitel **Railich**. Příjem 2653 din, výdaje 2358,50, čistý příjem 294,50 din. Členský příspěvek všichni nezaplatili...

Přečtená nová pravidla jednomyslně schválena...

Za nové členy dozorčího výboru byli navrženi **Kastner J.**, **Máca Ant.** **Mačkala M.**, **Havelka Ant.**, **Ďuriš G.**, a do dozorčího výboru **Vacula J.**, pí. **Sochorová**, **Dubec J.**, **Tisaj V.** a **Lacko**. Návrh členů předložen ke schválení a schválen všemi členy vyjma p. **Dijana**, který protestuje a navrhuje, aby se do každého výboru zvolilo po 3 Slováky, do obou výborů 6 členů Slováků, ačkoliv většina přítomných jsou Češi, neboť mezi nimi bylo 22 Čechů, 8 Slováků a jeden Chorvat. Návrh byl zamítnut, poněvadž byl volen desetičlenný výbor s pěti Čechy a s pěti Slováky, načež nám všem p. **Dijan** zhanobil českou matku... Tím valná hromada ukončila... a výbor se rozhodl k volbám mezi užším kruhem.

Předsdou zvolen **J. Kastner** s 3 hlasy, s 1 proti, místopředsda se stal **M. Mačkala** s 3 hlasy, s 1 proti, sekretářem byl zvolen **Máca** s 3 a s 1 proti.

Za členy výboru byli zvoleni **Havelka A. a Ďuriš G.**

Dozorčí výbor: předseda **Ján Dubec** s 3 hlasy a s 1 proti, místopředsdkyně **A. Sochorová** s 4 hlasy, tajemník **Ján Vacula** s 4 hlasy, a za další členy výboru byli zvoleni **V. Tisaj a J. Lacko.**

Lipovlani, 14. II. 1934

Rok 1935

Zápis o řádné schůzi konané 16. VI. 1935 v besední místnosti u Švábů (projednán průběh oslavy 50.výročí hromadného stěhování Čechů do Lipovlan, pozn. K. B.).

Přítomní...Pan učitel **Reilich** podává zprávu pokladní... hotovost 45,50 din.

Den 9. červen byl očekáván s touhou a též s obavou, jaké bude počasí a hlavně pokladna, jak vidno z vyúčtování se hodně obětovalo na režii, takže nezůstalo čistého zisku, cíl sjezdu byl více propagační. Bylo pozváno dosti bratrských Besed a zúčastnily se Záhřeb, Nová Gradiška, Petrovo Selo, Nová Topola, Ludina, Mezurač, Krivaj, Hercegovac, Polana - celkem hostů až 40. Protektorát převzal pan konzul Ressler, který se nezúčastnil, byl odvolán Ministerstvem...

Před zahájením zapěl sbor spolku Lipa hymny obou bratrských národů. Přikročeno seřazování průvodu: 1. - dorost sokolů a sokolek, 2. - hudba, 3. - hasičská četa s praporem, pak spolek Lipa, Spolek križarů, zástupci dalších spolků, zástupci Čsl. besed, a naposled šli zástupci Besedy z Lipovlan.

Vše šlo v naprostém pořádku. Na cvičišti se korporace rozešly a nastala hromadná veselice...

Rok 1937

Protokol schůze konané dne 3. ledna 1937 v místnostech pí. Švábové...

Pan učitel hlásí, že hudební kroužek pomalu se schází, ale jistě, a pan Mačkala je ochoten vypomoci jak sám, tak i nástroji, jen žádá, aby se kroužek, co se týče hudebních potřeb obstarával i sám...

Také Ministerstvo školství z Prahy hlásí, že nám posílá na školu 800 Kč a na harmonium 1200 Kč. A pan učitel Hegyi hlásí, že spolek Komenský z Prahy posílá pomoc na čsl. dům.

Pan učitel Hegyi podal návrh panu Mačkalovi, aby se peníze, které byly poslány na školu a harmonium, vynaložily na zakoupení pozemku na stavbu čsl. domu, a tento návrh byl jednomyslně schválen.

Zápis z valné hromady, která se konala 31. ledna 1937 v místnosti pí. Švábové...

Dopisů došlých 46, odeslaných 52, celkem vyřízeno 98 dopisů. Uspořádána tři divadla se zábavou a konány tři oslavy. Školní děti uspořádaly dvě divadla - jedno v Lipovlanech a jedno v Antunovci. Byla uspořádána tři loutková divadla a dvě kinopředstavení... Byla připravena vánoční nadílka školním dětem...

Hotovost v r. 1936 - 9 008,75 din.

Celkem 156 členů. Přírůstek členů z r. 1935 je 46 členů.

Pak pan učitel Hegyi promluvil o čl. doplňovací škole a vybízel rodiče, aby dbali toho, aby děti do školy chodily. Pak o čl. domu vysvětlil vše důkladně, jak si má kdo počínat, a vybídl členy, aby byli toho pamětní, že je to pro celek, a ne pro jednotlivce. Vybídl, aby každý podle možnosti něco upsal, aby se mohl aspoň pozemek koupit. Ale dopadlo to bezvýsledně...

Zápisnica z druhej riadnej schodze Čsl. besedy v Lipovľanoch zo dňa 17. IV. 1937...

Pan učitel Horský hlásil Osvetovému odboru v Záhrebu o ťažkých pomeroch v Lipovľanoch a že nebude viac posobiť tu. Osvetový odbor prosí pana učiteľa Horského, aby ostal v Lipovľanoch, zakiaľ nebude otvorená paralelná škola. Celého výboru sa tato vec veľa dotkla. Pan predseda Vídeňský prosí pána učiteľa, nech nám len tu ostane...

Pan Vídeňský navrhuje, keď nám ta zábava duchovská odpadla, nech sa spraví zábava 6. júla s divadlom slovenským Dobrodružstvo pri obžinkách. Pani Švábová sľubila istú dobu, že nám

vydá sál 6. júna a na Katarínu pred svedkami p. Vídeňského, Jána Dubca a Vendela Urbana. Pán učiteľ hovorí, že sa pozve čoskoro divadelní odbor, aby sa mohlo začať s učením. Výbor jednohlasno schvaľuje...

Rok 1938

Zápis z valné hromady konané 30. ledna 1938 v miestnosti p. Švábové za prítomnosti 40 členů.

Zpráva o čl. doplňovací škole: ... škola má 72 žáky, kteří školu dosti řádně navštěvují. Pravdou je, že je dosti dětí našich krajanů, které do čl. doplňovací školy vůbec nechodí.
Učitel Matej Jurkovič

Zpráva o národním domě: Pan V. Tisaj podal zprávu o koupeném pozemku, což projednal s p. J. Nachodilem, a rovněž dali závdavek 1000 dinárů. Pozemek je ujednán na 25 000 dinárů a k němu patří stavební místo, na kterém je barák, chlév a svinčák, což se vše může prodat. Kupci se již hlásili a jeden podal 6500 dinárů, a dá i více. Vzadu jsou dvě zahrady, které se též odprodají, takže stavební místo nebude stát více než v hotovosti 14 000 dinárů. Slova se ujal pan Antonín Máca, který koupí schvaluje...

Zápis z řádné schůze konané 4. března 1938.

Pan předseda prosí učitele jménem celého výboru, aby napsal žádost o peněžní podporu spolku Komenského v Praze. Pan Tisaj navrhuje, aby se též napsalo do Ameriky. Žádost sestaví pan učitel, jednatel ji napíše a pošle spolku Ilova v Chicagu, Illinois, ve Spojených státech, v němž jsou většinou naši krajané z Lipovlan...

Zápis ze schůze konané 16. května 1938 v místnosti předsedy p. Mačkalý...

Pani Petronela Mokrá, ktorá bola tiež prítomná, a od ktorej Čsl. beseda kúpila pozemok pre stavbu národného domu, prosí výbor Čsl. besedy, aby ji vyplatil za prodaný pozemok, neboť ona dala tiež závdavek p. Toupalíkovi, ktorý ztratí, nebude-li mu moci vyplatit celý obnos do 18. t.m. Prítomní členové obou výborů souhlasí, aby Petronele Mokré, roz. Kubranové, bylo hned vyplaceno 13 000 dinárů, což bude se závdavkem činiti 18 000 dinárů, na které má dáti směnku, a zbývajících 2000 dinárů se jí vyplatí po obdržení podepsaných dohod. Jmenovaná s tím souhlasí.

***Zápis** ze schůze konané 18. III. 1938 v místnosti u p. Švába... (poslední zápis před II. světovou válkou v knize zápisů I., pozn. K.B.)*

Pan Mačkala sděluje, že pronajal besední dům za měsíční nájem 60 dinárů, a navrhuje, aby se též pronajal také dvůr, aby Beseda měla co nejvyšší zisk. Výbor sdělení p. Mačkaly schvaluje a usnesl se dvůr pronajati za 80 dinárů ročně. Poněvadž pan Mačkala sám nabídl 100 dinárů, výbor mu dvůr pronajal. Pan Mačkala oznamuje, že prodal dva ořechy, které jsou na besedním majetku. Jeden koupil Vendel Tisaj za 20 dinárů, a druhý Ernest Kamenský za 25 dinárů, ale koupené jmenované osoby nezaplatily. Výbor se usnesl, že kupci mají dluh zaplatit nejdéle do nového roku, poněvadž ořechy již dávno oklepalí.

Rok 1945

***Zápisník** z 2. XII. 1945 na prvej odborovej schodzi Čsl. besedy v Lipovlanoch.*

Predseda výboru **Novák Antonín**, jednatel **Krajčí Peter**, pokladník **Kiška Mirko**, hospodár **Lacko František** a členové výboru **Štrban Ferdo**, **Ivanec Ján**, **Hudec Slavko**. Dozorčí výbor: **Kastner Jakub**, **Sochorová Marie** a **Lukačovič Juraj**.

Rok 1946

***Zápisník** z 27. I. 1946 výborovej schodze Čsl. besedy v Lipovlanoch, ktorá sa zišla v hostinci pana Šošoviče o 3. hod. odp.*

... Čs. beseda žiadala školu pre spoločné učenie českých a slovenských detí, no ale škola je otvorená len na slovenskom jazyku. A my sa týmto nemožeme uspokojiť, teda výbor sa rozhodol zažiadať vysvetlenie od Čs. svazu v Daruvaru, prečo není škola otvorená pre spoločné vyučovanie českých a slovenských detí.

Pani učiteľka Kolečáková spomína pred výborom dlžobu na besednom dome. Dlžoba bola splacena ... lebo toto opravovanie platil manžel pani učiteľky Kolečáovej.

***Zápisník** z 10. III. 1946 z valného zhromaždenia Čs. besedy v Lipovlanoch.*

... potom dal slovo panu delegátovi Vachovcovi Jánovi z Mezurače a pan delegát sa zmienil o repatriácii Čechov a Slovákov do vlasti a vysvetlil podmienky repatriácie. Prehovoril aj s ohľadom štátneho príslušenství juhoslovanského, a že kto chce, môže ho dostať bez ťažkosti, ako sa zúčastnil národnooslobodzovacieho boja.

... Teda každý Čech a Slovák je povinný začleniť sa do Besedy. Pán delegát nám povedal, že v krátkom čase budú vychádzať noviny na našom jazyku českém a slovenském. Noviny budú vychádzať v Daruvaru a budú posielané len na Besedy, a Besedy je budú predávať jednotlivcom.

Knihy, ktoré byly vydané pánom Ditrichom, nie je dovolené kúpiť lebo sú protinárodné (Dorostu kolem Jílové), a teda nedoporučame nikomu, aby ich kúpil, a každý nech sa chráni protistátnej tlače lebo ta škodí jednotlivcom aj národnému celku.

Rok 1947

Zápis z I. výborové schůze Čs. besedy, která se konala 18. III. 1947 v místnosti krajana M. Kyšky.

Krajan D. Záborský referuje, že je zapotřebí opravit besední dům. Mistři propočítali, že je na opravu domu nutno asi 500 kusů cihel, 50 kg vápna a asi 50 kg cementu.

Výbor se usnesl, že jakmile se vyčásí, začne se s opravou. Pokusíme se dostat cihly, aspoň polovičku, od krajana Holbergera. Cihly dovezou krajané S. Štrbář a D. Záborský. Pan D. Záborský dá desky, krajané A. Domin, J. Vincent, Sl. Boško, J. Beňadík půjdou pomáhat. Krajan Sl. Hudec bude zdít. Kromě toho zavoláme ještě některé krajany...

Rok 1949

Zápis z IV. valné hromady Československé besedy v Lipovlanech konané 10. IV. 1949 v místnostech slovenské školy.

Zprávu jednatele podala krajanka L. Kolejáková. Ve zprávě se uvádí, že je to zpráva na období přes dva roky a že po ty dva roky byla činnost Besedy nepatrná...

Krajané z Ameriky zaslali Svazu v Daruvaru obnos 60 000 din pro válečné sirotky. Svaz dal pro naše sirotky 30 000 din. Od tohoto obnosu bylo odečteno poštovné a 1200 krajanům v Krivaji.

Zároveň krajanka jednatelka podala zprávu o škole. Školu v tomto školním roce 1948/49 navštěvuje 47 dětí, což je asi polovička dětí slovenských i českých školou povinných. Je to smutný jev zde v Lipovlanech a zároveň i naše hanba, protože naše lidová správa nám všude jde vstříc, chválila otevření naší školy a teď, když školu máme, děti do školy nedáme...

Rok 1950

Zápis z V. řádné valné hromady Československé besedy v Lipovlanech konané 5. III. 1950 v místnosti u krajana M. Mačkalý.

...Ve zprávě se zdůrazňuje, že činnost spolku byla v uplynulých 11 měsících velmi slabá. Příčina toho bylo stále odcházení členů na veřejné práce a zaměstnání členů v lidové správě. Na Jelas Poli bylo 16 členů, na dálnici 36 členů, v Novém Bělehradě 4, a na pracích v lese bylo 10 členů...

Školu v tomto školním roce navštěvuje 55 žáků. To ještě nejsou všechny děti slovenské a české školou povinné. Školní docházka je velmi dobrá.

Školní děti měly tři besídky společně s dětmi chorvatské školy...

Rok 1951

Zápis z VI. valné hromady Československé besedy v Lipovlanech konané 21. I. 1951 v místnostech slovenské školy.

Krajanka L. Kolejáková, jednatelka, čte jednatelskou zprávu, ... která obsahuje krátké dějiny spolku a krajanů v Lipovlanech.

Potom promluvil k přítomným krajanům kr. Jenda Ulrich, delegát Svazu Čechů a Slováků v Daruvaru. Ve své řeči zdůraznil, že činnost Besedy v Lipovlanech každý rok

stále více ochabuje. Prosil přítomné, aby se snažili, aby Beseda v Lipovtanech byla zase činná, jak tomu bylo v prvních letech po válce... Na konec jednání byly přečteny telegramy, které se pošlou z této valné hromady soudruhu Titovi a Čs. svazu v Daruvaru.

Rok 1952

Zápis z výborovej schodze konanej 11. V. 1952 v besednom domu o 16 h.

P. predseda navrhuje, aby krajan Vlado Dam prijal miesto jednatel'a na miesto krajana Krajčího Vendela, lebo istý sa nechce odvolávať na schodze.

Predseda hovoril o tom, že je najvyšší čas, aby sme sa postarali o učiteľa a že by bolo najlepšie, aby sme poslali delegáciu do Petrovca a poprosili tam o učiteľa.

Rok 1953

Zapísnička valnej hromady Čs. besedy, ktorá sa konala 29. III. 1953.

...Činnosť Besedy ochabla v minulom roku kvoli tomu, že súdružka Ludmila Kolečáková bola preložená do Daruvaru. Bola dlhoročná pracovníčka v Besede a vykonala pekný kus práce. Jej odchod sa v Besede veľa počítal, taktiež v škole a v Lipovlanoch vobec. Stav sa o niečo zlepšil príchodom novej učiteľky súdružky Chytilovej. Mládež zohrála dva divadelné kusy: V službe od Gregora Tajovského, a Milý tatínek od Slo-body...

Zpráva o slovenskej škole neuspokojuje. Tohto škol. roku boli do I. triedy upísaní len traja žiaci...

Obitelj Benjadik

Delegát Zväzu súdruh **Pavel Krasko** hovoril o našej menšine, ktorá má vo FNRJ veľké privilegiá...

Súдруžka **Žofie Krasková** veľmi pekne hovorila o spolupráci Čechov a Slovákov...

Rok 1954

Zapisnica valnej hromady, ktorá sa konala 28. III. 1964 v miestnostiach Slov. ľudovej školy.

Súдруžka **Štefánia Chytilová**, učiteľka, prečítala referát o svetovej a domácej situácii a o činnosti Besedy v minulom roku. Pracovalo sa hlavne v divadelníctve. Zahráli sa divadelné kusy Stridža zpod Hája od Urbánka, Matka od Gregora Tajovského, a Starý zaľubenec od Urbánka. Konal sa aj zájazd do Antunovca s kusom Stridža zpod Hája.

Najbolestnejšia otázka je naša škola. Len vďaka tomu, že sa menšinové školy podporujú, škola nebola pre nedostatočný počet žiakov zatvorená.

Zapisnica schodze Besedy 27.VI. 1954.

Členovia Besedy, vesmes starší, sa postavili rozhodne proti predaji domu: to, čo máme, je isté, a netreba s druhým spolkom nič kupovať. Po dlhšej debate konečne bolo vysvetlené, že dom, ktorý Beseda teraz má, je síce výlučným majetkom Besedy, ale že Beseda žiadny osoh z neho nemá. Nemožu sa tam držať schodze ba ani umiestniť kulise. Hasičský spolok má v úmysle stavať alebo rozširovať dom, v ktorom by bola sála pre divadelné predstavenie. Beseda by tam mohla, podľa dohodnutia, dávať divadla. Ďalej by Beseda dostala miestnosť, kde by mohla umiestiť kulise a održávať schodzky. Beseda by svoje právo mala zagarantované nielen smluvou, ale aj úradne by jedna časť hasičského domu bola na Besedu prenesená.

Po dlhej debate sa predsa len všetci členovia zhodli, že len pod takými podmienkami by sa mohlo s hasičmi stúpiť do spolku.

Rok 1956

Zápisník schodze Československej besedy konané 17. VI. 1956 v miestnostech slov. školy. Prítomní členovia: 20.

Prečítaný „Ugovor“ dohodnutý medzi osnovnou organizáciou Socialistického zväzu a Československou besedou. V dohode sa hovorí, že Čs. beseda dá za výstavbu domu čiastku 200 000 din. Za to Beseda dostane miestnosť na prvom poschodí, ktorá bude jej vlasníctvom.

Prítomní členovia súhlasia s predajom domu. Nezhodoval sa jeden člen. Predseda navrhol cenu domu - navrhnutá cena je 300 000 din. Dom pojde na licitáciu - dražbu. **Výbor pro predaju domu** je Jozef Bedňarík, Ján Vincent, Jozef Ivanec a Antonín Novák.

Zápisník zo zasadnutia Čs. besedy konaného 19. VIII. 1956.

Antonín Šváb podniesol referát o zasedaní v Daruware...

Ďalej Antonín Šváb navrhol, aby v chorvatské osmiletke bol uvedený český a slovenský jazyk jednu hodinu denne. Výbor jednohlasne súhlasil a dal kr. Švábovi za úkol, aby pevne na tom stál. Tá jedna hodina bude povinná pre každého žiaka Čecha a Slováka.

Nad'alej Šváb hovoril, že československá škola zostáva i nad'alej. Po návrhu s. Švába výbor požiadal, aby Šváb zažiadal od Zväzu v Daruváre ešte jedného učiteľa, podľa možnosti Čecha.

RJEŠENJE

Na temelju kupoprodajnog ugovora od 12. srpnja 1956. g. i potvrda o plaćenom porezu na dohodak za obje stranke dozvoljuje se:

uknjižba prava vlasništva na nekretninama Československe Besede u Lipovljanima, upisanih u z.k. ulošku broj 1152 k.o. Lipovljani, i to na cijele kat. čestice broj:

301/1 kuća broj 88 sa dvorištem od 151 čhv.

301/2 vrt - bašća u selu od 52 čhv.

za korist:

Dam Vladimira i Dam Zdenke, rođ. Žanić, oboje iz Lipovljana, Balkanska ul. br. 48 na jednake dijelove.

Vrijednost nekretnina je 187.000 dinara.

Ovjerovljeni prijepis isprave stavlja se u zbirku isprava, a prijedlog i potvrde o plaćenom porezu u spise.

Kotarski kao zemljišni sud

U Kutini, dne 14. kolovoza 1956 (MP) Sudac: Andrijanić Josip, v.r.

Rok 1958

Zápisník z výborovej schodze konané 23.III. 1958 u krajana Záborského.

Krajan Záborský oznámil výboru, že nedostaneme tú izbu v dome, o ktorej máme dohodu, pretože tam ide škola, tak bolo na schodzi SSRN pred pár dňami rozhodnuto, že za tú izbu hore si máme vziať izbu v prízemí, hneď pod ňou.

Celý výbor to prijal s rozhorčením, že s námi pohazujú, ako chcú...

Jednatel navrhol, že by sme mali prísť na dolnú izbu, že to není špatná izba...

Izba se všetkým líbila a ostali sme pri tom, že si ju vezmeme, a krajan Horvat navrhol, že či by nám nedali celý ten diel domu, tj. dve izby. Výbor dal úkol Záborskému, aby tu vec predniesol na výboru pre stavbu domu, nad'alej že sa má hneď pristúpiť k práci, aby bola izba hotová, aby se v nej konala valná hromada.

Zápisník z 27.VII. 1958 v novej izbe, ktorú sme zhotovili... Krajan Záborský referuje o účtoch, ktoré sú vyplatené za dohotovenú izbu... všetko dohromady 114 818 din.

Zápisník z valného zhromaždenia Čs. besedy konaného 7. IX. 1958.

Súduh Šváb dal návrh na predsedu - Jozef Beňadík, tajomník - Ondrej Jakuš, pokladník Danko Záborský.

Súduh Ondrej Jakuš vyhlásil, že bude dávať hodiny v slovenskej a českej reči, ako mu to bude dovolené. Beseda nech pomôže v agitovaní pre školu v materskej reči, aby návšteva bola čo najväčšia. Nad'alej sa zhromaždenie uznieslo, aby doterajšia Čs. beseda zmenila meno na Československý KOS Lipovlany (Kultúrne osvetový spolok, pozn.

K.B.), aby sa ihneď urobilo razítko, je potreba predplatiť si dennú tlač, Jednotu, Hlas ľudu a časopisy Rozhľady a Náš život.

Rok 1959

Zápisník zo schodzky Čs. KOS Lipovlany konané v miestnosti spolku 27.I.1959.

...Od ako sa usporiadala miestnosť nášho spolku, prenesená je i knižnica. Pretože už dlhší čas nebola činná, stratili sa mnohé knihy a inventár knižnice, a Dám Vlado dostal za úkol, aby v najkratšom čase usporiadal nový zoznam kníh...

Rok 1963

Zápisník ČSB (? Čs. besedy; posledný zápis ve spolkové knize zápisů, pozn. K. B.) Lipovlany konané 3. II. 1963 v miestnosti ČSB Lipovlany v dome základnej školy Lipovlany.

Na valnej hromade Hasičského spolku Lipovlany a v prítomnosti našich členov a výboru bolo dovolené DHS Lipovlany, aby mali školu v našej miestnosti.

...Školu budú mať do 1. IV. 1963 a do vtedy môžu našu miestnosť využívať.

Obiteľ Šošovička

Učenci Slovačke školy u Lipovljanima 1950.

11/10/1

Rodný list.

Župa: Bratislava
Mesto:

Doba zápisu (deň, mesiac, rok)	Doba narodenia (deň, mesiac, rok)	Meno dieťaťa, pohlavie, náboženstvo	Meno a priezvisko, zamestnanie (postavenie) a bydlisko	náboženstvo	vek	Miesto narodenia, keď matka neporodila v svojom bydlisku	Prípadné poznámky pred podpisom. — Podpisy.
			r o d i č o v				
6. január 1901	3. február 1901 (prečítaný z mat. 1901 (v priestore 12. mesiacu to nesedí))	Galazari chlapec s. kat.	Michal Galazari robotník Zatimná Galazari robotník	s. kat.	45	--	Tomáš Galazari matka: matka Galazari Galazari

Dodatočné zápisy. Opravy.

Svedčím, že sa tento výťah doslovne srovnáva s matrikou narodených kňazovianskeho matrikárského obvodu.

Galazari 21. mája 1942

matrikár.

(Číslo vzoru 15. m. ú.)

číslo 11.

Rodni list

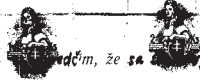

Rodný list.

SLOVENSKÁ REPUBLIKA
matrikársky úrad: Bratislava
Okres: Bratislava

Bežné číslo	Doba zápisu (deň, mesiac, rok)	Doba narodenia (deň, mesiac, rok, hodina)	Meno dieťaťa, pohlavie a náboženstvo	Meno a priezvisko, zamestnanie (postavenie) a bydlisko	Náboženstvo	Vek	Miesto narodenia, keď matka neporodila v svojom bydlisku	Prípadné poznámky pred podpisom. - Podpisy.
				rodičov				
1.	6. jan. 1901.	3. feb. 1901. 1. hodina	Galazari chlapec s. kat.	Michal Galazari robotník Galazari gale Gardov č. 72	s. kat.	45		Michal Galazari

Dodatočné zápisy. Opravy.

Svedčím, že sa tento výťah doslovne srovnáva s matrikou narodených kňazovianskeho matrikárského obvodu.

v Bratislave

dňa 10. júla 1942

matrikár.

660.

137-42

Rodni list

DOSELJAVANJE SLOVAKA U LIPOVLJANE, KRIVAJ I OKOLICU I POČETAK NOVOGA KUĆENJA U NOVOJ DOMOVINI

Ova značajna materija do sada je više puta dobro obrađena, a od autora koji su dali veliki doprinos u zapisima, posebno treba istaknuti sljedeće autore-istraživače:

Prof. Josip Matušek, pater Vit Ušak, gđa. Kvetoslava Kučerova; (Baš radi dobro opisanih prilika doseljavanja Slovaka o tome neću puno pisati, jer je tekst patera Ušaka preveden na hrvatski jezik).

Pouzdanost znamo da je prva slovačka obitelj doselila u Lipovljane 1883. godine i to obitelj Žemľa. Dakle, pred 123 godine i Slovaci počinju nastanjivati ove prostore.

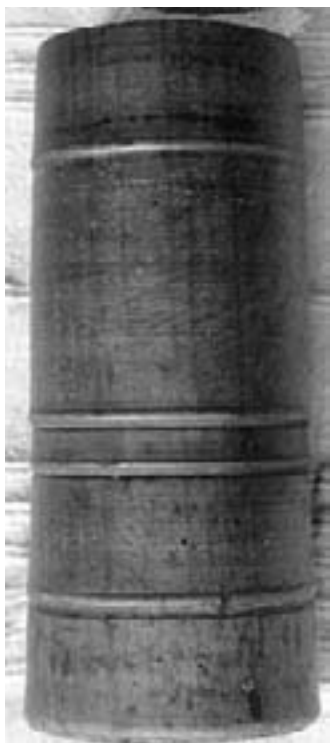
Česi su već nekoliko godina bili u Lipovljanima, dakle, doseljavati su počeli ranije, ali s istim ciljem.

Za prodana imanja u staroj domovini, kupovali su mnogo više zemlje, ali su kuće koje su tamo prodali, po svjedočenju, bile puno bolje od ovih u Hrvatskoj.

Naime, mnogi Slovaci su kupili puno zemlje, sagradili drvene kuće, relativno male, ali su gradili velike gospodarske objekte; štale, sjenike, plevnjake, nadstrešnice, svinjce, šupe i krušne peći, a neki i pčelinjake.

Gradnja Baherovog štaglja 1941.

Drveni mužar (1908)

Zanimljivo je da su mnogi sjenici bili građeni od hrastove građe, a pokriveni su bili raženom slamom, posebno savijen u tzv. «bapke». No, mnogi sjenici, iako veliki, sa dvije parme i jednim uvozom, s obveznim plevinjakom, i izvana su zatvarana raženom slamom.

Jedino su od dasaka bila velika vrata na uvozu.

Štale su bile prostrane, zidane ili drvene, pokrivene crijepom, sa stazom u sredini, a na lijevoj strani bili su za jaslama volovi ili konji, a na desnoj strani više krava. Krećenje je bilo obavezno svake godine.

Posebno se vodilo računa o urednom slaganju gnoja izveženog iz staja, pa se redovito gnoj preslagivao i gazio u starim čizmama, a povremeno za sušnih razdoblja i zalijevao gnojnicom.

Kuća je bila pristojno odmaknuta od gospodarskih zgrada, uredno okrećena, sa ili bez poda. Svaka kuća je imala otvoreni hodnik, ganjak iz kojega se išlo u kuhinju.

U kuhinji, koja je bila prostrana, na lijevoj strani bila je zidana kuhinjska peć za kuhanje i pečenje, pod prozorima je gotovo u svakoj kuhinji bila prostrana masivna klupa (lavica), na sredini veliki stol, a sa strane nekoliko stolica. Za odmor, i to kratak odmor nakon obroka, služila je klupa ili posebno načinjena postelja bez povišenih stranica, a takva postelja bila je napunjena slamom, za koju su marljive domaćice istkale lanene slamarice.

Umjesto *kredenca*, većinom smo svi u početku imali *stelaže*, sa samo jednim malim dijelom koji je bio pod ključem i tu su se držale skupe namirnice (šećer) i miridije.

Na prednjoj strani *stelaže*, majke ili bake stavljale bi «bolje platno», ali i domaće, da donekle štiti od pogleda, ali i od prašine.

Oni Slovaci koji su imali dva hodnika ili ganjka, držali su vodu za piće i umivanje u hodniku bližem kuhinji.

Iznad klupe u centralnom dijelu kuhinje gotovo u pravilu stajala je sveta slika, a na zidovima uz peć i «krevetac», da se zid ne zamaže, žene su vezle tzv. kuharice koje su sadržavale razne zgodne poruke.

Kod ulaza u kuhinju, s unutarnje strane, nalazio se i stakleni ili keramički predmet koji je sadržavao svetu vodu.

Raspelo je obično bilo iznad uzglavlja «krevetca» u kuhinji.

Kuhinja je bila velika, mogu reći najveća prostorija, gdje su se članovi obitelji najviše zadržavali.

I ja se sjećam, da je moja majka, kao i mnoge druge uvečer pripremila kvas za kruh i podgrijava brašno, a kada sam se ujutro probudio, osjetio sam miris svježeg pečenog kruha u krušnoj peći.

Kruh je trajao i po sedam dana, a čuvao se u podrumu, na oribanoj dasci koja je za gredu bila privezana žicom ili špagom, a kruh je bio prekriven lanenom čistom krpom.

Zanimljivo je reći da se kruh mijesio u drvenom koritu, gdje se dizao, zatim su se pravili kruhovi i stavljali u «simple» na opet lanenu krpu da se ponovo kruh može dizati. Radnja koja je prethodila stavljanju kruha u krušnu peć, za mene je bio poseban obred. Majka je otkrila krpu na «simpli», okrenula i istresla kruh na drvenu lopatu, zatim ga je «umila», prekrizila i rasporedila u priređenu, dobro ometenu vruću krušnu peć.

I tako je u peći bilo 5-7 kruhova, peć se zatvorila metalnim, još bolje gusenim komadom, a žara se na kraju prigrtala do metalnih «vrata» peći. I tako je pečenje trajalo oko 1,5 sati.

«Simple» je zimi pravio kućedomaćin od slame, a od alata mu je trebala metalna alka, šilo i vješt prsti.

Na isti način muškarci su pleli i košnice od slame, u kojima su kroz godinu dana marljive pčele pravile med, da bi ih pri vađenju meda gospodar ugušio štapićem sumpora. No uvijek se pazilo da svaka košnica tijekom godine dade 1-2 roja, kako bi se ako ne proširilo pčelarsko blago, barem održalo.

Tijekom zime, u kuhinji se svake godine postavljao tkalački stan, gdje su marljive ženske ruke opet noću tkale; plahte, ručnike, vreće, zobnice, ali i tepihe (krpare) i dr.

Neke žene su tkale i platno za košulje, ali i za školske torbe, koje su mnogi nosili preko ramena sa nekoliko knjiga, pločicom i pisaljkom.

Svaka kuća je imala i 1-2 spavaće sobe. Bile su uredne, pune pernatih jastuka, perina, ali se spavalo dugo na strožama u kojima je najprije bila zobena slama, a kasnije i perušina.

Uz dva kreveta i dva ormara, u sobi je bilo i nekoliko svetih slika, a posebno moram istaći da se svaka slovačka kuća dala prepoznati po lijepim keramičkim tanjurima donešenim iz Slovačke, obješnih na zidu.

Kreveti su svakoga dana bili pospremljeni i prekriveni čipkom ukrašenim «kopertama» i to najčešće bijel boje. Čipka je u pravilu bila ručni rad.

Posebno je bilo zanimljivo pogledati na ormare, gdje su uredno bili složeni keramički predmeti i to oni vredniji, pa čak i pletena slovačka keramika i razne uspomene naših baka i očeva, do kojih mi mali nismo mogli doći, pa su bili na sigurnom.

Pored kreveta su bile «krpare», a u sobu se ulazilo u kožnatim papučama (radio ih je jedan dragi i šaljivi postolar Krajči).

Za mene, danas starog učitelja u mirovini, bilo je uvijek zanimljivo pred samo spavanje. Naime, ložilo se zimi u pećicu, takozvani «bubanj», samo jednim punjenjem drva, soba je bila već tako jako topla.

Ako je bila i druga spavaća soba, onda su u njoj bili kreveti za djecu, a zagrijavana je bila kroz otvorena kuhinjska vrata. Ja sam imao privilegiju, jer sam od sestre Marije 12 godina mlađi, a od brata Antuna 11 godina, pa sam do pete godine spavao između roditelja, jer su kreveti bili masivni i široki.

Komora je bila ostava, ali kao i kuća, redovito krečena. Iz komore se išlo na tavan.

U obiteljima se složno živjelo, ali je otac uvijek imao zadnju riječ.

Tako su se Slovaci ženili Hrvaticama, Čehinjama, Ukrajinkama, Talijankama, ali sve su te žene, slovačke snahe brzo i dobro naučile slovački jezik.

Ovdje bih istaknuo gospođu Nadu Krajči, rođenu Hrvaticu, koja jako lijepo i danas govori slovački jezik. I moja pokojna majka Štefica, rođena Vrzal-Čehinja, vrlo brzo nakon udaje dobro je govorila slovački jezik, tako da se u našoj kući dok smo bili svi zajedno, govorilo samo slovački.

Takvih primjera ima u Lipovljanima mnogo, ali neki od nas, uz slovački i hrvatski jezik, naučili smo i češki jezik.

Dvorišta su bila uredna i subotom su najmlađe ženske, brezovom metlom mele dvorišta i pred kućom.

Rasvjeta je u početku bila petrolejka, a moj kvart ili bolje rečeno Brdašice, današnja Kutinska ulica, električnu rasvjetu dobila je - 1956.godine, kada sam već pohađao 5. razred.

Putovi su bili blatnjavi, a samo je «drum» bio makadamski kolnik, a ostale rijetke ulice bile su nasute tucanikom.

Park u Lipovljanima nastao je u Kozarčevo doba, a posebno je slikom zabilježeno sađenje kestena i lipa početkom XX. stoljeća –od kojih mnogi i danas rastu, a sadnjom, prema zapisu, rukovodio je učitelj ili možda čak i ravnatelj škole, gospodin Vereš (vjerojatno Slovak).

Gradnja obiteljske kuće Sudra

Škrinja za ruho stara 100 godina

Mužar

Porculanski čajnik iz 1900.

Glinena posuda za kuhanje

Lonac za mlijeko iz 1908.

PRISŤAHOVANIE SLOVÁKOV DO LIPOVLIAN, KRIVAJA A OKOLIA A ZAČIATOK NOVÉHO USÁDZANIA V NOVEJ VLASTI

Tento významný materiál doteraz bol viac ráz dobre spracovaný a z autorov, ktorí dali cenný prínos do dejín záznamami, načím zvlášť vyzdvihnúť týchto skúmateľov: Prof. Jozefa Matuška, pátra Víta Ušáka a pani Kvetoslavu Kúčerovú. (Práve pre dobre opísané okolnosti prisťahovania Slovákov o tom nebudem mnoho písať, lebo sa text pátra Víta Ušáka preloží do chorvátčiny, tiež mnohých iných budem citovať).

Bezpečne vieme, že sa prvá slovenská rodina prisťahovala do Lipovlian roku 1883. Bola to rodina Žemľová. Teda pred 123 rokmi aj Slováci začínajú osídľovať toto územie. Česi boli už niekoľko rokov v Lipovľanoch, teda začali sa usádzať skôr, ale s rovnakým cieľom.

Za predané majetky v starej vlasti kúpili oveľa viac pôdy, ale domy, ktoré tam predali – ako tvrdili – boli oveľa lepšie od týchto v Chorvátsku. Totiž mnohí Slováci kúpili mnoho pôdy, vystavali drevené domy, relatívne malé, avšak stavali veľké hospodárske objekty; stajne, senníky, plevince, prístrešky, chlievy, šopy a chlebové pece, niektorí aj včelíny.

Zaujímavé je, že mnoho senníkov postavili z dubového materiálu, pokryli ražnou slamou skrútenou do tzv. *bapkov*. Avšak senníky, hoci boli veľké s dvoma *parmami* a jedným *uvozom* (vchodom), so závažným plevincom, aj zvonku zatvárali ražnou slamou. Z dosák boli iba veľké vráta na vchode.

Obiteljska kuća Petra i Marije Krajči

Kuchyňa bola priestranná, v jej ľavej strane bola murovaná kuchynská pec na varenie a pečenie, pod oknami takmer v každej kuchyni bola veľká lavica, v strede veľký stôl a zboku niekoľko stoličiek. Na oddych, a to krátky oddych, po jedle slúžila lavica alebo osobitne vyrobená posteľ bez zvýšených bočníc, vyplnená slamou, na ktorú usilovné gazdinky natkali ľanové *slamiače* (slamníky).

Namiesto kredenca väčšinou sme všetci spočiatku mali šteláže s jedným menším priečinkom, ktorý býval zamknutý; v ňom boli drahé potraviny (cukor) a koreniny. Na šteláž z prednej strany matky či staré mamy kladli „lepšie plátno“, ale aj domáce, aby čiastočne chránilo pred zrakom a prachom.

Stajne boli priestranné, murované alebo drevené, kryté *črepom* (škridlou) z pálenej hliny, s chodníkom v strede a na ľavej strane boli uviazané o jasle voľy alebo kone a na pravej strane viac kráv. Stajňa sa každoročne záväzne bielila.

Zvlášť sa dbalo na úhl'adné skladanie hnoja vyvezeného zo stajne, takže sa hnoj na hnojisku pravidelne preskladával a utláčal starými čižmami a občas za suchého obdobia polieval hnojovkou.

Dom bol poriadne vzdialený od hospodárskych budov, úhl'adne olíčený s podlahou, alebo bez nej. Každý dom mal *gánok*, priestrannú dlhú chodbu, z ktorej sa šlo do kuchyne.

Posuda za sv. vodu

Raspelo iz Prestavlka 1908.

Tí Slováci, čo mali dve chodby či gánky, držali pitnú vodu a vodu na umývanie v chodbe bližšie pri kuchyni. Nad lavicou v centrálnej časti kuchyne takmer spravidla visel náboženský obraz a na stenách vedľa pece a postieľky, aby sa stena nezašpinila, ženami vyšívaná nástenná „kuharica“, s rôznymi vhodnými odkazmi.

Na vchode do kuchyne, z jej vnútornej strany, bol aj sklenený alebo keramický predmet so svätenou vodou. Krucifix bol obyčajne nad vankúšom postieľky v kuchyni. Kuchyňa bola veľká, môžem povedať, najväčšia miestnosť, v ktorej sa členovia rodiny najviac zdržiavali.

Pamätám sa, že moja matka, ako aj mnohé iné, večer zarobila kvások na chlieb a zohriala múku a keď som sa ráno zobudil, pocítil som vôňu upečeného chleba z chlebovej pece. Chlieb trval aj sedem dní a odkladali sme ho do pivnice, na vydrhnutú dosku priviazanú drôtom alebo špagátom k hrade, pričom sme ho prikryli ľanovým plátom. Pre zaujímavosť načim povedať, že sa chlieb miesil v drevenom korýtku, kde kysol, potom sa vyvaľkal, urobili bochníky a ukladali do slamienok tiež na ľanové plátno, aby sa mohol zasa vybrať.

Úkon, ktorý predchádzal sádzaniu chleba do chlebovej pece, bol pre mňa osobitným obradom. Matka odkryla chlieb v slamienke, obrátila ho a vytriasla na drevenú lopatu, potom ho „umyla“, prežehnala a posádzala do dobre vykúrenej, vymetenej chlebovej pece.

Keď v peci bolo 5-7 chlebov, pahreba sa prihrabala ku kovovým, ešte lepšie železným, dvierkam pece a pec sa nimi uzavrela. Pečenie chleba trvalo 1,5 hodiny.

Simple (slamienku) cez zimu vyhotovil gazda zo slamy a z náčinia potreboval kovový krúžok, šidlo a šikovné prsty. Takisto chlapi pletli úle zo slamy, do ktorých cez rok usilovné včely ukladali

Simple

Krušna pec

li med, aby ich pri jeho zbere pán udusil sírovým pruhom. Pritom sa vždy dbalo, aby každý úl cez rok vydal 1 až 2 roje, aby sa, ak sa spoločenstvo nerozšíri, hoci udržalo. Počas zimy sa každoročne do kuchyne vnášali krosná, na ktorých usilovné ženské ruky v noci tkali: plachty, prestieradlá, obrusy, uteráky, obrúsky, vrecia, obročnice, ale aj handrové pokrovcy a iné. Niektoré ženy tkali aj plátno na košeľe, ale aj na školské tašky, ktoré mnohí nosili prehodené cez plece spolu s knihami a grifľom.

Každý dom mal 1 až 2 spálne. Boli vyriadené, plné páperových vankúšov, perín, ale sa dlho spalo aj na *strožkoch* (slamníkoch), vyplnených ovsenou slamou, neskôr aj perím. Okrem dvoch postelí a dvoch skríň v izbe bolo i niekoľko náboženských obrazov, a osobitne musím vyzdvihnúť, že

sa každý slovenský dom mohol poznať podľa pekných keramických tanierov prinesených zo Slovenska a vyvesených na stene.

Postele boli každý deň upravené a prikryté čipkovými prikrývkami, najčastejšie bielymi. Čipka bola spravidla ručná výroba. Zvlášť bolo zaujímavé pozrieť sa na skrine, na ktorých boli úhl'adne poskladané keramické výrobky, a to tie vzácnejšie, ba aj *pletená* slovenská keramika a rôzne rodinné pamiatky našich starých mám a otcov, ku ktorým sme sa my deti nemohli dostať, lebo boli na bezpečnom.

Keramika iz Slovačke

Keramički tanjur

Vedľa postelí boli *krpare* (handrové pokrovcy) a do izby sa vchádzalo v kožených papučiach (Vyrábala ich istý milý a žartovný obuvník Krajči).

Pre mňa, dnes starého učiteľa na dôchodku, bolo vždy zaujímavé pred spaním. Totiž v zime sa kúrilo v piecke, takzvanej *bubanj*, pred spaním sa iba raz nakládlo na oheň a izba bola už veľmi teplá. Ak bola aj druhá spálňa, v nej boli postele pre deti a hrali ju cez otvorené kuchynské dvere. Ja som mal tú výsadu, keďže som od sestry Márie 12 rokov mladší a od brata Antuna 11 rokov, že som do piatich rokov spal medzi rodičmi, lebo postele boli masívne a široké.

Komora bola špajza, ale ako i dom pravidelne líčená. Z nej sa šlo na povalu.

V rodinách sa žilo svorne, ale otec mal vždy posledné slovo. Tak si Slováci brali Chorvátky, Česky, Ukrajinky, Talianky, avšak všetky tie ženy, slovenské nevesty, sa rýchlo naučili po slovensky. Tu by som vyzdvihol pani Nadu Krajčiovú, rodom Chorvátku, ktorá veľmi pekne aj teraz rozpráva po slovensky. Aj moja nebohá matka Štefica, rodená Vrzalová – Češka sa veľmi rýchlo po vydaji naučila dobre hovoriť po slovensky, takže sa v našom dome, kým sme všetci boli spolu, hovorilo iba po slovensky. Takých prípadov v Lipovľanoch je mnoho, ale niektorí z nás sa okrem po slovensky naučili aj český jazyk.

Dvory boli zriadené a v sobotu najmladšie ženy či dievčatá brezovou metlou zametali dvory aj priedomia.

Zdrojom svetla spočiatku bola petrolejka a moja štvrt', či lepšie povedané Brdašice, dnešná Kutinská ulica, elektrické osvetlenie dostala roku 1956, keď som už šiel do 5. triedy.

Cesty boli blatisté a hradská bola makadamová, kým ostatné málopočetné ulice boli posypané štrkom.

Park v Lipovľanoch vznikol v čase Kozarca, začiatkom XX. st., keď aj obrazom zaznamenali výsadbu gaštanov a lúp, z ktorých mnohé i dnes rastú. Vysádzanie riadil – podľa záznamu – učiteľ, možno až riaditeľ školy pán Vereš (pravdepodobne Slovák).

Rozika Libnjak i Vlado Turas s drvenim vilama

Stara košnica - pletara

Drveno korito staro 100 godina

*Stepka za putar iz Slovačke
donijela obitelj Krajči*

Slavko Hudec gradi kuhinjsku peć (1945.)

Obitelj Štrban Martina 1930. god.

STARE RAZGLEDNICE LIPOVLJANA IZ VREMENA DOSELJAVANJA SLOVAKA I NEKOLIKO POVIJESNIH CRTICA

Stara razglednica Lipovljana (oko 1900.)

ran u Kraljevoj Velikoj, a iz raznih rukopisa dade se zaključiti da su postojali Torovi (danas jedna lipovljanska ulica) sa crkvicom Sv. Roka koja je 1758.god. srušena.

Sam prostor Lipovljana do dolaska Turaka imao je više od 10 domaćinstava, a spominje se pod raznim imenima (Belina i dr.).

Tek ga Butorac 1690.god. spominje pod nazivom Lipovljani.

Prema provjerenim podacima iz 1519.god. može se saznati da je u vlastelinstvu Kraljeva Velika postojalo 561 domaćinstvo (kmetsko) u 37 sela, a samo u 12 od tih sela živjelo je više od 10 domaćinstava.

Po logici tu spadaju i današnji Lipovljani. Još raniji podatak o popisu župa Zagrebačke biskupije iz 1334. god. što je ponovljeno i 1363.god. jasno je da je u to vrijeme postojala crkva u Kraljevoj Velikoj

Turci su 10. srpnja 1544. god. ušli u prazan grad Kraljeva Velika jer su kmetovi pobjegli u Mađarsku i Gradišće, tako da je grad i nakon odlaska Turaka ostao neoštećen.

Postoji legenda da su od cigala dvorca mještani gradili svoje domove, ali i živim lancem ljudi su prenosili ciglu u Lipovljane, gdje je sagrađena **župna crkva Sv. Josipa koja je dovršena 1772. godine. Škola u Lipovljanima radi kontinuirano od 1770. god.**

Iz starih razglednica, koje su vlasništvo općine Lipovljani, a na korištenje sam ih dobio dobrotom načelnika, prof. Stjepana Markanovića, dade se zaključiti da su se Lipovljani baš početkom XX. stoljeća širili od drumu prema današnjem centru te da su, iako bi slavonsko selo trebalo biti **ušoren**, vjerojatno selo sa najviše ulica.

Željeznička postaja Lipovljani u funkciji je od 28. XI. 1897. god. tako da smo potpuno sigurni da su Slovaci doseljavali u Lipovljane vlakom, o čemu postoje i svjedočanstva g. Vita Ušaka.

Sve ove razglednice Lipovljana potječu s kraja XIX. i početka XX. stoljeća, dakle iz vremena kada su u Lipovljane doselili Slovaci.

Jedna se slika ili točnije crtež ipak izdvaja iz ovog okvira, jer predstavlja stari grad Kraljeva Velika (crtež oko 1600.g.) jer je to feudalno gazdinstvo imalo i mnogo kmetova.

Iz toga vremena nigdje se ne spominju Lipovljani, jer je gro kmetova bio loci-

Prije Slovaka su se u ove krajeve doseljavali Česi, a nešto kasnije i Ukrajinci (dio direktno a dio iz BiH), Poljaci i drugi narodi iz Austro-Ugarske Monarhije.

Zanimljivo je istaknuti da su Slovaci oformili današnju Željansku ulicu (Marko, Krajči, Dijan, Pješ, Kubran i dr.) kao i današnju Kutinsku ulicu, nekada Brdašice (Domin, Hudec, Marcinek, Škopic, Dovec, Ivanec i drugi).

Mladost iz Brdašica (1945)

Općina Lipovljani uspostavljena je 1872. god.i s prekidima djeluje i danas.

Ambulanta i ljekarna otvorene su 1910. godine.

DVD Lipovljani utemeljeno je 15. 8. 1888. god., a u to vrijeme je u Lipovljanima živio i stvarao veliki hrvatski književnik Josip Kozarac, koji je bio i upravitelj Šumarije. On je stano-
vao kod obitelji Švab koja je posjedovala krč-
mu »Tri graničara« i dvoranu za zabave, a ka-
snije i prvu kino dvoranu.

KUD »Lipa« je radila od 1920 .god., no re-
gistrirana je 1924. godine radi birokracije ko-
ja je i onda činila svoje.

Češko-Slovačka beseda bila je osnovana 1923. god., a **NK Slavonac 1934.** godine.

Moram napomenuti da su Slovaci doselili u Lipovljane na zapuštena, ali plodna polja i rijetko su se odlučili ih napuštati osim tijekom II. svjetskog rata .

Iako su u knjigama prof. Matuška, Vita Ušaka i Kvetoslave Kučerove, Slovaci u Lipovljanima dobro obrađeni, ipak su im neka prezimena bila nedostupna, tako da su ih ili previdjeli ili im nisu bili dostupni podaci.

To su sljedeća prezimena : Lipovljani - Šošovička, Kiška, Dudaš, Romanjek;

Krivaj: Žilka, Lalik, Viboh, Očko, Suja, Pastor;

Kraljeva Velika: Turčan .

I ovo spominjanje slovačkih prezimena kasnije bi trebalo još proučiti i detaljnije obraditi, ka-
ko bi još danas živi potomci znali od kuda su im došli preci.

Jer svatko od nas Slovaka danas cijeni i voli svoju domovinu Hrvatsku, ali je svatko od nas i po-
nosan na svoje slovačke korijene.

STARÉ POHLÁDNICE LIPOVLIAN Z ČIAS PRISŤAHOVANIA SLOVÁKOV A NIEKOLKO HISTORICKÝCH ČRT

Všetky tieto pohľadnice Lipovlian majú svoj pôvod v konci XIX. storočia a začiatku XX., čiže v čase, keď sa do Lipovlian prisťahovali Slováci. Jeden obraz, či presnejšie výkres, sa predsa vyní-
ma z tohto rámca, keďže predstavuje staré mesto Kraljeva Velika (výkres asi z roku 1600), lebo to-
to léno malo aj mnoho poddaných. V dokumentoch z toho času sa nespomínajú Lipovľany, lebo

gro poddaných bolo umiestnených v Kraljevej Veľkej, ale z rôznych rukopisov sa dá usúdiť, že existovali Torovi (dnes jedna z lipovlianskych ulíc) s Kostolíkom sv. Roka, ktorý roku 1758 zrúcali. Sám priestor Lipovlian do príchodu Turkov mal vyše 10 domácností a uvádza sa pod rôznymi menami (Belina a iné). Až Butorac ich spomína roku 1690 ako Lipovľany.

Z preverených údajov z roku 1519 sa môžeme dozvedieť, že na majetku Kraljeva Veľká existovalo 561 nevoľníckych domácností v 37 dedinách a iba v 12 z nich žilo vyše 10 domácností.

Logicky sem patria aj dnešné Lipovľany. Ešte starší údaj o súpise farností záhrebského biskupstva z roku 1334 uvádza, tiež z roku 1363, že v tom čase existoval kostol v Kraljevej Veľkej.

Turci 10. júla 1544 vošli do vyprázdneného mesta Kraljeva Veľká, lebo nevoľníci ušli do Maďarska a Gradišća, takže mesto aj po odchode Turkov zostalo nepoškodené.

Učenci i učiteľ Rukavina u Krivaju (1930.)

Medzi obyvateľstvom sa traduje legenda, že obyvateľstvo stavalo svoje domy z tehál zo zámku, tiež živou reťazou ľudí prenášali tehly do Lipovlian, kde vystavali Farský kostol sv. Jozefa, ktorý bol dokončený roku 1772. Škola v Lipovľanoch funguje kontinuálne od roku 1770.

Zo starých pohľadníc, čo sú majetkom okresu Lipovľany, ktoré som dostal vďaka náčelníkovi, prof. Stjepanovi Markanovičovi, sa dá uzavrieť, že sa Lipovľany práve začiatkom XX. storočia šírili od hradskej smerom k dnešnému centru a že hoci sú slavónskou dedinou, ktorá by mala byť zoradená, iste dedina s najväčším počtom ulíc.

Železničná stanica Lipovľany funguje od 28. novembra 1897, takže sme si celkom istí, že sa Slováci prisťahovali do Lipovlian vlakom, o čom sú svedectvá p. Víta Ušáka. Pred Slovákmi sa do týchto krajov prisťahovali Česi, trochu neskôr aj Ukrajinci (časť priamo a časť z Bosny), Poliaci a iné národy z rakúsko-uhorskej monarchie.

Ako zaujímavosť by bolo treba vyzdvihnúť, že Slováci formovali dnešnú Željansku ulicu (Marko, Krajči, Dijan, Pješ, Kubran a iní), tiež dnešnú Kutinsku ulicu, voľakedy Brdašice (Domin, Hudec, Marcinek, Škopec, Dovec, Ivanec a iní).

Okres Lipovľany založili roku 1872, ktorý s prerušeniami existuje až podnes. Ambulanciu a lekáreň otvorili roku 1910.

Dobrovoľný hasičský spolok Lipovľany založili 15. augusta 1888, v čase keď v nich žil veľký chorvátsky spisovateľ Josip Kozarac, ktorý bol aj riaditeľom Šumarije, lesného majetku. Býval u rodiny Švábovej, ktorá vlastnila aj krčmu *Tri graničara* a sieň na zábavy, neskôr aj prvú kinosálu.

KUD (Kultúrno-umelecký spolok) Lipa bol aktívny od roku 1920, no registrovali ho až roku 1924 pre byrokráciu, ktorá aj vtedy konala po svojom. Česko-slovenskú besedu založili roku 1923 a NK (Futbalový klub) Slavonac 1934.

Musím pripomenúť, že sa Slováci prisťahovali do Lipovľan na zanedbané, ale úrodné polia a zriedkavo sa rozhodovali opustiť ich, okrem počas druhej svetovej vojny. Hoci sú v knihách prof. Matuška, Víta Ušáka a pani Kučerovej Slováci dobre spracovaní, predsa im niektoré priezviská boli neprístupné počas výskumu. Ide o tieto priezviská:

Lipovľany: Šošovička, Kiška, Dudáš, Romanjek.

Krivaj: Žilka, Lalik, Viboh, Očko, Suja, Pastor.

Kraljeva Velika: Turčan.

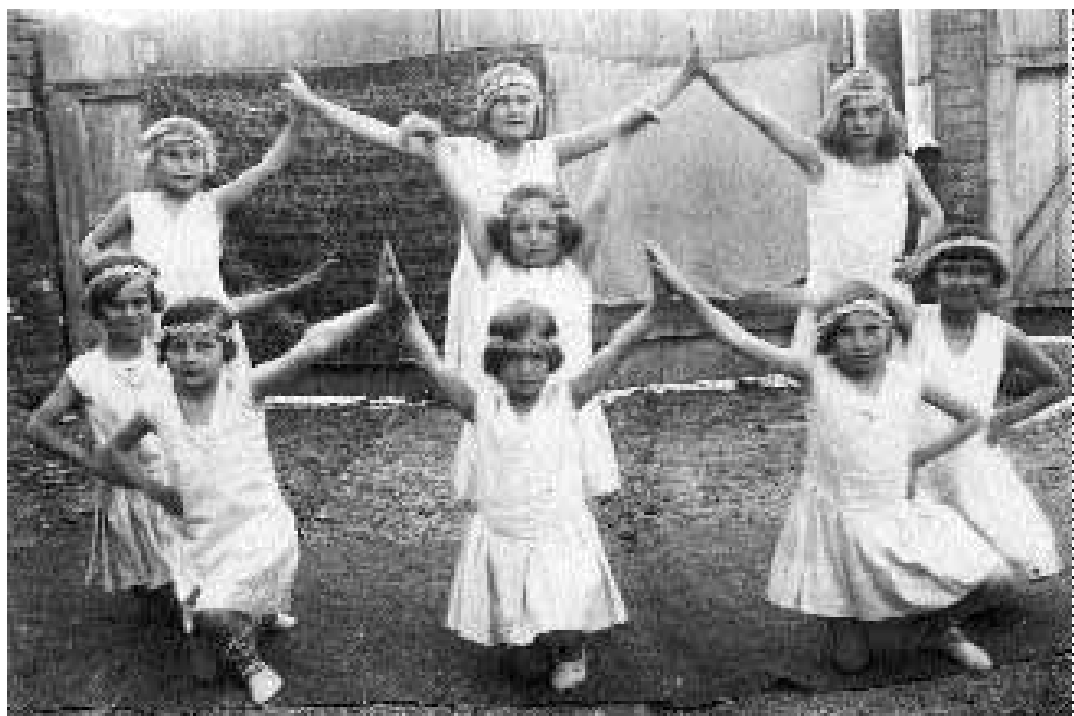
Aj tieto uvedené slovenské priezviská by neskôr bolo treba preskúmať a podrobne spracovať, aby ešte dnes živí potomkovia vedeli, skadiaľ prišli ich predkovia. Lebo každý z nás Slovákov si dnes váži a má rád svoju vlasť Chorvátsko, ale taktiež každý z nás je pyšný aj na svoje slovenské korene.

Učenci Osnovne škole u Lipovľanima (1929.)

Učenici i učitelj Pučke škole u Krivaju (1925.)

Baletna grupa u Lipovljanima (1930.)

Udruga žena (1950.)

Martin Nuota iz Krivaja (snimljeno 1911. SAD)

OPĆINA LIPOVLJANI DANAS

Općina Lipovljani smještena je u slavonskom dijelu Sisačko-moslavačke županije, a prostire se na 111,4 km².

U četiri naselja: Lipovljani, Kraljeva Velika, Krivaj i Piljenice živi 4.193 stanovnika u 1.229 domaćinstava.

Zgrada općine

Uz šumarstvo, eksploataciju nafte i plina, drvnu i tekstilnu industriju, prijevoznništvo, trgovinu, obrtništvo i ribnjačarstvo, stanovnici se bave poljoprivredom, a znatan broj radi u Ina - Naftaplinu, Croscu i obližnjoj Petrokemiji.

Na cijelom području općine značajni su potencijali za razvoj lovnog turizma, ribolovnog i seoskog turizma, radi bogatstva hrastovim šumama i voda u neposrednoj blizini Parka prirode »Lonjsko polje«.

Općina je dobro povezana cestovno i željeznicom s okolnim općinama i gradovima.

Općinu presijeca i autoput, no direktan ulaz i izlaz još nemamo, pa se koristimo ulazima i izlazima u Novskoj ili Kutini.

U općini djeluju Osnovna škola Josipa Kozarca, dječji vrtić, ambulanta, ljekarna, matični ured, Hrvatski zavod za poljoprivredno savjetodavnu službu, knjižnica (i sa slovačkim odjeljkom), poštanski ured, Privredna banka, veterinarska stanica, željeznički kolodvor, prognaničko naselje i ove godine osnovano Komunalno poduzeće »Lip-Kom«.

Zgrada nove Osnovne škole

Uz većinsko hrvatsko stanovništvo na području općine živi i nešto više od 11% nacionalnih manjina. Najbrojniji su Ukrajinci, slijede ih Slovaci (2,9%), Česi (2,4%) i drugi.

Na području općine djeluje rimo-katolička župa Sv. Josipa koju vodi župnik Stjepan Biber i grkokatolička župa Sv. Ane u kojoj je župnik Slavko Lešćešen.

Lipovljani su smješteni na prekrasnim obroncima slavonskih planina, ispresijecanih rijekama Ilovom, Pakrom, Zelenkom i velikim akumulacijskim jezerom.

Općina izdaje Glasnik općine Lipovljani (GOL).

Područje općine je pokriveno električnom, telefonskom, a većim dijelom i plinskom mrežom. Manji dio općine ima sustav odvodnje i kanalizaciju.

Zgrada stare Osnovne škole u kojoj je bilo odjeljenje češke i slovačke škole do 1956. god.

U 2005. g. završena je prva faza općinskog vodoopskrbnog sustava u dužini od 12 km, ali vode još nema.

Organizirano se vrši zbrinjavanje otpada, a preko 90% cesta su asfaltirane.

Društveni život je razvijen, a na području općine djeluju; UDVD, KUD »Lipa«, PZ »Lira«, KPDU »Karpata«, Matica slovačka, Češka beseda, Udruga žena »Ruže«, nogometni klubovi »Slavonac«, »Stari Grad«, »Croatia«, rukometni klub »Slavonac«, Kuglački klub »Slavonac«, Šahovski klub, Lovačko društvo i Ribolovno društvo »Šaran«.

Protupožarna zaštita sa 128-godišnjom tradicijom je organizirana u nekoliko DVD-a:

Lipovljani, Kraljeva Velika, Krivaj, Piljenice, a svi su objedinjeni u VZO Lipovljani.

Lipovljanci su marljivi i gostoljubivi ljudi, a mogli bismo reći da su Europa u malom.

OKRES LIPOVLANY DNES

Okres Lipovľany sa nachádza v slavonskej časti Sisacko-Moslavskej župy na rozlohe 111,4 km². V štyroch osídleniach: Lipovľanoch, Kraljevej Veľkej, Krivaji a Piljenici žije v 1229 domácnostiach 4193 obyvateľov. Okrem väčšinového chorvátskeho obyvateľstva na území okresu žije aj o niečo viac ako 11 % príslušníkov národnostných menšín. Najpočetnejší sú Ukrajinci, nasledujú Slováci (2,9 %), Česi (2,4 %) a iní.

Ambulanta i apoteka

Na území okresu pôsobí Rímskokatolícka farnosť sv. Jozefa, ktorú vedie kňaz Stjepan Biber a Gréckokatolícka farnosť sv. Anny na čele s farárom Slavkom Lešćešenom.

Lipovľany ležia na krásnych svahoch slavonských hôr, popretkávaných riekami Ilovou, Pakrou, Zelenkou a veľkým akumulárnym jazerom.

Dječji vrtić danas (nekada ambulanta)

Popri lesníctve, ťažbe ropy a plynu, drevárskom a textilnom priemysle, doprave, obchode, remeslách a rybárstve obyvatelia sa zaoberajú poľnohospodárstvom a značný počet pracuje v Ina-Naftapline, Crosci a v blízkej Petrokemii.

Na celom území okresu je významný potenciál na rozvoj poľovnej turistiky, rybárskej a dedinskej turistiky pre oplývajúce dubovými lesmi a vodstva v bezprostrednej blízkosti Národného parku Lonjsko polje.

Okres má rozvitú cestnú a železničnú sieť, ktorou je pospájaný s okolitými obcami a mestami. Cez okres prechádza diaľnica. Priamy príjazd na autostrádu a výjazd z nej ešte nemáme, preto využívame príjazdy v Novskej alebo v Kutine.

V okrese je Základná škola Josipa Kozarca, materská škola, ambulancia, lekáreň, matričný úrad, Chorvátsky ústav pre poľnohospodársku poradnú službu, knižnica (so slovenským oddelením), poštový úrad, Privredna banka, veterinárna stanica, železničná stanica, utečenecké osídlenie a v tomto roku založený komunálny podnik Lip-Kom.

Okres vydáva úradný vestník *Glasnik općine Lipovljani* (GOL).

Územie okresu kryje rozvetvená elektrická, telefónna a väčšou časťou aj plynovodná sieť. Menšia časť obce má odvodňovaciu sústavu a kanalizáciu.

V roku 2005 zakončili prvú fázu okresného systému na zásobovanie pitnou vodou v dĺžke 12 km, voda však ešte nevystrekla. Organizovane sa odkladá domový odpad a vyše 90 % ciest je vyasfaltované.

Spoločenský život je vyspelý a na území okresu pôsobia UDVDR (Dobrovoľný hasičský spolok), KUS Lipa, PZ (Spevácky zbor) Lira, KPDU Karpatí, Matica slovenská, Česká beseda, Združenie žien Ruže, futbalové kluby Slavonac, Stari Grad a Croatia. Hádzanársky klub Slavonac, Kolkársky klub Slavonac, Šachový klub, Poľovnícky spolok a Rybársky spolok Šaran (=Karas).

Protipožiarna ochrana so 128 ročnou tradíciou je organizovaná v niekoľkých DHS: Lipovľany, Kraljeva Veľká, Krivaj, Piljenice a všetky sú zjednotené vo VZO Lipovľany.

Lipovľanci sú usilovní a pohostinní ľudia, tiež by sa mohlo povedať, že sú Európa v malom.

NK Slavonac Lipovljani

Sadašnji, novi Vatrogasni dom

SLOVACI U KULTURI NEKADA I DANAS

Poznato je diljem Hrvatske da je KUD »Lipa« djelovalo već 1920.g. pjevajući Muku Isusovu po Mateju na Cvjetnu nedjelju i Veliki petak.

Ali je malo poznato da su u »Lipi« dali veliki doprinos Slovakinje i Slovaci. Pošto je gotovo nemoguće nabrojati sve koji su bili članovi »Lipe«, navest ću dio Slovaka, koji su dali značajan doprinos kulturi Lipovljana.

To su prije svega Jano Baranek, Hrmo (s druma), Anka i Tonka Božikova, Milka Pivarčikova, Marica Tisajova (Poljakinja udana za Slovaka), Marica Rubaninskova, Rozika Kamensky i mnogi drugi.

1923.g. osnovana je Čehoslovačka beseda u Lipovljanima koja se s »Lipom« nadopunjavala. Nakon uvođenja Čehoslovačke škole, a zatim Slovačke škole u Lipovljanima, svaki je učitelj za sobom ostavio traga značajnog za cijele Lipovljane.

Posebno ističem učiteljicu Ludmilu Sheibalovu udanu za Slovaka Kolejaka, koja je kao Čehinja puno traga ostavila i na razvoju slovačke kulture. Posebno se treba istaći da su u njezino vrijeme uvježbani slijedeći kazališni komadi: *Kamenný chodníček*, *Strídža spod hája*, *Konopáreň*, *Keď mesiačik svietil*, *Prevrhnutá lavička*, *Ludia* i druge.

Glumci kazališne predstave »Kamenny chodníček« (1939.)

Vježbala je slovački folklor i pjevačku skupinu, a nastupi su bili osim u Lipovljanima i na Dožin-
kah ma gdje da su se održavale.

Iako je ostala bez supruga sa tri kćeri (Vjerka, Toňička i Vlasta) to se u njezinom radu nije osjetilo, dapače, davalo joj je snage za kulturno-prosvjetno djelovanje uvijek pazeći na svoje učiteljsko i majčinsko dostojanstvo. Hvala teti Liduški, kako smo ju od milja zvali za svaku izgovorenu ili napisanu riječ.

KUD «Lipa» Lipovljani (1923.)

Pošto KUD »Lipa« djeluje već više od 80 godina, vratimo se toj vitalnoj kulturnoj starici. I poča-
sna predsjednica Marija Vanjekova, po majci Jelki Miškić, rođenoj Richter je Slovakinja. Gospođa
Vanjekova je od svoje majke naučila mnogo slovačkih pjesma, koje još rado zapjeva.

Između I. i II. svjetskog rata u Lipovljanima je bilo više orkestara pa i limena glazba.

Juliuls Zaborsky u sredini (1925.)

Spomenut ću orkestar Mije Mačkala, Čeha rođenog u Slovačkoj, koji je sa Juliusom Zaborsky, Gjurišom i drugima, svojim violinama mogao svirati i na bečkom dvoru. Drago mi je da je slika ovog orkestra uzeta za pozivnicu manifestacije 100 godina Slovaka u Hrvatskoj održane u Bratislavi.

U KUD-u «Lipa» bili su sljedeći predsjednici Slovaci; Josip Krajči, Ljubica Kozina, rođ. Zaborsky, Zlatko Brnušak, a folklor uvijek biva Drago Tisaj.

Današnja predsjednica «Lipe» je Marica Tisajova, ujedno i tajnica Matice slovačke Lipovljani. Iako hrvatsko, KUD «Lipa» uspješno nastupa i sa slovačkim koreografijama na svim manifestacijama diljem Hrvatske, Slovačke, a nastupili su i u Italiji, gdje su uz hrvatski folklor prikazali i slovačke plesove u regiji Mogliano Veneto, tako da je to bilo nešto novo za Talijane. U Lipovljanima djeluje već 9 godina Pjevački zbor «Lira». Prva predsjednica bila je Blaženka Horvat, a dirigenti su bili Josip Ferenčaković i Jasenko Horvat.

Danas Pjevački zbor «Lira» ima više pjevača, predsjednik je Franjo Vlahović, a dirigent i aranžer je prof. Franjo Rodić.

Iako je riječ o hrvatskom pjevačkom zboru, rado na repertoar stavljaju i slovačke pjesme i to u obradi četveroglasno, zastupaju Maticu slovačku Lipovljani na svim manifestacijama, a 2005.g. su sa iločkim folklorom i starom slovačkom pjesmom Nitra, mila Nitra predstavljali Savez Slovaka u RH u koncertnoj dvorani Vatroslav Lisinski u Zagrebu, a povodom godišnje smotre kulturnog stvaralaštva organiziranih nacionalnih manjina u RH.

PZ «Lira» nastup u koncertnoj dvorani V. Lisinski

Dio Pjevačkog zbora «Lira» pjeva u RKT crkvi Sv. Josipa u Lipovljanima, a već dva puta «Lira» je otpjevala cijelu misu na državnom vatrogasnom hodočašću u nacionalno marijansko svetište Mariju Bistricu.

Nitko ne svojata niti «Lipu» niti «Liru», već i ta dva društva, ali i Matica slovačka temeljem vlastita iskustva, pozivaju sve organizirane manjine u Lipovljanima da rade preko ta dva kulturno - umjetnička društva, jer ćemo ovu relativno malu sredinu, sa bogatom kulturnom tradicijom još više obogatiti.

U općinskoj knjižnici Slovaci imaju lijep broj slovačkih knjiga, a imamo sreću da je knjižničarka Marica Tisaj naša tajnica.

Od današnjeg kulturnog i umjetničkog stvaralaštva moramo istaći našu slikaricu Ljubicu Kozina, rođenu Zaborsky sa bogatim opusom kako ulja na platnu tako i pastela. Do sada je imala pedesetak što samostalnih što skupnih izložbi, a ističem izložbe u Bratislavi, Osijeku, Našicama, Labinu, Kutini, Novskoj, Lipovljanima.....

Poeziju za sada pišu dva Slovaka i to Vlado Turas i Ivan Hudec.

Poezija Ivana Hudeca objavljena je u skupnoj zbirci *Túžby* te nekoliko pjesama u Pramenu, a Vlado Turas je do sada objavio tek nekoliko pjesama u Pramenu, što mu je dobar poticaj za nastavak pisanja pjesama.

Ranije je kulturno stvaralaštvo bilo predstavljano na Lipovljanskim susretima, a danas se kulturno stvaralaštvo prezentira na manifestaciji Lipovljansko ljeto, a održavaju se svake subote tijekom ljeta.

KUD «Lipa» Lipovljani

SLOVÁCI V KULTÚRE VOLAKEDY A DNES

V celom Chorvátsku je známe, že KUS Lipa bol činný už roku 1920, keď spieval Matúšove pašie na Kvetnú nedeľu a Veľký piatok. Avšak menej je známy údaj, že kultúre Lipovlian dali veľký prínos Slovenky a Slováci. Keďže je takmer nemožné napočítať všetkých doterajších členov Lipy, uvediem časť Slovákov, ktorí dali významný príspevok kultúre Lipovlian. Sú to predovšetkým: Jano Baránek, Hrmo (z cesty), Anka a Tonka Božíkové, Milka Pivarčíková, Marica Tisajová (Poľka vydaná za Slováka), Marica Rubaninská, Rozika Kamenská a mnohí iní.

KUD «Lipa» 1933. god.

Roku 1923 založili Československú besedu v Lipovľanoch, ktorá sa s Lipou dopĺňala. Po zavedení českej školy, neskôr slovenskej, každý učiteľ zanechal po sebe stopy dôležité pre celé Lipovľany.

Zvlášť vyzdvihujem učiteľku Ľudmilu Scheibalovú, vydanú za Slováka Kolejaka, ktorá ako Češka prispela k zveľadeniu slovenskej kultúry. Osobitne načím zdôrazniť, že počas jej pôsobenia nacvičili divadelné hry: *Kamenný chodníček*, *Strídža spod hája*, *Konopáreň*, *Keď mesiačik svietil*, *Prevrhnutá lavička*, *Ľudia* a iné. Nacvičovala slovenský folklór a spevácku skupinu, ktoré mali výstupy okrem v Lipovľanoch aj na dožinkách, kdekoľvek boli. Hoci zostala bez manžela s tromi dcérami (Vierkou, Toničkou a Vlastou), to v jej práci nebolo badať, ba čo viac dodávalo jej silu na kultúrno-osvetovú činnosť, pričom vždy dbala na svoju učiteľskú a materinskú dôstojnosť. Ďakujeme tete Liduške, ako sme ju volali, za každé vyslovené či napísané slovo.

Keďže KUS Lipa pôsobí už vyše 80 rokov, vráťme sa tejto vitálnej kultúrnej starenke. Aj čestná predsedníčka Mária Vaneková, po matke Jelke Miškičovej, rodenej Richter, je Slovenka. Pani Vaneková sa od svojej matky naučila mnoho slovenských piesní a podľa mojej mienky je pravou klenotnicou slovenských piesní.

V medzivojnovom období (medzi 1. a 2. svetovou vojnou) v Lipovľanoch bolo viac orchestrov, aj plechová hudba. Spomeniem tu orchester Miju Mačkala, Čecha, narodeného na Slovensku, ktorý s Gyulom Záborským, Gjurišom a inými na svojich husliach mohol hrať aj na viedenskom dvore. Som rád, že sa fotografia tohto orchestra ujala na pozvánku jubilea 100. výročia Slovákov v Chorvátsku a samé podujatie usporiadali v Bratislave.

V KUS Lipa boli títo predsedovia Slováci: Josip Krajči, Ljubica Kozina, rodená Záborská a Zlatko Brnušak. Folklór nacvičuje Drago Tisaj. Súčasná predsedníčka Lipy Marica Tisajová je súčasne tajomníčkou Matice slovenskej v Lipovľanoch. Hoci je KUS Lipa chorvátsky, vystupuje aj so slovenskými choreografiami na všetkých podujatiach po celom Chorvátsku a Slovensku aj v Taliansku, kde okrem chorvátskeho folklóru predviedli aj slovenské tance v oblasti Mogliano Veneto, čo bolo niečo nové pre Talianov.

V Lipovľanoch pôsobí už 9 rokov Spevácky zbor Lira. Prvou jeho predsedníčkou bola Blaženka Horvátová a dirigentmi Josip Ferenčaković a Jasenko Horvat. Dnes má Spevácky zbor Lira viac spevákov, predsedom je Franjo Vlahović a dirigentom a aranžérom prof. Franjo Rodić.

Hoci ide o chorvátsky spevácky zbor, na repertoári má i štvorhlasne spracované slovenské piesne a zastupuje Maticu slovenskú v Lipovľanoch na všetkých podujatiach a roku 2005 spolu s ilocským folklórnym súborom – spievajúc starú slovenskú pieseň Nitra, milá Nitra – predstavovali Zväz Slovákov v RCh v koncertnej sieni Vatroslava Lisinského v Záhrebe pri príležitosti výročnej prehliadky kultúrnej tvorby organizovaných národnostných menšín v RCh.

Časť Speváckeho zboru Lira spieva v Rímskokatolíckom kostole sv. Jozefa v Lipovľanoch a už dva razy vyspieval celú omšu na štátnej hasičskej púti v národnej mariánskej svätyni Marija Bistrica. Nik si neprisvojuje ani Lipu, ani Liru, ale tieto dva súbory a Matica slovenská na základe vlastných skúseností povolávajú všetky organizované národnostné menšiny v Lipovľanoch, aby boli činné prostredníctvom týchto dvoch kultúrno-umeleckých spolkov, lebo toto relatívne malé prostredie s bohatou kultúrnou tradíciou tým ešte viac obohatíme.

V okresnej knižnici Slováci majú solídny počet kníh a máme šťastie, že je knihovničkou Mária Tisajová, naša tajomníčka.

Keď ide o súčasnú kultúrnu a umeleckú tvorbu, musíme vyzdvihnúť našu maliarku Ľubicu Kozinovou, rodenú Záborskú, s bohatým opusom olejomalieb a pastelov. Doteraz mala asi päťdesiat čo samostatných, čo spoločných výstav. Vyzdvihujem výstavy v Bratislave, Osijeku, Našiciach, Labine, Kutine, Novskej, Lipovľanoch...

Poéziu v súčasnosti píšu dvaja Slováci, a to Vlado Turas a Ivan Hudec. Básne Ivana Hudeca boli zverejnené v spoločnej zbierke Túžby, niekoľko básní v Prameni a Vlado Turas doteraz uverejnil iba niekoľko básní v Prameni, čo je pekným podnetom na pokračovanie písania poézie.

Skôr sa kultúrna tvorba predstavovala na Lipovľanských stretnutiach, kým dnes sa prezentuje na podujatí Lipovľanske leto, a to v každú sobotu cez leto.

Ljubicica Kozina (Zaborsky) svira djedovu violinu staru 120 godina

Klupa ili lavica

SLOVACI U SPORTU

Antun Domin donio prvu, pravu nog. loptu NK «Slavonac» 1934. god.

Poznato je i zapisano da je prvu pravu nogometnu loptu u Lipovljane donio Antun Domin iz Slovačke. Tada su u Lipovljanima postojale dvije skupine mladića

zainteresiranih za nogomet. Antun Domin je tridesetih godina prošloga stoljeća poklonio nogometnu loptu skupini mladića koji su 1934.g. osnovali NK «Slavonac» koji i danas igra.

Kroz NK »Slavonac« prošlo je puno generacija mladih, a među njima su bili i brojni Slovaci.

U upravi kluba bio je niz godina Branko Vincent, a od slovačkih nogometaša ističem Turasa, Ribara iako ih je bilo još puno uspješnih.

Iz tridesetih godina prošloga stoljeća još se kadikad spomene stara dobronamjerna pjesmica: «Antun Domin, stari djed, uči djecu nogomet».

Antun Domin u slovačkoj nošnji

U kuglaškom klubu «Slavonac» igrali su i mnogi Slovaci, a na slikama sam vidio Antuna Galu u mlađim danima, Stjepana Hudeca i druge.

Ženski rukometni klub osnovao je i bio tajnik Ivan Hudec, a od igračica Slovakinja spominjem se Blaženke Krajči i drugih..

Drago mi je da su Slovaci gotovo u svim sferama života i rada u Lipovljanima ostavili pozitivne tragove.

SLOVÁCI V ŠPORTE

Známe je a zapisané, že prvú futbalovú loptu do Lipovlian priniesol Antun Domin zo Slovenska. Vtedy v Lipovľanoch existovali dve skupiny mladíkov zainteresovaných o futbal. Antun Domin ju daroval v tridsiatych rokoch minulého storočia skupine mladíkov, čo roku 1934 založili FK Slavonac, ktorý je aj v súčasnosti činný.

FK Slavonac prešlo mnoho generácií mladých, medzi nimi aj Slováci. V správe klubu bol celý rad rokov Branko Vincent a z futbalistov Slovákov vyzdvihujem Turasa, Rybara a mohol by som napočítovať ešte.

Z tridsiatych rokov minulého storočia sa ešte občas odrieka stará riekanka: „Antun Domin, stari djed, uči djecu nogomet.“

V kolkárskom klube Slavonac hrali aj mnohí Slováci a na fotografiách som videl Antuna Gala v mladších rokoch, Stjepana Hudeca a iných.

Ženský hádzanársky klub založil a bol jeho tajomníkom Ivan Hudec a z hráčok Sloveniek si spomínam na Blaženku Krajčiovú a iné.

Teší ma, že Slováci takmer vo všetkých oblastiach života a práce v Lipovľanoch ponechali pozitívne stopy.

Rukometno igralište u Lipovljanima puno je sportskih događaja

SLOVACI U DVD LIPOVLJANI

DVD Lipovljani 1911. god. , svečanost posveta zastave

U Lipovljanima je osnovano Dobrovoljno vatrogasno društvo na Veliku Gospu 15. 8. 1888. godine, a za prvog predsjednika DVD-a izabran je Martin Crkvenac. Članovi su bili ne samo Lipovljanci, već i mještani okolnih mjesta sve do Međurića.

Posveta vatrogasne zastave obavljena je 13.VIII. 1911.g. , a kuma je bila gđa. Šporer.

Za istaći je da su na slici s posvete zastave i sljedeći Slovaci: Baksa Josip (Međurić), Urban Jozef (Međurić), a iz Lipovljana su na slici Turas Stjepan, Bednar Matija, Žemlja Josip, Žemlja Ludvig, Mitošinka Stjepan i Vincent Ivan. Dakle, Slovaci su se aktivirali odmah po doseljenju u Lipovljane.

Sve ove podatke pokupio sam iz Matične knjige članova od osnutka do kraja 2003.g. U knjizi je zapisano 1055 imena i prezimena, a od ukupnog broja upisanih članova ima čak 128 Slovaka.

I danas je DVD vrlo aktivno i dobro opremljeno u jednokatnom velikom vatrogasnom domu. Danas je predsjednik DVD-a Damir Hubak (majka mu Milka rođena Brnuškova, Dubravka Hubak - njegova supruga, rođena Ivanec također Slovakinja) i zapovjednik DVD-a Zlatko Pješ –Slovak izvršno vode DVD.

Lijepo je vidjeti članove DVD-a kada u Velikom tjednu organiziraju Križni put, kada drže stražu uz grob Isusa Krista, te kada u tijelovskoj procesiji nose «nebo»od sjenice do sjenice.

U aktivnostima vezanim uz vjerske obrede, vrlo su aktivni uz već navedene i sljedeći Slovaci: Antun Turas, Vinko Krajči, Janko Novota, Zlatko Brnušak i drugi.

Danas DVD Lipovljani, uz prevenciju zaštite od požara i gašenja požara, uspješno sudjeluje na svim razinama natjecanja. Osobito treba istaći da se DVD Lipovljani iz daleke Finske s natjecanja na Vatrogasnoj olimpijadi vratilo sa zlatnim odličjem.

Društvo ima i ženske ekipe, ali i bogati podmladak koji od najranije mladosti uči o prevenciji, ali i o pomoći drugome koji je u nevolji zbog požara.

SLOVÁCI V DHS LIPOVLANY

DVD Lipovljani oko 1950. god.

V Lipovľanoch založili Dobrovoľný hasičský spolok na Nanebovzatie Panny Márie 15. augusta 1888 a za prvého predsedu DHS bol zvolený Martin Crkvenac. Členmi boli nielen Lipovľanci, ale aj obyvatelia okolitých miest až do Meďuriča.

Posviacku hasičskej zástavy vykonali 13. augusta 1911 a kmotrou bola pani Šporerová. Potrebné je vyzdvihnúť, že sú na fotografii z posviacky zástavy aj títo Slováci: Josip Baksa (Meďurič), Jozef Urban (Meďurič) a z Lipovľan Stjepan Turas, Matija Bednár, Josip Žemľa, Ludvig Žemľa, Stjepan Mitošinka a Ivan Vincent. Znamená, Slováci sa aktivovali hneď po prist'ahovaní do Lipovľan.

Všetky tieto údaje sú z matričnej knihy členov od založenia do konca roku 2003. Do knihy je zapísaných 1055 členov a z celkového počtu zapísaných až 128 sú Slováci.

Aj dnes je DHS veľmi aktívny a dobre vyzstrojený, sídli v jednoposchodovom veľkom hasičskom dome. Dnes je predsedom spolku Damir Hubak /jeho matka Milka je rodená Brnušková, Dubravka Hubak, jeho manželka, rodená Ivanec, je taktiež Slovenka a veliteľ DHS Zlatko Pješ – Slovák/, ktorý skvele riadi spolok.

Je veľkým potešením vidieť členov DHS, keď vo Veľkom týždni organizujú krížovú cestu a pri hrobe Ježiša Krista v kostole držia stráž a na sviatok Božieho Tela v procesii nesú monštranciu s kúskom premeneného chleba a vína ulicami.

V aktivitách súvisiacich s náboženskými obradmi aktívni sú okrem už uvedených títo Slováci: Antun Turas, Vinko Krajči, Janko Novota, Zlatko Brnušak a iní.

Dnes sa DHS Lipovľany okrem v prevencii požiarov a ich hasení úspešne zúčastňuje na všetkých úrovniach súťaží. Zvlášť naším vyzdvihnúť, že sa z ďalekého Fínska (Hasičská olympiáda) vrátil so zlatým vyznamenaním.

Spolok má aj ženské tímy a bohatý dorast, ktorý sa od včasného detstva učí prevencii, ale i pomoci ohrozenému v požiari.

Limena glazba DVD Lipovljani 1960. god.

Kuglači turnir u Lipovljanima 2006.

Stari vatrogasni dom rad Dubravka Kraljevac

Ivan Vereš, ravnatelj škole zasadio je kestene i lipe u današnjem parku

IZ VJERSKOG ŽIVOTA SLOVAKA NEKADA I DANAS

Crkva u Lipovljanima prije 1900.

Slovaci su uvijek bili pobožan narod. Kod doseljavanja Slovaka u Lipovljane znamo da su uz mnogobrojne vjernike rimokatoličke vjeroispovjesti (RKT) doselile i dvije obitelji evangelističke vjere, to su obitelji Zaborsky i Rubaninsky, no stari (sada pokojni) ostali su evangelici, a mladi su ženidbom prešli u rimokatoličku vjeru.

Iz razgovora sa danas osamdesetogodišnjakom Ivom Vincent saznao sam da je njegov blizak rođak Mišo Vincent završio u Slovačkoj teologiju te je prigodom vjenčanja svoje bliske rođakinje u lipovljanskoj crkvi Sv. Josipa služio svetu misu na slovačkom jeziku. Od tada do danas sv. mise na slovačkom jeziku više nisu služene, iako 90% lipovljanskih Slovaka redovito prisustvuje sv. misama i rado idu na hodočašća od Marije Bistrice, Međugorja do Voćina koji među sobom nazivamo hrvatskim Lurdom.

Među Slovacima ima mali, vrlo mali broj ateista. Svi se sjećamo Petrone Sudrove koja je godinama bila župnikova domaćica. Pavlina Vincentova, rođ. Benjo kitila je cijeli život crkvu, a vodila je brigu i oko misnog ruha i oltarnika. Njezin muž Karol Vincent je bio u crkvenom odboru i skupljao je «lemuzinu» u crkvi.

I Pavlina i Karol Vincent su pekli hostije za pričest, a sjećam se da su one koje nisu dobro ispile davali nama djeci da si ih namažemo medom i u slast pojedemo. Oboje su dali veliki doprinos Crkvi i svojim su životima svjedočili vjeru.

Još uvijek se stariji rado sjećaju prekrasnog glasa Tonke Božikove (udane Ječmenica) njezine sestre Anke Božikove (udane Horvat) te mnogih drugih, a na orguljama je svirao Stjepan Horvat (Ankin suprug).

Danas na orguljama svira sin Anke i Stipe Horvata, Josip Horvat, ali i prof. Franjo Rodić, a dio Pjevačkog zbora «Lira» uvijek misnom slavljju, svojim anđeoskim glasovima, daje poseban doprinos.

Obično im se pridruže u pjesmi i na misi nazočni župljani. Za mojega života, dakle u posljednje 63 godine, u Lipovljanima su službovali sljedeći župnici: vlč. Stjepan Sanić, vlč. Ivica Stuparić, vlč. Ljubić, vlč. Ignacije Fostač (monsinjor), a danas je župnik župe Lipovljani vlč. Stjepan Biber.

U duhovnim zvanjima od lipovljanskih Hrvata starosjedilaca imamo tri časne sestre Brebrić koje još uvijek, iako starije, vrše svoje poslanje koje su odabrale. I brat časnih sestara, pok. Josip Brebrić, srcem i dušom opredijelio se za duhovno zvanje, no pred kraj studija 1962.g. poginuo je sa tri kolege u prometnoj nesreći vraćajući se iz Krašića s proslave imendana sada već blaženog kardinala Alojzija Stepinca.

O ovoj nesreći piše prečasní Antun Herman, župnik u mirovini (majka mu je bila Slovakinja rođ. Stolar), u svojoj tek izdanoj knjizi »Povijest župe u Međuriću«, koji sada u mirovini živi u Lipovljanima.

Jako bih pogriješio, kada ne bih spomenuo poznate, svečane i velike tijelovske procesije kako prije II. svjetskog rata, tako i za vrijeme II. svjetskog rata. Na starim fotografijama su snimljene Slovakinje Anđela Domin, udana Petravić, Marica Hudec, udana Žanić i mnoge druge.

Tijelovska procesija iz 1939. god.

Roberta Pavao Mokri već je započeo studij teologije, a Mladu misu je održao 1998.g. u Lipovljanima. Iako im je otac mlad smrtno stradao radeći kod kuće, majka Ankica, rođ Šegotić, sa svoja dva sina (Mijo i Josip) i dvije kćeri (Snježana i Sabina) je, uz još neke značajne osobe i predanošću Bogu vlč. Roberta i vlč. Pavla, uspjela u ostvarenju cilja - služiti Bogu, imajući na umu poznatu latinsku izreku: Ora et labora (Radi i moli).

Vlč. Robert je najprije bio na dužnosti u požeškoj biskupiji, a danas je župnik župe Suhopolje. Radio je i kao vjeroučitelj.

Svećenik Stjepan Biber služi sv. Misu u crkvi sv. Josipa u Lipovljanima (korizma 2006.)

Nakon II. svjetskog rata tijelovske procesije održavane su u crkvenom dvorištu, a ulice su se natjecale čija će »sjenica« biti ljepša.

Od 1990.g. opet se održavaju veće procesije, a sjećam se jedne koja je išla od crkve do kapelice Sv. Barbare (oko 2 km) s povratkom u crkvu. Nakon gotovo 100 godina, 1995.g. u Lipovljanima Mladu misu održao vlč. Robert Mokri. Ovo je bio veliki događaj ne samo za Hrvate već i za nas Slovačke, jer su Robertovi preci po očevoj liniji došli iz Slovačke, a još k tomu i brat vlč.

Vlč. Pavao je bio dušobrižnik hrvatskim vojnicima, policajcima i zatvorenicima, a danas kao župnik vodi župu Skenderovci i vodi biskupijski Caritas.

Često navraćaju u Lipovljane i svi bismo se rado češće s njima susretali, ali im obveze to ne dopuštaju.

Sretne li njihove majke Ankice, koja ih je postavila na noge, ali ne samo njih već i njihova 2 brata i 2 sestre.

I danas su dvojica mladića iz dviju obitelji u sjemeništu. Poželimo i njima da ostanu na putu na koji su pozvani i putu koji su prihvatili.

Na kraju želim istači člana Izvršnog odbora Roberta Ivaneca koji zajedno sa šogorom Damirom izrađuje prekrasne cvjetne aranžmane za sve oltare i to vrlo stručno i estetski, tako da je svakoga tjedna crkva sve ljepše i ljepše okićena.

Robert Ivanec je i član Pastoralnog vijeća za mladež, a Antun Turas je već više mandata član Ekonomskog vijeća naše župe. Tako Slovaci i dolaskom na sv. mise, ali i konkretnim aktivnostima pomažu župniku, jer ni jednom župniku ova velika župa (Lipovljani, Kraljeva Velika, Piljenice, Krivaj; Kozarice; Nova Subocka, Stara Subocka i Sigetac) nije bila lagana.

Z NÁBOŽENSKÉHO ŽIVOTA SLOVÁKOV VOLAKEDY A DNES

Slováci boli vždy pobožný národ. Vieme, že sa pri ich prist'ahovaní do Lipovlian okrem mnohopočetných katolíkov prist'ahovali aj dve evanjelické rodiny. Boli to rodiny Záborská a Rubaninská. Starí (teraz už nebohí) zostali evanjelici, a mladí sobášom prestúpili na katolícku vieru.

Z rozhovoru s osemdesiatnikom Ivom Vincentom dozvedel som sa, že jeho blízky príbuzný Mišo Vincent zakončil na Slovensku teológiu a pri príležitosti sobáša jeho blízkej príbuznej v lipovlianskom Kostole sv. Jozefa slúžil svätú omšu v slovenskom jazyku. Odvtedy dodnes sa sväté omše po slovensky necelebrovali, hoci sa 90 % lipovlianskych Slovákov pravidelne zúčastňuje sv. omši a radi idú na púte od Marije Bistrice cez Međugorje po Vočín, ktorý nazývame chorvátskymi Lurdami.

Medzi Slovákami je malý, veľmi malý počet ateistov. Všetci sa pamätáme na Petronu Sudrovú, ktorá bola roky farárovou domácou. Paulína Vincentová, rodená Beňová, zdobila celý život kostol a starala sa i o omšové rúcho a oltárne rúcho. Jej muž Karol Vincent bol v cirkevnom výbore a zbieral ofery v chráme. Aj Paulína, aj Karol Vincentovci piekli hostie na sv. prijímanie a pamätám sa, že tie, čo sa nevydarili, dávali nám, deťom, aby sme si ich natreli medom a s chuťou zjedli.

Obaja dali veľký prínos cirkvi a vlastnými životmi svedčili o viere. Starší sa ešte s potešením pamätajú na krásny hlas Tonky Božíkovej (vydatej za Ječmenicu), jej sestry Anky Božíkovej (vydatej za Horváta), tiež mnohých iných, ktorým hral na organe Stjepan Horvát, Ankin manžel.

Dnes na organe hrá Ankin a Stjepanov syn Josip Horvát, tiež prof. Franjo Rodić a časť speváckeho zboru Lira pri každej sv. omši svojimi anjelskými hlasmi dáva zvláštny prínos liturgii. Obyčajne

Tijelovska procesija 1940. god.

sa k spievajúcim pridajú aj prítomní cirkevníci. Za môjho života, teda za posledných 63 rokov, v Lipovľanoch pôsobili títo farári: vdp. Stjepan Sanić, vdp. Ivica Stuparić, vdp. Ljubić, vdp. Ignacije Fostač (monsignore) a dnes je kňazom lipovlianskej cirkvi vdp. Stjepan Biber. Keď ide o duchovných, z lipovlianskych Chorvátov – staroosadlíkov máme tri mnišky sestričky Brebrić, ktoré ešte stále, hoci sú staršie, konajú svoju povinnosť, čo si zvolili. Aj ich brat nebohý Josip Brebrić srdcom a dušou sa rozhodol za duchovné povolanie. Avšak pred uko-

nčením štúdií roku 1962 zahynul s tromi kolegami v dopravnej nehode pri návrate z Krašica z osláv menín teraz už blahoslaveného kardinála Alojza Stepinca. O tejto nehode píše ctihodný pán Antun Herman, farár na dôchodku (matka mu bola Slovenka, rodená Stolárová), vo svojej knihe *Povijest župe u Međuriću* (= *Dejiny farnosti Međurić*), ktorá práve vyšla tlačou. Ctihodný pán Antun Herman žije v Lipovľanoch.

Veľmi by som chybil, keby som nespomenul známe, slávnostné a veľké procesie vo sviatok Božieho Tela tak pred 2. svetovou vojnou ako aj počas 2. svetovej vojny. Na starých fotografiách sú Slovenka Anđela Petravićová, rodená Dominová, Marica Žanićová, rodená Hudecová a mnohé iné.

Po druhej svetovej vojne procesie vo sviatok Božieho Tela sa konali na farskom dvore a ulice súťžili o najkrajšiu besiedku.

Od roku 1990 sa znovu konajú väčšie procesie. Pamätám sa na jednu, ktorá sa pohýnala od kostola, prišla po Kaplnku sv. Barbory (asi 2 km) a potom sa vracala späť do kostola. Po takmer 100 rokoch roku 1995 znovu sa uskutočnila primičná omša, tentoraz novokňaza Róberta Mokrého. Bola to veľká udalosť nielen pre Chorvátov, ale aj pre nás Slovákov, lebo Róbertovi predkovia z otcovej strany prišli zo Slovenska, a k tomu ešte brat vdp. Róberta Pavao Mokrá už začal študovať teológiu a primície mal roku 1998 v Lipovľanoch. Hoci im otec ako mladý zahynul doma pri práci, matke Ankici, rodenej Šegotić, s dvoma synmi (Mijo a Josip) a dvoma dcérami (Snježana a Sabina) sa podarilo s ešte niektorými významnými osobnosťami a odovzdanosťou Bohu vdp. Róberta a vdp. Pavla uskutočniť cieľ – slúžiť Bohu, majú na zreteli známy latinský výrok *Ora et labora* (Pracuj a modli sa).

Vdp. Róbert slúžil najprv v požegskom biskupstve a dnes je kňazom cirkvi v Suchom Polji. Istý čas robil učiteľa náboženstva. Vdp. Pavao bol duchovným chorváckym vojakom, policajtom a vázňom a dnes ako kňaz vedie cirkev Skenderovci a biskupský Caritas. Často navštevujú Lipovľany a aj my by sme boli radi, keby sme sa s nimi častejšie stretali, ale žiaľ! bohu, povinnosti im to nedovoľujú. Stretáme aj ich matku Ankicu, ktorá ich postavila na nohy, no nielen ich, ale aj ich dvoch bratov a dve sestry.

Aj dnes sú dvaja mladíci z dvoch rodín v seminári. Poprajme aj im, aby zotrvali v ceste, na ktorú boli pozvaní a ktorú si vybrali.

Tijelovska procesija 1944. god.

Nakoniec chcem vyzdvihnúť člena Výkonného výboru Róberta Ivaneca, ktorý spolu so švagrom Damirom robí kvetné aranžmány pre všetky oltáre, a to veľmi odborne a esteticky, takže je kostol každý týždeň čoraz krajšie ozdobený. Róbert Ivanec je aj členom pastoraľnej rady pre mládež a Antun Turas je už viac mandátov člen ekonomickej rady našej cirkvi. Tak Slováci aj príchodom na sv. omše, ale aj konkrétnymi aktivitami pomáhajú kňazovi, lebo ani jednému kňazovi v tejto veľkej farnosti (Lipovľany, Kraljeva Veľká, Piljenice, Krivaj; Kozarice; Nová Subocka, Stará Subocká a Sigetac) nie je ľahko.

SLOVAČKA SVADBA NEKADA

Svadba Margite Šulc i Jožu Benjo 1940. god.

Prije nego išta napišem o slovačkim svadbama, želim istaknuti da su i Slovaci i Slovakinja u 99% slučajeva ulazili u brak iz ljubavi.

No prije svadbe, najavljeni, u kuću buduće mladenke došli su s budućim mladencem i njegovi roditelji u prosidbu i dogovor oko termina i načina organiziranja svadbe. Uglavnom, prosidbe su prolazile u razgovoru roditelja i okrepom hranom i pićem, dok su budućci mladenci čekali ishod prosidbe.

Mladenac bi tada zaručio mladenku, prema mogućnostima, zlatnim ili srebrnim prstenom. Vjenčanu haljinu ili «bjelinu» šivala je najbolja krojačica u selu, sa obaveznim «šlajerom». Mladenac je kod tete Katarine Uhitilove naručio buket izrađen od kreppapira i aranžiran asparagusom, kao i «kitice» za mladenku i mladoga sa podlogom od mirte, kao i za kumove. Djeveri i djeveruše su također naručivali bukete i «kitice», a ostali svatovi su dobivali ružmarin.

Kolači su se pekli tjedan dana prije dan i noć, kako kod mladenke tako i kod mladoženje. Svadbe su se održavale u kasnu jesen ili zimu, da se ne pokvari sve ono što se pripremalo za samu svadbu.

Tijekom tjedna bi mladi s kumovima otišli kod matičara na sudbeno vjenčanje, a nakon toga vjenčanja vratili bi se svatko svojoj kući. U petak uvečer su se uređivale kuće, kitile se vijencima od kreppapira, iznio se sav mogući namještaj, postavljali su se stolovi i klupe kako bi što više gostiju stalo u kuću. I tada se podcikivalo i pjevalo.

U subotu prije podne bi svi gosti iz kuće mladenaca s glazbom i buketom za mladenku stigli na ulazna vrata dvorišta. Tada bi počelo običajno prepucavanje uz razna pitanja: «Pošto ste došli? Što trebate?», a mladenac je odgovorio da je došao svojoj dragoj i da je želi što prije vidjeti.

Onda su se susjede obukle u nešto bijelo, jastuk su si stavile pod haljinu da bi izgledale da su trudne i nudile su se mladencu. On je to obično sve dobro podnio, dok konačno nisu pozvani u dvorište, a tamo ih čekala mladenka već obučena. Glazba je svirala, svatovi su si popili i bili su ponuđeni svježim kobasicama, krvavicama, kiselinom, a potom i kolačima.

Slijedio je ručak sa obveznom svatovskom juhom, a jela su bila i slovačka i hrvatska i češka i tko bi znao čija još.

Tako je to trajalo i cijelu noć, a ujutro u nedjelju, mladenka i mladenac tražili su od svojih roditelja roditeljski blagoslov, kako bi u povorci, pješice, krenuli na vjenčanje u crkvi.

Uvijek su djeca jedva čekala svadbu kako bi vikali kumu: »Kume, izgori kesa!«, a kum bi se uhvatio za džep i bacao im sitne metalne novce. Nakon vjenčanja cijeli svatovi došli su u kuću mladoženje. I ovdje je bilo raznih jela, pića i kolača, a u nedjelju oko pola noći, skidao se mladenki vijenac, a kuma (mladenkina) sa »simplom« sjela bi u prikrajak, a mladenka je sa svakim tko je bio u svadbi kratko plesala uz glazbu »Už, a už, a už, a už je Ivo muž....«

Čim bi svat završio s plesom na vijenac u »simpli« stavio bi nešto novaca, a žene su darivale razne korisne stvari, od posteljine do posuđa i dr.

Tada se mladenka išla presvući u haljinu, a kuma joj je na glavu zavezala maramu, kao znak da je sada od djevojke postala žena. Tako su se zabavljali sve do kasnog prijepodneva u ponedjeljak kada su se svatovi dobro pogošćeni počeli vraćati svojim kućama.

Na kraju treba napomenuti da su mladenkini roditelji u miraz svojoj kćerki dali kuhinjski i sobni namještaj (izrađivao ga je Zaborsky ili netko drugi od lipovljanskih stolara), svu potrebnu posteljinu i 2 jutra zemlje, a neki su mladenki dali i mladu kravu.

Slike koje prilažem svjedoče o tome da su svadbe bile brojčano manje ili veće, ali uvijek su bile vesele. Danas su se običaji izmijenili tako da svadba traje kraće i obično je u društvenom domu, ali neki imaju svadbe i u hotelima.

Svadba Anice Mokri 1940. god.

SLOVENSKÁ SVADBA VOLAKEDY

Svadba Marije Marcinek za Čiža prije II. svjetskog rata

Skôr ako vôbec niečo napíšem o slovenských svadbách, chcem vyzdvihnúť, že tak Slováci ako i Slovenky na 99 % uzavierali manželstvá z lásky.

Pred svadbou prišli zahlásení do domu budúcej nevesty so ženíchom aj jeho rodičia na pytačky a dohovoriť sa o termíne a spôsobe organizovania svadby. Na pytačkách sa hlavne rodičia rozprávali a dohovárali, obcerstvovali jedlom a nápojom, pokým budúci novomanželia čakali na výsledok pytačiek.

Mladomanželia sa vtedy zasnúbili – podľa možnosti – zlatými alebo striebornými snubnými prsteňmi. Svadobné šaty či *bjelinu* so záväzným šlajerom šila najlepšia krajčírka v dedine. Ženích u tety Kataríny Uchytlovej objednal svadobnú kyticu z krepového papiera ozdobenú asparágom, tiež svadobné perá pre mladucha a mladoženícha s podkladom z myrty a pre kmotrov. Družbovia a družice tiež objednali kytice a svadobné perá, kým ostatní svadobníci dostávali rozmarín.

Koláče sa piekli týždeň pred svadbou deň-noc, tak u ženícha ako i u mladuchy. Svadby bývali v neskorú jeseň alebo v zime, aby sa nepokazilo nič, čo sa pripravilo na svadbu. Cez týždeň mladomanželia spolu s kmotrovcami odišli k matrikárovi na občiansky sobáš, a po sobáši sa vrátili každý do svojho domu. V piatok večer sa riadili domy, zdobili sa krepovými venčekom, vyniesol sa všetok možný nábytok, umiestňovali sa stoly a lavičky, aby sa čo najviac hostí vmestilo do domu. Už vtedy sa výskalo a spievalo.

V sobotu dopoludnia všetci svadobníci z domu ženícha s hudobníkmi a kyticou pre nevestu prišli ku vchodovým dverám do dvora. Nasledovali obvyklé prekáračky s otázkami – načo ste prišli, čo potrebujete a ženích odpovedal, že prišiel k svojej milej a že ju chce čo najskôr vidieť.

Svadba Marice Hudec 1953.god.

Potom sa susedky obliekli do bieleho, vopchali vankúš pod šaty, aby vyzeralo, že sú tehotné a núkali sa ženíchovi. Ženích to obyčajne všetko dobre znášal. Konečne ich pozvali do dvora, kde ich čakala nevesta už oblečená. Hudba hrala, svadobníci si vypili, ponúkli ich čerstvými klobásami, jaternicami, kvasenou zeleninou, nakoniec koláčmi.

Nasledoval obed so záväznou svadobnou polievkou a jedlá boli aj slovenské, aj chorvátske, aj české, aj ktožehovie či ešte.

Tak to trvalo aj celú noc a ráno v nedeľu ženích a nevesta hľadali každý osve svojich rodičov na rodičovské požehnanie, aby sa v sprievode pohli pešo na cirkevný sobáš do kostola.

Deti vždy ledva čakali svadbu a pokrikovali kmotrovi: „Kmotor, zhorí ti bukša.“ Kmotor vytiahol z vrečka mince a rozhadzoval ich.

Po sobáši všetci svadobníci šli do domu ženicha. Aj tu boli pripravené rôzne jedlá, nápoje a koláče. V nedeľu asi o polnoci strhali mladuche veniec a jej kmotra si so slamienkou sadla do ústrania. Nevesta tancovala nakrátko s každým svadobníkom za vyhrávania „Už, a už, a už, a už je Ivo muž...“ Keď svadobník ukončil tanec, na veniec do slamienky položil trochu peňazí a ženy zasa darovali rôzne užitočné veci, od posteľnej bielizne po riad a iné.

Potom sa nevesta odišla prezliecť a kmotra jej na hlavu zaviazala šatku na znak, že sa z dievky stala žena.

Tak sa zabávali až do neskorého pondelkového popoludnia, keď sa svadobníci dobre pohostení začali poberať domov.

Nakoniec načim pripomenúť, že nevestini rodičia dávali dcére do výbavy kuchynský nábytok a spálňu (Zhotovoval ho Záborský alebo iný lipovliansky stolár.), posteľnú bielizeň, jutro-dve zeme a niektorí aj mladú kravu.

Fotografie, ktoré prikladám, svedčia o tom, že svadby boli počtom menšie, alebo väčšie, ale vždy veselé. Dnes sa obyčaje premenili, takže svadby trvajú kratšie a obyčajne v družstevnom dome, avšak niektorí ich poriadajú aj v hoteloch.

KAKO SU SE ODIJEVALI I ČEŠLJALI NAŠI SLOVACI U LIPOVLJANIMA

Djevojke su krasile debele pletenice bilo da su spuštene ili podignute uz glavu.

Haljine, bluze i sve ostalo šivano je doma na „Singericama“ ili kod susjeda koje su imale vještije ruke.

Dok su djevojčice bile manje, obvezno su imale haljinice ili bluzice malo izvezene sa „puf“ rukavima (što je slično „rukavcima“). Na nogama su bile cipele, čizme, nanule ili sandale.

Dečki su bili jednostavno odjeveni u svijetle košulje i svjetlije hlače, bilo duge ili kratke. Hlače su bile od „cajg“ materijala.

Muškarci su za crkvu nosili bijele košulje, crne prsluke (na leđima svila), crne hlače i crne visoke cipele od boksa.

Na glavi su gotovo svi nosili šešire sa nešto širim obodom i svilenom trakom.

Starice su nosile tamne nabrane duge suknje, tamne bluze, obvezne marame (delinke) posebno lijepo svezane.

Već majke moje generacije nije pratila to tradicionalno nasljeđe, odijevale su haljine do koljena, kratke kapute ili veste, marame preko glave, a zimi preko svega stavljale su vunene velike marame (od prave vune) samo preko ramena, a za većih hladnoća i preko glave, a zavezane su bile oko pojasa na križ.

Mene su fascinirale frizure, najprije spletene u jednu pletenicu, zatim uvijene u „kofrtan“ ili kunč, te učvršćene „harnadlama“. Danas u Lipovljanima, takvu frizuru ima Ankica Žeml'ova i možda još neka Slovačkinja. Upravo danas sam saznao da je Ankica Žeml'ova odrezala svoju kečku da bi lakše podnijela vrućinu.

Radna odjeća je znala biti i pokrpana, ali ističem - morala je uvijek biti čista.

KUD „Lipa“ posjeduje 6 pari slovačkih narodnih nošnji, no one su stare oko 40 godina, vrlo su bogato ukrašene, a izradile su ih vojskovođaške slovačkinje pa još uvijek dobro služe svrsi pri mnogobrojnim nastupima. Neću ih opisivati, jer slika govori više od riječi.

Slovačka frizura

Nuota Emilija i Ivka Vincent 1938. god.

AKO SA OBLIEKALI A ČESALI NAŠI SLOVÁCI V LIPOVLANOCH

Dievky krášlili hrubé vrkoče buď spustené buď zdvihnuté a pripevnené o zátylok. Dámske šaty, blúzy a všetko ostatné sa šilo doma na singerkách alebo u susediek, ktoré mali šikovnejšie ruky.

Kým dievčatá boli menšie, záväzne nosili šaty alebo blúzky, trochu vyšité s *puf* nazberaný rukávmi (čo sa podobá rukávcom). Na nohách mali topánky, čižmy, dreváky alebo sandále.

Chlapci boli jednoducho oblečení do jasných košiel' a jasnejších nohavíc, buď krátkych, buď dlhých. Nohavice boli cajgové. Chlapi do kostola šli v bielych košeliach, čiernych *prusliakoch* (vestách), čo mali hodvábný chrbát, v čiernych nohaviciach a čiernych vysokých topánkach z boxovej kože. Na hlave takmer všetci nosili klobúky so širokým okrajom a hodvábnou páskou.

Starenky nosili tmavé naberané dlhé sukne, tmavé blúzky, záväzné šatky, či ručníky (delínky) zvlášť pekne uviazané.

Už matky mojej generácie nepokračovali v tomto tradičnom dedičstve. Nosili šaty po kolená, krátke kabátiky alebo vesty, šatky na hlave a v zime na to všetko prehodili veľký vlnený ručník iba na plecيا, počas väčšieho chladu aj na hlavu, pričom ho uviazali okolo pásu nakríž.

Mňa osobne zvlášť fascinovali účesy najprv spletené do jedného vrkoča „kofrtana“ alebo *kunča* a pripevnené sponou do vlasov (vlásničkou). Dnes v Lipovľanoch takú frizúru má Ankica Žemľová a možno ešte niektorá Slovenka. Práve dnes som sa dozvedel, že si Ankica Žemľová dala zostrihnúť kečku, aby ľahšie zniesla horúčosť.

Pracovný odev býval často poplátaný, ale vyzdvihujem, musel vždy byť čistý.

KUS Lipa má 6 párov slovenských ľudových krojov, ktoré majú asi 40 rokov, bohato sú zdobené, vypracovali ich vojvodinské Slovenky, a ešte dobre slúžia pri mnohopočetných výstupoch. Viac ich nebudem opisovať, lebo obraz hovorí viac ako slová.

Slika iz Slovačke prijē 65 godina Anna Rubaninski iz Stare Ture

Jedan iz obitelji Novota 1917. god.

Bratič M. Rubaninsky sa suprugom i djecom u Slovačkoj 1945. god.

Martin i Marija Rubaninsky sa kćerkama Maricom i Milkom 1950. god.

Obitelj Novota 1955. god.

Nuota Emilija 1939. god.

Rozika Kamensky, Mariška i Ilonka Toth

Sestrične Petrone Sudra iz Slovačke

Rodbina Petrone Sudra iz Slovačke

Marija Vincent, prabaka Branka Vincent

Roza Benjo, Jožo Benjo, Pavlina i Karol Vincent, Jozef Hudec, Marija Benjo, Slavko Vincent 1935. god.

Ivanec Marija sa sinovima: Martin, Lovrinc, Josip i majkom Marijom Pivarčik 1920. god.

Marija Ivanec sa unucima Antunom i Štefanom 1952. god.

Ivanec Josip i Marija sa sinovima Antunom i Štefanom i Vincent Katarina sa kćerkama Mariškom i Blaženkom 1952. god.

Sudra Janko i Pavlina

Sjedi Mila Mokry, iza kćerka Anđelka, lijevo Štefica Bašić (Hudec), desno Viktorija Čičak 1970. god.

Josip Ivanec 1933. god.

Marica Rubaninsky sa prvim suprugom prije II. svjetskog rata

Peter Krajči

Uhrina Franjo

Obitelj Vinka Hudec 1946. god.

Obitelj Vinka Hudec prije II. svjetskog. rata

Obitelj Novota - ženski dio 1955. god.

Antun i Magdalena Nuota iz Krivaja

POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA NEKADA I SADA

Ferdinand Štrban sa traktorom i vršalicom 1940. god.

Svako novoosnovano slovačko gazdinstvo imalo je uz okućnicu, ograđenu drvenim plotom, poveći vrt, a pred kućom cvijetnjak. Negdje u uglu cvijetnjaka bake su znale posijati kim ili »roscu«, koja je svake godine uspijevala.

Od cvijeća pamtim bijeli i lila jorgovan, crvene, bijele i ružičaste »pivonke« ili božure, perunike, ljekovito bilje neven, žalfiju, pelin i još puno cvijeća koje je bilo jednogodišnje.

U nekom od uglova cvjetnjaka gotovo uvijek u rano proljeće, cvao je kukurijek.

U vrtu je bio »trap« za krumpir i repu, a sadila se paprika, paradajz, krastavci, mrkva, peršin, celer, pašternjak, crveni i bijeli luk, kao i krumpir, koji je i po mjesec dana ranije bio za jelo od onoga s polja.

Ivo Vincent u svom voćnjaku

Vinograd

Gdje bi otac primijetio slabiji urod, sijala se djeteline za stočnu hranu, ali i da se tlo odmori i prihrani. Najbolji dio djeteline ostavljao se za sjeme.

U proljeće se sijalo proso, lan, konoplja, kukuruz i sadio se krumpir.

Sijala se i stočna repa (*bumburica ili burina*), cikorija i šećerna repa.

Žetva je bila nakon što se sijeno pospremlilo u štagalj, a trajala je i do kraja 7. mjeseca.

Kosilo se ručno, kosom na kojoj je bio pričvršćen dio (neke čudne grablje) koji je pomagao da se nakon *otkosa* žito ne rastrese, kako bi ga, pomažući si srpom, žena slagala u snopove. Najmlađi

Žetva poslije II. svjetskog rata

Sadila se i cikla, turkinje (tikva za pečenje), kupus i mahune (visoke i niske). Sve je to rukom i motikom obrađeno, bez ikakvih kemikalija.

Voćnjak je bio odmah do vrta, sa puno sorti jabuka, krušaka, dunja, mušmula, šljiva, trešanja i višanja. Nikada neću zaboraviti jabuke petrovače, *ilijače* i kolačare.

Vinograd je bio uz voćnjak i to uz kolac. Uglavnom je bilo bijelo grožđe (*tudum*) koji se kod berbe strašno sipalo. Mi najmlađi uvijek smo morali pobrati svako zrno.

Brajda je bila od drvenih kolaca i letvi, a tu je bilo crno grožđe-*seksarda*.

Pošto je gotovo svako gazdinstvo u komadu imalo njive, livadu, a mnogi i šumu, sve je bilo nekako na dohvat ruke.

Na njivama se uvijek pazilo na plodored, tako da se nije sijala ili sadila dvije godine za redom ista kultura. Ujesen se sijala pšenica (šišulja i brkulja), zobi raž (radi zrna, ali najviše radi slame).

član u žetvi, obično je pravio pojaseve, a jači sudionik žetve je vezao snop, kleknuvši na njega da bude što bolje zavezan. Što se pokosilo tijekom dana, to se je složilo u granice (križeve) ili pak u okomito poslagano snoplje, preko kojega su se polagala tri snopa kako zrnje ne bi zakislo. U *stucki* je uvijek bilo vode, a jelo se ujutro i navečer. Za doručak je bila skuhanu prežgana juha, pečeni krumpir (na sapu), jaja s dodatkom mlijeka i brašna, sve to sa dobrim kruhom iz krušne peći. Dok se u podne obično pojelo nešto hladno (svježi sir, špek, luk) Kuhala su se i tipična slovačka jela: haluški, trganci, krpice s kupusom (šifliki), lokše i drugo.

Pokošeno žito se nastojalo što prije dovesti u štagalj ili složiti u «kamaru». Tada su «*cepovima*» u posebnom ritmu, u uvozu štaglja, mlatili žito, zatim su «*vjetrnjekom*» odvajali pljevu i nečist, a u «*trijeru*» su se otklonile sitnije sjemenke i sjemenke korova, ali to se nije bacalo, to su obično davali peradi. Kod žetve se poslovi nisu dijelili na muške i ženske.

Vršidba žita 1939. god.

Kod mlačenja raži posebno se pazilo da slama bude opet svezana u snopove, kako bi se od slame radile «*bapke*» za prekrivanje dotrajalih dijelova krova štaglja.

Pljeva se odvajala i stavljala u *pljevnjak*, a davana je kao hrana konjima, ali uz neke dodatke.

Kasnije je Ferdo Štrban vršio pšenicu vršicom koju je najprije pokretao parni stroj, a kasnije traktor.

I žetve su bile kasnije lakše, jer se kosilo kosilicom, kasnije samovezačicom, a danas se sve to obavlja kombajnom.

Danas u mjestu ima nekoliko registriranih poljoprivrednih gazdinstva, a među njima prednjače Zlatko i Damir Štrban. Obrađuju oko 100 ha zemlje, imaju tridesetak krava muzara i sve to obrađuju vlastitim poljoprivrednim strojevima.

Od voća se nekada kao i danas pekao pekmez u kotlu, pekla se rakija, od grožđa se pravilo vino a od koma se pekla rakija.

I svaki od ovih poslova ima svoj ritual, koji se i do danas gotovo nije izmijenio.

Pečenje rakije kod Nuota Janka 1950. god.

Kolinje kod Turasovih

Mast nije dopustila da se meso pokvari, jer je zaštićeno mašću od zraka. Bilo je to jako dobro. Svi smo voljeli čvarke, a majke su nam pekle veoma ukusne slane kolače od čvaraka tzv. *čvarenjake*.

Danas je drugačije jer svi imamo frižidere za duboko smrzavanje pa nije potrebno praviti «za-pečeno» meso. Samo kolinje je trajalo i dva dana, a danas se 3 smoka obično završe za 8 sati.

Kolinje

Svaka obitelj je tijekom zime, kada su svinje bile utovljene, imala kolinje i to jednog pa do četiri smoka.

Sve su radili sami domaćini, samo su susjedi došli pridržati smoka pri kolinju, a pomogli su i *opažmati* u vrućoj vodi.

Vješala za smoka zvali smo *kranholce*. Što je slanina bila deblja, to je za obitelj bilo bolje, jer su bili sigurni da neće morati kupovati mast.

Pravile su se češnjovke-kobasice, krvavice sa ječmenom kašom, a sušilo se meso i slanina na dimu i vjetru, nakon dužega pacanja. Nije bilo nikakvih frižidera, pa se dobar dio mesa ispekao i zalio mašću, te je tako bilo dobro konzervirano, a jelo se je podgrijano.

Čijanje perja

Sva slovačka domaćinstva uzgajala su i puno gusaka za meso i za perje.

Tako je i danas. Najbolje su bile šopane guske, koje su silom hranjene i tovljene.

Guščja mast se čuvala za lijek, tako se mnogi sjećaju da se protiv kašlja davalo vruće mlijeko sa žličicom guščje masti.

I danas kao i prije u zimskim večerima domaćice organiziraju *čijalo*, a okupe se susjede koje vrijednim rukama *čijaju* perje, a razgovorom dodirnu svakoga mještanina ili mještanku, sa ponekom «pikantnom novošću».

Čijanje perja u Lipovljanima

To su ujedno i usmene novine žena koje često ne izlaze, pa im se, kako nekada tako i danas, pruža mogućnost «razmjene vijesti» od prošlog do sadašnjeg *čijala*.

Čijano perje služi za jastuke, a danas prave i jorgane od perja. Na kraju *čijala*, koje traje više dana, žene si prirede pravu gozbu koja uz ostalo ne može proći i bez barem jedne pečene guske.

Majsko drvo

Za razliku od Slovaka iz istočnog dijela Hrvatske, u Lipovljanima su se postavljala majska drva(ravne i visoke bukve) tako da je službeno majsko drvo postavljeno blizu crkve, a posebnost je ta što su djevojkama, u koje su bili zaljubljeni, majska drva postavljali mladići. Obično su to činili noću, da ih nitko ne čuje, da se djevojka kojoj je netko namijenio majsko drvo iznenadi.

Na taj način su mladići iskazivali ljubav prema izabranicama svoga srca.

Uz podizanje ili rušenje drveta nisu bile nikakve posebne ceremonije.

Stari plug

Stare tačke

Šaraglje za zaprežna kola

Jaram

Dio zaprežnih kola

Drvene brnače stare 100 godina

POĽNOHOSPODÁRSKA VÝROBA VOLAKEDY A DNES

Slamnata posuda za žito 80 l donesena iz Slovačke

Ovocný sad bol hneď vedľa záhrady, s veľkým počtom sort jabĺk, hrušiek, dúl, mišpúl, slivák, čerešien a višní. Nikdy nezabudnem jablká *petrovače*, *ilijače* a *kolačare*.

Posuda za mjerenje žita stara sto godina

Každé novozaložené gazdovstvo malo okrem záhumienka dreveným plotom ohradenú väčšiu záhradu a pred domom kvetinovú záhradu. Kdesi v rohu kvetinovej záhrady staré mamy vedeli zasieť *roscu* (rascu), ktorá sa každý rok vydarila.

Keď ide o kvety, pamätám sa na biely a lila-vý orgován, červené, biele a ružové pivoňky alebo pivónie, kosatce, liečivé byliny, nechtík, šalviu, palinu a ešte mnoho jednorokných kvetov. V jednom z rohov kvetinovej záhrady takmer vždy vo včasnú jar kvitla čemerica čierna, ľudovo nazývaná snežná alebo vianočná ruža.

V záhrade bola hrobl'a na zemiaky a repu a sadila sa paprika, paradajky, uhorky, mrkva, petržlen, zeler, paštrnák, cibuľa a cesnak, tiež zemiaky, ktoré prišli aj mesiac skôr od tých v chotári. Tiež cvikla, turkyne (tekvice na pečenie), kapusta a zelená fazuľa (vysoká a nízka). Všetko to sa obrobilo ručne motykou, bez chemikálií.

Vinica bola pri ovocnom sade, na kolíkoch bolo biele hrozno (tudum), čo sa pri obračke veľmi rozsypalo. My deti, sme museli vždy pozbierať každú bobuľu.

Brajda (altánok) bola z drevených kolíkov a latiek, a tu bolo hrozno čierne-seksarda. Keďže takmer každé gazdovstvo malo v kuse polia, lúky a mnohé i horu, všetko bolo nejako na dosah ruky.

Na poliach sa vždy dbalo na oševný plán, takže sa nikdy na tej istej roli dva roky zaradom neskvela tá istá kultúra. V jeseň sa posiala pšenica (šišulja a brkulja), ovos, raž (aj kvôli zrnú, ale najmä kvôli slame).

Tam kde otec zbadal slabšiu úrodu, zasial d'atelinu (lucernu) na krmivo pre dobytok, ale aj aby sa pôda prihnojila a oddýchla. Najvydarenejšiu časť d'ateliny nechával na osivo.

Na jar sa sialo proso, ľan, konopa, kukurica a sadili sa i zemiaky. Siala sa aj krmná repa, cigória a cukrová repa.

Škebetaljka

Žatva bola po tom, čo sa seno upratalo do stodoly a trvala aj do konca júla.

Kosilo sa ručne, kosou, na ktorej kosisku bol priviazaný prútik, tzv. *ta-karov*, čo bránil žitu, aby sa po odkose roztriaslo a *hrstiarka* (žnica) ho, pomáhajúc si kosákom, ľahšie zložila do snopa. Najmladší ženci súkali a prestierali povriesla a muži a ženy viazali snopy, kľaknúc pritom naň, aby bol čím lepšie zaviazaný. Čo sa skosilo cez deň, poskladali do krížov alebo postavili a na to položili tri snopy, aby zrno nezamoklo.

V *stucke* (=keramická nádoba na vodu) bola vždy voda. Jedlo sa ráno a večer. Na raňajky bola uvarená zapražená polievka, pražené zemiaky *na sapu*, vajíčka pomiešané s mliekom a múkou; to všetko s dobrým chlebom z chlebovej pece. Napoludnie sa obvyčajne požívalo studené jedlo (čerstvý syr, slaninka, cibul'a). Varili sa aj typické slovenské jedlá; halušky, trhance, fliačky s kapustou (šiflíky), lokše a iné.

Pokosené žito sa snažili čo najskôr pozvážať do stodoly alebo poskladať do stohu. Cepmi v osobitnom rytme vo vchode stodoly mlátili žito, potom veterníkom odvievali plevu a nečistotu a v *trie-re* (triediči) sa odstránili drobnejšie zrná a semiačka burín, avšak z toho nič neodhodili, ale krmili tým hyd. Žatevné práce sa nedelili na mužské a ženské.

Pri mlátení raže sa veľmi dbalo, aby slama bola znovu poviazaná do snopov, aby sa z nej mohli robiť *bapky* na pokrývanie opotrebovaných častí slamenej strechy stodoly.

Pleva sa oddeľovala od zrna a ukladala v plevinci. Podávali ju ako krmivo koňom s ešte niektorými prídavkami.

Neskôr Ferdo Štrban mlátil pšenicu mláťačkou, ktorú najprv hnal parný stroj, neskoršie traktor.

Aj žatvy boli neskôr ľahšie, lebo sa kosilo kosačkou, neskoršie *viazáčkou* (viazacím strojom), kým dnes to všetko vykonáva kombajn.

Dnes v osade jesto niekoľko registrovaných poľnohospodárskych majetkov, z ktorých vyniká majetok Zlatka a Damira Štrbanovcov. Spomínaní obrábajú okolo 100 ha, majú 30 kráv dojnic, a na všetko to vystačia so svojimi poľnohospodárskymi strojmi.

Z ovocia sa voľakedy ako i dnes varil lekvár v kotle, pálila sa pálenka a z hrozna robilo víno a pálenka.

Aj každá z týchto prác má svoj rituál, ktorý sa ani podnes nezmenil.

Každá rodina mala cez zimu, keď sa svine vykrmili, zabíjačku, rezali jedného až štyroch krmníkov. Všetko si robili domáci, susedia pomáhali iba chytiť a pridržať bravov pri rezaní a obariť ich v koryte.

Vešiak na brava sme nazývali *kranholce*. Čím bola slanina hrubšia, tým to pre rodinu bolo lepšie, lebo si boli istí, že nebudú musieť kupovať masť. Robili sa cesnakové klobásky, hurky plnené jačmennou kašou a mäso sa údilo na dyme a vetre po odstáti v *pacanju* (rôsole). Neboli žiadne chladničky. Dobra časť mäsa sa upražila a zaliala masťou, čím sa dobre konzervovalo. Pred jedlom sa zohrialo. Masť nedovolila mäsu, aby sa pokazilo, lebo bolo ňou chránené pred vzduchom.

Bolo to výborné. Všetci sme mali radi škvarky, matky nám tiež piekli veľmi chutné slané škvarkové pagáče.

Dnes je ináč, lebo všetci máme mrazničky, nie je potrebné mäso zalievat' masťou. Voľakedy zabíjačka trvala aj dva dni, a dnes aj troch bravov obrobia za 8 hodín.

Páračky

Všetky slovenské domácnosti chovali mnoho husí na mäso a na perie. Tak je tomu aj dnes. Najlepšie boli *šopané* (násilne krmené) husi, ktoré napchávali. Husacia masť sa odkladala na liek. Mnohí sa ešte pamätáme, že sa proti kašľu podávalo horúce mlieko s lyžičkou husacej masti.

Aj dnes ako aj voľakedy cez zimné večery gazdinky organizujú páračky. Zhromaždia sa susedy, ktoré usilovne párajú perie a v rozhovore spomenú každého dedinčana či dedinčanku a dávajú ich do súvisu s pikantnými novinkami. Sú to zároveň aj ústne noviny žien, ktoré sa málo stykajú, a takto sa im ako voľakedy, tak i dnes naskytuje možnosť „výmeny správ“ od minulých páračiek po dnešné.

Párané perie sa dáva do vankúšov a dnes šijú aj páperové paplóny. Po ukončení páračiek, ktoré trvajú viac dní, ženy usporadúvajú pravé hody, na ktorých musí byť aspoň jedna pečená hus.

Máj

Na rozdiel od Slovákov z východnej časti Chorvátska v Lipovľanoch sa stavali máje (priame a vysoké buky), takže sa úradný máj sadil pri kostole, a zvláštne je to, že ich dievčencom, do ktorých boli zamilovaní, stavali mládenci. Zvyčajne to robili v noci, aby ich nik nepočul, aby sa dievka, ktorej bol venovaný strom, prekvapila. Na tento spôsob mládenci vyjadrovali lásku k milovanej osobe. V súvislosti so stavaním alebo váľaním mája neboli žiadne zvláštne ceremónie.

«Šintak» u rukama vlasníka Vinka Krajči

Iz ostavštine A. Šošovička

SLOVACI – OBRTNICI I MALI PODUZETNICI NEKADA I DANAS

Slovaci su se dobro snašli po dolasku u novu domovinu. Završavali su zanate te su u mjestu zauzeli značajno mjesto u društvenom životu. Bilo je dosta izučenih krojača, brijača, zidara, tesara, kolara, a posebno želim istaći djeda Hrmu (Hrmo) koji je izrađivao «brda» za tkalački stan, kao i *ničanice*, a živio je između Lipovljana i Piljenica. Njegove proizvode trebali su svi bez obzira na narodnost, a posebno žene koje su tkale, lanena i konopljena platna. Moram istaći i djeda Mokry koji je

Stare drvene pantofle

izrađivao drvene papuče (*pantofle*) koje smo svi nosili po dvorištu, pogotovo zimi. Kožnate papuče izrađivao je djed Krajči, koji je uz rad bio i veoma šaljiv čovjek.

Po pričanju starijih, obično se šalio tako da ne imenuje osobu o kojoj se radilo.

Zapamtio sam jednu njegovu šaljivu zgodu, koju ću citirati: »Dođe jedna žena k meni i naruči kožnate papuče uz napomenu da će mi platiti kada proda tele, a ja sam pouzdano znao da joj krava još nije ni stelna«. I takvima je djed Krajči ipak napravio kožnate papuče.

Od zidara bio je poznatiji od drugih Vinko Hudec, koji je puno svojih naučnika, nakon šegrtovanja i odrade poslova kalfе, izučio u prave zi-

dare. Na žalost, od kraja II. svjetskog rata je otkazao obrt i bavio se poljoprivredom. Mnogo je vrsnih obrtnika stradalo u logoru Jasenovac (Vincent i dr.), a dio obrtnika je otišao u Slovačku. Nakon bankrota bogate obitelji Dreisinger, Slovak Šošovička je sa suprugom kupio dio Dreisingerove imovine, srušili su drvenu veliku kuću i sagradili su veliku jednokatnicu u parku, uz današnju općinsku zgradu. Do svoje smrti imali su trgovinu i gostionu, a pošto djece nisu imali, sve su darovali svojoj vjernoj služavki Milki, što je za svaku pohvalu. Samo je dio imanja pripao Mirku Kiška (Slovaku) koji je imovinu prodao, te preselio u Zagreb sa suprugom Nevenkom i djecom.

Danas u kući Šošovička živi Milkin zet sa sinom, a kuća je s pročelja uređena te predstavlja ukras Lipovljana. Više u kući Šošovička ne radi ni dućan ni gostionica, a treba ju još renovirati sa dvije strane da bi zablistala u punom sjaju. Danas od malih poduzetnika uspješno radi ELDING Drage i Gordane Tisaj, parketarski obrt Zlatka Brnušak, dok su Josip i Sonja Mokri zatvorili radnju radi sve veće konkurencije velikih trgovačkih lanaca. Veoma uspješno posluje i Davor i Anica Turas, koji uz proizvodnju pogrebne opreme imaju i cvjećarnu u Novskoj. Vjerujemo da će se malo poduzetništvo razvijati u Lipovljanima i dalje.

Šošovičkina kuća danas u vl. Janjušić

Dio novije mehanizacije u dvorištu Štrbanovih

Obitelj Tisaj Drage

SLOVÁCI – REMESELNÍCI A MALÍ PODNIKATELIA VOLAKEDY A DNES

Slováci sa vynašli po príchode do novej vlasti. Šli na remeslá, a potom v osade získali význačné miesto. Hodne bolo vyučených krajčírov, holičov, murárov, tesárov, kolárov, zvlášť by som chcel vyzdvihnúť deda Hrmo (Hrmo), ktorý vyrábala brdá do tkáčskych krosien ako aj *ničanice* (nitevnice).

Kolovrat

Žil medzi Lipovľanami a Piljenicou. Jeho výrobky potrebovali všetci bez ohľadu na národnosť, zvlášť ženy, ktoré tkali ľanové a konopné plátna. Tiež musím vyzdvihnúť deda Mokrého, čo zhotovoval drevené papuče ktoré sme všetci nosili po dvore, najmä v zime. Kožené papuče šil dedo Krajči, ktorý bol ináč veľmi žartovný človek.

Podľa rozprávania starších obyčajne žartoval tak, že nespomenul meno osoby, o ktorú ide. Zapamätal som si jednu príhodu, ktorú budem citovať: „Prišla jedna žena a objednala si kožené papuče, s pripomienkou, že mi zaplatí, keď predá teľa, hoci som vedel, že krava ani nebola teľná.“ Aj takým dedo Krajči predsa vyhotovil papuče.

Keď ide o murárov, najznámejší bol Vinko Hudec, ktorý veľa svojich učňov vyučil za pravých murárov. Žiaľ, po ukončení 2. svetovej vojny zanechal remeslo a zaoberal sa poľnohospodárstvom.

Mnoho znamenitých remeselníkov zahynulo v koncentračnom tábore Jasenovac a časť remeselníkov sa vrátila na Slovensko. Po bankrote bohatej rodiny Dreisinger Slovák Šošovička

Stari lampaš

Stara petrolejka bez cilindra

s manželkou kúpili časť Dreisingerovho majetku, zbúrali drevený veľký dom a vybudovali veľkú jednoposchodovú budovu v parku, vedľa dnešnej okresnej budovy. Do konca svojho života mali obchod a hostinec, a keďže detí nemali, všetko darovali vernej slúžke Milke, čo je chvályhodné. Iba menšia časť majetku pripadla Mirkovi Kiškovi (Slovákovi), ktorý majetok predal a presťahoval sa s manželkou Nevenkou a deťmi do Záhrebu.

Dnes v Šošovičkovom dome žije Milkin zat' so synom. Priečelie domu je upravené, takže je dom ozdobou Lipovlian. V dome Šošovičkovcov viac nesídlí ani obchod, ani hostinec a renovovať treba ešte z dvoch strán, aby sa zaskvel v plnej kráse.

Keď ide o drobných podnikateľov, v súčasnosti úspešne hospodári ELDING Draga a Gordany Tisajovcov, parketáreň Zlatka Brnušaka, kým Josip a Sonja Mokří zavreli obchod pre čoraz silnejšiu konkurenciu reťaze veľkých obchodov. Veľmi úspešne hospodária aj Davor a Anica Turasovci, ktorí okrem pohrebných služieb majú aj kvetinarstvo v Novskej. Veríme, že sa drobné podnikateľstvo bude rozvíjať v Lipovľanoch aj naďalej.

Izložba pčelara za Josipovo 2006.

Vlado Turas kod pčelinjaka

SPOMENIK ŽRTVAMA U I. SVJETSKOM RATU

Spomenik poginulima u I. Svjetskom ratu

Berchofer, Ivan Domin, Franjo Toupal, Baltazar Bednar, Stjepan Kobela, Josip Lehuta, Matija Turković, Vinko Šutić, Mijo Jurčević, Mato Herceg, ???, Ivan Golubić, Stjepan Turko, ?, Tones, Martin Maca, ???, ???, Franjo Vanjek, Josip Gjuriš, Antun Šubr, Ivan Medved.

Već u I. svjetskom ratu među poginulima ima više od sedam poginulih Slovaka.

Zato pred sada obnovljenim spomenikom za dan Svih svetih i gori više svijeća, a poginuli nisu zaboravljeni.

Na lipovljanskom starom groblju i to na središnjem dijelu, otkada pamtim stoji spomenik pun mahovine i malo nakrivljen sa rđavim raspelom.

Tek nedavno je obnovljen, skinuta je mahovina, raspelo je obnovljeno, a ispod naslaga se jasno vidi da se radi o spomeniku poginulima u I. svjetskom ratu.

Na spomeniku se jasno vidi slijedeći tekst:
«Na vječnu uspomenu junacima poginulim
na polju slave za kralja i domovinu, podižu
župljani»

«ZA DOM NEK' ŽIVI
TKO JE UMRO ZANJ-
SLAVA JUNACIMA»

Dosta je imena nečitko, jer je vrijeme učinilo svoje, te ću tamo gdje nisam mogao pročitati, staviti upitnik.

Uklesana su slijedeća imena i prezimena;
Matija Crnojević, ??, Bertalan, '??, ??? Gurtler,
Mato Jagodić, Danijel Zaborsky, ???, ???, Mato
Murat, ???, Marko Turas, Luka Crnojević, Julius

PAMÄTNÍK OBETIAM V 1. SVETOVEJ VOJNE

Na lipovlianskom starom cintoríne, a to v jeho centrálnej časti, ako pamätám, stojí machom obrastený pamätník, trochu nahnutý s hrdzavým krížom. Iba prednedávnom ho obnovili, odstránili mach, kríž uviedli do pôvodného stavu, takže sa na prvý pohľad vidí, že ide o pomník padlých

v 1. svetovej vojne. Na pomníku sa jasne vidí text: *Na vječnu uspomenu junacima poginulim na polju slave za kralja i domovinu, podižu župljani* (Na večnú pamiatku hrdinsky padlým v sláve za kráľa a domovinu. Dali postaviť farníci.)

**„ZA DOM NEK' ŽIVI,
TKO JE UMRO ZANJ.
...SLAVA JUNACIMA!“**

**(ZA DOM NECH ŽIJE,
KTO PADOL ZAŇ.
SLÁVA HRDINOM!)**

Hodne vytesaných mien je nečitateľných, lebo čas a atmosférické urobili svoje, takže tam, kde som nemohol prečítať meno či priezvisko, som položil otáznik.

Vytesané sú tieto mená a priezviská:

Matija Crnojević, ??, Bertalan, ??, ??? Gurtler, Mato Jagodić, Daniel Záborský, ???, ???, Mato Murat, ???, Marko Turas, Luka Crnojević, Julius Berchofer, Ivan Domin, Franjo Toupal, Baltazár Bednár, Stjepan Kobela, Josip Lehuta, Matija Turković, Vinko Šutić, Mijo Jurčević, Mato Herceg, ???, Ivan Golubić, Stjepan Turko, ? Tones, Martin Maca, ???, ???, Franjo Vanjek, Josip Gjuriš, Antun Šubr, Ivan Medvjed.

Už v 1. svetovej vojne medzi padlými je viac ako sedem padlých Slovákov. Preto pred v súčasnosti obnoveným pomníkom vo Sviatok Všetkých svätých aj horí viac sviec a na padlých sme nezabudli.

SLOVACI U II. SVJETSKOM RATU

Spomenik žrtvama logora Jasenovac

Naime, po usmenim izvorima znam da je svaka obitelj trebala financijski sudjelovati da bi ime i prezime bilo uklesano. No, novaca nisu imali svi.

Na spomeniku je uklesano 122 imena i prezimena, a od toga više od 50 Slovaka, što je pridonijelo smanjenju nataliteta koji je uz asimilaciju glavni uzrok maloga broja Slovaka u Lipovljanima (2001.god bilo ih je samo 125).

U NOB-u su sudjelovali sljedeći Slovaci:

Andrija Čiž, Ivan Karvaš, Rudolf Kiška, Ivan Libjak, Josip Libjak, Zbislav Očko, Antun Tisaj, Josip Žemlja i Josip Pariža.

Tijekom rata na svirep i brutalan način ubijeni su: Franjo Karvaš, Stjepan Karvaš, Marija Karvaš, Marijana Karvaš, Zdenka Karvaš, Antun Karvaš i Petar Mokri.

Nakon završetka II.svjetskog rata nisu cvale ruže. Vlast je «mela», odnosno čistila tavane i to je imalo za cilj oduzimanja «viška», a većini je oduzeto sve.

Bilo je i zatvaranih ljudi, među njima i Slovaka, jer su po nečijim mišljenjima bili kulaci.

Nakon raskida bivše države sa SSSR-om, živjelo se bolje, a kasnije se život sve više poboljšavao. Bilo je posla za sve, bilo je stanova, a i prava nacionalnih manjina bila su dobra, gotovo ista kao i danas.

Kada je započeo II. svjetski rat najveći dio Slovačka još nije imao regulirano državljanstvo pa nisu bili obvezni služiti vojsku. No, strahote II. svjetskog rata nisu mimoišle ni Slovačke.

Na jednom od spomenika, koji je donedavno stajao u parku, bilo je zapisano o stradanju Lipovljanaca bez obzira na narodnost ovako:

- poginulo u NOB-u 17
- strijeljano i obješeno 16
- u logorima stradalo 176

I to je vjerojatno točan podatak, no ovim žrtvama treba pribrojiti i 78 ubijenih nakon II. svjetskog rata.

Šve ovo o poslijeratnim stvarnim žrtvama pišem temeljem knjige A.Buljan-F.Horvat, »Žrtve II. svjetskog rata i poraća« koju je 2005.g. izdala Matica hrvatska, Novska, no među njima nema Slovačka.

I još jedan spomenik postoji na mjesnom groblju u Lipovljanima, gdje su župljani zabilježili žrtve Jasenovca koje su odvedene 19./20. rujna 1944.g. a uklesani su po abecednom redu, no saznao sam da ovdje nisu svi.

Naročito su «Lipovljanski susreti» afirmirali kulturno stvaralaštvo nacionalnih manjina, ali kada se u kulturu umiješa politika bilo kojega predznaka, kultura ostane u drugom planu.

SLOVÁCI V II. SVETOVEJ VOJNE

Spomenik žrtvama logora Jasenovac

zdrojov viem, že každá rodina sa mala na výstavbe pomníka finančne zúčastniť, aby sa meno a priezvisko dalo vytesať. Avšak peniaze nemali všetci.

Na pomníku bolo vytesaných 122 mien a priezvisk, z toho viac ako 50 Slovákov, čo dopomohlo k zníženiu natality a ešte dnes okrem asimilácie je príčinou malého počtu Slovákov v Lipovľanoch (iba 125 v roku 2001).

V NOB sa zúčastnili títo Slováci: Andrija Číž, Ivan Karvaš, Rudolf Kiška, Ivan Libjak, Josip Libjak, Zbislav Očko, Antun Tisaj, Josip Žemlja a Josip Pariža.

Počas vojny brutálne boli zavraždení: Franjo Karvaš, Stjepan Karvaš, Marija Karvašová, Marijana Karvašová, Zdenka Karvašová, Antun Karvaš a Petar Mokry.

Po ukončení 2. svetovej vojny neprekivali ruže. Vrchnosť „vymetala povaly“, a tomu sa vravelo „višak“ (=zvyšok) a väčšine zobrali všetko. Ľudí zavierali, medzi nimi aj Slovákov, lebo boli podľa názoru niektorých kulaci.

Po rozchode bývalého štátu so ZSSR sa žilo lepšie a neskôr sa život čoraz viac zlepšoval. O robotu nebola núdza, boli byty, aj národnostné menšiny mali práva takmer ako dnes. Najmä Lipovljanski susreti (= Lipovlianske stretnutia) afirmovali kultúrnu tvorbu národnostných menšín, avšak keď sa do kultúry zamieša politika s hociktorým príznakom, kultúra zostáva v druhom pláne.

Keď sa 2. svetová vojna začala, najväčšia časť Slovákov ešte nemala regulované štátne občianstvo, takže neboli povinní konat' vojenskú službu. Avšak hrôzy 2. svetovej vojny neobišli ani Slovákov.

Na jednom pamätníku, ktorý donedávna stál v parku, bolo vytesané o útrapách Lipovľancov to:

- padlo v NOB: 17
- zastrelených a obesených: 16
- v táboroch: 176

Toto je pravdepodobne presný údaj, avšak k obeťiam po 2. svetovej vojne načim pripočítat' ešte 78.

Všetko toto o povojnových skutočných obetiach píšem podľa knihy A. Buljan – F. Horvat: *Žrtve II svjetskog rata i porača* (= *Obete 2. svetovej vojny a povojnových rokov*), ktorú roku 2005 vydala Matica chorvátska, Novska, avšak medzi nimi nie sú Slováci.

Ešte jeden pomník je na miestnom cintoríne v Lipovľanoch, na ktorý farníci dali zaznačiť mená obetí Jasenovca, čo boli odvedení 19./20.9.1944 a ich mená vytesali podľa abecedného zoznamu, avšak dozvedel som sa, že nie všetky. Totiž podľa ústnych

SLOVACI U DOMOVINSKOM RATU

Grob poginulog pripadnika HV Antuna Marko

Hrvatska samostalnost i neovisnost, koja je referendumom potvrđena sa preko 95%, nažalost nije se mogla mirno ostvariti. Buknuo je teški rat, nakon što se vojska bivše države stavila na stranu pobunjenika i počela razarati gradove i sela, ubijati sve neistomišljenike.

Bujice izbjeglica i prognanika, sa vrećicama u rukama, našla su među drugima, utočište u prognaničkom i izbjegličkom naselju koje je u Lipovljanima sagrađio Danski Crveni križ.

Razoružana Hrvatska od vojske bivše države nije imala izbora, već stupiti u obrambeni domovinski rat.

Mnogo dragovoljaca iz Lipovljana sudjelovalo je u mjesnim stražama, u sastavu MUP-a, ali i na svim frontama koje su u Hrvatskoj bile otvorene. Do oružja se dolazilo na razne načine. Među dragovoljcima, bio je i veliki broj Slovaka iz Lipovljana, o čemu piše dr. Marko Bešker. Lipovljani su bili često granatirani i mnogo je lipovljanskih branitelja dalo svoje živote za samostalnu Hrvatsku. Kao civilna žrtva poginula je Slovakinja Mariška Vizek, a kao hrvatski branitelj poginuo je Slovak Antun Marko. Hvala svima koji su doprinijeli da Republika Hrvatska bude samostalna, demokratska europska država. Sve žrtve ćemo trajno pamtiti uz želju da se rat više nikada ne ponovi.

SLOVÁCI VO VLASTENECKEJ VOJNE

Chorvátska samostatnosť a nezávislosť, ktorá sa referendumom osvedčila na vyše 95 %, žiaľbohu, nemohla sa pokojne získať. Vypukla ťažká vojna, po tom čo si vojsko bývalého štátu zastalo na stranu vzbúrencov a začalo pustošiť mestá a dediny, vraždiť všetkých nerovnako zmýšľajúcich.

Rieky utečencov a vyhnančov s vreckami v rukách, okrem ostatných, útočisko našli v utečeneckom tábore, ktorý v Lipovľanoch vybudoval Dánsky Červený križ.

Odzbrojené Chorvátsko vojskom bývalého štátu nemalo možnosť voľby, lež vstúpiť do obrannej vlasteneckej vojny. Mnoho dobrovoľníkov z Lipovľan zúčastnilo sa v miestnych strážach, v zložení MUP, ale aj na všetkých frontoch, ktoré sa v Chorvátsku otvorili. K zbraniam sa dostávali na mnoho spôsobov. Medzi dobrovoľníkmi bol aj veľký počet Slovákov z Lipovľan, o čom píše Dr. Marko Bešker.

Lipovľany boli často bombardované a mnoho lipovľanských obrancov položilo svoje životy za samostatné Chorvátsko. Ako civilná obeť zahynula Slovenka Mariška Vizeková a ako chorvátsky obranca zahynul Antun Marko.

Ďakujeme všetkým, ktorí dopomohli, aby sa Republika Chorvátsko stala samostatným európskym štátom. Na všetky obeť budeme pamätať so želaním, aby sa vojna nikdy nezopakovala.

Spomenik poginulima u Domovinskom ratu

Predsjednik MS J. Markuš

Kučerovi

Josip Krajčik dopredsjednik MS Lipovljani

Veleposlanik SR u RH Jan Petrik

NAŠIH 10 GODINA RADA U MATICI SLOVAČKOJ LIPOVLJANI

Ivan Hudec, prvi predsjednik MS (slika iz mladih dana)

U Lipovljanima se već više od 120 godina čuje i slovački jezik, bilo u obiteljima, bilo na ulici. Iako u Lipovljanima živi oko 400 duša sa slovačkim prezimenima, 1991.g. ih se izjasnilo kao Slovak manje od polovice toga broja.

Od 91.-95.god. trajao je Domovinski rat, a kad se ratuje za domovinu onda Muze šute.

Tek po završetku Domovinskog rata počele su inicijative iz slovačkog Veleposlanstva, od lipovljanskih Slovaka (Antun Marko) ali i od hrvatskih vlasti da se Slovaci okupe u udruzi i da sačuvaju slovačku riječ, slovačku pjesmu, slovački ples, jednom riječju, da se stane na kraj asimilaciji koju nitko nije nametnuo, te da se Slovaci kroz udrugu detaljnije upoznaju sa svojim korijenima u Slovačkoj, ali isto tako da istim žarom vole svoju domovinu Hrvatsku.

15.6.1996.g. održana je osnivačka skupština 11. Matice slovačke u RH u Lipovljanima. Pomogli su ; Veleposlanstvo R Slovačke, a osobito g. Svatopluk Zeman, naš mještananin Antun Marko , dr. Milan Činčura i g. Dendis iz Ministarstva Vanjskih poslova Republike Slovačke, g. Zlatko Jevak i dr. Emil Horak, lektor slovakistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Oko 50 nazočnih Slovaka izabralo je *Izvršni odbor* u sastavu;

Ivan Hudec-predsjednik

Josip Krajči-dopredsjednik

Marica Tisaj-tajnica

Ivan Vincent-član

Ljubica Kozinova-Zaborsky-član

Za nadzorni odbor;

Antun Marko-predsjednik

Vinko Krajči –član

Drago Vincent-član

Anđelka Štelma-financijski poslovi

Vrlo brzo je izvršena registracija.

Prvi izlet i nastup u Slovačkoj bio je od 4.-5. listopada 1996.godine. Bili smo gosti Ministarstva vanjskih poslova R. Slovačke , a gostovali smo u Chorvatskom Grobu, gdje su članovi KUD-a "Lipa" izveli program, a NK "Slavonac" odigrao najbolji nogometni turnir i osvojio 1. mjesto. Tada nas je primio veleposlanik RH u Slovačkoj gospodin Gjuro Deželić sa suprugom što ćemo dugo pamtiti.

Te iste godine 10.-11. listopada, gostovalo je u Lipovljanima i Kutini lutkarsko kazalište „Bimbonka“ iz Dunajske Lužne, pod vodstvom inženjerke arhitekture gđe. Viole Bajanić , a u Lipovljane ih je dovela mgr. Viera Tapalagova iz središnjice MS Bratislava.

Počela je suradnja sa KUD-om "Lipa" i zahvaljujući Margiti Ibriksvoj i Borislavu Tisaju, obnovljena je koreografija starog obrtničkog plesa pod nazivom „Burov“.

6 pari nošnji KUD "Lipa" posjeduje još iz vremena održavanja Lipovljanskih susreta i sve su savršeno ušćuvane.

Likovnu grupu vodi Ljubica Kozinova-Zaborsky, a literarnu Ivan Hudec, isto tako je otvoren kutak slovačke knjige u općinskoj knjižnici.

1997.g. ugodili smo prijatelje iz Chorvatskog Groba uz 5-godišnjicu Matice slovačke u RH. Bez najave i posebnih priprema tijekom boravka naših gostiju iz Slovačke, posjetili su nas veleposlanik RS u RH dr. Kučera i predsjednik MS dr. Markuš. Održan je nogometni turnir (3 ekipe) a KUD "Lipa" izvelo je bogati kulturno-umjetnički program. Ovaj susret je bio i naš doprinos obilježavanju svjetske godine Slovaka.

1998.g. od 2.-9.siječnja održan je intenzivan tečaj folklora koji su vodili Stanislava Zvarova i Milan Semik, uvježbane se dvije koreografije uz aktivno učešće KUD-a "Lipa" a obje su iz gemerskog kraja. Ugodili smo KUS "Chorvatanka" iz Slovačke koji su izveli bogati kulturno umjetnički program u sportskoj dvorani. Tjedan dana su djeca iz Chorvatskog Groba učila hrvatski jezik u suradnji sa voditeljicom Anom Galovičom.

NK "Slavonac" boravio je u Slovačkoj na turniru u Chorvatskom Grobu gdje je osvojio 2.mjesto od 4 ekipe.

Na godišnjoj skupštini MSL održanoj 26. veljače Ivan Hudec moli razrješenje dužnosti predsjednika, radi narušena zdravlja, a za 2.(drugog) predsjednika MS izabran je Branko Vincent.

1999.g. od 2.-3. prosinca održana je znanstvena konferencija u Bratislavi pod nazivom „Slovaci u Hrvatskoj – prošlost i sadašnjost“.

Referat o lipovljanskim Slovacima podnio je Branko Vincent, a na izložbi je izloženo više oleana Ljubice Kozina, kao i više fotografija i knjiga koji govore o Slovacima u Lipovljanima. KUD "Lipa" je nastupilo u Trnavi na otkrivanju biste prvom hrvatskom kardinalu Jurju Hauliku povodom 130.godina smrti, a istoga dana imali smo uspješan nastup u Chorvatskom Grobu.

Predsjednik MS Lipovljani Branko Vincent

1999.g. smo imali značajan susreti sa dr. Gjurom Deželićem, ali i sa crkvenim velikodostojnicima, nadbiskupom bratislavsko-trnavskim Janom Sokolom, nadbiskupom „danas kardinalom, Josipom Bozanićem, papinskim nuncijem u RS, ali i s puno ljudi iz kulturnog i javnog života Hrvatske i Slovačke.

Ističem posebno ugodne susrete s prof. Radovanom Grgecom predsjednikom HKD Sv. Jeronim iz Zagreba, dipl. oec. Stjepanom Pačarićem i drugima.

2000. godine vrlo je uspješno realizirano studentsko putovanje članova MS u Slovačku pod nazivom „Na izvorima svojih korijena“.

Posjetili smo Žjar nad Hronom, Trubin, Lovčicu, Kosorin, Prievidza, Bojnicky Hrad, Kanianku, Porubu, Laziani, Nedožer, Chorvatski Grob i Bratislavu. Tu smo našli grobove naših predaka, ali i daljnje rođake.

Upravo iz tih mjesta je u Lipovljane doselilo najviše Slovaka.

Lipovljanski matičari u Prijevidzi (Slovačka)

2003.g. PZ "Lira" i KUD "Lipa" uspješno su nastupili u Lipiku pri otkrivanju Spomen ploče M. Kukućinu zajedno sa MS Zagreb.

2004.g. obilježena je 80.godina KUD-a "Lipa", te je održana Godišnja skupština Saveza Slovaka u Lipovljanima, na što smo posebno ponosni.

2005.g. MS je realizirala puno više aktivnosti no što ih je planirala za 2005.g. no poznato je da su članovi MS uglavnom ljudi u poznijim godinama pa kulturno nasljeđe prezentiramo kroz rad PZ "Lira" i KUD "Lipa" što se do sada pokazalo dobro, jer tako MS ostaje kohezijska snaga, koja ih uz neveliki broj kulturnih zanesenjaka podupire u svakom pogledu kako bi uz naporno vježbanje imali i što više nastupa, jer vježba bez nastupa ne može održati postojeća društva.

Članovi KUD «Lipa»

2001.g. su obilježili uspješni nastupi KUD-a "Lipa" i PZ "Lira" na smotrama koje organizira Savez Slovaka u RH, ali i na svim općinskim manifestacijama.

2002.g. studijsko putovanje članova MS i KUD-a „Lipa“ u Detvu i Oravu urodilo je bogatim programom. Posjetili smo Hrnovu, a povodom Dana majki održan je zajednički koncert KUD-a "Lipa" i DFS Vrcharik. Nakon Detve, posjetili smo Dolny Kubin, Trstenu, a u povratku i Banskú Bistricu.

Te iste godine su Ivan i Sunčica Hudec nazočili smotri „450 godina doseljenja Hrvata u Slovačku“ u vlastitoj režiji, obišli su gotovo cijelu Slovačku autobusom i vlakom, a bili su gosti obitelji Nemčović u Chorvatskom Grobu.

«Šegrti» iz Ilave prate KUD «Lipa»

S ponosom ističem da PZ «Lira» i KUD «Lipa» uvijek i svuda nastupaju pod svojim imenima i uz obvezno istaknuto **LIPOVLJANI –RH.**

11.veljače 2005.g. održana je Izborna skupština naše Matice, izabran je stari/novi predsjednik Branko Vincent, a za člana Izvršnog odbora umjesto Vinka Krajči izabran je Robert Ivanec.

Pjevački zbor «Lira»

Izabran je i Nadzorni odbor u sastavu:

Anjička Kubranova, Vinko Krajči i Drago Vincent

Od nazočnih pozdrave su uputili svi predsjednici spomenutih udruga te predstavnici Češke bese i Karpata, te načelnik Općine Lipovljani Stjepan Markanović.

Isto tako smo imali priliku promovirati zbirku pjesama „Čežnje“(Tužby) sa jednom pjesmom Ivana Hudeca.

19.ožujka 2005.g. u Lipovljanima je dostojno obilježeno Josipovo uz recitacije slovačkih pjesama koje su izvele Novotova i Desićova.

PZ “Lira“ i KUD “Lipa“ u programu su imali i slovačke pjesme i plesove.

Nastup PZ “Lira“ na promociji Zbornika muzeja Moslavine u Banovoj Jarugi.

U zborniku piše Ivan Hudec.

Održana svečana sjednica KUD-a „Lipa“ gdje su povodom 80.godišnjice rada dobili uz ostale priznanje i Slovaci: *Josip Krajči, Ljubica Kozinova-Zaborsky i Ivan Hudec.*

Starija skupina KUD «Lipa»

Dječja folklorna smotra održana je u Zokovom Gaju , a MS Lipovljani uspješno je predstavio KUD “Lipa“.

KUD“Lipa“ je pod stručnim vodstvom mr. sc. Alene Furmankove iz Slovačke uvježbao dvije ko-reografije: *Šariš polku (istočna Slovačka)* i *Ples iz Liptova*, a djecu plesače je obučio dječjim igrama.

Sve to je na video zapisu , tako da se može krenuti na uvježbavanje .

Tjedan kulture Slovaka u RH održan je u Osijeku, a MS Lipovljani je predstavljena oleatima i pastelama Ljubice Kozinove , a pjesme Ivana Hudeca čitala je Branka Baksova, dok je KUD “Lipa“ nastupilo na 23. smotri folkloru Slovaka za starije skupine.

17. lipnja 2005.g. PZ “Lira“ i KUD “Lipa“ imali su uspješan put i gostovanje u Devinskoj Novoj Vesi na Festivalu hrvatske manjine u Slovačkoj, nastupili su na više pozornica te pjevali u crkva-ma.

Također treba spomenuti nastup KUD-a "Lipe" sa slovačkim plesom u Kaptolu na „Smotri čeških folklornih skupina“ a u ime Saveza Slovaka RH.

3.srpnja 2005. nastupa KUD-a "Lipa" sa slovačkim folklorom u Generalskom Stolu.

Na FEST-NAM-u nas je predstavila Ljubica Kozinova sa uspjelom izložbom. A u folklornom dijelu je u ime Saveza Slovaka RH vrlo kvalitetno nastupio KUS "Ivan Brnjik-Slovak" iz Jelisavca te je PZ "Lira" otpjevao slovačku pjesmu.

Učešće na okruglom stolu, odvojeno od FEST-NAM-a, održala je Češka beseda Lipovljani i gdje je uspješno predstavljena knjiga „Česi i Slovaci u Lipovljanima i Krivaju“ u izdanju „Jednote“ Daruvar.

10. listopada 2005. održan je sastanak Izvršnog odbora MS na kojem je bio nazočan prof. Andrej Kuric , ujedno novoimenovani prosvjetni savjetnik za slovačke škole , u sklopu kojeg je razmatrana akcija o konkretnoj inicijativi učenja slovačkog jezika u OŠ Josipa Kozaraca u Lipovljanima.

29.listopada 2005. na 1. godišnjici rada Češke besede Lipovljani, nastup dramske skupine ČB Končanica a prikazali su igrokaz Slovaka Gregora Tajovskeho „Ženski zakon“.

Slovačke je predstavio i PZ "Lira" sa slovačkom pjesmom. 5. studenog 2005. bili smo domaćini Narodnom orkestru Radio Bratislave pod vodstvom g. Dudika , a PZ "Lira" izveo je pjesmu Nitra, mila Nitra kao dobrodošlicu i uvod , a na kraju uz pratnju orkestra PZ "Lira" otpjevao je četvero-glasno poznatu „Tancuj-tancuj“. Posebno moram istaknuti doprinose za potpun uspjeh ovog kulturnog događaja naše drage lektorice slovačkog jezika na FF u Zagrebu mgr. Marije Dobrikove te njenog supruga koji nas je oduševio ne samo vođenjem programa, već i osebujnim glasom pjevajući uz orkestar Radio Bratislave.

12. studenog 2005. PZ "Lira" predstavio je MS na festivalu „Ked sa ruža rozvijala“ u Rijeci.

13.studenog 2005. PZ "Lira" je u Koncertnoj dvorani «Vatroslav Lisinski» u Zagrebu otpjevao pjesmu „Nitra, mila Nitra“, a KUS "Ludovit Štur" iz Iloka izveo folklorni program i tako su zajedno jako uspješno predstavili Savez Slovaka u RH na godišnjem koncertu Kulturno umjetničkog stvaralaštva nacionalnih manjina u RH.

Mjesec prosinac je obilovao s više božićnih koncerata na kojima je PZ "Lira" pokupio sve pohvale i aplauze.

Tijekom cijele godine prikuplja se arhivska građa –stari dokumenti, fotografije i drugo-što će poslužiti za vjeran prikaz života i rada Slovaka od doseljenja do danas, uz naglasak na obilježavanje 10. godišnjice rada MS Lipovljani, koja se planira za mjesec listopad 2006.g.

U svakom broju „Pramena“ zastupljen je članak o Lipovljanima.

„Sve članke piše i šalje g. Ivan Hudec kojemu se ovim putem mora reći velika hvala za sav znalački trud koji je uložio do sada , a i za sve što će uložiti za buduća razdoblja, jer se bez njegova znanja i volje ne bi znalo za Maticu slovačku Lipovljani, niti za Lipovljane“ -(opaska; Anđelka Štelma)

Nedjeljom se od 19,10-19,30 sati na Radio Osijeku može čuti emisija na slovačkom jeziku gdje se i mi javljamo priložima.

Predstavnici slovačke manjine u općini Lipovljani obavljaju redovito svoje funkcije.

Knjižnica u Lipovljanima radi srijedom i petkom od 8,00 - 15,30 sati gdje se mogu posuditi kako hrvatske tako i slovačke knjige te video zapisi.

Za učenje slovačkog jezika u OŠ J.Kozarca javilo se 12 kandidata i poduzete su sve radnje da se u rujnu započne nastava na slovačkom jeziku.

Sve aktivnosti tijekom 2006.g.održavat će se u znaku 10 godina rada Matice slovačke.

Tako je Matica u okviru kulturno-sportske manifestacije „Ljeto u Lipovljanima“ 15.srpnja 2006. zajedno sa PZ "Lira" odradila vrlo uspješno svoj vikend, a gosti su uz KUD "Lipa" bili Češka beseda općine Lipovljani i Matica slovačka Međurić. Tom prigodom je u knjižnici bila promocija knji-

ge vlč. Antuna Hermana, koji svoje umirovljeničke dane provodi u Lipovljanima, a po majci je slovačkog podrijetla. Izdao je knjigu „Povijest župe Međurič“, no sadržajno je puno šira i bogatija.

Bit ćemo sretni ako knjiga koju stvaramo ugleda svjetlo dana u listopadu kada želimo održati i završnu svečanost povodom 10. obljetnice rada Matice slovačke Lipovljani te promovirati knjigu. Vjerujem da ćemo u tome uspjeti.

KUS «Chorvatanka» u Hrvatskom Grobu u Slovačkokj 1999. god.

Matičari u Slovačkoj - Alekšince

Matičari u Hlohovcu (Slovačka 2004. god.)

*Antun Marko zaslužan za
osnivanje MS Lipovljani*

Delegacija MS Lipovljani u Devinskoj Novoj Vsi

Članovi pjevačkog zbora «Lira» i matičari

NAŠA 10 ROČNÁ ČINNOSŤ PRI MATICI SLOVENSKEJ

V Lipovľanoch sa už viac ako 120 rokov počuje slovenský jazyk či už v rodinách alebo na ulici. Hoci v Lipovľanoch žije okolo 400 duší so slovenskými priezviskami, v roku 1991 sa prihlásila ku Slovákom menej ako polovica z tohto počtu. V rokoch 1991 až 1995 trvala vlastenecká vojna, a keď sa bojuje za vlasť, múzy mlčia.

Až po ukončení vlasteneckej vojny vyšli s iniciatívami slovenské veľvyslanectvo, lipovľanskí Slováci (Antun Marko), ale i chorvátske orgány moci, aby sa Slováci zhromaždili v združení a za-

KUD «Lipa» u Josipovcu sa členovima matice

chovali slovenskú reč, slovenskú pieseň, slovenský tanec, jedným slovom, aby sa postavilo do cesty asimilácii, ktorú nik nenanútil a aby sa Slováci prostredníctvom združenia podrobne oboznámili so svojimi koreňmi na Slovensku, ale takisto aby s rovnakým zápalom mali radi vlasť Chorvátsko.

15. júna 1996 bolo zakladacie zhromaždenie 11. odboru Matice slovenskej v RCh v Lipovľanoch. Pomoc poskytli: Veľvyslanectvo Slovenskej republiky a najmä p. Svatopluk Zeman, náš obyvateľ Antun Marko, Dr. Milan Činčura a p. Dendis z ministerstva zahraničia Slovenskej republiky, pán Zlatko Jevak a Dr. Emil Horák, lektor Slovakistiky na Filozofickej fakulte v Záhrebe.

Asi 50 prítomných Slovákov zvolilo Výkonný výbor v zložení:

Ivan Hudec – predseda,

Josip Krajči – podpredseda,

Marica Tisajová – tajomníčka,

Ivan Vincent – člen,

Ľubica Kozinová-Záborská – členka.

Do Dozorného výboru zvolili:

Antuna Marka – predseda,

Vinka Krajčiho – člen,

Draga Vincenta – člen,

a Anđelku Štelma – finančné práce.

Veľmi rýchlo sa vykonala registrácia.

Prvý zájazd a vystúpenie pred verejnosťou na Slovensku bolo 4. – 5. októbra 1996. Boli sme hosťia Ministerstva zahraničia Slovenskej republiky a navštívili sme aj Chorvátsky Grob, kde členovia KUS Lipa predviedli program a FK Slavonac zohral najlepší futbalový turnaj a obsadil prvé miesto. Vtedy nás prijal veľvyslanec RCh na Slovensku p. Gjuro Deželić s manželkou v ministerstve, na čo budeme dlho spomínať.

V tom istom roku 10. – 11. októbra hostovali v Lipovľanoch a Kutine bábkové divadlo Bimbonka z Dunajskej Lužnej pod vedením inžinierky architektúry pani Violy Bajaníkovej a do Lipovľan ich priviedla Mgr. Viera Tapalagová z ústredia MS Bratislava.

Nadviazala sa spolupráca s KUS Lipa a vďaka Margite Ibriksovej a Borislavovi Tisajovi obnovili choreografiu starého remeselníckeho tanca pod názvom Burov.

KUS Lipa má 6 párov krojov ešte z čias *Lipovľanských stretnutí*. A všetky sú zachované. Výtvarnú skupinu vedie Ľubica Kozinová-Záborská a literárnu Ivan Hudec. V súvislosti s ňou načím spomenúť, že pri okresnej knižnici v Lipovľanoch otvorili kútik slovenskej knihy.

Roku 1997 sme uvítali priateľov z Chorvátskeho Grobu pri príležitosti založenia Matice slovenskej v RCh. Bez zahĺsenia a zvláštnych príprav počas pobytu našich hostí zo Slovenska navštívili nás veľvyslanec SR v RCh Dr. Kučera a predseda MS Dr. Markuš. Organizovali sme futbalový turnaj (3 mužstvá) a KUS Lipa predviedol bohatý kultúrno-umelecký program. Toto stretnutie bolo naším prínosom k oslavám Svetového roku Slovákov.

Rok 1998. 2. – 9. januára sa konal intenzívny kurz folklóru, ktorý viedli Stanislava Zvarová a Milan Semik; nacvičili sa dve choreografie z gemerského kraja za aktívnej účasti KUS Lipa.

Uvítali sme Folklórny súbor Chorvátanka zo Slovenska, ktorý predviedol bohatý kultúrno-umelecký program v športovej hale. Týždeň sa deti z Chorvátskeho Grobu učili chorvátsky jazyk v spolupráci so základnou školou. Seminár viedla Anna Galičová.

FK Slavonac bol na Slovensku na turnaji v Chorvátskom Grobe, kde obsadil 2. miesto zo štyroch mužstiev.

Na výročnej schôdzi MSL 26. februára Ivan Hudec žiada o pozbavenie funkcie predsedu zo zdravotných dôvodov, a tak za 2. predsedu zvolili Branka Vincenta.

Rok 1999. 2. – 3. decembra bola vedecká konferencia v Bratislave pod názvom *Slováci v Chorvátsku – minulosť a prítomnosť*. Referát o lipovľanských Slovákoch predniesol Branko Vincent a na výstave vyložili viac olejomalieb Ľubice Kozinovej ako aj viac fotografií a kníh o Slovákoch v Lipovľanoch. KUS Lipa vystúpil v Trnave pri odhalení busty prvého chorvátskeho kardinála Jurja Haulika pri príležitosti 130. výročia úmrtia a v ten deň sme mali úspešné vystúpenie v Chorvátskom Grobe.

Rok 1999 znovu sme boli s Dr. Gjurom Deželićom, ale aj s cirkevnými hodnosťami; arcibiskupom bratislavsko-trnavským Jánom Sokolom, arcibiskupom, dnes kardinálom, Josipom Bozanićom, pápežským nunciom v SR, ale aj s mnohými ľuďmi z kultúrneho a verejného života Chorvátska a Slovenska. Zvlášť vyzdvihujem prof. Radovana Grgeca, predsedu ZChS sv. Jeronima zo Záhrebu, Dipl. oecc. Stjepana Pačarića a iných.

2000 roku sa úspešne realizovala študijná cesta členov MS na Slovensko pod názvom *Na prameni koreňov*. Navštívili sme Žiar nad Hronom, Lovčicu-Trubín, Kosorín, Prievidzu, Bojnický hrad, Kanianku, Porubu, Lazany, Nedožery-Brezany, Chorvátsky Grob a Bratislavu. Tu sme odhalili hroby našich predkov, ale i ďalšej rodiny. Práve z týchto miest sa do Lipovľan prísť ahovalo najviac Slovákov.

Rok 2001 poznačili úspešné vystúpenia KUS Lipa a SZ Lira na prehliadkach, ktoré organizuje Zväz Slovákov v RCh, ale aj na všetkých okresných podujatiach.

Roku 2002 študijná cesta členov MS a KUS Lipa do Detvy a na Oravu mala bohatý program. Navštívili sme Hriňovú a pri príležitosti Dňa matiek bol organizovaný spoločný koncert KUS Lipa a DFS Vrchárik. Po Detve navštívili sme Dolný Kubín, Trstenú a pri návrate aj Banskú Bystricu.

V tom istom roku Ivan a Sunčica Hudecová sa zúčastnili osláv 450. výročia prisťahovania Chorvátov na Slovensko v súkromnej réžii, obišli takmer celé Slovensko autobusom a vlakom. Hostiteľom im bola rodina Nemčovičová v Chorvátskom Grobe.

V roku 2003 SZ Lira a KUS Lipa úspešne vystúpili v Lipiku pri odhalení pamätnej tabule M. Kukučina spolu s MS Záhreb.

V roku 2004 pri príležitosti 80. výročia KUS Lipa bolo výročné zhromaždenie Zväzu Slovákov, na čo sme zvlášť pyšní.

V roku 2005 MS realizovala viac aktivít, ako plánovala na tento rok. Známe je však, že sú členovia MS najmä starší ľudia, a keďže sa kultúrne dedičstvo – prezentované prostredníctvom činnosti SZ Lira a KUS Lipa – osvedčilo, MS tak zostáva kohéznu silou, ktorá ich popri nevelikému počtu kultúrnych nadšencov podporuje v každom ohľade, tiež aj v tom aby okrem namáhavého nacvičovania mali čo najviac vystúpení, lebo cvičenie bez vystúpenia nemôže udržať jestvujúce spolky.

S pýchou vyzdvihujem, že SZ Lira a KUS Lipa vždy a všade vystupujú pod svojimi menami so záväzne vyveseným Lipovľani – RH.

11. februára 2005 bolo volebné zhromaždenie našej Matice, zvolili sme staronového predsedu a za člena výkonného výboru namiesto Vinka Krajčiho sme zvolili Róberta Ivaneca.

Zvolili sme aj dozorný výbor:

Aničku Kubranovú, Vinka Krajčiho a Draga Vincenta.

Z prítomných im gratulovali všetci predsedovia spomenutých združení a predstavitelia Českej besedy a Karpátov a náčelník Okresu Lipovľany Stjepan Markanović.

Takisto sme mali príležitosť prezentovať básnickú zbierku Túžby s jednou básňou Ivana Hudeca.

19. marca 2005 v lipovľanskej základnej škole sme dôstojne oslávili Jozefa recitáciami slovenských básní, ktoré predniesli Novotová a Desičová, vystúpili SZ Lira a KUS Lipa so slovenskými piesňami a tancami.

Na premiére Zborníka múzea Moslaviny v Banovej Jaruge vystúpil SZ Lira. O tom v zborníku píše Ivan Hudec.

Tiež bola slávnostná schôdza KUS Lipa, na ktorej pri príležitosti 80. výročia činnosti tohto spolku ďakovné listy dostali okrem iných aj Slováci: Josip Krajči, Ľubica Kozinová-Záborská a Ivan Hudec.

Detská folklórna prehliadka bola v Zokovom Gaji a MS Lipovľany úspešne zastupoval KUS Lipa.

KUS Lipa za odborného vedenia Mgr. Sc. Aleny Furmankovej zo Slovenska sa naučil dve choreografie: *Šariš polku* (východný Šariš) a *Tanec z Liptova*. Aj malých tanečníkov magisterka Furmanková zaučila do detských hier. Všetko toto je na videozázname, takže sa hneď môže začať s nacvičovaním.

V Osijeku bol organizovaný Týždeň kultúry Slovákov v RCh a Lipovľany predstavovali olejomalby a pastely Ľubice Kozinovej a básne Ivana Hudeca, ktoré čítala Branka Baksová a KUS Lipa vystúpil na 23. Prehliadke folklóru Slovákov pre vyššie vekové skupiny.

17. júna 2005 SZ Lira a KUS Lipa mali úspešnú cestu a hosťovanie v Devínskej Novej Vsi na Festivale chorvátskej menšiny na Slovensku. Tiež veľa výstupov na viacerých javiskách. Ďalej spievali v kostoloch v Devínskej Novej Vsi a v Chorvátskom Grobe.

Potom KUS Lipa vystúpil so slovenským tancom na Kaptole na Prehliadke českých folklórnych skupín v mene Zväzu Slovákov v RCh.

3. júla 2005 KUS Lipa vystúpil so slovenskou choreografiou v Generálskom Stole.

Na FEST-NAM nás reprezentovala Ľubica Kozinová s vydarenou výstavou. A vo folklórnej časti v mene Zväzu Slovákov RCh vystúpil KUS Ivana Brníka-Slováka z Jelisavca, a to veľmi kvalitne a SZ Lira zaspieval slovenskú pieseň.

Zaznamenávame aj účasť na okrúhlym stole, ktorý oddelene od FEST-NAM organizovala Česká beseda Lipovľany, na ktorom bola úspešná premiéra knihy *Česi a Slováci v Lipovľanoch a Krivaji* vo vydaní Jednoty, Daruvar.

10.10.2005. Na schôdzi Výkonného výboru MS bol prítomný prof. Andrej Kuric, zároveň novovymenovaný školský inšpektor pre slovenské školy, na ktorej rozoberali akciu o konkrétnej iniciatíve na učenie slovenského jazyka v ZŠ Josipa Kozarca v Lipovľanoch.

29.10.2005 na 1. výročí činnosti Českej besedy Lipovľany vystúpila dramatická skupina ČB Končanica a zahrala divadelné predstavenie Slováka Jozefa Gregora Tajovského *Ženský zákon*.

Tak Slovákov predstavil i SZ Lira slovenskou piesňou.

5. 11. 2005 sme boli hosťiteľmi Orchestru ľudových nástrojov Rádio Bratislavy pod vedením pána Dudíka a SZ Lira predniesol pieseň *Nitra, milá Nitra* na uvítanie a úvod a nakoniec za sprievodu orchestra predviedol štvorhlasne známu *Tancuj, tancuj*. Osobitne musím vyzdvihnúť prínos k plnému úspechu tejto kultúrnej udalosti roku našej drahej lektorky slovenčiny na FF v Záhrebe Mgr. Márie Dobríkovej a jej manžela, ktorý nás oduševnil nielen moderovaním programu, ale aj zvláštnym hlasom, spievajúc s orchestrom Rádio Bratislavy.

12. 11. 2005 SZ Lira reprezentoval MS na festivale *Ked' sa ruža rozvíjala* v Rijeke.

13. 11. 2005 SZ Lira v koncertnej sieni Vatroslava Lisinského v Záhrebe zaspieval pieseň *Nitra, milá Nitra* a KUS Ľudovíta Štúra z Iloku vystúpil s folklórnym programom, čím oba súbory úspešne predstavili Zväz Slovákov v RCh na výročnom koncerte Kultúrno-umeleckej tvorby národnostných menšín v RCh.

December oplýval vianočnými koncertmi, na ktorých SZ Lira zožal všetky chvály a potlesky.

Cez celý rok zhromažďuje sa archívny materiál – staré dokumenty, fotografie a všetko, čo poslúži na verné zobrazenie života a práce Slovákov od prísťahovania podnes s dôrazom na oslavy 10. výročia činnosti MS Lipovľany, ktoré sa plánujú na október 2006.

V každom čísle Prameňa je zastúpený článok o Lipovľanoch “*Všetky články píše a zasiela p. Ivan Hudec, ktorému sa pri tejto príležitosti musí vysloviť veľká vďaka za celkové odborné úsilie, ktoré vložil doteraz, ale aj za všetko čo vloží na budúce obdobia, lebo by sa bez jeho vedomia a vôle nevedelo o Matici slovenskej Lipovľany ani o Lipovľanoch*” – (poznámka Anđelky Štelmovej).

V každú nedeľu v čase 19,10 – 19,30 na Rádio Osijeku možno počuť vysielanie po slovensky, v ktorom sa aj my hlásime príspevkami.

Predstavitelia slovenskej menšiny v okrese Lipovľany vykonávajú pravidelne svoje funkcie.

Otváracie hodiny knižnice v Lipovľanoch:

Streda a piatok 08.00 – 15.30.

Z knižnice sa môžu vypožičať tak chorvátske, ako aj slovenské knihy a videozáznamy.

Na učenie slovenského jazyka v Z.Š. Josipa Kozarca prihlásilo sa 12 kandidátov a podnikli sa všetky akcie, aby sa v septembri začalo s jeho vyučovaním.

Všetky aktivity počas roku 2006 sa budú konať pri príležitosti 10. výročia činnosti Matice slovenskej. Tak v rámci kultúrno-športového podujatia *Leto v Lipovľanoch* 15. 7. 2006 spolu so SZ Lira odrobila úspešne svoj víkend a hosťami vedľa KUS Lipa boli Česká beseda okresu Lipovľany a Matica slovenská Međurič. Pri tej príležitosti bola v knižnici premiéra knihy ctihodného pána Antuna Hermana, ktorý svoje dôchodcovské dni trávi v Lipovľanoch. Ináč je po matke pôvodom Slováč. Vydal knihu *Povijest župe u Međuriču*, hoci je obsahovo oveľa obsiahnejšia a bohatšia.

Budeme šťastní, ak kniha uzrie svetlo sveta v októbri, keď chceme uskutočniť aj záverečnú oslavu pri príležitosti 10. výročia činnosti Matice slovenskej Lipovľany a prvú premiéru knihy. Verím, že sa nám to vydarí.

Članovi KUD «Lipa» 2004. god.

Dr. Markuš predsiednik MS iz Bratislave kod obitelji Kozina- Zaborsky 1996. god.

Ekipa Republike Slovačke na Svjetskom ribolovnom natjecanju na jezeru u Krivaju sa članovima MS

Sa jedne od skupština MS Lipovľani

U Trnavi

Glazbeni sastav iz Slovačke i Ivan Hudec

Susret matičara sa djecom naših prijatelja iz Slovačke

Matičari u Slovačkoj

Matičari u Slovačkoj

Dr. Jadranka Horakova i Lidija Hudec u Lipovljanima

Trojica prijatelja: Branko, Stjepan i Ivan

Mr.sc. Zdenka Čuhnil saborska zastupnica Čeha i Slovaka u Hrvatskoj za vrijeme festivala u Lipovljanima

Pjevački zbor «Lira» prije odlaska u Osijek

*Načelnik općine Lipovljani Stjepan Markanović, prof. sa uzvanicima na festivalu Ked' sa ruža roz-
vijala 2004. u Lipovljanima*

Matičari u Nitri pred Domom MS 2004.

Rozika Libjakova i Johanka Elerova u Porubi 2000. god.

Julius Lerinc u Lipovljanima 2004. god.

Jedna od godišnjih skupština MS Lipovljani

Gospodin Stanislav Bajanjik u Lipovljanima 2004. god.

Starija i mlađa skupina KUD «Lipa» sa ŠEGRTIMA

KUD «Lipa» pleše slovački ples u Osijeku

KUD «Lipa» i matičari pred Đakovačkom katedralom

Matičari u Nitry

Godišnja skupština MS Lipovljani 1998. sa članovima KUD «Lipa» i PZ «Lira»

Matičari sa prijateljima iz Hrvatskog Groba

Mlađa skupina KUD Lipa u Iloku 1997.

Starija skupina KUD Lipa s glazbom

Božićni koncert PZ «Lira» Lipovljani 18.12.2004.

KUD Lipa nakon uspješnog nastupa u Novskoj

Poslije godišnje skupštine matičiari se obavezno slikaju za uspomenu

Izvršni odbor MS danas

Chorvatski Grob 1999. - Branko Vincent i Ivan Hudec sa veleposlanikom Dr. Deželić njegovom suprugom i Dr. Cvečko predsjednikom Saveza Hrvata u RS

Ivan Vrapček i Lidija Hudec sa obitelji Nemčovič 2004.

Branko Vinsent, veleposlanik SR Jan Baňás, Andrija Kuric i Josip Krajči

Dva brata Mokri - velečasni Pavle, vlč. Robert s majkom Ankicom, rođ. Šegotić

Drugi o nama

MO MS v Dunajskej Lúžnej hosťoval v priebehu "Detského týždňa" s predstavením bábkárskeho divadla "Bimbonka" ako hosť MO MS v Lipovľanoch od 10. do 11. 10. 1996.

Mali sme šťastie vidieť predstavenie, ktoré podľa rozprávky "Buďkášik a Duďkášik" J. Čigra Hronského a pri príležitosti zaznamenávania storočnice narodenia tohto slovenského spisovateľa, režírovala inžinierka architektka Viola Bajaničová pod tým istým názvom.

Prvé vystúpenie úspešne sa konalo v škôlke "Musiľčak" ("Púpava") v Kutine za účasti 150 detí. Potom vystúpili pred vyše 160 detí v miestnej škôlke, v škôlke z vybranecského sídliska a nižších tried školy "Josiipa Kozarca" v Lipovľanoch. Bolo to krásne vystúpenie, prvotriedna scénografia, krásne bábky a ešte lepšia režia. Keďže v sále bolo veľa detí, herci používali mikrofóny, ale bolo to skvelé. Aj hudobný sprievod oduševnil deti. Mgr. Viera Tapalagová, poračkyňa v oblasti školstva Matice slovenskej, určite nám priviedla dobrú bábkarsku skupinu. Vystúpenie v Kutine

Ivan Huďec

Dohoda o spolupráci medzi Maticou slovenskou a Maticou Chorvátskou

I.

Na základe Dohody vlády Slovenskej republiky a vlády Chorvátskej republiky v oblasti kultúry, vzdelávania, vedy a športu, ktorá bola podpísaná v Bratislave 5. mája 1995, Matica chorvátska a Matica slovenská sa dohodli na dlhoročnej spolupráci.

II.

Každá Matica bude poselať po jednom výlačku vydaných časopisov a kníh z oblasti slovianiky.

III.

Návrh na vydávanie kníh vypracujú vydavateľské komisie oboch strán na začiatku kalendárneho roka.

Návrh bude obsahovať všetky potrebné údaje o možnostiach prekladania a vydávania, o čom sa vypracuje vždy osobitná písomná dohoda. Účelom týchto dohôd je umožniť vydať zaujímavé chorvátske diela v slovenčine a zaujímavé slovenské diela v chorváčtine.

IV.

Táto Dohoda o spolupráci sa bude uplatňovať odo dňa jej podpísania a je vypracovaná v štyroch exemplároch v oboch národných jazykoch.

Prof. dr. Josip Branič
predseda Matice chorvátskej

Ing. Jozef Markuš
predseda Matice slovenskej

V Bratislave 28. marca 1998

FUTBALISTI V CHORVÁTSKU

V čase, kedy prebiehal týždeň Slovenskej kultúry v Chorvátsku, dostalo pozvanie futbalové mužstvo Chorvátskeho Grobu a futbalový oddiel Chorvátsky Grob-Čierna Voda na turnaj do Chorvátska do obce, ktorá má 2 600 obyvateľov – Lipovljani.

Spolu so športovcami cestovali do Chorvátska p. Gabriel Kocák, redaktor Slovenského rozhlasu p. Tomáš Beseda a podpredseda Spoločnosti Chorvátsko-Slovenského priateľstva p. Brancko Stapa a tajomníčka spoločnosti p. Svyžana Peretič.

V hlavnom meste Chorvátskej republiky – Záhrebe nás privítal predseda Matice Slovenskej z Lipovljan p. Ivan Hudec, starosta obce p. Štefan Markonovič ako i člen spolku sv. Jeronima p. Stefan Pačarič.

Po ubytovaní sa horskej turistickej ubytovni na Sljeme pod televíznou vežou, iba časť skupiny odišla (z technických príčin vodičov) do Záhrebu na odhalenie pamätnej tabule p. Štefana Mojzesa, ktorý bol prvým predsedom Matice Slovenskej v Chorvátskej republike.

Na odhalení tabule bol prítomný i predseda Matice Slovenskej SR p. Jozef Markuš, poradca ministra p. Kučera SR p. Zeman, ambasádor SR v Záhrebe p. Kučera, ambasádor Chrvátskej republiky v SR p. Djuro Deželič, predseda Matice Slovenskej v Chorvátsku p. Zlatko Jevak a veľa ďalších osobností kultúrneho a politického života oboch krajín.

V sobotu bola prehliadka historických pamätihodností Záhrebu, miestneho cintorína, kde je pochovaný p. Dr. Josip Andrič, priateľ Slovákov, ktorý obci v kostole venoval mramorový reliéf sv. Nikolu Taveliča a ktorého 30. výročie úmr-

tia si 7. 12. 1997 pripomenieme. Ďalej sme sa poklonili i pamiatke p. pátra Jelinka, ktorý bol taktiež dobrým priateľom našich občanov a v letných mesiacoch roku 1997 zomrel.

V nedeľu sme ráno odcestovali do obce Lipovljani vzdialenej od Záhrebu 100 km smerom na juhovýchod. Celý zájazd privítal na radnici starosta obce,

ktorý nám predstavil svoju obec spolu i s predsedom Matice Slovenskej v obci p. Ivanom Hudecom, predsedom FK Lipovljani p. Zorič Željko. Spolu nás zaviedli asi 15 km od obce, kde sú hranice so Srbskom a ukázali nám, čo všetko tam spôsobila vojna.

Po obede na ktorom bol prítomný i predseda Matice Slovenskej pán Jozef Markuš, začal futbalový turnaj.

Výsledky:

FK Lipovljani – FK Chorv. Grob	1:3
FK Lipovljani – FK Čierna Voda	1:3
FK Chorv. Grob – FK Čierna Voda	0:0
	(2:5) na 11

Futbalistov na turnaj prišiel povzbudiť i pán veľvyslanec SR p. Kučera so svojou manželkou.

Po turnaji, ktorý snímali 3 televízie pokračovalo kultúrne podujatie v Kultúrnom dome, kde vystúpil i umelecký súbor Lipa so svojim pekným programom.

Celý zájazd sa vrátil domov v pondelok ráno 6. 10. 1997.

Všetkým členom futbalového klubu ďakujem za vzorné športové vystúpenie a dosiahnutie pekných medzinárodných úspechov. Taktiež ďakujem sponzorom tohto zájazdu p. Ignáčovi Černayovi a p. Vladimírovi Belzárovi, ktorý zakúpil futbalistom novú výstroj.

Jozef NEMČOVIČ
starosta obce

Priateľstvo medzi Lipovljanmi a Chorvátskym Grobom pokračuje

Zástupcovia a futbalisti z obce Lipovljani z Chorvátska 6. marca 1998 zavítali na Slovensko.

Prvý deň si pozreli pamätihodnosti mesta Bratislavy. Na druhý deň boli u nás v Chorvátskom Grobe. Privítal ich starosta obce p. Jozef Nemčovič a predseda TJ p. Vladimír Šimončič. V Chorvátskom Grobe sa odohral futbalový turnaj. Futbalové družstvá boli: Lipovljani, Grinava, Čierna Voda a Chorvátsky Grob. Futbalisti zohrali priateľské zápasy. Poradie po odohratí zápasu bolo takéto:

1. Chorvátsky Grob, 2. Lipovljani,
3. Grinava, 4. Čierna Voda.

Po ukončení turnaja bol večer Družby. Večer sa konal v priateľskom ovzduší. Pozdravil hostí prišiel aj súbor CHORVATANKA. So svojimi piesňami spestili večer Družby. Športovci pri dobrom vínku od Ignáca Černaya sa lepšie spoznávali a zaspievali si piesne chorvátske a slovenské.

Touto cestou by sme chceli zároveň poďakovať starostovi obce p. J. Nemčovičovi, sponzorom, učinkujúcim v súbore CHORVATANKA ako aj športovcom. Ďakujeme všetkým, ktorí sa pričinnili o vytvorenie a upevnenie dobrých priateľských vzťahov medzi Lipovljanmi a Chorvátskym Grobom.

Výbor TJ Chorvátsky Grob
-fh-

Chorvátska delegácia v našej obci

Dňa 19. mája 1998 prišla do Chorvátskeho Grobu delegácia z Chorvátska – zo Záhrebu.

Na návštevu prišiel veľvyslanec Chorvátskej republiky na Slovensku Dr. Djuro Deželič, zástupca Ministerstva zahraničných vecí, zástupkyňa Ministerstva kultúry a predseda Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku Doc. J. Cvečko.

Na obecnom úrade ich privítali naše deti slovenským zvykom – chlebom a soľou. Deti boli oblečené v našom ľudovom chorvátskom kroji. (M. Krištofik, J. Turinčič, E. Hatalová, K. Pažitná).

Na obecnom úrade ich privítal zástupca starostu Vladimír Javorka. História obce im povedala Felicitia Hržičová. Hosti privítali aj poslanci Obecného zastupiteľstva E. Hluchá, M. Pažitná, G. Kocák a J. Milklenčič. Delegácia si prezrela kostol, bustu Dr. J. Andriča, chorvátsku izbu ako i časť našej obce. Na ukončenie návštevy chorvátska delegácia bola na ochutnávke domáceho vína u Ignáca Hržiča.

Všetci prítomní sme sa tešili tejto vzácnej návšteve.

-fh-

INFORMÁCIA O CESTE DO ZÁGREBU

Vážení spoluobčania, na základe pozvania predsedu Spoločnosti chorvátsko-slovenského priateľstva prof. dr. sc. Ante Vukasoviča zo Záhrebu, sa p. starosta Jozef Nemčovič s manželkou, zástupkyňou starostu p. Helenou Bačkovou a poslancom OZ p. Gabrielom Kocákom, zúčastnili v dňoch 22.-24. 3. 2000 stretnutia zástupcov Spoločnosti chorvátsko-slovenského priateľstva v Záhrebe. Prijatie u našich priateľov bolo veľmi milé a srdečné.

22. 3. 2000

Ráno v Dome spisovateľov v Záhrebe privítal hostí predseda spoločnosti prof. dr. sc. Vukasovič. Na stretnutí sa zúčastnil a prihovril k prítomným aj veľvyslanec SR v Chorvátsku JUDr. Petrik, ktorý nás pozval na návštevu veľvyslanectva. Zo Slovenska boli prítomní zástupcovia Spolku slovenských spisovateľov Ing. Pius, dr. Jozef Mikloško a Alica Kuliková, ktorí predstavili tento spolok, viaceré knihy a nadáciu Spoločnosť Baltský domov, ktorá sa zaoberá záchranou opustených detí, ktoré postihla vojna. Za Spolok sv. Vojtecha sa stretnutia zúčastnila p. Mária Ševčíková z Trnavy, ktorá vo svojom vystúpení predstavila Spolok kresťanských spisovateľov a históriu založenia spolku. Za Spolok Sv. Hieroníma v Záhrebe bol prítomný Ing. Stjepan Pačarič, ktorý prítomných oboznámil so životom a dielom Josipa Andriča a Andreja Hlinku, ako predsedov Spolku sv. Hieroníma a sv. Cyrila a Metoda v čase, kedy žili. Ďalej rozprával prítomným o buste kardinála Havlíka v Trnave, návšteve Záhrebského arcibiskupa mons. Josipa Bozanića na Slovensku, o priateľstve so Slováckmi, Čechmi, atď. Tiež spomenul prípravu odovzdania drevenej makety /108 cm vysokej/ Záhrebskej katedrály Spolku sv. Vojtecha, ktoré by sa malo uskutočniť v tomto roku a tiež sa vo svojom

príhovore vyjadril o družobnom priateľstve medzi obcami Chorvátsky Grob, Markuševac a Lipovljani. Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku reprezentoval predseda Doc. Ing. Juraž Cvečko, ktorý vo svojom príspevku rozprával o Chorvátoch žijúcich na Slovensku, o tom, že sme oslávili 10. výročie založenia zväzu a spolku, o pripravovanom 12-tom Chorvátskom festivale v Devínskej Novej Vsi, o pripravovanej týždennej prezentácii o Chorvátoch na Slovensku v Záhrebe, ktorá by sa mala uskutočniť v septembri tohto roku a o pripravovanom VI. kongrese Chorvátskeho kultúrneho zväzu. Páter Vladimír Horvát, spoluautor Chorvátsko-slovenského slovníka predstavil tento slovník, pričom poukázal na potrebu jeho vydania. Slovník bol vydaný v celkovom náklade 1 200 výtlačkov. Okrem iného páter Horvát oboznámil prítomných so životom spoluautora tohto slovníka, nášho rodáka pátra Ferdiša Takáča. Tajomník Spolku chorvátsko-slovenského priateľstva Ing. Jozef Moser vysoko ocenil spoluprácu a priateľstvo s našou obcou. Pozval súbor Chorvatanka na jesenné Dni vďakyvzdania za úrodu do Vinkovca. Taktiež sa pochvalne vyjadril o vystúpení súboru Chorvatanka. Za našu obec vystúpil so svojím prejavom p. starosta. Poukázal na problémy, aké mala naša obec za bývalého režimu, kedy bola v obci zastavená bytová výstavba, kultúra nebola takmer žiadna, neboli budované inžinierske siete. Jestvujúce služby, ako napr. kaderníctvo a zdravotníctvo zanikali. Vysoko hodnotil priateľstvo s Markušencom a Lipovljanmi.

23. 3. 2000

Navštívili sme veľvyslanca SR v Záhrebe JUDr. Petrika. Pán veľvyslanec sa zaujímal o život našich spoluobčanov. Priblížili sme mu udalosti, ktoré sa uskutočnili pri príležitosti

návštevy Chorvátov v našej obci. Pri odchode sme mu odovzdali malé upomienkové predmety. V dopoludňajších hodinách sme prišli do obce Lipovljani, kde nás očakával tajomník Matice slovenskej p. Ivan Hudec, tajomník futbalového klubu Zlatka Bilič a starosta obce p. Stjepan Markanovič. Po srdečnom privítaní na obecnom úrade sme okrem iného rozprávali o plánoch návštevy z Lipovljan v tomto roku u nás a opačne. Obojstranný záujem bol aj o športové výsledky futbalových mužstiev. Pri odchode z Lipovljan sme si prezreli blízke okolie, ktoré bolo značne zničené počas posledných bojov. Naša ďalšia cesta viedla do Markuševca, kde sme navštívili knaža a zároveň starostu Vl. Zlatka Golubiča, ktorý nás zaviedol do kostola a potom do jeho pracovne. Predmetom nášho rozhovoru boli spomienky na našich známych z Markuševca a zabezpečenia ubytovania pre súbor Chorvatanka na septembrové dni Chorvátov v Záhrebe. Po odchode z fary sme boli v základnej škole a u ďalších známych z Markuševca. Po návrate z Markuševca sme sa stretli s rodinou Ing. Jozefa Mosera, u ktorého sme tiež rozoberali prípravu jesenného festivalu vo Vinkovci. Vo večerných hodinách sme sa vrátili do Záhrebu, kde sme boli ubytovaní v hoteli Panoráma.

24. 3. 2000

V piatok sme odchádzali domov po návšteve Katedrály plní pekných zážitkov a dojemov. Priniesli sme pozdravy pre všetkých našich občanov a sme presvedčení, že táto návšteva Chorvátska prispela k prehĺbeniu priateľských vzťahov a splnila svoj účel.

Helena Bašková

zást. starostu obce Chorvátsky Grob

Bolo to aj v iných bývalých chorvátskych dedinách na Slovensku. Profesori si na to spomenuli a dali mu meno podľa obce ako bývalo zvykom.

V tých časoch máme na urbárnych popisoch v Chorvátskom Grobe aj občana menom Poturica / poturčenec /, zrejme takisto z Bosny.

Matek to dotiahol na kanonika v Gyori, teda so štyroch kňazov v 17. Storočí z Chorvátskeho Grobu najvyššie / Pažitný, Vezović, Granič, Jenek /. Obsah testamentu vdovy Jenekovej si pamätá, lebo som ho chcel uverejniť vo vtedajších literárnych časopisoch.

Teda monštrácia bola nášmu kostolu darovaná od gyorského kanonika Mateja Gurabyho / Jeneka /.

Kanonika Gurabyho spomína tiež vo svojom diele „Dejiny Mariátalu“ páter Xavér Stanislav Čik, kňaz rehole Tešiteľov, rodák z Rače: „Roku 1713 Matej Guraby, kanonik rábsky, dal klášturu fundáciu 2 000 florentov, aby v kostole mariátskom odspievali za neho každý mesiac jednu svätú omšu a vo výročný deň spievané rekviem“. Jeho stará mať dala vo svojom testamente 1 floren / zlatku / miestnemu pánu farárovi.

Aby som aspoň trochu priblížil hodnotu, ktorú náš kraj dal mariátskemu klášturu ako fundáciu pripomeniem, že roku 1696 dal Ján Maholányi postaviť v Mariátale nad prameňom, kde bola podľa legendy objavená soška, rotundovitú kaplnku za 1000 zlatých / florentov /.

Pri tejto spomienke na nášho krajana Mateka Jeneka musím spomeniť ešte ďalších dobrodincov z radov našich krajanov. Z troch kalichov, ktoré našiel vizitátor na našej fare, prípadne v kostole, daroval jeden strieborný pozlátený roku 1659 obyvateľ obce Martin Turinič. Nápis na kalichu som čítal. Ďalší rovnako s paténou, strieborný bez pozlátenej hornej časti dala vdova po zosnulom Pavlovi Grancovi r.1754. Podotýkam, že sme vtedy mali v obci dve mená Granec a Kranec. Tohoto posledného písali Kranyec, teda Kraňec, obyvateľ, ktorý do Chorvátska predtým prišiel z Kraňska. I pisateľ našej vizitácie píše: Kranec. Tak či onak, tieto tri rody môžu byť hrdé na svojich obeťatých predkov.

Všimnite si že, pri zrode dvoch darov stáli dve vdovy. Pripomína mi to vdovin halier z jeruzalemského chrámu. Sme takí aj my? O kanoníkovi Guraby /Jenekovi/ zverejním neskoršie údaje o jeho živote.

Ferdin Takáč SJ

Arcibiskup Josip Bozanić na Slovensku

Prvýkrát prišiel 11.06.199 na Slovensko Záhrebjský arcibiskup Josip Bozanić na návštevu.

Svoju prvú návštevu usku-točil z príležitosti 130. Výročia smrti arcibiskupa Juraja Haulika, ktorý pochádza z Tmavy. Juraj Haulik počas svojho života pôsobil v Záhrebe ako arcibiskup a v družstve sv. Jeronima.

Chorváti na znak úcty k nemu dali vyhotoviť bustu Juraja Haulika.

V Tmave v areáli Spolku sv. Vojtecha sa busta odhalila

za prítomnosti mnohých významných delegácií. Chorvátsku delegáciu viedol arcibiskup J. Bozanić. Za knižné družstvo sv. Jeronima predseda Radovan Grgec, tajomník Štefan Pačarić. Na tejto slávnosti bol prítomný veľvyslanec Chorvátskej republiky Djuro Deželić s pracovníkmi veľvyslanectva. Za Slovensku stranu bol prítomný arcibiskup Ján Sokol so svojím sprievodom, ktorý bol hositeľom vzácnnej návštevy. Pri odhaľovaní bol prítomný i pápežský nuncius Luigi Dossena, predseda Spolku sv. Vojtecha Štefan Hanakovič, primátor mesta Tmavy Štefan Bošnjak. Nechýbali zástupcovia z CHKZ docent J. Cvečko, náš starosta J. Nemčovič, páter Takáč a iní. Pri odhaľovaní busty vystúpil súbor Lipa z Lipovljan krátky kultúrny program, kde predviedol chorvátske a slovenské tance. Vyvrcholením cesty chorvátskej delegácie bola návšteva Chorvátskeho Grobu. Na túto návštevu významných hostí sa obec pripravovala, aby ich dôstojne privítala u nás. Slávnostný sprievod išiel z miestnej fary do kostola. Mládež zo súboru Chorvatanka bola oblečená v kroji i súbor Lipa z Lipovljan. V kostole všetkých prítomných privítal starosta Jozef Nemčovič. Slávnostná svätá omša bola celebrovaná arcibiskupom J. Bozanićom, J. Sokolom a viacerými kňazmi z Chorvátska i Slovenska. Prítomný bol i náš kňaz Jozef Mišík. Svätá omša bola v chorvátskom a slovenskom jazyku.

Pri sv. omši účinkoval súbor Chorvatanka. V príhovore veriacim arcibiskup J. Bozanić povedal: „Prišiel som do Chorvátskeho Grobu preto, lebo v r.1940 mal prísť blahoslavený Alojz Stepinac, ale pre vojnu prísť nemohol. Splnil som tak jeho sľub veriacim tejto obce, že pridem medzi nich. Aj svätá omša, ktorú teraz slávime dnes v tomto kostole Krista Kráľa a blahoslaveného Nikola Tavelića, spoločne

slávime s veriacimi Chorvátskeho Grobu, s krajanmi a priateľmi i duchovnými symni i dcérami kardinála J. Haulika. Prišli sme k Vám a doniesli sme plno pozdravov z Chorvátska. Prišli sme, pretože nás spája Boh, viera, spoločná reč s Bohom. Nech priateľstvo medzi ľuďmi, národmi sa šíri i naďalej“.

Svojim príhovorom k veriacim Ján Sokol poďakoval mons. J. Bozaniću za návštevu na Slovensku. Tu v Chorvátskom Grobe sa stretol s potomkami Chorvátov, ktorí v minulosti sem prišli. Vyzval všetkých Slovákov, Chorvátov, aby spievali krásne chorvátske piesne aj tu v kostole. Nebojte sa medzi sebou hovoriť chorvátsky. Na záver sa poďakovala Felicita Hrzičová všetkým prítomným a osobitne pánom arcibiskupom. Pozvala J. Bozanića, aby prišiel i druhý raz do Chorvátskeho Grobu, kde sa budeme všetci tešiť, najmä my veriaci. Krojovaná skupina odovzdala dary: stoly, hodiny a kvety.

Po slávnostnej sv. omši bola spoločná večera v školskej jedálni. Večer sa nicoľ v znamení družby a priateľstva. Súbor Lipa vystúpil so svojím programom. Na priateľské posedenie prišli občania a mládež. Spievalo sa, tancovalo a všetkým bolo veselo pri srdci.

Dakujeme všetkým našim občanom Chorvátskeho Grobu, ktorí pomáhali pri organizovaní vzácnnej návštevy, ubytovaní ľudí, lebo aj to je dobrý skutok.

Dakujeme našim sponzorom za víno, peňažné dary pre našich hostí ako aj všetkým tým, ktorí sa akokoľvek pričínili o dôstojný priebeh pobytu našich hostí. Nech to, čo ste dobré urobili, sa Vám všetkým mnohokrát vráti.

Návšteva arcibiskupa Josipa Bozanića a arcibiskupa Jána Sokola bola pre Chorvátsky Grob historická udalosť.

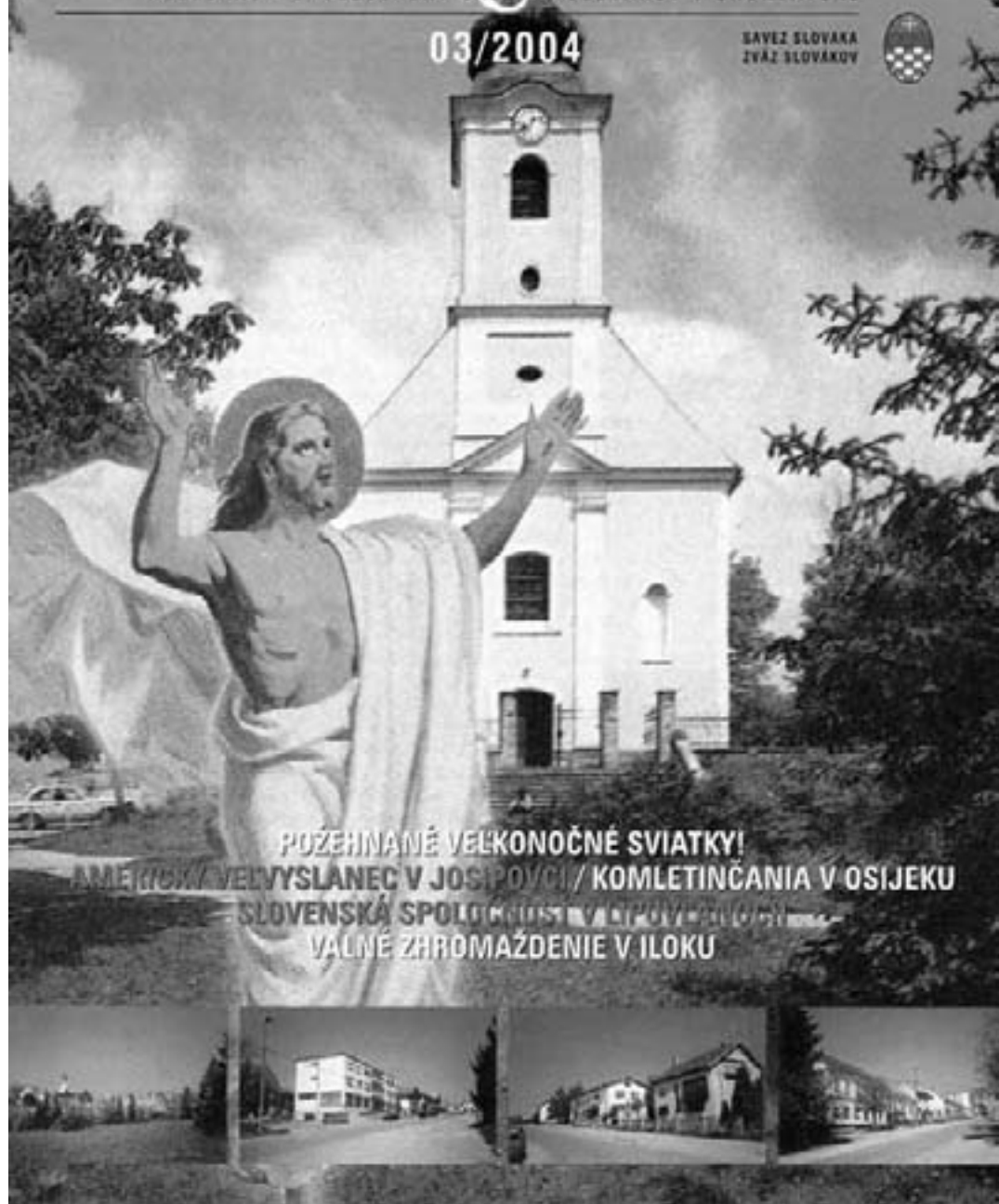
Felicita Hrzičová

PRÁMEŇ

KULTÚRNO • SPOLOČENSKÝ ČASOPIS SLOVÁKOV V CHORVÁTSKU

03/2004

SAVEZ SLOVAKA
ZVÁZ SLOVÁKOV

POŽEHNANÉ VELKONOČNÉ SVIATKY!

AMERIČAN V ELVYSLANEC V JOSPOVCI / KOMLETINČANIA V OSIJEKU

SLOVENSKÁ SPOLOČNOSŤ V ILOKU

VALNÉ ZHROMAŽDENIE V ILOKU

Priatelia z Chorvátska v Nitre

Matice v Chorvátsku po vytrhnutí z zástupu pred Domom Matice slovenskej v Nitre.

Sú to už tradícia, že každoročne prichádzajú Spod Nitriansky hrad medzi matičiarov Slováci žijúci mimo svojej domoviny. Najmä tí, ktorí majú v Nitre alebo v blízkom okolí svoje korene.

Podľa dosiahnutých rokov existencie nitrianskeho domu Matice slovenskej možno rátať na stovky tých, ktorí navštívili toto matičné zariadenie, našli v ňom pomoc, pohostinnosť a nádvornosť žijúcich konštantov a príbuzenstvom. Boli to Slováci z Česka, Maďarska, Uhorska, Srbska a Čiernej Hory, Rumunsko, Poľska, Rakúska, Francúzska, Nemecka, Švajčiarska, Holandska, Spojených štátov amerických, Austrálie a samozrejme, aj z Chorvátska.

Prvá Slováci z Chorvátska v dňoch 28. až 30. mája t. z. z prava zavítali do historického mesta pod Zobor. Práži z anglickej obce Lipardham, aby sa

riaditeľka Pechočiková, ktorá priateľov z Chorvátska po zvlášti sa s príbuznými a občerstvením absolvovala s DMS v Nitre. Rozprávala im história jeho vzniku, hovorila o súčasnej situácii Matice na Slovensku, pripravila program, ktorý pre všetkých malikov pripravila. Zároveň pre MO MS v Lipardham doručila vyše 500 slovenských publikácií. Najväčšiu radosť hosťom urobili spomienky slovenských ľudových piesní z nitrianskej oblasti, ktoré vydal DMS na svojej bohoslužobnej výstavke. Na požiadanie predložila MO MS z Lipardham im darovala aj

celú zberku prítlačovaných Slovákov do Chorvátska, ktorá ich, miestneho občana Matice a plánoch do budúcnosti. Po spoločnej večeri nitrianskych a chorvátskych matičiarov si prítomní pozreli program, ktorý im pripravila Ing. Miroslava Zajíčková zo súboru Nitran a Nitranek a pri spomienkach malíkov v podaní Dr. Cyrila Ivana si tiež zapievali.

Na druhý deň Slováci z Chorvátska navštívili neďaleké Alekšince, kde pre hosťov pripravili miestni občania občerstvenie a spomienkové predmety. Starosta obce Ing. Igor Mikulec im priblížil históriu Alekšince a kráľovskej obce Agn. Tilius Zvejna ich pozvali na miestnych pamätokhodárov. V Hlohovci ich prijal predseda MO MS a člen

V dome MS sa prišli s príbuznými malíkmi (Tinková, Maláková a inými) a absolvovali so zvláštnou fotografii a činnosť DMS.

Pri spoločnej večeri hosťov s nitrianskymi matičníkmi so záujemom sledovali kultúrny program, ktorý pre nich pripravila FS Nitran a Nitranek.

uviedli so svojimi blízkymi a pozreli si mesto, ktoré pred rokmi boli ich domovom alebo domovom ich predkov. Do zástupu sa ich zmestilo vyše štyridsať a vďaka organizátorom zájazdu Matice slovenskej v Chorvátsku a miestnej organizácii v Lipardham rozšli rôzne matičiarske zoskupenie. Od domovskej dievčiny až po Thord, na svoj vek veľmi čilého Slarka Kábruma. Slovákov tiež sa zo Slovenska odšľachoval na Dobru zom okolo roku 1900. Slarka Kábrum navštívil Slovensko prvýkrát od druhej svetovej vojny. Ono ho vtedy poslal na Slovensko, aby uchránil v ňom česko-slovenského chlapca, ktorému hrozila smrť zastrelením.

Zaujímavá história svojho návratu na Slovensko má aj rodina Branka Vincenci, ktorého aj s bratom „vyšľachovali“ rodica počas druhej svetovej vojny

päť kráľovských signov pre novonájdúci slovenský folklórny súbor. Poim absolvovali okrem predkladu po historickú Nitru. Profesočka Srednej priemyselnej školy potravinárskej a Hotelovej akadémie v Nitre Dr. Eva Brebáková im priblížila jednotlivé historické pamiatky mesta, navštívili aj Slovenské poľnohospodárske múzeum a skansen, kde prvé prešlihali I. celoslovenské združenie do a v areáli Agrokomplexu medzinárodnej stretnutia veľtrh. Samozrejme, nezabudli ani Nitriansky hrad a jeho katedrálu.

Hodiny prešli večerou pozreli spoločenskú stretnutie hosťov s hosťiteľmi (DMS a MO MS). Radikovi z Chorvátska pozdravili aj predstaviteľov mesta, záujemca primátora Ing. Františka Baláža, predsedu MO MS MUDr. Ján Proradka, riaditeľku DMS

Brodanová Pechočiková, Ing. arch. Vladimír Liban, PhDr. Miroslava Bača a odovzdali im spomienkové predmety a darčeky. V mene Matice slovenskej v Chorvátsku a MO MS Lipardham poďakovali za to, ako aj za milé uvítanie a pohostinnosť predsedu MO Branka Vincenci. Pochválili sa, že miestna organizácia Matice zaslala na podnet vďaka žiadku veľvyslancu SR v Chorvátsku Dr. Marika Kučeru. Pochválili

Kráľovskej rady MS Trnavského kraja Ing. Stanislav Pacera s manželkou, navštívili spomienkové lokality mesta – zámok, kláštor a potom zavítali do neďalekých Púchova, kde o prítomnosti hosťov na poslanej predložila MO MS Ing. Miroslava Margol s miestnymi matičníkmi. Po návrate do Nitry strávili peknú večer posedením na pešej zóne a na druhý deň ráno odišli do hlavného mesta Slovenska Bratislava, aby po jeho prechádzke sa večer vydali na cestu do Chorvátska.

Slovenské matičiarske v Chorvátsku v Nitre a spomienkových miestach by sme nemohli opomenúť bez príkladnej pomoci viacerých sponzorov: - Srednej priemyselnej školy potravinárskej a Hotelovej akadémie v Nitre, Agrokomplexu-Výstavníctva, VŠ Leasingu SK v Bratislave, Slovenského poľnohospodárskeho múzea v Nitre, Slovák Air Service v Bratislave a iných, ktorí veľkou mierou prispeli k peknému a nezabudnuteľnému stretnutiu našich malíkov z Chorvátska na Slovensku.

(D. P.)

PRÁVĚN

KULTURNO - SPOLKOVSKÝ ČASOPIS SLOVÁKOV V BRATISLAVĚ

05/2003

SAVEZ SLOVÁKOV
ZVÁZ SLOVÁKOV

Slovenčina moja v Iloku
/ Spomienky na mojich spolkoch - Slovenici / Znovu v Zagorji
/ Príprava na oslavu / Etnické ekumény
/ Krátke správy a činnosť
našich spolkov

Tragom naših korijenova

LIPOVLJANI/SLOVAČKA – U četvrtak, 22. lipnja 2006. u Slovačku je otputovala grupa od 40 članova i prijatelja MS iz Lipovljana. Na ugodnom stručnom putovanju, prvo odrediste, nakratko je bila Bratysłava, a zatim se krenulo u Žilinu. U radnom posjetu Uradu žilinskoga, samspravnog kraja (kao županija) bili su predsjednik i potpredsjednik MS Lipovljana, te izaslanstvo Općine Lipovljani Nada Toš. U Žilini nas je primila gospođa Blažová i drugi. Dom MS Žilina poklonio je brojne knjige iz povijesti i beletristike za knjižnicu Lipovljani. Dogovorena je potpora žilinskog kraja u knjigama, škol, pomagalima i djelomice nošnjama, našoj Matici.

Posjeta Martinu, sjedištu MS je bila posebno obilježena kod mladih lipovljanaca koji su prvi puta stručno i temeljito dobili uvid u kulturnu i duhovnu središnju slovačkog naroda. Nakon obilaska muzejskog postava, u prostranom etno selu nedaleko Martina, gosti su obišli postav 20-tak starih stilskih uređenih domova, sa ambarima, pajtom (stodolom?), pa i malom crkvicom u središtu etno sela.

U Terehvi je riaditel Miestneho kult. Strediska Rudo Patmickak sa načelnikom okresa Terehova na najljepši je moguć način proveo Lipovljance kroz stalni postav izložbe predmeta, posvećenih životu i djelu Janošika. Okolina tog poluplaninskog kraja odiše čistotom prirode, a na plitkim padinama vide se vučnice i tereni za takajške staze. Grupa kipara i slikara ovdje radi u međunarodnom umjetničkom kampu, obrađujući drvo i kamen, slikajući predivne pejzaže, pod vodstvom Zdena Horecký, starosta UBS.

Treći i četvrti dan stručnog boravka članova MS Lipovljana

bio je usmjeren na kraj oko Prievidze, odakle potječe dosta lipovljanskih Slovača. Dolazak u centar Prievidze, doček gde Kovač u predivnoj domaćoj nošnji, turistički i stručno utemeljeno vođenje skupine u staroj jezgri grada, od priorske, evangelističke i katoličke crkve

prekrasno jezero plesalo i pjevalo uz ne samo domaći folklor, već i po koju hrvatsku pjesmu kojom su nas iznenadili domaćini. Nastupio i hrvatski KUD Kolonia iz Slavonskog broda. Predsjednica KUD Lipe Marica Tisaj dogovorila je i moguću su-

– zatim Nedožery iznenađenjel silazimo iz busa, zvuk podnevnog zvona, užareno slovačko poćine. Ulazimo u staru dobro očuvanu mjesnu crkvicu. Pratinju nam čine dvije živahne postarje gde. Članice mjesnog zbora i odbora MS. Sjedam predahnuti u poželjno hladovini klupe, a jedna čet: Zuzanka začni... Nad nama se pronio anđeoski lijep glas mlade slovačke pjevačice, čeznutljivo, tagano, duboko u dušu, mameći povratničku suzu svakom gostu, čiji su preci odavde otišli pred stoljeće...

Vidno ganuti, nakon ručka slijedio je obilazak malog mjesta Lazany, načelnik Općine Karol Boško, nakon protokolarnog posjeta pročitao je 30-tak prezimena, koja žive ovdje, a čiji su preci, kako kaže „... odišli davno do Slavonije“. Na mjesnom groblju nama dobro poznata i česta prezimena: Ribar, Krajči, Boško, Marko, Škulketi, Pekar, Dubec, Tisaj...

Nedaleko Poruba, malo mjesto, također mnogo prepoznatog u porijeklu naših Slovača. Svrtili smo i na ljetni festival u KANIANKU, gdje se uz

radnju sa domaćinima.

Većernji dio programa u povratku za Prievidzu, završio je dirljivim susretom sa domaćom MS, a ing Lidija Ondrejčková i tajnica gosp. Kamonska, predsjednica i dopredsjednica, s ing Milanom Jadron, omogućili su nam prisustvo multimedijjskog spektakla „Burka prievidzkých žien“ i to na ljetnoj pozornici van grada. To je kazališna predstava, potpomognuta filmom, operom, baletom, u kombinaciji živih likova na pozornici i filmskog platna u pozadini sa dramaturški upečatljivim igrama svjetla i zvuka. Fascinantno, a u park-šumi.

Zadnja postaja stručnog dijela puta je i četvrti dan bila naša dobro poznata Nitra, sa mnogo ponude, a malo vremena. Dom Matice Slovenskej v Nitre ima riaditelku Drahomiru Pechočákovu, a ona je znalački u nešto više od sat vremena provela znatijelne goste po starom gradu.

Povratak, pun emocija u milu nam Hrvatsku završio je sa brojnim adresama, prijedlozima i nadom da, dogodne idemo ponovo u pohode starom kraju.

Organizaciju puta iznio je predsjednik B. Vincent uz malu pomoć članova up. Odbora (Krajči, Tisaj, Turas...)

Josip Krajči/ Ivan Hudec

ZAPOČELO OBILJEŽAVANJE 10. GODINA RADA MATICE SLOVAČKE U LIPOVLJANIMA

Slijedi promocija knjige

LIPOVLJANI – U subotu, 18. veljače započelo je cjelogodišnje obilježavanje 10. godina rada Matice slovačke u Lipovljanima. Osim dobrih želja gostujućih uzvanika, moglo se tu čuti mnoštvo zanimljivih podataka o radu u proteklih 10 godina, odnosno kako je temelj gotovo svim aktivnostima suradnja s KUD-om Lipa i Mješovitim pjevačkim zborom Lira, te redovito davanje grupe entuzijasta na čelu s Ivanom Hudec i Brankom Vincencem.

Izveštje o proteklih 10 godina podnio je predsjednik Matice slovačke Lipovljani Branko Vincenc iz kojeg ćemo izdvojiti neke detalje.

Matice je osnovana 15. lipnja 1998. godine, kao 11.-ta Matica slovačka u RH. Okupljeno je 50-tak osoba slovačkog porijekla te organizirano vodstvo Udruge; za prvog predsjednika izabran je Ivan Hudec, dopredsjednika Josip Križič. Prva aktivnost je uslijedila već 4.-6. listopada 1998. g. kada se gostovalo u Republici Slovačkoj u mjestu Hrvatski grob. Tu je KUD Lipa u uspješno predstavila Maticu i Lipovljane dok je NK Slavonac osvojio m i n i nogometni

Branko Vincenc, predsjednik Matice slovačke

tunir. Organizirana je i likovna grupa. Uključili smo se u obilježavanje godine Slovaka u RH, 1997. godine, pripremivši bogat kulturno umjetnički program s Lipom te malonogometni turnir sa NK Slavoncem. Naši program svojim nenajavljenim posjetom uveličali su veleposlanik Republike Slovačke Kužera i predsjednik Matice Slo-

vačke RH Markuš. Početkom 1998. godine započelo se s intenzivnim tečajem folklor kojeg su vodili Stanislava Zvara i Milan Šermik, a tijekom kojeg su upoznane dvije koreografije slovačkih narodnih plesova. U nastavku godine upostili smo jedno kulturno umjetničko društvo iz Slovačke, tjedan dana djeca iz Slovačke učila su hrvatski jezik, NK Slavonac je bio u Slovačkoj... Nažalost, zbog jako pogoršanog zdravlja, na vlastitu želju, s mjesta predsjednika razriješen je Ivica Hudec, a za novog je izabran Branko Vincenc. Tijekom 1999. g. najveće aktivnost je bila sudjelovanje na znanstvenoj konferenciji u Bratislavi pod nazivom «Slovaci u Hrvatskoj – prošlost i sadašnjost». Organizirano je studijsko putovanje, tijekom 2000. g., kroz mjesta u Slovačkoj iz kojih su doselili preci naših članova (Žitava, Hronom, Trubín, Lovčica, Kosič, Prievidza, Bojnički hrad, Kanianka, poruba, Laziani, Nedožer, Chorvatski grob i Bratislava). Tijekom 2001. g. gostovali smo s Lipom na svim smotrama folkloru u organizaciji Matice slovačke. Uključili smo se u obilježavanje Dana mlađi u Slovačkoj sudjelujući u kulturno umjetničkom programu u Detvi. U sklopu mog organizirano je i studijsko putovanje a članovi obitelji Hudec predstavljali su nas na obilježbi 450. g. doseljavanja Hrvata u Slovačku. (2002. g.) Sudjelovali smo, uz redovne djelatnosti tijekom 2003. g., u programu otkrivanja spomen ploče M. Kukučina, velikom Slovačkom piscu, u Lipku. Bili smo domaćini skupštine Saveza Slovaka RH u Lipovljanima tijekom 2004. g. te smo se ak-

Ivica Hudec, bivši predsjednik

tivno uključili u obilježavanje 80. godina postojanja hrvatskog kulturno umjetničkog društva u Općini, Lipa... Kako držimo da smo kohezivna snaga u Općini, tijekom 2005. g. iz svih raspoloživih sredstava podržali smo rad Mješovitog pjevačkog zbora Lira te KUD-a Lipa, koji su nas predstavljali s vrlo zapaženim nastupima kako u RH tako i u inozemstvu. Lira nas je predstavljala na promociji zbornika u Kutini, u Devinskoj Novoj vesi, u mjestu Chorvatski grob, na promociji knjige Česi i Slovaci u Lipovljanima, 29. 10. nastup u Društvenom domu uz gostovanje glumačke Družine iz Končanice (Ženski zakon). Kad sa ruka razvijala u Rijeci, u koncertnoj dvorani Valter Slav Lisinski u Zagrebu: umjetničko stvaralaštvo nac. manjina u RH... KUD Lipa predstavljala nas je također na gotovo svim pobrojanim mjestima, te u Osijeku na 23. smotri folkloru Slovaka, u Kaplolu na smotri čeških i slovačkih folklornih skupina, nastup u Generalskom stoku... preneli smo samo dio aktivnosti tijekom deset godišnjeg rada Matice Slovačke.

Nabrojano je mnoštvo planova za budućnost na najveće želje biti će na učenju mladeži Slovačke kulture i jezika u suradnji s Ministarstvom prosvjete i sporta RH te Osnovnom školom Josip Kozarac iz Lipovljana. Najavljeni je i promocija knjige o Slovacima na našem području za rujan i listopad ove godine te su zamoljeni svi oni koji imaju nešto od starih fotografija ili dokumenata neka ih pod hitno dostave kako bi knjiga bila što bogatija i vjerodostojnija dokaz.

Zajednička fotografija svih sudionika ove trećane skupštine Matice slovačke

Život Slovákov v mnohonárodnostnej obci Lipovľanoch

Branko Vincent

Lipovľany sú veľmi peknou dedinou v chorvátskej Slavónii v Sisačsko-moslavinskej župe asi sto kilometrov juhovýchodne od Záhrebu. Rozlohou veľká obec Lipovľany má okolo 4.193 obyvateľov. Má základnú školu, športovú halu, športové ihriská pre hádzanú a futbal, školskú i obecnú knižnicu. Pôsobia tu KUS Lipa, Zmiešaný spevácky súbor Lýra a KOS Karpaty. Hospodárska mapa Lipovľan ukazuje, že sú tu bohaté náleziská nafty a plynu, veľa dobre obrozených polí s kvalitnou pôdou. V okolí je veľa dubových a bukových lesov, rybník, funguje píla. Záhrebská Lesnícka fakulta v Opekách¹ realizuje formou názorného vyučovania inžiniersku prax svojich študentov v oblasti lesných vied.

V Lipovľanoch žijú popri Chorvátach príslušníci 15 národnostných menšín², ale len dve z nich majú svoje záujmové organizácie. Niektoré svojou početnosťou väčšie menšiny, ako napr. Česi, nemajú v Lipovľanoch svoju organizáciu. Ďalšie menšiny sú veľmi malé (5 – 25 príslušníkov jednej menšiny), a tak sa ani neorganizujú.

V meste sa pred niekoľkými rokmi začali úspešne realizovať dve národnostné menšiny:

- Slováci – prostredníctvom Matice slovenskej v Lipovľanoch (založená roku 1996 ako miestny odbor ZS) a
- Ukrajinci a Rusíni – prostredníctvom KOS Karpaty (od 1992.)
- Češka beseda (Od 2004.)

Ako a kedy sa Slováci dostali do Lipovľan? Bolo to ešte za Rakúsko-uhorskej monarchie, keď do Lipovľan prišla prvá slovenská rodina – v roku 1883 to bola rodina istého Žemľu z Nitry. Posledná rodina prišla do Lipovľan v roku 1929. V období od roku 1883 do roku 1910 prišlo zo Slovenska 96 veľkých (početnejších) rodín, dohromady 569 duší. Najväčšia z nich bola rodina Záborských s desiatimi príslušníkmi. Navyše rodín prišlo z okolia Prievidze (36), potom zo Svätého Kríža Hronského³ (30),

¹ Opeke – oblasť v okolí Lipovľan

² Slováci (najpočetnejší), Bosniaci, Česi, Maďari, Poliaci, Rusíni, Slovinci, Srbi, Taliani, Ukrajinci a iné menej početné

³ Dnes Žiar nad Hronom

z Trstenej na Orave 16 rodín. Zastúpené sú tiež rodiny, ktorých pôvodným domovom boli Boskovice, Hrádek, Kremnica, Kubín, Mot, Nitra, Nová Baňa, Nové Mesto, Ružomberok, Slatina, Turčiansky Svätý Martin, Veľká Baňa, Veľké Topoľčany, Zvolen, len 1 rodina (Božíkovcov) prišla z Bratislavy.

Do roku 1956 sme v Lipovľanoch mali českú a slovenskú školu (už od roku 1932), ktorá však musela byť zatvorená, pretože sme už nemali učiteľa. Dnes je o vyučovanie slovenčiny už len veľmi malý záujem.

Slovenčina v Lipovľanoch predsa žije. Doma sa zhovárame po slovensky, prostredníctvom Matice slovenskej v Lipovľanoch a KUS-u Lipa pestujeme ľudové zvyky, spevy a tance. Máme príležitosť učiť sa slovenskému jazyku z kníh v knižnici, v ktorej máme zo 150 kníh a 3 slovenské filmy.

Matica slovenská v Lipovľanoch má 55 členov. Pomáha nám chorvátska vláda (ročným príspevkom 22 000,- chorvátskych kún) a tiež obec Lipovľany. Vystupujeme na každoročných prehliadkach slovenského folklóru. Máme aj maliarku – amatérku Ľubicu Kozinová (z rodiny Záborských), ktorá mala už veľa výstav v Chorvátsku i v zahraničí. Ivan Hudec, učiteľ na dôchodku, píše poéziu v slovenčine a niekedy sa ohlási aj v našom časopise *Prameň*. Spolupracujeme s obcou Chorvátsky Grob na Slovensku a tiež s obcami v Chorvátsku. **Poeziu píše aj Vlado Turas.**

U nás v Lipovľanoch je asimilácia dosť veľká, za Slovákov sa hlási už len o niečo viac ako 80 ľudí.

Dobre vychádzame so všetkými občanmi Lipovľan a nikto sa nás ani neopýta: „Kto si?“ Napokon môžem skonštatovať, že medzi obyvateľmi Lipovľan je aj slovenská menšina, ktorú v Lipovľanoch dobre poznajú.

Celkom na záver musím povedať, že Slováci v Lipovľanoch spolu s ostatnými menšinami od začiatku vlasteneckej vojny (1991–1995) stáli na strane Chorvátska a bránili svoju vlasť.

Literatúra:

Ušák, Vít: *Slováci v Chorvátsku. Historický náčrt.*
Cleveland; Rím: Slovenský ústav, 1978.

Rozhovor s Ivanom Vincentom, svedkom slovenských udalostí

Je známe, že Lipovčany sú okremná obec (západná Slávnica), v ktorej spolu žijú mnohé národnostné menšiny, a preto si dovoľujem pomenovať ju malá

Európa. Dnes svoj pohľad usmerňujem k Slovákom. Na tieto priestory prišli v rokoch 1883 až 1929. Spomedzi nich som o rozhovor požiadal pána Ivana Vincenta, ktorý napriek svojím 78 rokom je stále aktívny člen Matica slovenskej. Jeho otec Valer do Lipovčan prišiel roku 1906 z Trubína, obce ležiacej neďaleko Krúľ nad Hronom. Mnohé slovenské obyčaje a zvyky na Ivana preniesla jeho mať, lebo otec zomrel už roku 1930.

Rozhovor prebiehal v tieni borovice, kde sme sedeli na lavici. Bol to rozhovor o rokoch z druhej svetovej vojny. Časť z toho som zaznamenal, lebo sú tu obviňované mnohé osudy slovenských mladíkov a o nich je málo písaných záznamov.

Čo Slováci vzhľadom na na štátnu príslušnosť robili a aké mali postavenie začiatkom druhej svetovej vojny?

Všetkých nás tá vojna zastihla nepripravených. Mnohí sa nevedeli k tomu javu postaviť. Slováci tvorili väčšinu vtedajšej Československej besedy. Preto sme založili Hlinkovu mládež a neskôr aj gardu. Dostali sme aj odznak Hlinkovej mládeže s dvojkrížom. Ešte aj dnes ho mám.

Ako úlohu mala tá vzdelaná od Slovenska Hlinkova mládež a ako na to počerala oficiálna vtedajšia politika?

Členovia Hlinkovej mládeže sme sa každú nedelu schádzali v Dome Československej besedy a zatriedení do dvoch rádov sme chodievali na svätú omšu. Musím podotknúť, že členovia mládeže zároveň boli aj „krištan“. Vtedajšia verejná politika si nás nevládala. Neskôr nás potlačila ustaľovská mládež, lebo ako príslušníci inej štátnosti, okrem niektorých, sme nechceli číhacích rádov. V tom čase v Lipovčanoch pôsobil aj uniformovaný Kulturbund so svačinkami, ale tu nebolo Slovákov.

Teda vtedajšia oficiálna moc nás nechala bokom a mohli ste si zvoliť aj inú opcie?

Áno, možnosť bola. Ja som so šestnástimi rokmi odišiel k partizánom, ale po štrnástich dňoch som sa vrátil domov, a práve vtedy sa začali moje problémy. Je pravda, že som bol v nemilosti. A vtedy som sa rozhodol a odišiel priamo do Záhrebu k slovenskému konzulovi Čerňanovi. Konzul ma ústojne prijal a na konzuláte som aj spával, až kým mi konzul neposkytol slovenský pas, s ktorým som šťastne odišiel na Slovensko. Pripomínam, že môj prípad nebol osamelý a hodne mladíkov urobilo podobne. Niektorí sa po vojne vrátili, ale hodne ich ostalo na Slovensku.

Viem, že Slovensko v období 1939-1944 bolo nezávislý štát. Zaujímá ma, ako ste sa tam prispôbili a opäť mi udalosti, na ktoré sa ešte pamätáte.

Na Slovensku som pracoval na veľkostatku Póuld - Springer v Bučanoch, kde som sa stretol s mladšími Slováčkami, ktorí prišli ako aj ja z Chorvátska. Bolo nás tam deväť. Zo zážitkov mi utkvél v pamäti navždy najmä jeden. Začiatkom leta v Nitre bola veľká slávnosť, na ktorej som bol aj ja. Videl som tam prvý a jedinýkrát prezidenta Tisu. Bol vo farskej reve-

rende s kolárom okolo krku. Pamätám si jeho slová: „Konečne sme sa dočkali slobody!“ Po prejave zišiel s pódia, prišiel medzi oduševnený ľud a mnohým podal aj ruku. Dobré som ho videl, bol vzdialený len niekoľko metrov. Nevimol som si, či mal telesnú stráž (ajpoň sa tu nevidelo). Naoraj. Tiso bol obľúbený medzi národom.

Na Slovensku za čias Tisu bola veľká zamestnanosť, hadám až 100 %, a s dobrým zárobkom. Ako jednoduchý pracovník denne som zarobil 10 Sk. Za tú sumu som si mohol kúpiť košeľu a kravatu. Slovenská koruna bola v tom čase prvý peniaz (moneta).

Ako ste došli pod Tisovu režimu a príchod spojeneckých síl na Slovensko a kedy ste sa vrátili do Chorvátska?

Prevrat s Ružmí som dožil ako brutálna lúpež. Mne osobne zobrali hodne obleku a prekrásnu harmoniku s 120 basmi. Potom som sa zamestnal v továrni Dynamit - Nobel v Bratislave. Len poticho sme rozprávali o minulých časoch. Dovedeli sme sa, že spojenci vydajú Tisu. Tadi sa chystal na jeho prijatie. Tisu dopravníci do Bratislavy lietadlom a od spolupracovníkov som sa potajomky dovedel, že ľud zasypal cestu lupienkami kvetov od letníka do mesta. Majiteľia továrne, v ktorej som bol zamestnaný, boli proti Tisovi a nikto z nás zamestnancov nesmel opustiť pracovné miesto, aby odišiel na privítanie. Neskôr sme sa dovedeli, že Tiso do Bratislavy bol dopravený v putách, a potom aj popravený. O tom sa však nesmelo hovoriť. Roku 1946 som sa vrátil do Lipovčan, založil rodinu a vyslúžil dôchodok. Teraz mám 79 rokov a pamät' ma ešte dobre sluší.

Ďakujem za rozhovor. Prajem vám, aby ste svoju jeseň života strávili čím pokojnejšie a lepšie v svojom domove v kruhu svojej rodiny.

(Ivan Hudec)

10/2004 PRAMEŇ | 13

Knižnica v Lipovčanoch

V stredu 12. novembra 1997 sme si pripomenuli 25. výročie založenia knižnice v Lipovčanoch. Knižnica bola založená 15. októbra 1972 ako pobočka knižnice Národnej univerzity v Novskej. V júni roku 1997 sa knižnica v Novskej osamostatnila a začala pôsobiť mimo Národnej univerzity Novska ako Mestská knižnica Ante Jagora, Novska, v rámci ktorej je aj knižnica v Lipovčanoch.

Knižnica zaberá 60 m². Otvorená je dva dni v týždni v stredu a v piatok osem hodín. Knižnica má 2400 kníh a 90 členov. Keďže sú Lipovľany viacnárrodnostné prostredie (okrem Chorvátov tu žijú Slováci, Česi a Ukrajinci), knižnica má knihy v chorvátskom, slovenskom, českom a rusínskom jazyku.

Osídľovanie Slovákov a Čechov v našich Lipovľanoch sa začalo v roku 1877 a skončilo pred prvou svetovou vojnou. Osídlenci Lipovľan si so sebou priniesli aj tradičnú kultúru zo svojich krajov, takže v Lipovľanoch v roku 1923 bola založená Česko-slovenská beseda, ktorá mala bohatú spoločenskú knižnicu. Táto knižnica pôsobila do začiatku druhej svetovej vojny a vtedy ju spravovali Česi. Po vojne knižnicu viedli Slováci. Bývala otvorená v nedeľu popoludní. Podľa dnes žijúcich vtedajších členov knižnice, bolo to miesto, kde sa schádzali Slováci a Česi a kde pestovali svoju reč a kultúru. Koncom 50. rokov tento spolok zanikol, časť kníh sa zachovala na povere základnej školy a časť zmizla. Roku 1987 zabudnuté knihy uzreli svetlo sveta a dnes sa nachádzajú v pobočke Lipovľanskej knižnice. Okrem kníh máme tu dosť aj starých záznamov z tých čias.

Výročie založenia knižnice v Lipovľanoch sme si pripomenuli príležitostnou výstavou kníh v jazyku národnostných menšín: v slovenskom, českom, rusínskom a ukrajinskom. Pri príležitosti 80. výročia narodenia spisovateľa Maka Dizdara recitačné pásmo krásne predviedli Nataša a Ivana Tisajové, Tamara Lukičová a Josip Štiks, žiaci základnej školy v Lipovľanoch. Slávnosť umocnila výstava obrazov mladej Ines Jakobčicovej, žiačky štvrtej triedy Ekonomickej školy v Kutine. Na oslavách boli prítomní kultúrni a verejní pracovníci z Lipovľan, Novskej a Jasenovca. Po samých oslavách výročia knižnice a po slávnostnom programe v Základnej škole Josipa Kozarca v Lipovľanoch sa konala vernisáž výstavy pod názvom Chorváti v priestore a čase, ktorú pripravilo združenie PIN-TA zo Záhrebu.

Musím ešte pripomenúť dobrú spoluprácu s Miestnym odborom Matice slovenskej v Chorvátskej republike v Lipovľanoch, ktorý všetky darované knihy odovzdáva Lipovľanskej knižnici a táto ich vypožičiava čitateľom.

(Marica Tisajová, Prameň 1998)

Sastanak MS u knjižnici

Básne Ivana Hudca

(Preklad do slovenčiny A. Kuric)

MILÝ STARÝ DOM

V milej, starej chalúpke žijem
V rodnej dedinke.
Letne zory čakavam ticho...
Pozdravujú ma v záhrade kvety...
Milujem ich pohľadom...
Záhradka je môj lekár,
Hoc ma často unaví.
Keď zvoní Anjel Pána,
Ktorý rozdelí deň
Myslím na milých a pýtam sa čo robia,
V týchto ťažkých chvíľach.
Vrúčne sa modlím za nich, za všetkých nás,
Za trochu pokoja, spravodlivosti,
Za kúsok chlebíka,
V týchto ťažkých chvíľach.
A znovu v záhrade pri práci,
dočkám Anjel Pána.
A je mi pekne.
Dreva ešte nemám
Ach bude lepšie už zajtra
A zotieram spotene čelo.
Chatka, dvor, záhrada, potôčik, kvety
To všetko je moje
Priatelia prichádzajú
Pre všetkých je tu miesta,
Láska a pokoj.

DRAGI STARI DOME

U staroj, trošnoj, dragoj kući živim
U mom rodnom selu.
Zore ljetne dočekujem budan....
Veselim se svakoj biljci,svakom cvijetu...
I radim u vrtu dok sunce mi daje,
a onda odmor čekam
I zvona o podne što razdijele dan.
I strepim, što moji najdraži rade,
I kako žive, u teška vremena.
Molim se za njih, za sve nas,
Za malo mira i dobra, poštenja i kruha,
U ova teška vremena.
Pri zalasku sunca,do pozdravljenja,
U vrtu radim i plodove spremam.
Drva još nemam...
Ah, bit će bolje,možda već sutra,
Pomislim često dignute glave...
Al½ ovo mjesto, dvorište malo,
Zdenac moj stari i plodni vrt,
Zamjene nema...
Prijatelji dolaze stari..
I za sve ovo, toplo i drago,
Za prijatelje stare,cvijeće i ljubav,
U domu našem, uvijek mjesta ima.
Još jedan dan u miru
Našao je smiraj,
A teku vremena teška.

Lampáš

Dávno veľmi dávno,
Pamätám sa dobre,
Na uhle pri kostole,
Na polovici cesty od školy,
Po treskúcej zime,
A každú večer,
Čakala ma matka.
Tma trónila nad krajom,
A vietor nám štípal ruky a líce,
Vietor severák.
A vždy, keď som sa vracal,
Cez chladnú noc,
Teple matkine slova,
Hriali mi srdce a silu dali.
Lampáš v ruke mojej matky,
Krčil mi cestu do teplého domu.
Ešte aj dnes, keď mi zbeleli vlasy,
A spomalil sa krok,
Cítim teplú matkinu ruku a lampáš,
A sladké matkine slova, ktoré sú:
viera, nádej a láska,
Horia vo mne,
A šíria svetlo okolo mňa.

Lampaš

Davno, vrlo davno,
Sjećam se vrlo jasno,
Na uglu, kod crkve,
Na pola puta od škole,
Po cičoj zimi
I večeri svake,
Čekala me moja mati.
Mrak je krajolikom vladao,
Vjetar je bockao obraze naše i ruke,
Vjetar sjeverni.
I svakoga puta u hladnoj noći
Tople su majčine riječi
Grijale mi promrzlo tijelo
I snagu mi dale.
Lampaš u ruci moje majke
Put je krčio do toplog mi doma.
I danas osjećam svijetlost i toplinu
Starog, majčinog lampaša.
A tople riječi, koje nosim u srcu,
Danas me jače griju i ja ih dajem,
A lampaš vjere, ufanja i ljubavi
Gori u meni sve većim žarom.
I svjetlost je danas veća,
A lampaš stari više ne gori.

Patrónovi Lipovljan

Svätý Jozef ochranca náš
Pohňi všetko dobre v nás,
Ochráň nám Lipovljany.
Na Bezmennom vršku,
Polia a lesy storočne,
Potoky čisté ako naše duše,
Staré lipy voňajú,
Čardak jediný uprostred dediny,
Svornosť láska medzi nami.
Patrón náš,
Nebud' nám prísny,
Môžeme viac a lepšie.
Vieme, nehodní sme,
No predsa ťa prosíme ochráň nás od:
Zhubnej zloby,
Nenávisti a nepokoja,
Od pýchy a závisti.
Žehnaj naše polia,
Odožen vojnu a hlad,
Bud' na pomoci vyhnancom,
Nádejou ich povzbud',
Prácu mladým do ruky daj,
Istotou nás obmývaj.
Daj deliť radosť so susedom a plakat' tiež,
Zjemni srdcia naše.
Deti nech štebocú na ulici
Na Bezmennom vršku v Lipovljanoch.

Vukovaru

Klanjam Ti se, srušeni grade,
Večeras crnom olovkom pišem..
Klanjam Ti se, prognana majko
I srce Ti svoje dajem.
Nemam Ti drugo što dati.
Sviječú bih večeras zapaliti htio,
Veliku sviječú, na obali Dunava,
U srušenom nijemom gradu.
Klanjam Ti se, hrvatski vojnici
Za hrabrost iskazanu.
Vukovar nije pao!

Zaštitniku Lipovljana

Sveti Josipe, zaštitniče naš,
Sačuvaj sve dobro u nama,
Lipovljane na brijegu bezimenom,
Polja i šume stoljetne,
Potoke čiste i duše čiste,
Miris lipa...
Čardak jedini u pola sela,
Slogu i čast u svima nama...
Ne budi strog!
Znam da možemo više i bolje,
Znam da ne zaslužujemo mnogo...
Ipak, očuvaj nas, zaštitniče naš
Od opakih zloča,
Od nesloge i nemira,
Od oholosti teške...
I podari nam zdravlje svima,
Blagoslovi polja da rode,
Da gladi ne bude više...
Da osjetimo radost, bol i tugu susjedovu,
Da pružimo ruku svakome,
Da ne živimo tvrda srca
Zarobljeni u sebi...
Da glasovi dječji odjekuju selom,
Na brijegu bezimenom,
U Lipovljanima.

On bukti u srcima našim,
U željama povratka...
Klanjam Ti se, Vukovaru grade,
HEROJU HRVATSKI!
Klanjam se strpljivosti prognanih.
I sam se borim da strpljivost ne izgubim.
Večeras, u Vukovaru i ranjeno drvo
Tiše na vjetru treperi.
I ono se tebi klanja, prognaniče.
Uspomene si u Vukovaru ostavio.
Ti ćeš po njih doći i tamo ostati.
I ranjeno vukovarsko drvo to zna.

Život

Polovica cesty je za nami,
Hnaní únavou života,
Stúpame ďalej.
Veď zvládli sme väčší diel cesty,
A koniec nám je bližšie,
Začiatok ďalej.
Život nás nosí,
Chrbtice zohýna,
My kráčame ďalej.
Neoplatí pozerat' sa dozadu,
Len dopredu.
Či unikneme smrti?
Veď nikto nikdy jej neunikol,
No vieme že smrť je ŽIVOT.

Jeseň

Únavný dážď znovu leje,
a lístie žlté,
od jesene vzdychá.
Noc tmavá, vlhká,
aj v srdci to cítim...
Psy štekajú.
Kroky premrznutého chodca
lepia sa na mokré mu nohy.
Tečie voda cestou,
Voda kalná.
Jeseň.
Všetko je sýpke.
Sneh bude bezmála.
Voda, čas, život tečie.
Jeseň života tečie,
A s nim aj slnečné dni .
Dnes však dážď prší,
Únavný, ťažký, jesenný.
Či bude zajtra slnko?

Život

Prešli smo pola puta...
Umorom od života,
Kročimo dalje...
Prešli smo večí dio puta,
I kraj nam je bliži od početka.
Pognuti malo,
Trpeći život,
Kročimo dalje ...
Ne osvrćemo se više,
Gledajuć naprijed,
Želimo izbjeći
Smrtne ralje...
No, nitko nikad
Uspio nije,
Smrt izbjeći,
Niti je ikome uspelo,
Kako je, tamo, reći.

Jesen

Dosadna kiša opet lije,
A lišće žuto
Od jeseni stenje.
Noć je tamna, vlažna
I u srcu to ćutim...
Psi laju.
Koraci promrzlog prolaznika
Lijepe se za mokre mu noge.
Teče voda cestom,
Voda mutna.
I vrijeme teče...
Jesen je kasna.
Sve je u ambaru.
Snijeg će skoro.
I voda, i vrijeme,
I život teče...
Jesen života ima i
Sunčanih dana,
A danas je kiša.
Dosadna, teška, jesenja.
Hoće li sutra
Biti sunca?

Babička

Pre mňa bola vždy stará.
Vrásky jej párali líce,
Hlbšie a plytšie.
Vlasy ako sneh biele,
Na čele.
Milá vždy bola,
A krásna.
Pre nás všetkých.
Na tváre nosila vrásky,
Aby sme mi boli sedmokrásy.
Odvahy mala,
Štyri životy svetu dala,
A ich krásne vychovala.
Raz ráno však tichučko
Odišla na nebičko.

Baka Ana

Moja je baka
Uvijek bila stara.
Lice, puno bora,
Dubljih i plćih,
Uokvireno sijedom kosom,
Nosila je čilo.
Moja je baka
Uvijek mila bila.
Ruke male i vrijedne,
Nisu starile, do kraja...
Moja je baka
Uvijek bila lijepa.
Na licu njenom,
Znam, nosila je
Urezane bore
Za sve nas...
Moja je baka
Bila uvijek hrabra.
Njezina hrabrost
Četvero ljudi odgoji
I stablo razgranato
Od četvero stvori.
Pa zašto je onda,
Jednoga jutra,
Tiho otišla u vječnost?

Básne V. Turasa

Ty

Ty si mi všetko, čo mám...
Ani sa mi nesnívalo, že budeš moja.
Tvoje oči a tvoje vlasy,
tvoj úsmev, tvoj pohľad.
Radosť mám v srdci mojom.
Šťastný som, že sa s tebou,
delím o dobro a zlo.
Preto ťa mám rád.
A ty nevieš to.
Ty si môj sen,
A to mi krásli deň.

Kedy

Keď zomriem ja
Bez svojich,
A položia ma do chladného hrobu,
A pohltí ma zem.
No Pán neba a zeme bude ma
čakať,
Lebo vie, že ho rád mám.
Preto ani na druhom svete
Nikdy nebudem sám.

Ticho

Je ticho.
Zastalo všetko.
Ešte jedno srdce zastalo.
Myšlienky sa vracajú do minulosti.
Prečo sa to muselo stať práve teraz.
Zármutok v každom srdci.
Slza sa vyronila z oka,
Sama.
Nie si viac s nami,
Nádej je s nami,
Veď predsa sa stretneme,
Tam vo večnosti.

Ti

Ti si mi sve, što imam...
Ni sanjao nisam, da ćeš biti moja.
Tvoje oči i Tvoja kosa,
Tvoj smiješak, Tvoj pogled..
Radostan sam u dubini srca.
Sretan sam, da s Tobom,
Dijelim i dobro i zlo.
Zato Te ljubim...
A ti ne znaš to...
Ti si moj san,
A to mi krasi dan.

Kada

Kad umrem ja
Bez svojih,
I polože me u hladan grob,
Proždrijet će me zemlja...
No gospodar neba i zemlje
Čekat će na me,
Jer zna, da Ga rad imam.
Zato i na drugom svijetu
Nikada neću biti sam.

Tišina

Tišina je.
Sve je stalo...
Još je jedno srce zastalo.
Misli se vraćaju u prošlost.
Zašto je tako moralo biti baš sada.,
Tuga u svakom srcu.
Suza se sama
Spustila iz oka.
Nisi više s nama,
Nada je zauzela tvoje mjesto,
Jer ćemo se sigurno sresti,
Tamo u vječnosti.

Ljubica KOZINOVA (Zaborska)

Narodila sa v Lipovljanoch roku 1951, je diplomovaná inžinierka ekonómie a maliarstvom sa zaoberá od ranej mladosti. Mala mnoho samostatných a niekoľko spoločných výstav (Novska, Kutina, Lipovljani, Bratislava). Je členkou galérie "Čigoč".

Rođena je u Lipovljanima 1951.g. Radi kao diplomirani inženjer, a slikarstvom se bavi od rane mladosti. Imala je desetak samostalnih izložbi kao i zajedničkih (Novska, Kutina, Lipovljani). Član je galerije "Čigoč". Izlagala i u Bratislavi.

"Ljubica Kozina izgradila je svoj likovni izraz po impresijama koje je doživjela prateći izložbe i galerije umjetnina. Posljednji period odražava se u konceptu neoimpresionizma i u tom konceptu dala je niz djela koja su uočena i prihvaćena od kritike i od javnosti. Slikarica Ljubica Kozina sa svojim djelima unosi u našu suvremenu likovnu stvarnost jedno osvjetljenje što je tako prihvaćeno na svim njenim prezentacijama javnosti."

(Prof. Dr. Antun Bauer)

HRVATSKI SABOR

Zdenka Čuhnil, saborska
zastupnica za češku i slovačku
nacionalnu manjinu
Zagreb, 12. srpnja 2006.

MATICA SLOVAKA - LIPOVLJANI

Poštovani!

Čast mi je i zadovoljstvo čestitati Vam 10. obljetnicu rada Matice Slovaka u Lipovljanima, te 120. obljetnicu doseljavanja Slovaka na prostore Hrvatske gdje su našli novi dom stvarajući dobro ime sebi i slovačkom narodu

Godišnjice su prilika kada treba zastati na čas, analizirati učinjeno, zahvaliti svim entuzijastima na nesebičnom davanju sebe kako bi matice Slovaka uspješno radile na njegovanju jezika, kulture, a sve u cilju očuvanja tradicije i identiteta.

Imali smo zajedničku prošlost, imali smo višenacionalne države, a danas i Hrvati i Slovaci imaju svoju državu. Istovremeno stvaramo temelje pripadnosti velikoj obitelji Europske Unije. Vjerujem da ćemo prebroditi sve probleme tranzicije i prilagodbe EU i doći u vrijeme punog gospodarskog i duhovnog procvata.

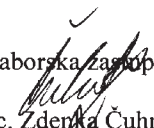
Hrvatska je Ustavom definirana kao država hrvatskog naroda i država pripadnika nacionalnih manjina. Donijeti su svi potrebni manjinski zakoni, a na svima nama je da ih oživotvorimo u djela.

Matica Slovaka u Lipovljanima svojim radom ih svakodnevno provodi u život, istovremeno gradeći mostove prijateljstva između Hrvatske i pradomovine Slovačke čime iskazuju poznatu uzrečicu da su nacionalne manjine bogatstvo.

Imajući dvije domovine – pradomovinu čiju jezik i kulturu negujete, novu domovinu koju svojom različitosti kulture obogaćujete, ali istovremeno gradite politički, društveni i gospodarski sustav u koji ste dobro integrirani, postali ste sastavni dio nove države. Istovremeno činili ste i činite dobro slovačkom imenu i narodu iz kojeg potječete.

Želim svim pripadnicima slovačke manjine na Lipovljanskom području mnogo kvalitetnih aktivnosti u Matici Slovaka Lipovljani, dugovječno očuvanje jezika, kulture i tradicije, te uspješnu suradnju s hrvatskim narodom i hrvatskom državom čiji smo građani i na koju smo ponosni.

Vaša saborska zastupnica

mr.sc. Zdenka Čuhnil

Prof. dr. sc. Đuro Deželić
Ilica 56
10000 Zagreb

U Zagrebu, 29. svibnja 2006.

Poštovani gospodin
Ivan Hudec
Kralja Tomislava 19
44322 Lipovljani

Poštovani g. Hudec,

bilo mi je drago kad ste me, u okviru Vaše brige za bilježenje aktivnosti dosadašnjih ostvarenja Matice slovačke Lipovljani, podsjetili na značajan događaj obilježavanja 130. obljetnice smrti prvoga nadbiskupa zagrebačkog Jurja kardinala Haulika u Slovačkoj u njegovom rodnom gradu Trnavi dana 12. srpnja 1999. Taj mi je događaj ostao u trajnom sjećanju, kako zbog mnogih prigodnih sadržaja posvećenih uspomeni kardinala Haulika, tako i zbog toga što je u njegovoj organizaciji osobit doprinos dalo, uz domaćina Grad Trnavu, i Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Bratislavi kojem sam tada stajao na čelu kao veleposlanik.

Osobito je bilo dojmljivo postavljanje poprsja kardinala Haulika, djelo hrvatskog kipara Ante Starčevića i dar Hrvatskog književnog društva Sv. Jeronima iz Zagreba, u prostorima Spoloka sv. Vojtecha, jer su ga svečano otkrili trojica nadbiskupa – zagrebački Josip Bozanić, danas kardinal, bratislavsko-trnavski Jan Sokol i apostolski nuncij u Slovačkoj Luigi Dossena, u nazočnosti brojnih gostiju iz Hrvatske i Slovačke.

Među gostima iz Hrvatske osobito je bilo zapaženo sudjelovanje predstavnika Matice slovačke Lipovljani i članova Kulturno-umjetničkog društva «Lipa» iz Lipovljana. Ansambl «Lipe» oduševio je nazočne svojim plesnim i pjevačkim umijećem, predstavivši slovačke i hrvatske narodne pjesme i plesove na mjestu otkrivanja poprsja, te pjevanjem prigodnih religioznih pjesama kod polaganja vijenca pod spomen-ploču, koju je 1929. također postavilo Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima na rodnoj kući kardinala Haulika, te u crkvi sv. Ane u kojoj se čuvaju relikvije sv. Marka Križevčanina.

Sjećajući se ovih lijepih događaja u kojima smo zajedno sudjelovali molim da prenesete moje najljepše pozdrave svim članovima Matice slovačke Lipovljani i KUD «Lipa».

Sa srdačnim pozdravima,

(prof. dr. Đuro Deželić)

Lipovljani, srpanj 2006. godine

Doprinos Slovaka u životu stanovništva i općem razvitku području Lipovljana i okolice ne može se sagledavati samo iz pozicije desetogodišnjeg djelovanja Matice Slovačke Lipovljani i to prvenstveno zbog toga što Slovaci od svog doseljenja krajem 19. stoljeća uistinu daju puni obol i doprinos svekolikom razvitku našeg kraja

Ne smije se zaboraviti doprinos velikog broja Slovaka u razvitku poljoprivrede i gospodarstva općenito jer je neosporno da su među najpoznatijima i najpriznatijim poljoprivrednicima u prošlosti kao i danas bili upravo Slovaci. Isto tako, može se reći da u razvitku obrtništva i poduzetništva općenito kod nas Slovaci pokazuju kako i na koji način treba raditi što se očituje u punom doprinosu gospodarskom razvitku Lipovljana i okolice.

Matica Slovačka Lipovljani je za kulturni, obrazovni i opći društveni razvitak Lipovljana i okolice zaista dala puni doprinos što se očituje u njenoj punoj suradnji sa svim čimbenicima društvenog života na našem području kao i u aktivnim manifestacijama koje organizira i na kojima sudjeluje u deset godina svojeg postojanja.

Uz najbolje želje za daljnji uspješan i plodonosan rad na ostvarivanju ciljeva očuvanja kulturnog i općeg nasljeđa iz starog kraja slobodan sam izraziti ovom prilikom i svoju osobnu želju da Matica Slovačka Lipovljani bude i dalje, kao što je bila i do sada, jedna od spona razvitku dobrih i prijateljskih odnosa između Slovačke i Hrvatske poglavito u svjetlu općeg ujedinjenja i suradnje Europskih naroda i država.

Ovom prilikom smatram i osobnom obavezom naglasiti puni doprinos Slovaka i zahvaliti na aktivnom sudjelovanju u obrani Republike Hrvatske tijekom Domovinskog rata i sa tugom i ponosom sjetiti se svih onih koji su dali život za svoju Domovinu.

Općinski načelnik
Stjepan Markanović

Iz ostavštine obrtničke obitelji Šošovička (danas u vlasništvu Branka i Velimira Janjušić)

Iz ostavštine A. Šošovička

Iz ostavštine A. Šošovička

Iz ostavštine A. Šošovička

Iz ostavštine A. Šošovička

Iz ostavštine A. Šošovička

Iz ostavštine A. Šošovička

Iz ostavštine A. Šošovička

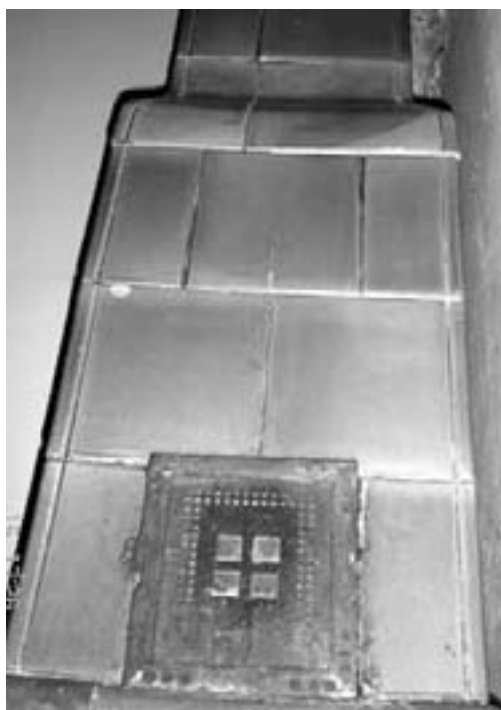
Iz ostavštine A. Šošovička

Iz ostavštine A. Šošovička

Iz ostavštine A. Šošovička

Iz ostavštine A. Šošovička

ZAKLJUČAK

Prema izreci Augusta Šenoe: „Zlatno zrno ne vrijedi ništa, kad ga uvijek sa sobom u torbi nošiš“, potaknut od mnogih članova Matice slovačke Lipovljani, a osobito od članova izdavačkog odbora u kojem su Andrej Kuric, Josip Krajči, Branko Vincent, i ja -Ivan Hudec, odlučio sam predstaviti široj javnosti život i rad Slovaka od doseljavanja (prije 123 godine) i desetogodišnji uspješan rad Matice slovačke u Lipovljanima, pazeći da sve ono što je pater Vit Ušak napisao, ne ponavljam.

Iako je od izlaska iz tiska knjige V.Ušaka proteklo 28 godina, ona je aktualna i ostat će trajni dokument, jer je lipovljanske Slovake posebno dobro obradio, no danas više neki nazivi trgova i ulica ne egzistiraju.

Trg koji Ušak spominje na prvoj strani danas nosi naziv Trg hrvatskih branitelja, a drugi dio istog trga Trg sv. Josipa.

I osnovna škola je izgrađena nova, a u staroj zgradi u parku koju spominje Ušak sada se nalazi Općina Lipovljani.

Hvala pateru Ušaku što je tako stručno obradio lipovljanske Slovake a posebno zahvaljujem prof. Andreju Kuricu što je separat o Lipovljanima po prvi put preveden na hrvatski jezik.

Žao mi je što pater Ušak nije među nama, jer mu to godine ne dopuštaju, no želim mu da jesen svojega života što ljepše provede.

Ja sam u svojim tekstovima pokušao prikazati život i rad Slovaka u Lipovljanima u svim sferama života, temeljem razgovora sa starijim mještanima, a koliko su mi to dopustili zdravlje i učiteljsko znanje, upuštao sam se samo površinski u etnografske, ali i u neke druge teme, ponekad ne imenujući nikoga sa fotografije, ako nisam mogao doći do imena svih.

Pisao sam jednostavnim riječima, kako bi štivo bilo razumljivo i mladima i starima.

Svoj veliki doprinos nastanku ove knjige nesebično je dao prof. Andrej Kuric kao suautor i velika podrška meni osobno da ustrajem do kraja.

Svoj prilog od srca su ovoj knjizi podarili svojim pismima, vezanim za jubilej desete godišnjice rada Matice slovačke Lipovljani, prof.dr.Gjuro Deželić, mgr.sci. Zdenka Čuhnilova i prof. Stjepan Markanović. Svima im se od srca zahvaljujem.

Zahvala od srca i svima koji su u ovih 10 godina pisali o Matici slovačkoj a osobito gospodinu Jozefu Nemčović iz Chorvatskog Groba, gospođi Drahomiri Pechočiakovoj iz Nytre, gospodinu Josipu Debeljaku uredniku GLASNIK općine Lipovljani (GOL), Pramenu i drugima.

Neke članke iz gore navedenih izvora naći ćete u ovoj knjizi.

Posebno zahvaljujem svim lipovljanskim matičarima što su mi pomogli u prikupljanju starih dokumenata, relikvija, uporabnih predmeta kao i brojnih fotografija koje su obogatile i nadopunile tekst u ovoj knjizi.

Moram istaći ponaosob najrevniji suradnike u prikupljanju foto-dokumentacijske građe, a to su:

Robert Ivanec, Marija Štelma, Vinko Krajči, Anjička i Slavko Kubran

Milka i Zlatko Štrban, Branko Vincent, Rozika Libjak, Lovorko i Sunčica Hudec, Krešimir i Natica Vincent, Antun Maruski, Blaženka Vidović, obitelj Novota, Ivo Vincent, Mariška Bartoniček-Dubec, Ljubica Kozina-Zaborska, Ankica Žemlova, a dosta sam starih fotografija i sam imao u albumima, jer bez takvih svjedoka života i rada Slovaka, trud bi bio tek polovično isplativ.

Novije su fotografije iz Matičinog arhiva, a nekoliko fotografija načinio je Josip Debeljak, Lovorko i Ivan Hudec, Zvonimir Jakopović i dr.

Hvala Anđelki Štelma koja je moj rukopis revno prepisivala u slobodno vrijeme kod kuće i redovito slala u Osijek prof. A. Kuricu.

Posebno zahvaljujem gospodinu Josipu Debeljaku koji je skenirao gotovo 215 što fotografija što dokumenata ili tekstova.

Hvala Českoj besedi općine Lipovljani, posebno predsjedniku Mirku Knjižeku i tajniku Nikoli Zemanu na pismenoj dozvoli kako bismo u knjizi objavili i autentične zapisnike Čehoslovenske besede, a koje je uredio gospodin Karel Blaha i već su otisnuti u knjizi Česi i Slovaci u naseljima Lipovljani i Krivaj (Jednota, 2005.g.).

Na kraju zahvaljujem i svojoj obitelji, supruzi Lidiji, sinu Lovorku i kćeri Sunčici na strpljivosti, ali i potpori pri realizaciji ovog projekta.

Hvala prevoditeljima, lektorima, korektorima, uredniku i svima koji su nanizani u ogrlici, koja tek kada se sastavi, nastane knjiga.

I tu nije kraj. Nadam se da će netko, temeljem dobronamjernih primjedbi, prijedloga i dešifriranjem svih onih koji se nalaze na starim fotografijama, jednoga dana izdati drugo dopunjeno izdanje. Neka nam svima ova knjiga bude poticaj da volimo domovinu Hrvatsku, ali da se dičimo i svojim slovačkim porijeklom.

Ivan Hudec

U Lipovljanima 4. kolovoza 2006.g.

ZÁVER

Na základe výroku Augusta Šenou *Zlaté zrnko nemá hodnotu, ak ho nosíš vždy so sebou* a povzbudený mnohými členmi Matice slovenskej Lipovľany, a najmä členmi vydateľského výboru, v zložení ktorého sme Andrej Kuric, Josip Krajči, Branko Vincent a ja, Ivan Hudec, rozhodol som sa predstaviť širšej verejnosti život a prácu Slovákov od prísťahovania (pred 123 rokmi) a desaťročnú činnosť Matice slovenskej v Lipovľanoch, dbajúc pritom, aby som neopakoval to, čo páter Vít Ušák napísal.

Hoci od vytlačenia knihy V. Ušáka uplynulo 28 rokov, táto je stále aktuálna a zostane trvalým dokumentom, lebo lipovľanských Slovákov zvlášť dobre spracoval. Musím však pripomenúť, že dnes niektoré názvy námestí a ulíc neexistujú. Námestie, ktoré Ušák spomína na prvej strane, dnes má názov Námestie chorvátskych obrancov a druhá časť toho istého námestia Námestie sv. Jozefa. Aj nová základná škola je vystavaná a v starej budove v parku, ktorú spomína tento autor, je Okresný úrad Lipovľany.

Ďakujem pátrovi Ušákovi, že takto odborne spracoval lipovľanských Slovákov. Zvlášť sa podakúvam prof. Andrejovi Kuricovi, že je separát o Lipovľanoch preložený do chorváčtiny.

Lúto mi je však, že páter Ušák nie je s nami, lebo mu to roky neumožňujú a želim mu, aby jeho svojho života strávil čo najlepšie.

Ja som sa vo svojich textoch pokúsil zobrazit' život a prácu Slovákov v Lipovľanoch vo všetkých oblastiach života na základe rozprávania starších obyvateľov a nakoľko mi to zdravie a učiteľské vedomosti dovolili, púšťal som sa povrchne do etnografických, ale aj do iných tém, niekedy nemenujúc nikoho na fotografii, ak som sa nemohol dozvedieť mená všetkých. Písal som jednoduchými slovami, aby čítanie bolo zrozumiteľné aj mladým aj starým.

Svoj veľký príspevok k vzniku tejto knihy nesebecky dal prof. Andrej Kuric, spoluautor a veľká podpora mne osobne, aby som vytrval do konca. Tiež svoje príspevky tejto knihe úprimne dali listami k jubileu desiateho výročia Matice slovenskej Lipovľany prof. Dr. Gjuro Deželić, Mgr. sci. Zdenka Čuchnilová a prof. Stjepan Markanović. Všetkým sa zo srdca poďakúvam. Úprimná vďa patrí aj všetkým, ktorí počas týchto 10 rokov písali o Matici slovenskej a zvlášť pánu Jozefovi Nemčovičovi z Chorvátskeho Grobu, pani Drahomíre Pechočiakovej z Nitry, pánu Josipovi Debeljakovi, redaktorovi Glasu Općine Lipovljani (GOL), Prameňu a iných. Niektoré články z uvedených zdrojov nájdete v tejto knihe. Zvlášť sa poďakúvam všetkým lipovľanským maticiarom, čo mi pomohli pri zbieraní starých dokumentov, relikvií, úžitkových predmetov ako i početných fotografií, ktoré obohatili a doplnili text v tejto knihe. Musím vyzdvihnúť po jednom najhorlivejších spolupracovníkov pri zbieraní fotodokumentačného materiálu, a to sú: Róbert Ivanec, Marija Štelmová, Vinko Krajči, Anička i Slavko Kubranovci, Milka a Zlatko Štrbanovci, Branko Vincent, Rozika Libjaková, Mariška Bartoniček-Dubec, Lovorko a Sunčica Hudecovci, Krešimir i Natica Vincentová, Antun Maruský, Blaženka Vidovićová, rodina Novota, Ivo Vincent, Ľubica Kozinová-Záborská, Ankica Žemľová. (Hoci)Hodne starých fotografií som aj sám mal v albumoch, lebo bez takých svedkov života i práce Slovákov námaha by sa len spolovice oplatila. Novšie sú fotografie z Maticných archívov a niekoľko fotografií urobili Josip Debeljak Lovorko, Ivan Hudec, Zvonimir Jakopović a iní.

Vďa patrí Anďelke Štelmovej, ktorá môj rukopis horlivo prepisovala doma vo voľnom čase a pravidelne zasielala do Osijeka prof. Andrejovi Kuricovi. Takmer 215 fotografií, dokumentov alebo textov vyskenoval p. Josip Debeljak, za čo sa mu poďakúvam.

Vďa patrí Českej besede okresu Lipovľany, zvlášť jej predsedovi Mirkovi Knížekovi a tajomníkovi Nikolovi Zemanovi za písomné povolenie uverejniť v knihe autentické zápisnice Československej besedy, ktoré zriadil pán Karel Blaha a už boli zverejnené v knihe *Česi a Slováci v sídliskách Lipovľany a Krivaj*, Jednota 2005. Nakoniec sa poďakúvam aj mojej rodine, manželke Lýdii, synovi Lovorkovi a dcére Sunčici za trpezlivosť, ale aj podporu pri realizácii tohto projektu. Vďa prekladateľom, lektorom, korektorom, redaktorovi a všetkým, čo sa radia na náhrdelníku, ktorý len keď sa zostaví, bude kniha.

A toto nie je koniec. Na základe dobroprajných poznámok, návrhov a zistením totožnosti všetkých, čo sa nachádzajú na fotografiách, niekto jedného dňa vytlačí druhé doplnené vydanie, aby nás aj táto kniha podnietila na lásku k vlasti – Chorvátsku, ale aj aby sme sa pýšili svojím slovenským pôvodom.

Ivan Hudec

V Lipovľanoch 4. augusta 2006

ŽIVOTOPISY

Ivan Hudec

Ivan Hudec sa narodil 8. apríla 1943 v Lipovlianoch. ZŠ zakončil v Lipovlianoch a v Novskej a gymnázium v Slavonskej Požege. Učiteľskú školu zakončil v Petrinji.

Píše básne už v mladom veku a literárne práce mu boli objavené v novinách pre mládež: Požeškom liste, v Kalendáre Sisacko-moslavačkej župy a v revii HKD sv. Jeroníma Marulić.

Je ženatý a má syna a dcéru.

Ako učiteľ pracoval v Lipovlianoch, Budinščine, Banovej Jaruge, a Kutine. Bol prvý predseda Matice slovenskej Lipovliany. Aj dnes je jej členom a veľký pracovník. Dlhé roky pracuje ako ochotník v Červenom kríže kde ešte stále volontéruje. Za svoju prácu dostal najväčšie štátne uzna-

nia Chorvátskeho červeného kríža.

Ako dôchodca pracuje v Matici slovenskej Lipovliany a je dopisovateľ do slovenského časopisu Prameň.

Andrej Kuric

Narodil sa 23. októbra 1954 v Josipovci. Maturoval na Slovenskom gymnázium sv. Cyrila a Metoda v Ríme (1973). Vysokoškolské štúdium - slovakistiku a germanistiku - absolvoval na Filozofickej fakulte Novosadskej univerzity (1980). Ako učiteľ pôsobil v Jelisavci, na Radoši a v Iloku. Aktívne pracoval v Slovenskom kultúrno-osvetovom spolku Ľudovíta Štúra v Iloku. Bol tajomník Odbočky pre Slovákov v Chorvátsku. Bol dopisovateľom Jednoty, Hlasu ľudu a spolupracovníkom Novosadského rozhlasu. V rokoch 1991 až 1996 nútené žil a pracoval so svojou rodinou vo Frankfurte n/M v Nemecku.

Teraz pracuje ako pedagóg a vychovávateľ v Domove Hotelovej a turistickej školy v Osijeku. Je školský poradca pre slovenský jazyk v Chorvátsku. Popri zamestnaní aktívne pôsobí v Zväze Slovákov v Chorvátsku. Od roku 2000 je zástupcom redaktora časopisu Prameň do ktorého aj uverejňuje články s rôznou tematikou. Od roku 2004 je jeho redaktorom. Od roku 2002 vykonáva funkciu predsedu Zväzu Slovákov v Chorvátsku. Je redaktor slovenského vysielania Rádio Osijek. Aktívne skúma a pýše o živote slovenskej národnostnej menšiny v Chorvátsku.

Roku 2002 vydal knihu Slováci v Iloku, Jeho zásluhou vyšla prvá detská zbierka básni a prózy žiakov základných škôl slovenských oddelení, pod názvom Kvapky. Je autorom i prvej zbierky básni slovenských autorov v Chorvátsku Túžby. Je autor knižočky 140 rokov slovenskej školy v Iloku a 90 rokov divadelníctva v Iloku. Je spoluautorom monografie 10 rokov MS Osijek, Jeho zásluhou vyšla zbierka básni a prózy žiakov základných škôl v Chorvátsku Kvapky II. Napísal prvý Slovensko-chorvátsky a Chorvátsko-slovenský slovník, ktorý vyšiel v júly 2005 roku, Slováci v Jozipovci, Slovensko-chorvátsky a Chorvátsko-slovenský slovník s konverzáciou. Žije s rodinou v Osijeku.

Fotografie a ďalšie údaje vzťahujúce sa na knihu:

- archív MS Lipovľany,
- súkromné fotografie (Ivanec, Štelma, Vincent, Libjak, Kubran, Maruský, Hudec, Žemľa, Krajči, Hudec, Rubaninský, Záborský a iní.),
- novšie fotografie (Foto Drago, Josip Debeljak, dipl. ing. Zvonimir Jakopović, dipl. oec. Josip Krajči, prof. Andrej Kuric, Ivan Hudec a iní.),
- všetko vyskenoval Josip Debeljak,
- rukopis prepisovala Anđelka Štelma,
- text písal v rukopise Ivan Hudec,
- na uverejnenie textov Dr. Deželića, Mgr. Čuhnilevej a prof. Markanovića v knihe máme prívolenie,
- skenované zápisnice ČS besedy z knihy „Česi a Slováci v Lipovľanoch a Krivaji“, Jednota 2005 – máme súhlas na zverejnenie predsedu a tajomníka ČB okresu Lipovľany – Mirka Knjižeka a Nikolu Zemana,
- text Víta Ušáka je prvý raz zverejnený v preklade do chorvátčiny;

Literatura:

1. Zbornik Moslavine VII-VIII, 2004./2005.
1. Vit Ušak; Slovaci v Chorvatsku, Cleveland-Rim, 1978.
1. Josip Matušek; Česi i Slovaci u Lipovľanima, Krivaju i Međuriću, izdanje u ciklostilu
1. Mr.sc. Roman Myz; Ukrajinci u Lipovľanima i Novoj Subockoj, Vukovar, 2004.
1. Dr. Kvetoslava Kučerova, Slovaci u Hrvatskoj, Matica Slovačka, 2005.g.
1. Jednota; Česi i Slovaci u naseljima Lipovľjani i Krivaj, Daruvar, 2005.g.
1. Antun Herman: Povijest župe u Međuriću, Lipovľjani, 2006.g.
1. Pramen (zadnjih 10 godina), razni članci
1. Vinko Proštenik: Župa u Kraljevoj Velikoj, rukopis 1939.g.
1. Dvije knjige zapisnika KUD-a “Lipa“ od 1923.do 1939.g.

Ostali izvori:

Obiteljski albumi fotografija, razni predmeti iz Slovačke, neposredni razgovori, arhiva.
Ivan Hudec

RESUMÉ (ZHRNUTIE)

Pred sebou máte knihu o Slovákoch v Lipovľanoch a resumé desaťročnej práce MS Lipovľany.

Doteraz najdôkladnejšie o slovenskej menšine v Lipovľanoch (95 km východne od Záhrebu na trati a autoceste) písal páter Vít Ušák ešte d'alekého 1978. roku - a preto jeho separát po prvýkrát prekladáme do chorvátskeho jazyka, no zverejňujeme ho i v origináli.

MS Lipovľany pôsobí v rámci Zväzu Slovákov RCH s ústredím v meste Našice a Zväz zjednocuje prácu všetkých 15-ich Matíc slovenských.

V texte, bohato ilustrovaným fotografiami, chceli sme názorne predstaviť niektoré segmenty života Slovákov, ktorí sa od 1883. roku sťahovali do Chorvátska. Toto sťahovanie bolo ukončené utváraním Kráľovstva SCHS, totiž, po rozpade Rakúsko-uhorskej monarchie, čímž boli i Slovensko i Chorvátsko.

Lipovľany sú špecificky krásne chorvátske obecné mestečko, kde vedľa Chorvátov (89%), žije asi pätnásť národnostných menšín. Jednou z nich sú Slováci (2,9%), ktorí ešte nezabudli na svoj slovenský jazyk a na slovenské zvyky.

Chorvátsko nám je otčinou, no hrdí sme na naše slovenské korene.

I keď je matéria knihy i historická i etnografická, nepokladáme, že je to história Lipovľan a ani hlbšia etnografická štúdia, lebo je iba povrchovo spracovaná i história i etnografia. Kniha je písaná dvojязыčne, s cieľom aby bola prístupná širšiemu kruhu čitateľov. Taktiež môže poslúžiť i ako základ pre nasledujúce skúmania.

Sažetak

Pred sobom imate knjigu o Slovacima u Lipovljanima i rezime desetogodišnjeg rada Matice Slovačke Lipovljani.

Do sada je najiscrpnije o slovačkoj manjini u Lipovljanima (95 km istočno od Zagreba na pruzi i autoputu) pisao pater Vít Ušák još daleke 1978.g., zato njegov separat prvi puta prevodimo na hrvatski jezik, ali objavljujemo ga i u originalu.

Matica Slovačka djeluje u okviru Saveza Slovaka RH sa sjedištem u Našicama, a Savez objedinjava rad petnaest Matice Slovačkih.

U tekstu, bogato ilustriranom fotografijama, željeli smo prikazati neke segmente života Slovaka, koji su od 1883.g. selili u Hrvatsku, a seoba je završena sa stvaranjem Kraljevine SHS, tj. nakon raspada Austro-ugarske monarhije, čijim su sastavnim dijelom bile i Slovačka i Hrvatska.

Lipovljani su specifično lijepo hrvatsko općinsko mjesto, gdje uz Hrvate (89%) živi petnaestak nacionalnih manjina. Jedna od njih su i Slovaci (2,9%) koji još nisu zaboravili slovački jezik i slovačke običaje. Hrvatska nam je domovina, a ponosni smo na slovačko porijeklo.

Iako je materija i povijesna i etnografska, ne smatramo da je to povijest Lipovljana, a niti dublja etnografska studija, jer samo je površinski naznačena i povijest i etnografija. Knjiga je pisana dvojezično kako bi bila dostupna širem krugu čitateljstva, a može poslužiti kao podloga za daljnja istraživanja.

Summary

Before you lies a book about Slovak people living in Lipovljani and the summary of a ten-year-long-work of the Slovak Cultural and Publishing Society of Lipovljani. To this day, the most detailed description of the Slovak minority living in Lipovljani (situated 95km east of Zagreb) was given by Father Vit Usak back in 1978, whose text has here been translated into Croatian for the first time, but is also being published in its original version.

The Slovak Cultural and Publishing Society operates as part of the Slovak Association of the Republic of Croatia with its centre in Nasice, and the Association incorporates the work of fifteen Slovak Cultural and Publishing Societies. The written text, amply illustrated with photographs, portrays some segments of the lives of Slovaks, who started migrating to Croatia in 1883. The migration was finished with the formation of the SHS Kingdom, i.e. after the downfall of the Austro-Hungarian Monarchy, including Croatia and Slovakia.

Lipovljani is a very beautiful Croatian municipality, where there are fifteen other national minorities living among the majority of Croats (89 %). One of these minorities includes the Slovak people (2,9%) who haven't forgotten their Slovak language and customs. Croatia is our homeland, but we are proud of our Slovak ancestry. Even though the subject is historical and ethnographical, we consider it to be neither the history of Lipovljani nor a deeper study of ethnography, as the two are mentioned merely perfunctory. The book is bilingual, so that it is available to a wider reading public, and can additionally serve as the basis for further research. (*Prijevod Valentina Kuric*)

Zusammenfassung

Vor sich halten Sie das Buch über die Slowaken in Lipovljani und ein Resümee der zehnjährigen Arbeit der *Matica Slovacka* Lipovljani.

Bis jetzt hat nur Pfarrer Vit Usak, noch im Jahre 1978 detaillierter über die slowakische Minderheit in Lipovljani (95 km östlich von Zagreb auf Schtrecke und Autobahn) geschrieben, deswegen übersetzen wir sein SEPARAT das erste Mal auf kroatisch, aber wir veröffentlichen es auch im Original.

Matica Slovacka besteht im Rahmen von *Savez Slovaka* der Republik Kroatien mit dem Sitz in der Stadt Nasice, und der SAVEZ umfasst die Arbeit von 15 *Matica Slovackih*. Im Text, der reich an illustrierten Photographien ist, wollten wir einige Abschnitte des Lebens der Slowaken zeigen, die seit 1883 nach Kroatien ausgewandert sind, die mit mit der Gründung des Königreichs SHS beendet wurde, d. h. nach dem Zerfall der österreichisch-ungarischen Monarchie, dessen Teilgebiete sowohl die Slowakei als auch Kroatien waren.

Lipovljani ist ein spezifisch schöner kroatischer Stadtteil wo neben Kroaten (89%) noch etwa 15 nationale Minderheiten leben. Eine davon sind auch Slowaken (2,9%), die die slowakische Sprache und die slowakischen Bräuche noch nicht vergessen haben. Kroatien ist unser Heimatland und wir sind stolz auf unsere slowakische Herkunft.

Auch wenn die Materie sowohl geschichtlich als auch ethnographisch ist, empfinden wir es nicht als die Geschichte der Bürger von Lipovljani, aber auch nicht als eine tiefgreifende ethnographische Studie, weil darin beide, Geschichte und Ethnographie, nur grob angeführt sind. Das Buch ist in zwei Sprachen geschrieben um einem breiteren Lesekreis möglich zu sein, aber es kann auch als Vorlage für weitere Forschungen benutzt werden. (*Prijevod Milandreja Kuric*)

Sponzori

International, s.r.o. Bratislava

OPĆINA LIPOVLJANI

SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA

MR. SCI. ZDENKA ČUHNIL

MINI PEKARA LIPOVLJANKA

AUTOPRAONICA BREBRIĆ

ŠUMARSKI FAKULTET U ZAGREBU OPEKE LIPOVLJANI

ISBN 953-7277-05-4